

MISKOLCI EGYETEM GAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR
VÁLLALKOZÁSELMÉLET és GYAKORLAT Doktori Iskola
Kvantitatív módszerek közgazdasági alkalmazása tématerület

**Adózás és költségvetési fizetési kötelezettségek ellenőrzésének
módszertana és informatikai támogatottsága**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Készítette: Nagy Gergely

Témavezető: Dr. Pál Tibor

Miskolc, 2010

Tartalomjegyzék

NYILATKOZAT	4
I. rész	
ÖSSZEFOGLALÓ	5
ABSTRACT	8
BEVEZETÉS: A KUTATÁS TÁRGYA, CÉLJA, MÓDSZERTANA, HIPOTÉZISEI ÉS AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE	
A kutatás célja és tárgya	11
A kutatás módszertana és területe	13
A disszertáció hipotézisei	15
Az értekezés felépítése	17
II. rész	
A HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA ÉRDEKÉBEN VÉGZETT KUTATÓMUNKA EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA	
1. A rejtett gazdaság fogalma, jellemzői és nagyságának meghatározása	19
1.1. A rejtett gazdaság fogalma	20
1.2 Az EUROSTAT számbavételi módszertanának hazai alkalmazása	23
1.3 A rejtett gazdaság létezésének társadalmi megítélése	26
1.4 A rejtett gazdaság számba vétele, becslése	30
1.5 A rejtett gazdaság nagysága és fejlődése	31
1.6 Adóelkerülés mértéke Magyarországon és az Európai Unióban	33
1.7 A rejtett gazdaság, adóterhelés és egy főre eső GDP összefüggései	35
1.8 A szándékos adóelkerülő döntésének elméleti modellje	37
1.9 Az adófizetési hajlandóságot befolyásoló egyéb tényezők	42
2. Az állam szerepe, adózás, gazdaságpolitika és a fiskális centralizáció viszonya	46
2.1 Adózás és gazdaságpolitika kapcsolata	48
2.2 Az állam szerepével kapcsolatos elméleti viták	49
2.3 A nemzetközi és a magyar adórendszer összehasonlítása	52
2.3.1 Adórendszerek különbözősége az USA és EU országaiban	52
2.3.2 Az adóbevételek szerkezete az Európai Unió országaiban	54
2.3.3 A magyar adórendszer sajátosságai nemzetközi összehasonlításban	57
2.3.3.1 A munkajövedelmeket terhelő teljes adóterhelés	58
2.3.3.2 A tőkét terhelő adók jellemzői	59
2.3.3.2 A fogyasztást terhelő adók	60
2.3.3.4 Az alkalmazott adók száma és a fiskális centralizáció mértéke	62
2.4 Az adóellenőrzés szervezetei Magyarországon	64
2.4.1 Az ellenőrzés rendszere Magyarországon 1945-ig	65
2.4.2 Ellenőrzés a szocialista Magyarországon	67
2.4.3 A piacgazdasághoz való visszatérés	68
2.4.4 Az adóhatóságok hatásköre és illetékessége	69
2.4.5 Az adóhatóságok általános ellenőrzési szabályai	71

3 A számvitel, pénzügyi számvitel értelmezése és a számviteli információs rendszer illetve annak ellenőrzésekkel való kapcsolata	75
3.1 A számvitel története, definiálása	75
3.2 A pénzügyi és vezetői számvitel elkülönülése	78
3.3 A számviteli információs rendszer jellemzői	80
3.4 A pénzügyi ellenőrzés eszközrendszere a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban	84
3.5 Az ellenőrzés elmélete és általános módszertana	88
3.6 A hagyományos un. okmányokon alapuló ellenőrzés elmélete és gyakorlata	91
3.7 A helyszíni ellenőrzés tényleges megszervezése és lefolytatása	94
3.8 A számítógépes ellenőrzés	98
3.9 A büntetési ráta (π) mértéke és alkalmazása	100
 4. A főbb szándékos adóelkerülési módok és feltárásuk módszertana	 105
4.1 Az Áfa befizetés elkerülése	106
4.1.1 Az adófizetések elkerülése fiktív számlák alapján	106
4.1.2 A kapcsolt számlázásos ügyletek	108
4.2 Az Áfa befizetés elkerülésének megakadályozásának egyik útja a fordított adózás	113
4.3 Javaslat az Általános Forgalmi Adó adatbázisok felhasználásával végzett kockázat analízis modell (AKA) keretében történő előkészítésre és vizsgálatra	114
4.3.1 A modell működési környezete és az ellenőrzés határ haszna	114
4.3.2 A felhasznált adatbázisok és informatikai háttér	116
4.3.3. A modell működése	119
4.3.4 A valós környezetben végzett teszt eredménye	124
4.4 Az „AKA” modell alkalmazásának lehetősége a vagyongyarapodási vizsgálatra és más adónemek ellenőrzésére	126
 III. rész	
KÖVETKEZTETÉSEK, TÉZISEK	129
 RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	 134
 ÁBRÁK JEGYZÉKE	 135
 TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	 136
 MELLÉKLETEK JEGYZÉKE	 137
 IRODALOMJEGYZÉK	 138
 SAJÁT PUBLIKÁCIÓ JEGYZÉKE	 143
 MELLÉKLETEK	 144

NYILATKOZAT

Alulírott Nagy Gergely kijelentem, hogy ezt a doktori értekezést magam készítettem, és abban csak a megadott forrásokat használtam fel.

Minden olyan részt, amelyet szó szerint, vagy azzal azonos tartalomban, de átfogalmazva más forrásból átvettem, egyértelműen a forrás megjelölésével megadásával megjelöltem.

Miskolc, 2010-0410-30

Nagy Gergely

I. RÉSZ

ÖSSZEFOGLALÓ

Disszertációm első fejezetében a rejtett gazdaság fogalmát, csoportosítását és számba vételének/becslésének lehetőségeit tekintem át.

A rejtett gazdaság társadalmi megítélésével kapcsolatos hipotézisem igazolásához a Progresszív Intézet 2300 fő reprezentatív mintavételes eljárással, kikérdezés útján elvégezett felmérését használtam, melynek kiértékelése azt mutatja, hogy az adóelkerülés társadalmi elfogadottsága Magyarországon az egyszerűbb esetekben rendkívül magas, és az ebben való érintettséget a válaszadók a teljes lakosság 53 %-ára becsülik.

A rejtett gazdaság nagyságát elsősorban a német nyelvterületű országokban és Magyarországon vizsgálom, de a reális megítélés érdekében kitekintést teszek a világ régióinak becsült adataira is.

A vizsgálat eredményeként a rejtett gazdaság nagyságát Magyarországon a különböző becslések az eltérő módszerek az 1990-es évek elején a GDP 25-30 %-ában határozzák meg, ezzel a kelet-közép európai országok ún. volt szocialista országokhoz hasonló szinten helyezkedik el, ennél magasabb értéket Európában a balkáni országokban és a szovjet utód államokban becsülnek.

Ezen mérték azóta fokozatosan csökkent, jelenleg ez a GDP 15-20 %-ára becsülhető.

A rejtett gazdaság leggyakoribb előfordulásaként a munkaerővel kapcsolatos visszaéléseket, számlaadás és költségelszámolás szabálytalanságait és az egyéb be nem jelentett vagy illegális tevékenységeket határozom meg.

Leginkább érintett terület az építőipar, a szolgáltatások és a kiskereskedelem.

A rejtett gazdasághoz kapcsolódóan a társasági nyereségadóban, az általános forgalmi adóban és a be nem jelentett foglalkoztatottak utáni járulékoknál keletkezik a legnagyobb adóelkerülés.

Statisztikai vizsgálat keretében, korreláció számítással kísérlem meg igazolni azon hipotézisemet, hogy van összefüggés a rejtett gazdaság, az ország jövedelem szintje un. egy főre eső GDP valamint az adóterhelés között.

Számításaim azonban nem igazolták előzetes feltételezésemet.

A hipotézis vizsgálat következtetése, hogy a rejtett tevékenységek aránya nincs korrelációban egy ország fejlettségével, gyenge kapcsolat mutatatható ki az adóterhelés szintjével, így a rejtett gazdaság nagyságát vélhetően egyéb tényezők határozzák meg.

Pl. történelmi hagyományok, az adózó kockázat kerülő/vállaló hajlandósága, az ellenőrzés hatékonysága, valamint a büntetési ráta.

Ezt követően meghatározom a szándékos adóelkerülő döntésének elméleti modelljét, amelyhez a Becker-i bűnözés elméleti modelljéből indulok ki, mely szerint a bűnöző akkor követ el bűncselekményt, ha az abból várt haszna meghaladja azokat a veszteségeket, amelyeket lebukás esetén kell elszenvednie.

Ebből kiindulva, az adóelkerülőre adaptálva a Becker-i modellt arra az eredményre jutok, hogy az adózó adóelkerülési döntésének meghozatalánál figyelembe veszi a teljes bevallott

jövedelem esetén fizetendő adó nagyságát, illetve az eltitkolás esetén elérhető többlet hasznot, hasznosságot, a lebukás kockázatát és lebukás esetén fizetendő büntetés nagyságát majd annak hatását.

Gyakorlati teszt adatokkal sikerül a szándékos adóelkerülés elméleti modelljét igazolnom, hogy az adóelkerülésre az adóterhelés magasságán túl, a lebukás kockázata és a büntetési ráta van hatással.

A dolgozatom következő fejezetében az elméleti modellhez kapcsolódva áttekintem a gazdaságpolitika és adózás kapcsolatát, valamint keresem a magyar adórendszert érintő egyedi jellemzőket, amely a rendkívül magas magyar adóelkerülést is magyarázza.

Az adórendszerrel kapcsolatban elvégzett összehasonlító elemzésem azon hipotézisemet igazolja, hogy mind az adóterhelés szokatlanul magas magyar szintje, mind az adók nagy száma, jellege és összetétele hozzájárulhat a rejtett gazdaság és adóelkerülés kialakulásához és fennmaradásához.

Európai viszonylatban különösen magas Magyarországon az élők munkát terhelő járulékok aránya, az általános forgalmi adó általános kulcsa, ugyanakkor rendkívül alacsony a vagyoni típusú adók jelentősége.

A szándékos adóelkerülés elméleti modelljének másik elemét - a lebukás kockázatának megítélését - a hatósági ellenőrző szervek hatáskörének és módszertanának áttekintésével kísérem meg.

Arra keresem a választ, valójában mi is az ellenőrző tevékenység?

Miként kerül megállapításra, hogy helyes vagy sem a ténylegesen bevallott költségvetési fizetési kötelezettségek nagyságrendje?

Ennek érdekében összefoglalom a pénzügyi és vezetői számvitel jellemzőit, döntési mechanizmusait valamint a számviteli információs rendszer kapcsolatait és hierarchiáját.

A számvitelt és információs rendszerét olyan komplex rendszernek értelmezem, amikor a vállalkozás tevékenységéről, annak eszközeiről, vagyonáról, forgalmáról, eredményességéről és egyéb jellemzőiről valamint a gazdasági eseményeinek feldolgozását követően olyan adatok, elemzések, bevallások és kimutatások készülnek, amely mind a belső, mind a külső információ igények kielégítését szolgálják.

Elemzésem keretében megállapítom, hogy a pénzügyi ellenőrzés és annak szabályozása az eltérő történelmi háttérnek köszönhetően más-más irányba fejlődött Európában.

Míg az angolszász országokban a kevesebb előírás és külső független ún. könyvvizsgáló cégek ellenőrzése dominál rendkívül szigorú büntetési tételek mellett, addig a német és volt szocialista országokban a hatósági jelleg jellemző.

Az ellenőrzések általános módszertanának összefoglalásakor megállapítom, hogy az ellenőrzés valójában a vállalkozás számviteli információs rendszerének, folyamatának és végtermékeinek összehasonlítása a tényleges folyamatokkal és követelményekkel.

Ezt követően áttekintem az ellenőrzések legrégebbi formáját, az ún. okmányos ellenőrzés módszerét, majd összefoglalom a kapcsolódó teendőket.

Bemutatom a már nélkülözhetetlen számítógépes ellenőrzés eljárási szabályait és rutinjait, valamint kitekintést végzek az ellenőrzési szoftverek lehetséges alkalmazására.

A büntetési ráta mértékét és alkalmazását a magyar gyakorlat és törvényes előírások szemszögéből mutatom be.

Az éves Bulettnék elemzését követően megállapítom, hogy évente 2000-2500 esetben történik adózással kapcsolatos büntetőjogi feljelentés az APEH és VPOP részéről, ugyanakkor az elkövetési érték elsősorban az Áfa adónemmel kapcsolatos eltitkolások növekedése miatt évente duplázódik.

A szándékos vagy gondatlan adóelkerülés esetén a büntethetőségi határok szigorúak, annak elrettentő hatását ugyanakkor az elhúzódó büntető eljárások jelentősen rontják.

Ennek ellenére a meglevő jogi kereteket és büntetőrátát mértékét megfelelőnek minősítem.

Hipotézisem szerint a rejtett gazdaság feltárása ún. adóelkerülők elleni harc legeredményesebb útja a lebukás kockázatának növelése.

Ennek érdekében olyan informatikai bázison alapuló kockázat elemzési módszerre teszek javaslatot, amely mind az általános forgalmi adó mind a vagyongyarapodási vizsgálat mind egyéb adónemek és támogatás felülvizsgálatához jó hatásokkal használható.

A modell működésének megértéséhez áttekintem a főbb szándékos Áfa elkerülési módszereket és ügyleteket.

Bemutatom a fordított Áfa fizetés lehetőségét, amely hatékony eszköz lehetne az adóelkerülőkkel szemben, de ennek alkalmazása az Áfa általános alapelveinek módosítását igényelné, amelyre egyelőre nincs reális esély.

A kockázat analízis modellhez elemzem a működés környezetét, az adóalanyokat, az elmúlt 8 év ellenőrzési megállapításait és tendenciáit, valamint a rendelkezésre álló humán és számítógépes erőforrásokat és háttérrel.

Meghatározom a használni kívánt adatbázisokat, annak forrásait és megfogalmazom a kockázat analízis során alkalmazandó leválogatási szempontokat.

A modell az adatbázisok meghatározott szempontok szerinti két szintű szűrését végzi, melynek működését az elmúlt 2 év nagy összegű és ismertté vált Áfa elkerülések valós eseteivel tesztelem.

A próba eredményeként 100 %-os biztonsággal igazolni tudom a teszt adatokon keresztül, hogy a modell működik, használata esetén az adóelkerülés biztosan feltárássá került volna.

Különösen nagy ennek a gyakorlati jelentősége, mivel a felhasznált teszt esetek csaknem 50 Milliárd Ft adókiesést okoztak a költségvetésnek.

Dolgozatomban legvégén bemutatom a kockázatelemzési ún. „AKA” modell továbbfejlesztésének és használatának lehetőségét a vagyongyarapodási vizsgálatra, valamint más adónemek és támogatások ellenőrzésére.

A disszertációm keretében sikerült az előzetesen feltett hipotéziseim többségét igazolni, a nem bizonyított állításokat elvettem.

ABSTRACT

In the first part of my dissertation I review the definition, the classification and the opportunities of considering/estimating the hidden economy.

The data surveying's evaluation - jointly made by the Progresszív Institute in connection with the hidden economy's social judgement - shows, that the social acceptance of the tax evasion in simple cases is high, in which the participation is estimated at 53 % of the population by the repliers.

I examine the size of the hidden economy first of all in the German language area and in Hungary, but in the interest of real judgement I look out of the world's regions' estimated datas as well.

As a result of the research the hidden economy's size in Hungary is identified by different methods and estimations at the beginning of the 1990s as 25-30 % of the GDP, this level is similar to the Eastern-Central-Europe so-called Post-Socialist Countries' level, an even higher value is estimated in Europe in the Balkan countries and in the Post-Soviet countries. This degree has gradually decreased since then, at present it is 15-20 %.

I define the abuse of labour, fouls of giving bills and accounting costs as well as other unreported or illegal activities as the hidden economy's most common occurrences.

The most affected areas are the building industry, services and retail trade.

The biggest tax avoidance - linked with the hidden economy - is originated from the corporation gains tax, the value-added tax (VAT), and contributions according to unreported employees.

I make an attempt to prove my hypothesis with correlation calculations, that there is connection between the hidden economy, the state's income level (Gross Domestic Product, GDP per capita) and the tax burden.

The conclusion of my calculations is, that the hidden activities' proportion isn't in correlation with a country's state of development, a weak connection is demonstrable related to the tax burden's level, and the hidden economy's size is likely determined by other factors, for example the country's historical traditions, the tax payer's risk avoiding/taking willingness, the effectiveness of the controlling or the rate of punishment.

After that I define the function of the intentional tax evasion's theoretical model, I take Becker's crime theoretical model as my starting-point, it says, that a criminal commits a crime if the expected profit exceeds the losses, that the criminal must suffer when gets caught.

Based on this I came to the conclusion that the taxpayer - by making the decision of tax avoiding - takes into consideration the payable tax's amount in case of the entire declared income, the available additional benefit and utility in the event of keeping it secret, the risk of getting caught and in this latter case the payable penalty and its effect.

I managed to prove the intentional tax evasion's theoretical model with practical test datas, namely the tax evasion is effected by the risk of getting caught and the penalty rate, beyond the tax burden's level.

In the next part of my dissertation - linked with the theoretical model - I overview the relationship between economic policy and taxation, as well as I look for individual characteristics that affect the Hungarian tax system, which also explains the extremely high Hungarian tax evasion.

My comparative analysis connected with the tax system proved my hypothesis, that both the tax burden's extraordinary high Hungarian level and the taxes' high number, character and composition can contribute to the development of hidden economy and tax evasion.

In the European relation is particularly high the proportion of contributions burdening live labour, the VAT's general rate, at the same time the importance of taxes relating to property is extremely low.

I try to estimate the other element of the intentional tax evasion's theoretical model - the risk of getting caught - by overiewing the authority and methodology of official control agencies.

I try to reply the question, what the control acticity actually means. How it comes to determine, whether the really declared payment's extent right or wrong is.

In it's interest I summarize characteristics, decision mechanisms of the financial and management accounting as well as connections and hierarchy of the accounting informational system.

I define public accountancy and its informational system as a complex system, when of the enterprise's activity, materials, assets, turnover, efficiency, and other attributes, after processing the economic events, data, analysis, admissions, accounts are made, that serve the gratification of both the internal and external informational demands.

In the framework of my analysis I state, that the financial control and it's regulation - due to the different historical backgrounds - developed into various directions in Europe.

While in the English-speaking countries fewer regulations and external independent accountant firms' control dominates by extremely strict penalties, in Germany and in the Post-Socialist Countries the official character is typical with less strict penalty rate, accountants and internal auditors support mainly management accounting and confirm the account.

By summarizing the control's general methodology I point out, that the control is - in reality - the comparison of the enterprise's accounting informational system, process and final products with the actual processes and requirements.

After that I look over the control's oldest form, the so-called method of control with documents, then I sum up the joint local duties.

I present the already essential computer check's rules of procedure and routines, I look out also of the possible application of control softwares.

I show the penalty rate's extent and use from the Hungarian practice's and legal regulation's points of view.

After analysing the annual Buletin I state, that in 2000-2500 cases happen criminal complaint by APEH related to taxation, at the same time the commission's value - primarily because of the growing number of keeping secret linked with the VAT tax category - doubles every year.

In case of intentional or careless tax evasion the punishability's borders are strict, it's deterrent effect is at the same time greatly damaged by the criminal procedures that last a long time.

Despite this I rate the existing legal frame and the punishment rate's extent suitable.

My hypothesis says, that the most succesful way of the disclosure of the hidden economy - the fight against the so-called tax hidens - is increasing the risk of getting caught.

In it's interest I present a suggestion of a risk analysing method resting on an informational base, which can be used effectively by the revision of both the VAT, property accession investigation and other tax categories and support.

To understand the model's function, I overview the main intentional VAT evasion's methods and transactions.

I present the inverse VAT paying's opportunity, which could be an effective tool facing the tax evading people, however it's application would need the modification of VAT's basic principle, for the moment it has no real chance.

To the risk analysis model I analyse the function's environment, the taxpayers, the last 8 years' control statements, tendencies, also the available human and computer resources and background.

I determine the databases to be applied, it's sources and I compose the sorting aspects to be used during the risk analysis.

The model makes the databases' two-level filtering according to definite points of view, it's functioning I test with the last 2 years' high amount and revealed VAT evasions' real cases.

As result of the test I could prove with 100 % certainty through the test datas, that the model works, in case of it's application the tax evasion would have been surely revealed.

It has particularly great practical importance, as the used test cases caused almost 50 billion tax deficit to the budget.

At the end of my dissertation I present the risk analysis, so-called „AKA” model's further development's and application's opportunity to property accession investigation, as well as to other tax categories' and subsidies' control.

In the framework of my dissertation I managed to prove most of my presupposed hypothesis, I threw out the statements, that were not proved.

BEVEZETÉS

A KUTATÁS TÁRGYA, CÉLJA, MÓDSZERTANA, HIPOTÉZISEI ÉS AZ ÉRTEKEZÉS FELÉPÍTÉSE

A kutatás célja és tárgya

Kutatásom tárgya a rejtett gazdaság. Dolgozatom keretében arra kerestem a választ, hogy az állam klasszikus funkcióinak, a közjavak előállításának fedezetét jelentő adók befolyanak-e a költségvetésbe, vagy jelentős része a rejtett gazdaságban marad.

Meg kívánom állapítani ez utóbbi mértékét, ehhez kapcsolódóan társadalmi elfogadottságának szintjét és befolyásoló tényezőit, annak érdekében hogy olyan módszertani javaslatot dolgozzak ki, amely a költségvetési bevételek mind nagyobb arányú beszédéséhez és az adóelkerülés feltárásához járul hozzá az ellenőrzési ráfordítások jelentősebb növelése nélkül.

Kutatásom célja volt a rejtett gazdaság jellemző előfordulásának beazonosítása is, ennek keretében a magyarországi arány európai viszonylatban való minősítése, valamint a szándékos adóelkerülő döntését befolyásoló tényezőinek meghatározása.

Disszertációm keretében választ keresek továbbá arra, hogy az adóelkerülés, ún. rejtett gazdaság kialakulása és fennmaradásának hátterében milyen tényezők állnak? Keresem az összefüggést a jövedelemszint, az adóterhelés, kulturális hagyományok, az elkerülő személy kockázatkerülő jelleme, az adóelkerülés felszínre kerülésének valószínűsége ún. lebukás kockázat és büntetési ráta magassága között.

Az adóelkerülő személy döntését befolyásoló tényezőket megkísérlem meghatározni és az egyes tényezők hatását gyakorlati adatokkal tesztelni.

Kutatásom része az adózás és gazdaságpolitika kapcsolata azon szempontból, kimutatható-e olyan magyar sajátosság, egyedi jellemző amely a rejtett gazdaság rendkívül magas szintjét magyarázza.

Rövid kitekintést végzek az állam szerepével kapcsolatos közgazdaságtani iskolák álláspontjaira, de én azon hagyományos megközelítéssel értek egyet, mely szerint a kormányzati beavatkozás szükségességét általában a piac valamilyen zavara váltja ki.

Elfogadom ugyanakkor Besley álláspontját, amikor kormányzati kudarcoknál a Pareto-i hatékonyság hiányát - a piacon kialakult helyzet társadalmilag nem hatékony- valamint az ún. Wicksell-i kudarcokat - az állam beavatkozásával a kedvezményezetteknek nyújtott újraelosztással javítja az ő hasznossági függvényüket, de a nem hatékony beavatkozással olyan állapot jöhet létre, amely a beavatkozás előtti állapothoz képest nem hogy nem javította volna a Pareto-i hatékonyságot, hanem rontotta azt – említi. Megítélésem szerint is a kormányzati munka hatékonyságának hiánya, ún. kudarc jelentősen hozzájárul a rejtett gazdaság fennmaradásához.

A rejtőzködés oka ugyanis döntően az adók és az egyéb szabályozási előírások alóli kibújás szándéka, amelyek a gazdaság szereplői egy részének a különböző kormányzati lépésekre Pl. adóemelés, közjavak színvonalának romlása, ellenőrző apparátus fellazulása adott válasza.

Kutatásom keretében vizsgálom, az elmúlt időszakban az ellenőrzési apparátusokban végbement szervezeti és illetékességi változásokat, illetve hogy jelenleg milyen ellenőrzési módszertant alkalmaznak az ellenőrzési gyakorlatban.

Választ keresek továbbá arra a kérdésre is, valójában mi is a pénzügyi és adó ellenőrzés?

Az ellenőrzéshez kapcsolódóan kutatásom tárgya a vállalkozás számviteli és pénzügyi információs rendszerének, döntési mechanizmusainak és információs kapcsolatainak beazonosítása is, hogy a pénzügyi és adóellenőrzésre tett hipotézisemet igazolni tudjam.

A hagyományos okmányos ellenőrzés valamint a számítógépes ellenőrzés módszertanának áttekintésével arra keresem a választ, hogy az adóelkerülési technikák felderíthetők-e a jelenlegi ellenőrzés szervezetének módszertanának és infrastruktúrájának alapvető változtatása nélkül, illetve az érvényes számviteli előírások, büntető és polgárjogi szankciók megfelelőek-e az adóelkerülés mértékének csökkentéséhez, vagy alapvető változtatásra szorulnak.

Az adóelkerülés lehetséges feltárását kutatásomban az általános forgalmi adó elkerülés vizsgálatával végzem.

Ennek keretében az Európai Unió országok szabályozási és adóeljárási gyakorlatát tekintem át azért, mert ezen adónemben a leginkább egységesített a joggyakorlat, mégis a felmérések és becslések szerint ezen adónemben a leggyakoribb az adóeltitkolás/elkerülés mértéke.

Az adó meg nem fizetésének egyik útja a forgalom részbeni vagy teljes eltitkolása, vagy a tevékenységgel összhangban nem álló jogosulatlan visszaigénylés, amely lehetővé teszi, hogy ebben a körben a képződő jövedelem is eltitkolható legyen.

Ezen adónem kutatásán keresztül olyan kockázat analízisen alapuló komplex ellenőrzési módszertan és modell megalkotásának lehetőségét vizsgálom, amely a rendelkezésre álló humán és informatikai bázison nagy hatékonysággal képes felderíteni az adóelkerülést, ezáltal a rejtett gazdaság egy részét.

A modell működésének ellenőrzésére az elmúlt 2 évben ismertté vált általános forgalmi adó elkerülési eseteit gyűjtöttem össze.

Ezen tesztadatok felhasználásával kerestem a választ arra vonatkozóan, hogy az általam létrehozott modell használata esetén ugyanezek vagy hasonló adóelkerülések feltárhatók-e, illetve eredményesen használható-e a rejtett gazdaság feltárásához.

Dolgozatom legvégén kutatásomban arra is választ kerestem és adtam, hogy a kidolgozott informatikai háttérrel támogatott ellenőrzési módszertan más vizsgálat típusokra és adónemekre is alkalmazható-e?

Összefoglalásként megállapítható, hogy kutatásom célja a rejtett gazdaság nagyságának és befolyásoló tényezőinek meghatározása, és annak bizonyítása, hogy a pénzügyi számvitel eszközeivel, az ellenőrzés módszertanának fejlesztésével a meglévő informatikai háttér felhasználásával a rejtett gazdaság ún. fekete gazdaság, ezen belül az adó elkerülés mértéke csökkenthető-e az ellenőrzési ráfordítások lényeges növelése nélkül is.

A kutatás módszertana és területe

Kutatásom során áttekintettem a rejtett gazdaság nagyságával, működésének jellemzőivel kapcsolatos korábbi kutatási eredményeket és esettanulmányokat.

Téziseim bizonyításához, a rejtett gazdaság nagyságának becsléshez valamint társadalmi elfogadottságának megítéléséhez több hazai empirikus felmérés és kutatás eredményét is felhasználtam.

Többek között a Progresszív Intézet, a Magyar Tudományos Akadémia a Magyar Nemzeti Bank, Belyó Pál, a terület ismert magyar szakértőjének kutatási eredményeit, valamint a német nyelvterületen e téma kutatásával foglalkozó E. Schneider professzor felméréseit vettem figyelembe.

Összehasonlítási alapul E. Schneider a Linz-i egyetem ismert szaktekintélyének német nyelvterületen végzett számítási és becslési eredményeit fogadom el.

A rejtett gazdaság illetve az adóelkerülés befolyásoló tényezőinek meghatározásakor ismert magyar szakértők Semjén András, Szántó Zoltán, Tóth I. János, Lackó Mária, Czibik Ágnes, - Medgyesi Márton és Urban Janisch e területen végzett kutatásait is figyelembe veszem.

Az egy főre eső GDP valamint az adóterhelés szintjének a rejtett gazdaság mértékével kapcsolatos lineáris összefüggés feltételezésével kapcsolatos hipotézisemet regresszió számítás módszerével kísérlem meg igazolni az OECD országok viszonylatában.

Az adórendszer és gazdaságpolitika összefüggéseinek kutatásakor felhasználok az általános forgalmi adó, a személyi jövedelem adó, az adóigazgatási eljárás és számviteli törvény éves változásait mutató törvényeket, a költségvetési törvények indokolását, illetve a zárszámadásból az Országgyűlés által elfogadott törvényeket, valamint az Európai Unió hozzáadott érték adóra (Áfa) vonatkozó irányelveit és a tagországok adótörvényeit. A nemzetközi kitekintés lapjául az OECD statisztikai jelentései szolgálnak, illetve a KSH statisztikai évkönyvei.

Az összehasonlító elemzés módszerével keresem azon magyar specialitásokat az adó rendszer vonatkozásában, amely magyarázatot adhatna a rejtett gazdaság kiemelten magas szintjéhez. Forrásmunkaként használok a kormány fekete gazdaság elleni küzdelmének eredményeiről szóló éves beszámolókat, valamint a VPOP és APEH célvizsgálatainak kiértékelő összefoglalóit.

Az ellenőrzés általános elméleti meghatározásakor áttekintem az ismert külföldi és hazai szakemberek ezzel kapcsolatos álláspontjait, valamint téziseim bizonyításaként a számvitel, pénzügyi számvitel jellemzőit, döntési és szabályozási szintjeit, valamint a számviteli információs rendszer kapcsolatait.

Az adóelkerülés felszínre kerülése, ún. lebukás kockázatának valószínűségi elemzése keretében áttekintem a hatósági adó ellenőrző szervezeteket, hatáskörüket és ellenőrzési módszereiket.

A büntetési ráta rendszerének megítéléshez a jogszabályi kereteket, és a bírósági gyakorlatot foglalom össze. Nemzetközi kitekintést végeztem ugyanakkor a német nyelvterületű országok (Ausztria, Németország, Svájc) adóelkerülést szankcionáló bírósági gyakorlatára.

A rejtett gazdaság kockázatelemzési módszerekkel való visszaszorítását szolgáló modellemhez az APEH éves kiadványát használom, az ún. Buletlinekből végzett adatgyűjtéssel meghatározom a modell környezetét, az adóalanyokat valamint a rendelkezésre álló ellenőrzési humán és informatikai erőforrásokat.

A modell szűrési paramétereinek meghatározásakor felhasználok az Adóvilág és SZAKma szakfolyóiratok publikációit, valamint korábbi ellenőri és jelenlegi vállalkozói tapasztalataimat.

Ezek a szempontok ugyanakkor rugalmasan bővíthetők, változtathatók, a program működését alapjaiban nem érintik.

A modell működésének teszteléséhez adatgyűjtést végeztem az Interneten a <http://google.hu> „Áfacsalás” címszó alatt megajánlott Index Hírkereső „Áfacsalás” listájának felhasználásával.

Ezen összeállításból, azok adatainak egzakt csoportosításával hoztam létre a teszt adatbázisát, amely az elmúlt 2 évben nyilvánosságra kerülő nagy összegű általános forgalmi adó valós elkerülőit és módszereit fedi le.

A modell tesztelése igazolja felhasználhatóságát, és az Áfa adónemhez hasonlóan, az adatbázisok és a leválogatási szempontok megadásával rámutatok a program más ellenőrzési módszerek és adónem vizsgálatokhoz való felhasználásának lehetőségére.

Munkám során a kutatási kérdések megválaszolásához igazítva választok a kutatási módszerek közül.

A környezetben zajló változások megismerésén túl a számvitel szakirodalmán túl több tudomány terület pl. államelmélet, adóelmélet, szociológia, statisztikai hipotézisek vizsgálatának áttekintése is szükségessé vált, illetve a témában végzett korábbi kutatásokra is igyekszem támaszkodni.

A disszertáció hipotézisei

A rejtett gazdaság, ezen belül az adóelkerülés mértékének kutatása és felderítésére vonatkozó vizsgálataim során azt tételeztem fel, hogy a magyar adóeltitkolás mértéke lényegesen magasabb az Európai Unió országainak átlagánál, és társadalmi elfogadottsága is nagyon nagy.

A rejtett gazdaságban való részvételt alapvetően a megtakarítható adó kiadások ösztönzik. Azt tételeztem fel, hogy a rejtett gazdaságot a jövedelemszint, az adórata magassága, az ellenőrzés hatékonysága és a büntetés mértéke befolyásolja.

Hipotézisem szerint a rendkívül bonyolult és sokféle adó közvetlen okozója a rejtett gazdaság méretének, amelyet az ellenőrzős hatóságok létszámának és költségeinek jelentős emelésével lehet csak csökkenteni a hagyományos ellenőrzési módszertan mellett.

Az adóeltitkolást végzők beazonosítására kidolgozható ugyanakkor olyan informatikai támogatással működő adatbázis leválogató modell, amely a jelentős kockázatot tartalmazó adóalanyok körét az ellenőrzésre fordított további költségek növelése nélkül is meghatározza, ezáltal az adóeltitkolás tényét felderíthetővé teszi.

Hipotéziseimet e szellemben fogalmaztam meg:

HT1:

Magyarországon a kialakult történelmi és társadalmi viszonyok miatt a rejtett gazdaság aránya rendkívül magas, az eddigi hivatalos becsléseket is jóval meghaladó szintű, és vélhetően a lakosság csaknem fele valamilyen módon része a fekete gazdaságnak.

Az adóelkerülés társadalmi elfogadottsága ugyanakkor az egyszerűbb esetekben magas, a gazdasági jellegű, szándékos bűncselekményeknél alacsony.

A rejtett gazdaságban való személyes érintettség általában eltitkolásra kerül

HT2:

A rejtett tevékenységek aránya negatív korrelációban van egy ország fejlettségével, azaz jövedelemszintjével, és pozitív korrelációban az adóterheléssel.

HT3:

Az adóelkerülés mértéke és adóelkerülők száma nem csak az adórata magasságától, hanem elsősorban a lebukás esetén kiszabandó büntetés nagyságától, valamint az ellenőrzés hatékonyságától, azaz a lebukás valószínűségétől függ.

A tényleges adóelkerülés hasznosságát a jövedelem szintje nem befolyásolja.

A rejtett gazdaság feltárása ún. adóelkerülők elleni harc legeredményesebb útja az adórata csökkentésével párhuzamosan olyan ellenőrzési módszerek, adatbázisok és informatikai háttér kialakítása, amely az adóelkerülők lebukásának valószínűségét jelentősen megnöveli, illetve lebukás esetén a büntetési rátát emeli.

HT4:

Az Európai Unió tagországaiban az adóterhelés és jövedelemszint között negatív korreláció van, azaz minél nagyobb az egy főre jutó jövedelem, (GDP) arányaiban annál kevesebbet von el az állam adóbevételek formájában.

HT5:

Magyarországon a GDP-hez viszonyítva rendkívül magas az adóterhelés. Belső szerkezetét tekintve pedig az élőmunka aránytalanul magas terhe, valamint az általános forgalmi adó rendkívül magas általános kulcsa, és ezzel párhuzamosan a vagyoni típusú adók nemzetközileg is alacsony mértéke egyaránt hozzájárulhat a rejtett gazdaság magyarországi széles körű elterjedtségéhez.

HT6:

A költségvetéssel szembeni fizetési kötelezettségek ellenőrzése nem más, mint a számviteli információs rendszer alapját képező okmányok, az adatfeldolgozás folyamatának és annak végtermékeinek leellenőrzése, összehasonlítása, értékelése, amely alapján lehetséges az adófizetés helyességének vagy hibájának megállapítása.

A számviteli információs rendszer az alapja a megbízható pénzügyi és adó ellenőrzésnek, és kizárólag a számviteli bizonylatok és információ rendszer alapján lehetséges az adófizetés helyességének szakszerű leellenőrzése és az adóhiányok feltárása.

HT7:

A hagyományos okmányok és elemzés módszerét a számítógépes ellenőrzéssel kiegészítve, valamint az egyre fejlődő ellenőrzési programok alkalmazásával képes feltárni azokat a számviteli hiányosságokat, hibás működési mechanizmusokat és algoritmusokat, valamint adóelkerülési módokat, amelyek kizárólag a hagyományos ellenőrzés eszközeinek alkalmazása esetén nehezen vagy egyáltalán nem lenne felderíthető.

HT8:

Rendelkezésre áll, illetve viszonylag alacsony költséggel létre hozható az az adatbázis és informatikai háttér valamint kockázat analizáló program, amellyel az ellenőrzési költségek lényeges növelése nélkül is kiválasztható, beazonosítható az adóelkerülést végző kritikus adózói kör.

HT9

Az Általános Forgalmi Adó adónem, mint költségvetési bevétel kiemelt ellenőrzési terület az adóhatóságok részéről, az adóalanyok rendkívül nagy száma, az adóelkerülés nagyságrendje, valamint az ellenőrzési kapacitások szűk keresztmetszete miatt.

Ezen adónemre kidolgozott kockázat analízis modell (AKA) alkalmazásával és a szűrési paraméterek megfelelő kiválasztásával jelentősen szűkíthető és beazonosítható az a kritikus adózói kör, amely kiemelt kockázatot jelentezzen adónem szempontjából.

Ezen vállalkozások adó bevallását, számviteli információs rendszerét soron kívüli helyszíni ellenőrzés keretében kell felülvizsgálni, ezáltal az adó fizetés elmaradását vagy a jogcím nélküli adó visszaigénylését megakadályozni.

HT10

Az „AKA” modell alkalmazása a rejtett gazdaság utólag feltárását szolgáló vagyongyarapodási vizsgálathoz is jól felhasználható.

Ezen speciális vizsgálati módra, a helyszíni ellenőrzéssel és becslési eljárással kombinálva a kockázat analízis modell (AKA) alkalmazásával és a szűrési paraméterek célorientált kiválasztásával utólag is beazonosítható az a kritikus adózói kör, amely korábban jelentős adózatlan jövedelemre tett szert.

Az értekezés felépítése

Disszertációm három részre tagolódik.

Az I. rész tartalmazza dolgozatom magyar és angol nyelvű összefoglalóját, majd megfogalmazom a kutatás célját, tárgyát, módszertanát és hipotéziseit valamint az értekezés felépítését.

II. rész első fejezetében ismertetem a rejtett gazdaság fogalmát és nagyságának számbavételi lehetőségeit, a terület becslésének nemzetközi gyakorlatát.

A rejtett gazdaság fejlődésének, nagyságának és GDP-hez viszonyított mértékének elemzését és társadalmi elfogadottságának minősítését hazai és külföldi empirikus kutatásokra támaszkodva végzem.

E fejezetben a Becker-i bűnözői modellre építve megalkotom és tapasztalati adatok alapján tesztelem az adóelkerülő döntését befolyásoló elméleti modellt, és elvetem azon hipotézisemet, hogy az adóelkerülés szoros összefüggésben áll a jövedelem szinttel.

Megállapítom ugyanakkor hogy az adóelkerülő döntését az általános adóterhelés szintjének változásán túl, a lebukás valószínűsége és a büntetési ráta nagysága befolyásolja. Ugyanakkor a hasonló témában végzett nemzetközi kutatásokra alapozva áttekintem az adófizetési hajlandóságot befolyásoló egyéb tényezőket is.

A második fejezetben az adóelkerülő döntésének elméleti modelljéhez kapcsolódva megvizsgálom, hogy az állami gazdaság és adópolitika és az ún. kormányzati kudarcok milyen hatással lehetnek a rejtett gazdaság szintjére.

Az Amerikai Egyesült Államok és az Európai Unió országainak adóztatási gyakorlatát áttekintve keresem azokat a magyar sajátosságokat, amelyek vélhetően a rejtett gazdaság magas szintjéhez is hozzájárulnak.

Ennek keretében figyelembe veszem a munkajövedelmeket terhelő adókat, a tőkét és fogyasztást terhelő adókat, valamint az alkalmazott adótípusokat és fiskális centralizációt.

A lebukás valószínűségének megállapítása érdekében áttekintem az adóellenőrzés szervezeteit, hatáskörét és illetékességét.

A harmadik fejezetben az ellenőrzés elméleti modelljének megalkotása érdekében értelmezem a számvitelt, meghatározom a pénzügyi és vezetői számvitel eltéréseit, valamint a számviteli információs rendszerének jellemzőit foglalom össze.

Áttekintem a pénzügyi ellenőrzés eszközrendszerét a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban, valamint a hagyományos okmányos és számítógépes ellenőrzés módszertanát. Megállapítom, hogy a hagyományos okmányos ellenőrzés módszertana a számítógépes ellenőrzéssel kiegészítve alkalmas az adóelkerülések eredményes feltárására.

Az első fejezet adóelkerülő döntésének elméleti modelljéhez kapcsolódva megvizsgálom a büntetési ráta mértékét és alkalmazásának gyakorlatát, amelyet megfelelőnek minősítek annak ellenére, hogy hatékonyságát az elhúzódozó bírósági eljárások gyakorlata nagymértékben lerontja.

A negyedik fejezetben összefoglalom a főbb általános forgalmi adó elkerülési módszereket, és annak megakadályozására rendelkezésre álló eszköztárat.

Az adóelkerülés és a rejtett gazdaság elleni fellépés leghatékonyabb eszközének a lebukás kockázatának növelését határozom meg, amelynek eredményeként a befolyó többlet bevételekből az adórátá csökkentésének forrásai is előteremthetők.

Ennek érdekében e fejezetben megalkotom az adatbázisok kockázatelemzésén nyugvó ellenőrzési modellt, ún. „AKA” modellt, amelyhez áttekintem a rendelkezésre álló humán és informatikai erőforrásokat, valamint adóalany és ellenőrzési környezetet.

A modell működését e fejezetben tesztelem, melynek eredménye bizonyítja gyakorlati felhasználhatóságát.

A fejezet utolsó alfejezetében kidolgozom a modellt a vagyongyarapodási vizsgálatnál való alkalmazásának paramétereit, valamint egyéb adónemek és támogatás ellenőrzések során történő felhasználásának lehetőségeit.

Disszertációm III. része a következtetéseket, téziseket, rövidítéseket, publikáció és irodalom ábrák és táblázatok jegyzékét valamint a kutatómunka során használt mellékleteket tartalmazza.

II. RÉSZ

A HIPOTÉZISEK IGAZOLÁSA ÉRDEKÉBEN VÉGZETT KUTATÓMUNKA EREDMÉNYEINEK ÖSSZEFOGLALÁSA

1. A rejtett gazdaság fogalma, jellemzői és nagyságának meghatározása

Kutatásom tárgya a rejtett gazdaság (Schattenwirtschaft/hidden economy), amely egyes közgazdászok szerint a közgazdaságtan egyik utolsó nagy felfedezetlen területe.

„a rejtett gazdaság mértékének meghatározása a közgazdaságtan egyik utolsó nagy felfedezetlen területe”¹

A rejtett gazdaságban való részvétel mögött általában valamilyen rejtőzködő magatartás, illetve az adóterhelés alóli kibújás szándéka fedezhető fel, amely ugyanakkor nem csak az utóbbi évtizedek/évszázadok sajátossága.

Történelmi tény, hogy az adófizetők amikor:

- túlságosan magas volt az adóterhelés pl. többszöri adószedés, aszályos évek stb.
- kicsi volt a valószínűsége a lebukásnak pl. az adóigazgatás gyenge volta vagy az esetleges szankció alacsony mértéke

az adózók megkísérelték az adók be nem fizetését, elkerülését vagy annak csökkentését.

Egy gazdasági szereplő döntését ugyanis, hogy részt vegyen-e a rejtett gazdaságban, azaz fizessen vagy ne fizessen adót, alapvetően a döntési alternatívákhoz kapcsolódó várakozások, un. anticipációk határozzák meg. A döntés meghozatalakor figyelembe vételre kerülnek a rejtőzködéssel, eltitkolással kapcsolatban felmerülő költségek és ezzel szembe állítva az elérhető hozamok, megtakarítások.

Ebben fejezetben meghatározom a rejtett gazdaságra vonatkozó különféle definíciókat, és áttekintem a számbavételének és becslésének nemzetközileg elfogadott módszertanát, illetve ezek hazai gyakorlati alkalmazását, amely rendkívül fontos a dolgozat által érintett területek pontos beazonosítása érdekében.

A rejtett gazdaság megítélésével, társadalmi elfogadottsággal kapcsolatos hipotézisemet Progresszív Intézet által kikérdezés alapján végzett empirikus vizsgálat valamint más kutatók által közölt felmérések alapján un. szekunder adatbázis felhasználásával kísérem meg igazolni.

Áttekintem a rejtett gazdaság számba vételének és becslésének gyakorlati módszereit, illetve az adóelkerülés mértékét az Európai Unió országaiban és Magyarországon.

Második hipotézisem felállításakor abból indultam ki, hogy az állampolgárok, vállalkozások adófizetési viselkedése összefügg az ország jövedelemtermelő képességével, valamint az adóztatás általános mértéke a rejtett gazdaság GDP-n belüli arányával.

Abból indultam ki, hogy az adóelkerülők gyakoriságát valamely ország jövedelem termelő képessége ellentétes irányba befolyásolja, ugyanakkor az adóztatás mértékének, az adók magasságának az un. túladóztatásnak egyenes következménye lehet a rejtett gazdaság térnyerése.

¹ Poterba James R.[2004] pp.39

Matematikai statisztikai módszerrel, ún. korreláció számítással kíséreltem meg ezen összefüggések kimutatását és igazolását. Ezt követően Becker G. S. [1976] bűnözői magatartásra kialakított modelljének továbbfejlesztéseként létrehozott ún. adócsaló/adóelkerülő magatartás modell elemzési és tesztelési módszerével megkísérlem igazolni harmadik hipotézisemet, hogy a rejtett gazdaság szereplőire az állam adóztatási politikája ún. adórátá, és az ellenőrzés rendszerének hatékonysága és munkája illetve a büntetés nagysága van döntő hatással. A jövedelem nagysága lényeges szerepet nem játszik az adózó döntésének meghozatalakor.

Összességében e fejezetben a rejtett gazdaság fogalmi és számbavételi módszertanának meghatározásán túl egyfelől empirikus, másfelől elméleti-közgazdasági elemzéssel kísérletet teszek a rejtett gazdaság súlyának az Európai Unióban és Magyarországon való becslésére, meghatározom annak társadalmi elfogadottságát, és beazonosítom a közvetlen hatást gyakoroló tényezőket.

Meghatározom kutatásom kapcsolódó területeit, amelyek további vizsgálatával, a szükséges módosítások javaslatával a rejtett gazdaság mértéke egy nemzetközileg elfogadott ún. fejlett nyugat-európai szintre szorítható le.

1.1. A rejtett gazdaság fogalma

A rejtett gazdaság fogalma nehezen definiálható, több értelmezése (szűkebb, tágabb) ismert és a fogalom gazdaságpolitikai, statisztikai, jogi, adóügyi szempontból is megközelíthető. A témával foglalkozók a rejtett gazdaság fogalmába beleveszik általában a be nem jelentett, és a nem mért gazdasági tevékenységet is.

Schneider, F.- Enste D.[2002] definíciója szerint:

„a rejtett gazdaság a jöszágok és szolgáltatások piaci alapú termelése, amelyek legyenek törvényesek vagy törvénytelenek a hivatalos GDP becslésből kimaradtak, azaz olyan regisztrálatlan gazdasági tevékenység, amely hozzájárul a hivatalosan számított GNP-hez.”

Fleming, M. - Roman, J. and Farrel, G. [2000] szerint:

„a rejtett gazdaság nem más, mint azon gazdasági tevékenység és az ebből származó jövedelmek összessége, amelyek kikerülnek az állami szabályozást, adóztatást vagy megfigyelést”

Semjén András- Szántó Zoltán- Tóth I. János [2001] tanulmánya szerint:

„Tanzi a rejtett gazdaság alatt a gazdaságnak azt a részét érti, amelyet a statisztika nem mér, holott mérnie kellene”

Álláspontjuk szerint a gazdasági tevékenységek azon része tartozik ide, amelyek az elfogadott, érvényes statisztikai nyilvántartás szerint mérendő de nem mért kategóriába tartoznak pl. a bejelentett, legális termelő tevékenységet folytató vállalkozások be nem jelentett eltitkolt tevékenysége) valamint a gazdasági tevékenységek közül azok, amelyek az érvényes statisztikai nyilvántartás szerint nem tartoznak a mérendők közé, de amelyeket mérendővé kellene tenni.

Gazdaságpolitikai szemszögből a rejtett gazdaság hasznossági elv alapján is értelmezhető, a rejtett gazdaság, azaz működése a legális gazdaságra gyakorolt hatása alapján kerül minősítésre.

Pl. a rejtett gazdaságba nem sorolható be a statisztikai értelemben vett nem megfigyelt minden gazdaság eleme, így a háztartások saját fogyasztásra történő élelmiszer termelése, de ide tartoznak ugyanakkor bizonyos termelésnek nem minősülő gazdasági tevékenységek Pl. csempészet, ahol az adóelkerülésen túl az ország GDP-jére nincs hatással, de rendkívül veszélyes, hiszen verseny hátrányba hozza a legális szféra termelőit, ezáltal a GDP-re is csökkentőleg hat.

A rejtett gazdaság része a munkaerő illegális alkalmazása függetlenül attól, hogy legális vagy rejtett termeléssel függ-e össze.

Statisztikailag a rejtett tevékenységek kizárólag közgazdasági és megfigyelhetőségi szempontok alapján értelmezhetőek, ezért a gazdaságstatisztika ezen tevékenységeket mint nem megfigyelt, becsült gazdasági teljesítményként tartja nyilván.

A rejtett gazdaság jogi szempontból jogellenes módon folytatott legális gazdasági tevékenységet, vagy jogsértő gazdasági tevékenységet is jelent.

A rejtett gazdaság működését tekintve ugyanúgy részt vesz a jövedelem termelésben mint a legális szféra, de résztvevői az adóelkerülés által nem vesznek részt, vagy csak részben a közteher viselésben.

A jövedelmek ellenőrizetlenül és adózatlanul vándorolnak, ugyanakkor a résztvevők a közszféra szolgáltatásait igénybe veszik.

Az adózás-ügyi megközelítés szerint a rejtett gazdaság olyan gazdasági tevékenységeket jelent, amelyeket az adók és járulékok megfizetésének jogellenes módon részleges, vagy teljes elkerülésével bonyolítanak.

Ide tartoznak olyan tevékenységek is, pl. prostitúció, csempészet amelyek ugyan nem számítanak termelésnek, azaz nem állítanak elő hozzáadott értéket, de adót kellene utána fizetni.

Nem tartozik viszont ide olyan illegális tevékenység pl. drogkereskedelem, lopás, korrupció, pénzmosás amelyeknek jogilag nem lehet adó és illeték vonzata.

Az EU Statisztikai Hivatal (EUROSTAT) a tevékenységek számba vétele során az emberi tevékenységből származó javakat és szolgáltatásokat alapvetően termelő és nem termelő tevékenységekre csoportosítja, majd a csoporton belül megkülönbözteti a legális és illegális tevékenységeket. (lásd 1. ábra)

Belyó Pál [2008] ^(pp. 8.) rejtett gazdaságról írt tanulmányában rögzíti:

„azok a megszerzett jövedelmek, amelyek a nem termelésből származnak pl. bűnözés, korrupció, vesztegetés a GDP számításba nem kerülnek beszámításra a becslést követően sem, ugyanakkor egyes fekete gazdaságban működő tevékenységek pl. adócsalás, lopás, fekete munka, pénzmosás, nem regisztrált vállalatok beruházásai igen.”

Az EUROSTAT módszertana a rejtett gazdaság számbavételételekor a társadalom teljesítményébe beszámítja 1. ábra közepén elhelyezkedő satírozott az ún. fekete gazdaság teljesítményét is, (black ecomy/Scahttenwirtschaft), amely magában foglalja a termelő tevékenységek közül:

- az illegális tevékenységeket pl. kábítószer kereskedelem, lopás
- a be nem jegyzett vállalatok és alkalmazottak tevékenységét pl. titkos vállalatok tevékenysége, fekete munka alkalmazása, beruházások
- regisztrált vállalkozások be nem jelentett tevékenysége pl. adócsalás, adózás kijátszása.

Nem tartalmazza ugyanakkor az illegális tevékenységek közül a bűnözés, feketézés tevékenységét, mint nem termelő tevékenységet holott ebből jövedelmek keletkeznek egyeseknek, valamint olyan legális tevékenységeket mint háztartási munkák, szívességi tevékenységet.

Ez utóbbit csak a szélesebb értelemben értelmezett rejtett gazdaság tartalmazza, mivel ez un. nem mért és nem termelő teljesítmény.

Ismert azonban olyan fogalmi meghatározás is, amely a rejtett gazdaság alatt a fentiekén túl magába foglalja a bűnözést, korrupciót és a társadalmi munkát is, de tanulmányomban e szektorral nem foglalkozom.

Disszertáció kiinduló pontjaként az Eurostat számbavételi módszertanát fogadom el, azaz amikor rejtett gazdaságról beszélek, az tartalmazza az un. fekete gazdaság jövedelmét, de nem tartalmazza a bűnözést, szívességi teljesítményt és a háztartási munkák teljesítményét.

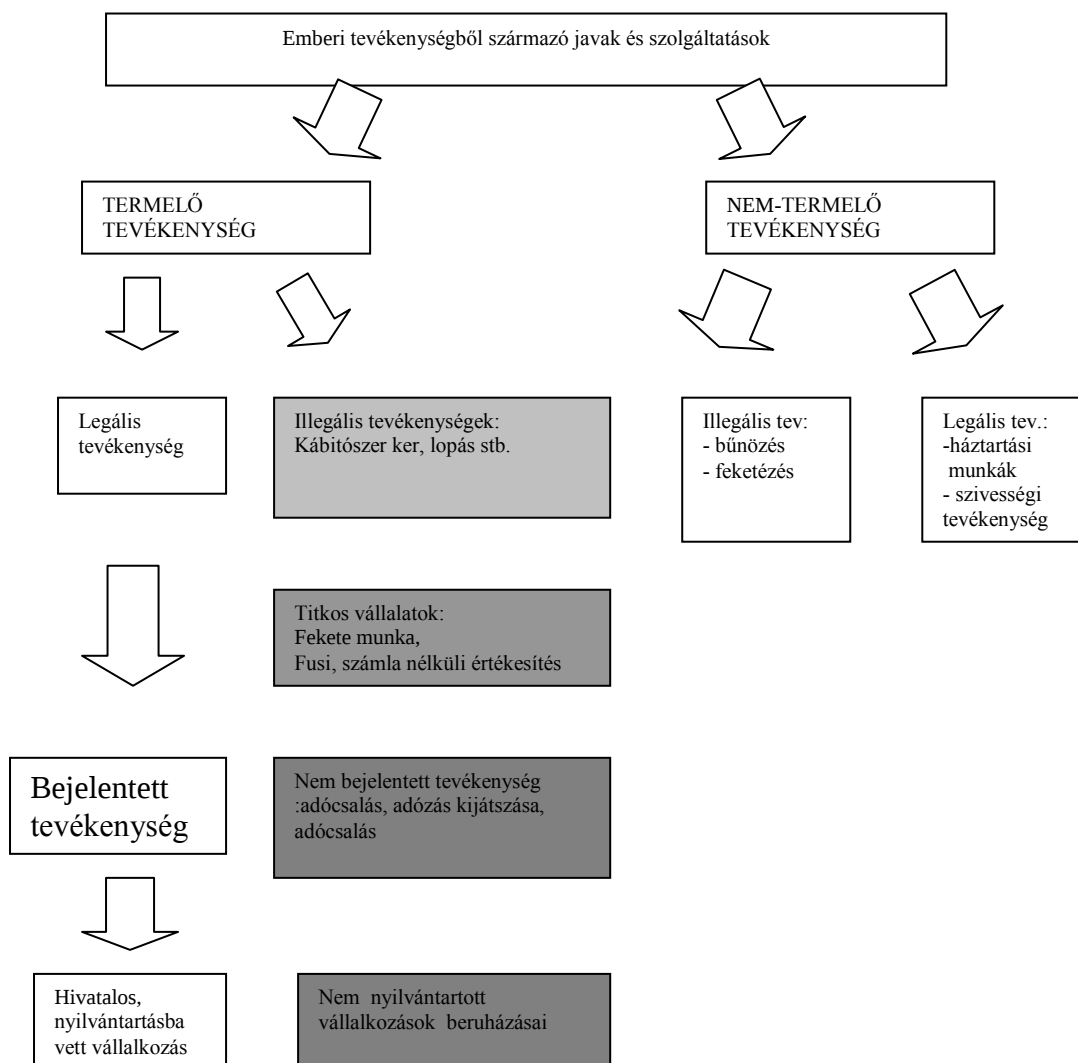
Ezen szempontok szerinti besorolást tartalmaznak az általam idézett külföldi kutatók rejtett gazdaságra vonatkozó fogalmai, - hidden economy/ Schattenwirtschaft - is.

Azért egyet értek e besorolással, mert míg ezen értelemben vett fekete gazdaság részét nem képező jövedelmek alapvetően nyomozási, bűnüldözési eszközökkel érhető csak utol, addig a GDP számításba figyelembe vett eltitkolt teljesítmények és ehhez kapcsolódó adóelkerülések számviteli/ ellenőrzési/ kockázat kezelési eszközökkel is feltárhatók.

Dolgozatomban a rejtett gazdaság alatt ezen területet értem a továbbiakban, és nem vizsgálom a termelő tevékenységként ugyan számba vett tevékenységeket pl. illegális kábítószer kereskedelem, lopást stb., amely nem egy számviteli módszertani disszertáció, inkább egy kriminalisztikai kutatás tárgya lenne.

1. sz. ábra

A rejtett gazdaság a nemzeti számla rendszerben

Forrás: ENSZ Statisztikai hivatal alapján saját szerkesztés

1.2 Az EUROSTAT számbavételi módszertanának hazai alkalmazása

Magyarországon a rejtett gazdaságának mértékének becslése, mérése a 2000-es évektől az Európai Unió Statisztikai Hivatala (EUROSTAT) által ajánlott módszertan alapján történik, mivel az egyes országok teljesítményének nemzetközi összehasonlítása azt igényli.

Ennek keretében Magyarország a korábban már OECD országokra kidolgozott megközelítést alkalmazza, mely szerint az ország gazdasági teljesítménye - más országokhoz hasonlóan - a rejtett gazdasági tevékenységgel megnövelve kerül a nemzeti számla rendszerben elszámolásra.

Az EU statisztikai hivatala számbavételi módszertant alakított ki a mérés egységesítése érdekében.

A módszer keretében - Bedekovics István [2005] bemutatása szerint - egy táblarendszert alakítottak ki, (Tabular Approach to Exhaustiveness- TAE) amely a rejtett tevékenységeket mind kibocsátási mind felhasználási oldalon számszerűsíti.

A számbavétel során az egyes tevékenység típusok elkülönítésre kerülnek, a kibocsátás oldaláról kategóriákba és típusokba sorolják, hogy azok teljes körűen lefedjék a gazdaság nem megfigyelt részét. (lásd 2. ábra)

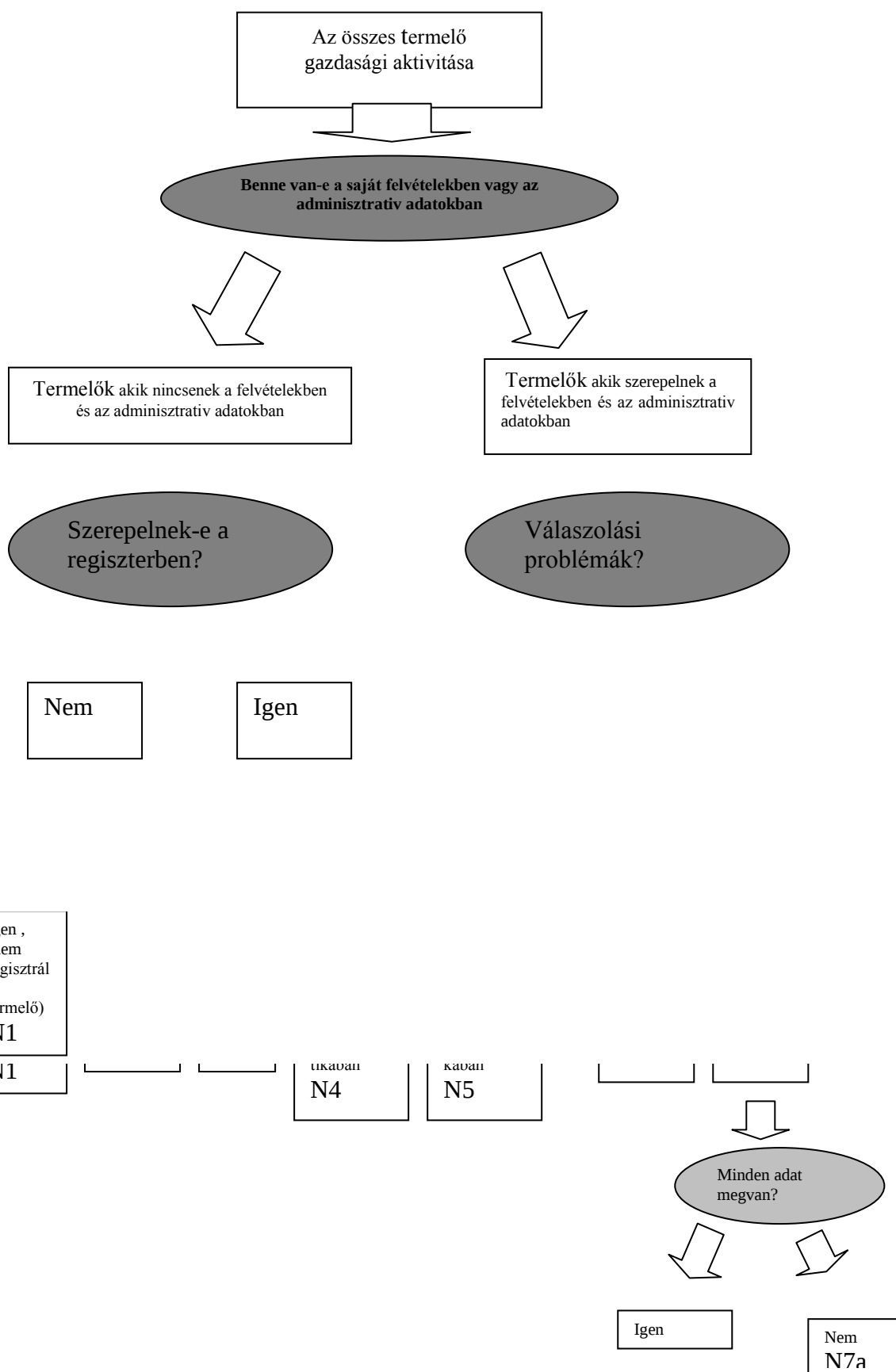
Ezt követően a kategóriákon belül egységes módszertan alapján a teljesítmény becslésére kerül sor, és a mért adatokat ezzel a becsült értékkel megnövelik.

A rejtett gazdasági tevékenységeket hét típusba (N1-N7) sorolják, ebből N1-N5 tartozik abba a csoportba, ahol a gazdasági tevékenységek valamilyen okból kimaradtak a statisztikai adatgyűjtésből, N6-N7 csoportba olyan termelők tartoznak, amelyek szerepelnek a hivatalos statisztikai adatgyűjtésben, de tevékenységük teljes volumene nem kerül elszámolásra.

- N1: Ide olyan termelők, legálisan végezhető gazdasági tevékenységet végzők tartoznak, akiknek regisztráltatni kellett volna magukat, de ezt nem tették meg, elsősorban azért, hogy az adó és járulékfizetést elkerüljék pl. fusizók, fantomcégek stb.
- N2: Illegális termelők, akik tevékenységük jellege miatt nem regisztráltatják magukat.
Pl: uzsora kölcsönzés, csempészs stb.
- N3: Ebbe a kategóriába azok a termelők tartoznak, akiknek nincs a piacon értékesített kibocsátásuk, vagy olyan alacsony volumenű, hogy számukra a regisztráció nem kötelező.
Pl: saját fogyasztásra termelés, saját erős lakásépítés és felújítás.
- N4: Regisztrált vállalkozások termelése, amely azért nem szerepel a nyilvántartásban mert a regisztráció nem lett aktualizálva, vagy hibás.
- N5: Egyéni vállalkozó termelése, amely azért nem szerepel a nyilvántartásban mert a regisztráció hibás vagy nem lett aktualizálva.
- N6: Ide tartozik minden olyan tevékenység amely torzított adatközlés miatt nem kerül elszámolásra. Pl:
 - munkavállalói jogviszonnyal kapcsolatos ügyek: fekete foglalkoztatás, alacsonyabb bérrel történő bejelentés stb.
 - vállalkozási eredmények és adók elrejtése: valós árbevétel eltitkolása, eltúlzott költségek (fiktív, hamis számlák) elszámolása, saját fogyasztás költségként való elszámolása, hibás transzferárak alkalmazása.
- N7: Ide tartoznak a statisztikai adatgyűjtéssel kapcsolatos problémákból eredő torzítások, nem gyűjtött vagy nem gyűjthető adatokból adódhatnak Pl. adatfeldolgozási hibák, olyan tevékenységek amelyeket valamilyen természetbeni juttatás fejében végeznek (borravaló, hálapénz, étkezési utalvány, szolgálati telefon és gépkocsi személyes használata stb.)

2. sz. ábra

A rejtett gazdasági tevékenységek besorolása az Eurostat módszertana szerint

Forrás: Bedekovics I. [2005] pp. 54.

A kibocsátási oldalról számított rejtett gazdasági tevékenység TAE táblázatai szerint felbontásra kerülnek tulajdonosi szektorokra, gazdasági ágakra és a gazdasági egységek nagysága szerint, majd a 7 csoportra meghatározott korrekciókat a felhasználási oldal aggregátumai szerint (fogyasztás, felhalmozás, készletváltozás, export és import).

A csoportoknál különféle becslési eljárásokat alkalmaznak Pl. N1 elvart értékkel való összehasonlítás módszerét, N2 szakértői becslések, rendőrségi információk, N3,N4,N5,N7 szakértői becsléseket.

N6 esetén külön becslés készül a vállalkozásokra és külön a háztartásokra. A vállaltok esetében a bruttó kibocsátásnál és a folyó termelő felhasználásnál korrekciós tényezőket alkalmaznak, háztartások esetében pedig az SZJA hatálya alá tartozó vállaltok adatait korrigálják úgy, hogy a 0-10 fő közötti kisvállalatok átlagos hozzáadott értékét tekintik elvart értéknek.

Értelemszerűen disszertációmban az N1, N2, N6 csoportban becsült rejtett gazdaság, ezen belül is alapvetően az adó elkerülés/adócsalás mértékével és feltárásának módszertanával foglalkozom, hiszen e csoportban a torzítások célja a szándékos adó elkerülés vagy csalás.

A csoportokon belül ugyanakkor adózás-ügyi megközelítés szerint további meghatározásokat is elvégzek, pl. adó elkerülés - adó csalás - adó optimalizálás.

1.3 A rejtett gazdaság létezésének társadalmi megítélése

A terület kutatói általában megegyeznek a tekintetben, hogy a rejtett gazdaság létezése kevés pozitív megítéléstől - mint kivételtől - eltekintve rendkívül előnytelen, káros, társadalmilag nem kívánatos.²

Ugyanakkor ismertek olyan vélemények, Pl. Brennan G. - Buchanan J.[1993] szerint:

„ az adócsalás lehet olyan eszköz is az adófizetők kezében, amelynek segítségével az adózó szembeszállhat a kormányzat indokolatlan és ellenőrizhetetlen bevétel éhségével”.

Még szélsőségesebb vélemény Cullis, J. - Jones, P. [2003] azt mondja, ha a kormányzati kudarcok következtében a közpénzek felhasználása nem hatékony, a közpénzekből finanszírozott szolgáltatások színvonala rendkívül alacsony, a közpénzek eltűnnek, saját zsebre dolgoznak a közalkalmazottak stb., akkor az adócsalás nem hogy nem csökkenti, hanem akár növelheti is a társadalmi jólétet.

Én az általános véleménnyel értek egyet, mely szerint a rejtett gazdaság ellen minden eszközzel fel kell lépni az esetleges pozitív mellék hatások kétségtelen léte ellenére is.

A rejtett gazdaság GDP-n belül elfoglalt magas részaránya esetén a piacgazdaság egyik alapelve, a szabad verseny elve sérül.

A piaci szereplők pozíciója eltorzításra kerül a legálisan működők kárára, egyúttal a közjavak előállítására fordítható adóbevételek sem folynak be.

A kapcsolódó adókiesésen túl visszafogásra kerül a normális üzleti tevékenység, eltorzítódnak a verseny feltételek azáltal, hogy nem a leghatékonyabb, legjobb ár/érték arányú megoldások szerepelnek a legsikeresebben a gazdasági versenyben.

² Pl. Schneider, F. and Enste D.[2002]; Fleming, M. - Roman, J. and Farrel, G. [2000]
Semjén András- Szántó Zoltán- Tóth I. János [2001]; Belyó Pál [2008]

Ha a feltárás hatékonysága alacsony, vagy a szankciók elmaradnak vagy aránytalanul alacsonyak, a gazdaság szereplőinek mind szélesebb körében terjednek az olyan magatartási formák, amelyekkel igyekeznek a vállalkozói jövedelmeiket maximalizálni és az adó, társadalombiztosítási és egyéb kötelezettségeiket minimalizálni, valamint lobbi vagy korrupciós tevékenységükkel versenyelőnyt szerezni.

A rejtett gazdaság egyik legsúlyosabb megjelenési formája ugyanis megítélésem szerint a korrupció. Ezen kérdéssel annak komplex jellege miatt tanulmányomban nem foglalkozom, ugyanakkor feltárásának módszertanára a kidolgozott ellenőrzési modell alkalmazhatóságát megvizsgálom.

Feltételezésem szerint a gazdaság egyes szereplői amikor bekapcsolódnak a rejtett gazdaságba, a költség/haszon elvárás alapján úgy ítélik meg, hogy a lebukás kockázata, és ennek következtében keletkező többlet költség és eszmei veszteség pl. társadalmi megvetés, kiközösítés stb. lényesen elmarad az elkerüléssel elérhető nyereségnél.

Ennek egyenes következménye, hogy az állami közjavak biztosítására szolgáló adóbevételek a kívánt szinten nem folynak be a költségvetésbe.

Ha a közkiadások ettől függetlenül tartósan és jelentősen meghaladják a bevételeket, akkor tartós költségvetési hiány keletkezhet, amelynek egyenes következménye az eladósodás növekedése, és a gazdaság makro szintű sebezhetőségének kialakulása.

Vizsgálatom során a rejtett gazdaság szereplőinek adóügyi megközelítés szempontjából, az adók be nem fizetőit az alábbi kategóriákba csoportosítottam:

A,

Adóelkerülők, akik tevékenységük során:

A1 • az árbevételek egy részének kihagyása a nyilvántartásból, termeléssel kapcsolatban fel nem merült költségek ún. fiktív számlák elszámolása a ráfordítások között,

A2 • saját háztartás és létfenntartás pihenés és utazás költségeinek elszámolása a termelési költségek között,

A3 • be nem jelentett alkalmazottak foglalkoztatása, illetve bejelentett alkalmazottak jövedelmének egy része zsebből fizetett bére,

A4 • fogyasztási, jövedéki és egyéb adók szándékos be nem vallása, állami támogatások jogcím nélküli igénybe vétele,

A5 • számla nélkül munkát végzők, ún. fusizók, más háztartásoknak pénzügyi ellenszolgáltatásért végzett munka, bejárónő, gyermekfelügyelet, magánoktatás,

A6 • ingatlanok nem bejelentett bérbeadása,

A7 • borravalót, hálapénzt elfogadók, azt be nem vallók.

B,

A második csoportba tartoznak a szándékosan vagy gondatlanul jelentős gazdasági bűncselekményeket elkövetők, ide tartoznak:

B1 • szándékosan vagy gondatlanul elvégzett nagyszámú adó elkerülések vagy jövedéki termékekkel kapcsolatos szervezett visszaélések elkövetői (adócsalás, csalás, munkáltatással kapcsolatban elkövetett adócsalás)

B2 • számvitel rendjének megsértői,

B3 • zártörést végrehajtók

B4 • fogyasztók megkárosítói, pénz és márka hamisítók, uzsora kölcsönzők

B5 • csődbűncselekmény, sikkasztások, csempészés végrehajtói,

B6 • korrupció, befolyással való üzérkedés, hűtlen kezelés résztvevői.

B7 • egyéb gazdasági bűncselekmények elkövetői

C,

Adó optimalizálók:

Ezen tevékenységet végzők azok a személyek és vállalkozások, akik legálisan, vagy fél legálisan csökkentik adóterheiket és kerülnek el adó fizetési kötelezettségüket.

Pl. Egyes multinacionális cégek országhatárokon átívelő tevékenységükkel, belső transzfer áraikkal képesek az adóterheiket optimalizálni és a nemzetek közötti adó különbségeket kihasználni.

A magán személyek és vállalkozóknak rendelkezésükre állnak az adóparadicsomok, anonim betétek és alacsony adókulcsot alkalmazó országok, amely a nemzetközi adóelkerülés legális eszköztárához tartoznak.

Tanulmányom keretében ezen terület becslésével, feltárásával és ellenőrzésének módszertanával nem foglalkozom, ez jelen munkának nem része.

Ugyanakkor tény, hogy a jövedelem kivonás ezen útja jelentős adókiesést eredményez, és esetenként az ide bevándorló jövedelmek egy része a fekete gazdaságból is származhat.

Kutatásom kiinduló pontjának a rejtett gazdaság társadalmi elfogadottságát és becsült mértékét tekintem, mivel ennek figyelembe vétele elkerülhetetlen az összefüggések felismerése valamint feltárásának módszertani lehetőségeinek meghatározása és kidolgozása szempontjából.

A rejtett gazdaságban való szereplés társadalmi elfogadottságának megítéléséhez több felmérés szekunder elemzését végeztem el.

Egyik a 2008. év végén a Progresszív Intézet 2300 fő reprezentatív mintavételes eljárással, kikérdezés útján „Politikai térkép”³ címmel elvégzett felmérés adatbázisa, amelyet felhasználtam hipotézisem igazolásaként:

A felmérés tényleges adatait az 1. sz. melléklet tartalmazza, amely szerint a megkérdezettek:

- 78 %-a elfogadja azt, ha valaki nem kér számlát a villanyszerelőtől,
- 68 %-a ha saját magának vásárol, de ismerős rokon számára kér Áfa-s számlát,
- 53 % fogadja el, hogy fizetésének egy részét zsebbe, vagyis nem legálisan, adózatlanul kapja,

³ A Progresszív Intézet, kutatásom célterületéhez kapcsolódva rendelkezésemre bocsátotta felméréseinek eredményét tudományos/oktatási célra, és hozzájárult, hogy az eredményeket disszertációmban felhasználjam és publikáljam, és ezekből következtetéseket vonjak le

- 51 % elítéli ellenben ha valaki a másodállásból szerzett jövedelmét nem adózza le.

Arra a kérdésre, mit gondol a lakosság hány százaléka használ kikapukat az adózás megkerülése érdekében:

- a mintavételben szereplők szerint a lakosság 53 %-a használ valamilyen kikaput.

A fekete gazdaság egyszerűbb elemeinek elfogadottsága még magasabb, arra kérdésre, hogy ad-e nyugtát a zöldséges, és elveszi-e azt?

- 94 %-a a válaszadóknak adott nem választ, tehát rendkívül magas.

Arra a kérdésre ugyanakkor, hogy Ön került-e már meg adójogszabályt?

- 84 % a válaszadóknak, azaz több mint háromnegyede nemleges választ adott.

Belyó P. [2008] ^(pp. 198.) hasonló témában végzett felmérése szerint a megkérdezettek 74 %-a elítéli a rejtett gazdaság egészét, vagy legalábbis egyes formáit, és a lakosság egynegyede részt venne a rejtett gazdaság valamely formájában, kétharmaduk elutasítja ezt.

Az olyan gazdasági jellegű bűncselekmények, ahol a tevékenység kifejezett célja kifejezetten a törvénytelen haszonszerzés, pl. a fiktív Áfa visszaigénylés, a csalárd csődök és sikkasztások, fogyasztási és jövedéki adók elcsalása, de rendkívül jelentős a foglalkoztatás szándékos eltitkolása stb. általában merev elutasításban részesül.

A két felmérés egybehangzóan igazolta hipotézisemet, azaz:

T1: Magyarországon a kialakult történelmi és társadalmi viszonyok miatt a rejtett gazdaság aránya rendkívül magas, az eddigi hivatalos becsléseket is jóval meghaladó szintű, és vélhetően a lakosság csaknem fele valamilyen módon része a fekete gazdaságnak.

Az adóelkerülés társadalmi elfogadottsága ugyanakkor az egyszerűbb esetekben magas, a gazdasági jellegű, szándékos bűncselekményeknél alacsony.

A rejtett gazdaságban való személyes érintettség általában eltitkolásra kerül.

Dolgozatom további részeiben a rejtett gazdaság és adóelkerülés mértékét és összefüggéseit vizsgálom, kísérletet teszek befolyásoló tényezőinek meghatározására, valamint felderítésének egy lehetséges módszertanára teszek javaslatot.

Vizsgálataimat a hozzáadott érték adóra un. általános forgalmi adóra dolgozom ki, mert ezen adónem elkerülése rámutat mind az eltitkolt árbevételekre, mind a jogosulatlanul elszámolt költségekre is, amely további adónemek elkerülését is feltárhatja.

Rámutatok arra, hogy az informatikai rendszerek és adatbázisok felhasználásával, az ellenőrző hatóságok együttműködésével, pl. adó és pénzügyi információk kölcsönös átadása, adópolitika, és szabályrendszer egységesítésével, vám adatbázisok össze kapcsolásával, számbavételi elvek standardizálásával lényegesen növelhető jelentősebb többlet ráfordítás nélkül is az adóelkerülők eddiginél jelentősebb feltárása.

1.4 A rejtett gazdaság számba vétele, becslése

A rejtett gazdaságban - mint 1.3 részben kifejtettem – való részvételt a magyarországi felmérések a lakosság harmadának/felének nagyságára becslik.

Természeténél fogva nagysága ugyanakkor közvetlenül nem mérhető, de egyes részterületei valamilyen módszerrel mérhetőek, de az abból levont következtetések akár torzított információkat is adhatnak.

Éppen ezért a pontosabb becslés és rejtett gazdaság számba vételének érdekében kialakultak nemzetközileg elfogadott módszerek, melyek szerint a mérés direkt vagy indirekt módon történhet.

Lackó Mária [1995] pl. az áramfogyasztás, Schneider F.[2005] a készpénzforgalom Urban Janisch [2006] a vásárlások értéke alapján becsülte a rejtett gazdaság mértékét, de történhet direkt módon kikérdezéssel, illetve mintavétellel majd ez alapján becsléssel.

Az indirekt módszerek esetében általában fennáll a veszélye annak, hogy ugyanazon esemény becslésekor nem mindig ugyanolyan eredményt kapunk, esetenként a módszerektől függően teljesen elérő eredményre is vezethetnek.

Semjén András- Szántó Zoltán- Tóth I. János [2001]^(pp. 48.) tanulmányukban ezen módszerek alkalmazásánál kritikaként fogalmazták meg, hogy általában csak a „jó” irányú eltérés esetén kerül az eredmény korrigálásra, amikor a rejtett gazdaság meglétére lehet következtetni

A becslések során elterjedtek ugyanakkor olyan módszerek, elvek melyek nemzetközi összehasonlításban nagyon jelentős és felhasználható eredményeket szolgáltatnak.

Egyik ilyen módszer az inputok és outputok összehasonlítása, (Commodity Flow Method) azaz a termelés és felhasználás szembeállítása valamilyen dezaggregációs szinten.

Szakértői becslésnek tekinthető az a megközelítés, amikor a folyó felhasználás és bruttó kibocsátás arányát az adott ágazatra jellemzőnek tartott értékkel hasonlítják össze. (Comparison with Norm)

Ebben az esetben a nagyobb eltérések alapján kell a GDP számításra vonatkozó korrekciókat elvégezni.

Ezen módszertant általában olyan esetekben alkalmazzák, amikor valamilyen rejtett tevékenység végzése illegális, de az azokból származó output fogyasztása általában nem.

Pl. Építési, felújítási tevékenységnél mért a kimeneti oldal, azaz a megépített, felújított teljesítmény, ebből következtetni lehet a munkát elvégzők jövedelmére.

Fontos becslési eljárás un. munka-input módszer (Labour Input Method), amikor összevetik a vállalati és a háztartási kikérdezésekből származó munkaráfordítások volumenét.

Utóbbi tipikusan nagyobb érték, így következtetés vonható le a rejtett gazdaság mértékére.

Pl. ruházati kereskedelemben mekkora a felmérések szerinti forgalom és ezzel szemben mekkora a befolyt Áfa értéke e szegmensből.

A különbség vélhetően a rejtett gazdaság értékesítése.

Hasonló a nemzeti számlák alapján számított és az adóhatóság által ténylegesen beszedett áfa összehasonlítása, vagy a személyi jövedelemadó elméleti értékének és a ténylegesen befizetett SZJA összehasonlítása.

A becslések fontos jelentősége, hogy a makrogazdasági adatok alapján a rejtett gazdaság nagysága is számszerűsíthető.

Pl. abból a feltételezésből kiindulva, hogy a rejtett gazdasági tevékenységek természetüknél fogva elsősorban készpénzt igényelnek, így a tranzakciók számából, készpénz/betét arányából, forgalomban levő készpénz mennyiségéből, bankjegyek elhasználódásából vonhatók le következtetések a rejtett gazdaságra vonatkozóan.

Hasonló becslési eljárás a globális indikátor alkalmazása, mikor valamely input felhasználás alapján következtetnek a teljes outputra és rejtett gazdaságra pl. áram felhasználás, élelmiszer fogyasztás.

Az Európai Unió országai elsősorban az input-output összehasonlítási módszert és a szakértői becslésen nyugvó eljárást preferálják és alkalmazzák, de jellemző az indikátor alapján történő becslés is.

Pl. Szlovénia, Magyarország az áramfelhasználás alapján, Románia az élelmiszerfogyasztás alapján, Szlovákia elméleti és ténylegesen beszedett ÁFA alapján, Bulgária közvetlen kikérdezésen alapuló módszert míg Lengyelország munka-input módszert használt egy kisvállalati felmérés eredményeit hasonlította össze a háztartási kikérdezésen alapuló munkaerő-felméréssel, és ebből következtetett a rejtett gazdaság méretére.

1.5 A rejtett gazdaság nagysága és fejlődése

A nemzetközi gyakorlatban az egyes nemzetgazdaságok rejtett gazdaságának mértékéről meglehetősen eltérő becslések készülnek.

Európa egyik legnevesebb kutatója, Schneider F.[2005] a készpénzforgalom alapján ún. DYNAMIC módszerrel becsülte meg 21 országban a fekete gazdaság arányát, és időbeli alakulását.

A magyar kutatók szűk csoportja is foglalkozik az 1990-es évek elejétől a vállalkozások és háztartások részvételével a rejtett gazdaságban, illetve ezen szegmens jelentőségével és fejlődésével..

Pl. Belyó Pál, Lackó Mária, Fazekas Mihály, Kreko Judit - Kiss Gábor, Semjén András-Tóth István- János- Makó Ágnes- Szántó Zoltán, részletesen tárja fel a rejtett gazdaság formáit, kialakulását, jellemzőit.

A be nem jelentett foglalkoztatást vizsgálta Kreko J.- P. Kiss Gábor [2007], Elek P. – Scharle A. -Szabó B., Szabó P. [2008] , valamint Czibik Á - Medgyesi Márton [2007].

A KGST piacok működését elemezte Czakó Ágnes[1997] és Sik Endre [2000] [2002]

Jelentős összefoglaló kritikai tanulmányt készített Urban Janisch [2006] ⁴ is a feketegazdaság magyar gazdaságban előforduló formáiról és mértékéről.

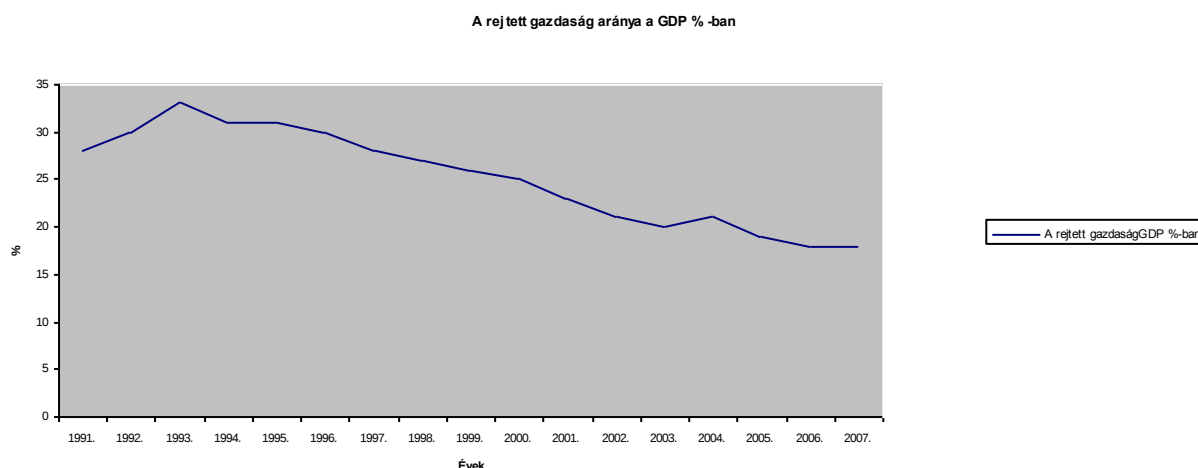
4 Urban Janisch [2006] összefoglaló tanulmányában elemzi a rendszerváltást megelőző és azt követő Magyarországot a rejtett gazdaság formáinak szempontjából, melyben alapvetően a magyar kutatások eredményeire támaszkodik

A fenti kutatók irodalomjegyzék szerinti tanulmányaikban arra a megállapításra jutottak, hogy Magyarországon a rejtett gazdaság 1993-1994-ben volt a legnagyobb mértékű, a GDP 35-40 %-át is elérte, meghozott feketegazdaság elleni intézkedések eredményeként aránya azóta fokozatosan szűkült, jelenleg 20-30 % közötti.

Belyó Pál [2008] tanulmányában a magyarországi rejtett gazdaság méretét a hivatalos GDP-hez képest az 1993-ban 33 %-ában, majd 1998-ban közel 25 %-ában határozta meg, mely azóta véleménye szerint tovább csökkent, és becslése szerint ma is 12-15 % a rejtett gazdaság súlyaránya. (lásd 3. ábra)

3. sz. ábra

A rejtett gazdaság alakulása 1991-2007 között a GDP arányában

Forrás: Belyó P. [2008] (pp. 79.)

Semjén András- Szántó Zoltán- Tóth István János [2001] tanulmányukban a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokat 5 csoportra osztotta, ezen belül Magyarország a leginkább érintett ország csoportba került. (lásd 1. táblázat)

1. sz. táblázat

A rejtett gazdaság becsült részaránya az OECD országokban és egyes Kelet-Európai országokban a GDP-hez viszonyítva 1994-ben (%)

5 % alatt	5-10 % között	10-20 % között	20-30 % között	30 % felett
Japán	Svájc	Hollandia	Belgium	Magyarország
	Nagy-Britannia	Franciaország	Finnország	Románia
	Ausztria	Svédország	Olaszország	Oroszország
	USA	Kanada	Spanyolország	Kis-Jugoszlávia
		Németország	Lengyelország	
		Dánia	Bulgária	
		Csehország		
		Szlovákia		

Forrás: Semjén András- Szántó Zoltán- Tóth I. János [2001] (pp. 32-33.)

A fenti 1. számú táblázat is mutatja, hogy a rejtett gazdaság becsült arányai még a fejlett gazdaságú országokban is rendkívül eltérően alakultak annak ellenére, hogy hasonló gazdasági fejlettségi szinten álltak, és gazdaságpolitikai gyakorlatuk általában összehangolt volt.

1.6 Adóelkerülés mértéke Magyarországon és az Európai Unióban

A rejtett gazdaság nagyságát Magyarországon az 1990-es évek elején a különböző becslések az eltérő módszerek ellenére a GDP 25-30 %-ában (ld. 1. táblázat) határozzák meg.

Ez a kelet-közép európai országok un. volt szocialista országokhoz hasonló szintű, ennél magasabb értéket Európában a balkáni országokban és a szovjet utódállamokban becsülnek. Ez az arány azóta folyamatosan csökken.

Kovács László [2009] adóügyi biztos az Európai Unió országaiban a rejtett gazdaság jelentős részét kitevő adóelkerülés és adócsalás mértékét évi 200-250 Milliárd Euró nagyságúra becsli. Ennek óriási méretét jelzi, hogy ez az összeg az Európai Unió éves költségvetés duplája, és az összes Európai Unió tagállam GDP-jének 2 %-a.

A magyarországi kutatások közül Belyó P. [2008] ^(pp. 90.) kutatásában a válaszadók saját ágazatukban a rejtett gazdaság leggyakrabban előforduló formáiként:

- a munkaerővel kapcsolatos visszaéléseket (46 %)
- számlaadás elmulasztását, fiktív számlák és költség elszámolásokat (28 %)
- egyéb formákat pl. szándékos adócsalás, korrupció, illegális tevékenység (24 %) határozták meg.

A foglalkoztatással kapcsolatos adóeltitkolások jelentős része az eltitkolt munka jövedelem, vagyis az adófizetők a valóságosnál alacsonyabb jövedelmet vallanak be.

A hazai kutatások Pl. Sik E. [2000] az 1990-es évek végétől a be nem jelentett munka elterjedésének növekedését mutatták, illetve ennek arányát Elek – Scharle A -Szabó B.- Szabó P. [2008] tanulmányukban 2005. évre vonatkozóan 19-20 %-ra becsülték.

Czibik Á. - Medgyesi Márton [2007] egy empirikus lakossági felmérése szerint az alkalmazottak és alkalmi munkavállalók 10 %-a kapta fizetése egy részét zsebbe, és ezen kívül 17 %-uk kapott számlára is jövedelmet.

A minimálbéren bejelentett dolgozók és vállalkozók jelentős része biztosan nem ennyit keres. A foglalkoztatás során alacsonyabb béren vagy egyáltalán be nem jelentett a foglalkoztatás illetve az önfoglalkoztatók jövedelem elrejtésének következményeként jelentős adó és járulékbévételek esnek ki a költségvetésből.

A fekete foglalkoztatás nem csak a közvetlen költségvetési bevétel kiesését érinti, hanem feltételezi, hogy ezen kifizetések forrását, vagy akár annak többszörösét a foglalkoztató a fekete gazdaságban értékesített termékéből, szolgáltatásából szerezte, azaz a fekete gazdaságot multiplikálja.

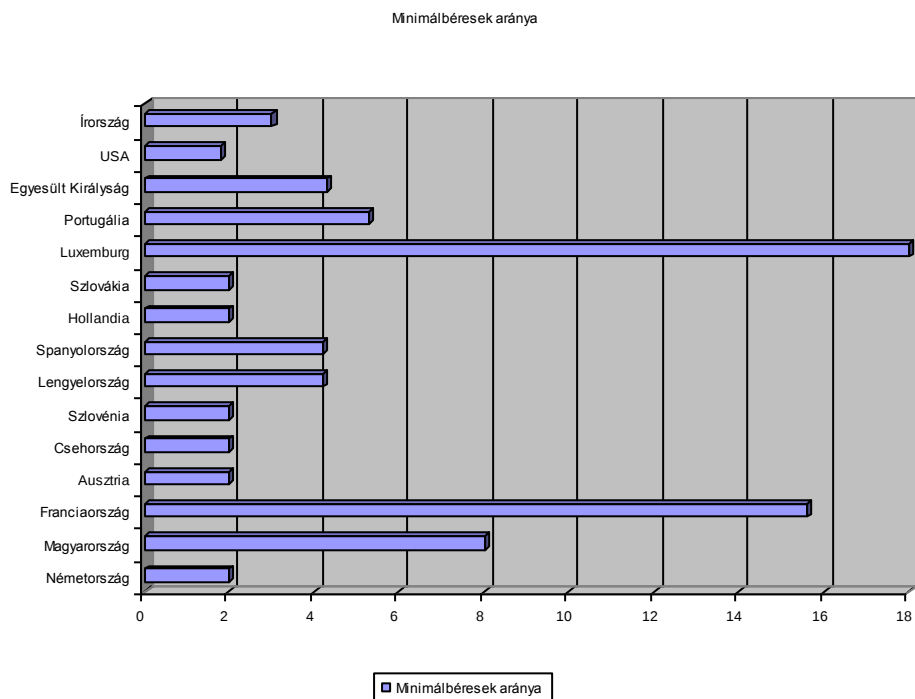
Tonin M. [2006] modelljében arra a következtetésre jutott, hogy a minimálbér-csúcs mérete, vagyis a minimálbéren dolgozók aránya és a szürke gazdaság mérete között pozitív korreláció van, míg a minimálbéresek aránya és a minimálbér/átlagbér arány között nem talált ilyen összefüggést.

Ezt a megállapítást alátámaszthatja, hogy míg Magyarországon a főállású foglalkoztatottaknak kiemelten magas, mintegy 8 %-a van minimálbéren bejelentve és

foglalkoztatva, az Európai Unió országaiiban -Franciaország és Luxemburg kivételével – ez 2-5 %. (lásd 4 ábra)

4. sz. ábra

A minimálbéren keresők aránya az EU-ban és USA-ban (2004)

Forrás: Kreko J. [2008] (pp. 16.)

A minimálbéren foglalkoztatottak magas aránya alátámaszthatja a rejtett gazdaság kiemelten magas szintjét és nagyságát.

Ezen szegmens feltárása, visszaszorítása elsősorban munkaügyi szabályozási – munkaügyi ellenőrzési kérdés, ezen értekezés keretében ezt alapvetően nem érintem.

A rejtett gazdaságon belül a másik nagy terület a vállalkezési eredmények és adók elrejtése a valós árbevétel eltitkolása vagy eltúlzott költségek (fiktív, hamis számlák) elszámolása, saját fogyasztás költségként való elszámolása által.

Schneider F. [2005] tanulmányában Ausztriára, Németországra és Svájcra végzett a készpénzforgalom alapján becslést a rejtett gazdaság méretére, és annak a teljes termelési értékhez viszonyított nagyságára.

Tanulmányában a rejtett gazdaság méretét 2005-ben Ausztriában 10,27 %-ra, Svácbban 9,05 %-ra, Németországban 15,64 %-ra becsli.

A rejtett gazdaság szektorok szerinti megoszlását tekintve elsődlegesen az építőipart határozza meg. (lásd 2. sz. táblázat)

2. sz. táblázat

A rejtett gazdaság nagysága és megoszlása Ausztriában és Németországban 2005-ben

Szektor	Ausztria %	Ausztria Mrd. €	Németország %	Németország Mrd. €
Építőipar, javítás	39	8,3	38	131,6
Egyéb ipar Pl. gépgyártás, autóipar	16	3,6	17	58,9
Szolgáltatások pl. szállodák, éttermek	16	3,6	17	58,9
Egészségügyi és szociális ellátás	12	2,7	13	45,0
Egyéb otthoni szolgáltatások háztartás	17	3,8	15	51,8
Összesen	100	22	100	346,2

Forrás: Schneider F. [2005]

A fekete gazdaságban megszerzett jövedelemhez kapcsolódó kieső költségvetési bevételek elsősorban a nyereségadó, az Áfa, és az esetleg be nem jelentett alkalmazottak utáni járulékok.

Az Áfa mint adónem szabályozása, eljárási rendje - mint dolgozatom későbbi 2.3.3.2 fejezetében részletesen áttekintettem az Európai Unió minden országában, viszonylag egységes elvek szerint kerül alkalmazásra - mégis ez a terület a legnagyobb bevétel kiesést elszenvedő adónem.

Dieter Ondracek[2008] szerint az Áfa csalásból származó kár az Európai Unióban 60 Milliárd Euró nagyságú, ebből Németország részesedése 15 Milliárd Euró.

A rejtett gazdasággal kapcsolatos kutatások eddig alapvetően annak mértékét becsülték, valamint kialakulásának okait elemezték, én disszertációm keretében keresem a gazdasági összefüggéseit, valamint igazolni kívánom, hogy az adó elkerülés feltárása számviteli – ellenőrzési - módszerrel a jelenleginél sokkal nagyobb arányban lehetséges az ellenőrzési ráfordítások lényeges növelése nélkül is.

Ennek alapja a meglévő informatikai háttérre alapozott kockázat analízis.

1.7 A rejtett gazdaság, adóterhelés és egy főre eső GDP összefüggései

A rejtett gazdaság rendelkezésre álló becsült adatainak elemzésével arra kerestem a választ, kimutatható-e lineáris összefüggés az egy főre jutó GDP és a rejtett gazdaság aránya között, valamint a rejtett gazdaság és az adóterhelés között.

A rendelkezésre álló szakértői becslések (ld. 1.6 fejezet) a rejtett gazdaság arányát az OECD országokban a GDP 5-45 %-a teszik.

A különbségek annak függvényében alakultak ki, hogy milyen az ország fejlettsége, a történelmi hagyományai, a társadalmi elfogadottság vagy elítélés mértéke, az adóterhek és állami beavatkozás szintje, valamint adózási morál és adóigazgatás szigora.

Az 1 főre eső GDP-t az OECD Factbook [2009] hivatalos szakkiadványból vettem, de a GDP meghatározásakor - vélhetően a számbavételi rendszer eltérései miatt - lényeges eltéréseket találtam a különböző statisztikák között.

Pl. 3. sz. melléklet szerinti OECD GDP adata/beclése mintegy 30 %-al magasabb az európai adathoz, de arányaiban megegyeztek az európai becslésekkel, így vizsgálatomat lényegesen nem befolyásolta.

A rejtett gazdaságra vonatkozó ország statisztikai adatokat pedig Schneider F. [2005] (pp. 12.) tanulmányából merítettem, aki az OECD országokra, ezen belül elsősorban Ausztriára, Svájcra és Németországra készítette el a készpénzforgalom alapján végzett ún. DYNAMIC módszer alapján a rejtett gazdaság (Schattenwirtschafts) becslését, de becsülte az európai országokat is.

Az általam elvégzett korreláció számítás (ld. 5. sz. melléklet) gyenge korrelációt mutatott ki az adóterhelés és a rejtett gazdaság között, valamint nem kimutatható kapcsolatot az egy főre eső GDP és rejtett gazdaság között.

Ennek ellenére hipotézisemet elvettem, de az adóterhelést mint esetleges magyarországi befolyásoló tényezőt alaposabb vizsgálatnak vettem alá a későbbiekben.

Nem kimutatható, hogy a rejtett tevékenységek aránya negatív korrelációban van egy ország fejlettségével, azaz jövedelemszintjével, és pozitív kapcsolatban az adóterheléssel. Vélhetően más tényezők, pl. történelmi hagyományok, kulturális különbségek, adószigor valamint egyéb tényezők befolyásolják a rejtett gazdaság kialakulását és méretét.

Urban Janisch [2006] tanulmányában jelentős eltérést igazolt a társadalmi elfogadottság tekintetében, azaz míg az USA-ban és Japánban az adócsalás a legsúlyosabb bűncselekmények közé tartozik, társadalmilag mélyen elítélik, addig egyes európai országokban az adóelkerülések bizonyos formái pl. fusi munka, borra való, számla nélküli vásárlás társadalmilag széles körben elfogadott.

Magyarországon bizonyára a gazdasági, politikai és kulturális tényezők együttesen adják a működő rejtett gazdaság hátterét.

A rejtett gazdaság léte, fejlődése ezen tényezők eredője.

Míg a 1980-as években a magánszemélyek nem hivatalos gazdasági tevékenysége N7 (pl. borra való, hálapénz, kalács) stb. adta a rejtett gazdaság gerincét, a kilencvenes évektől kezdődően már a vállalkozások be nem jelentett üzleti tevékenységei N1-N2 és egyre inkább a torzított adatközlés miatti eltérések N6, azaz a szándékos adóelkerülés dominál.

Ezek feltárási módszertana értekezésem meghatározó része.

1.8 A szándékos adóelkerülő döntésének elméleti modellje

Az adóelkerülés működésének megértéséhez Becker elméleti modelljéből indulok ki. Becker G. S. [1976] szerint a bűnöző akkor követ el bűncselekményt, ha az abból várt hasznai meghaladják azokat a veszteségeit, amelyeket lebukás esetén kell elszenvednie. Így optimális mértékben fog bünt elkövetni, miközben várható jövedelmét maximalizálja.

$$\text{Max. } E[U(Y)] = pU(Y-f) + (1-p)U(Y) \quad (1)$$

ahol

p	= a lebukás valószínűsége
1-p	= a lebukás elkerülésének valószínűsége
Y	= a bűnelkövetésből származó jövedelem
f	= a bírság, vagy a lebukást követő egyéb büntetés pl. börtön pénzben kifejezett összege

A bűnelkövetést minimalizáló politika p és f mértékét választja meg $0 < p < 1$ és $f > 0$ mellett. A várható szankció (pf) állandósága mellett Becker kimutatja, hogy a büntetés mértékének és a lebukás valószínűségének hatása a bűnelkövetésre attól függ, hogy milyen a bűnelkövető kockázattal szembeni attitűdje.

Ha kockázatkedvelő (risk preferrel) cselekvőről van szó, akkor p egy százalékpontos növelése és f csökkentése a bűnelkövetések számának csökkentését vonja maga után.

Míg ha kockázat kerülő (risk avoider) a bűnelkövető, akkor p-t lehet egy százalékkal csökkenteni és f-et növelni ahhoz, hogy a bűnelkövetés száma csökkenjen.

Arra a következtetésre jut, hogy a bűnelkövetések feltárási valószínűségének növelése hatékonyabb eszköz a bűnelkövetőkkel szemben, ha azok kockázatkedvelők és a büntetés növelése hatékonyabb, ha kockázat kerülők.

A kormányzati politikának elsősorban nem a bűnelkövetés számát kell minimalizálni, hanem úgy kell megválasztani a p és f értékeit, hogy azok a társadalom számára optimális megoldást hozzanak, azaz hogy minimalizálják a bűnelkövetésből származó összes társadalmi veszteséget.

Becker szerint a bűnelkövetés összes társadalmi veszteségére (social loss) négy tényező van hatással.

Ezek a következők:

- a bűnelkövetésből származó veszteségek,
- az ítélezés,
- a büntetés
- a bűnelkövetők száma.

$$L = L(D, C, bf, O) \quad (2)$$
$$\partial L / \partial D > 0 \quad \partial L / \partial C > 0 \quad \text{és} \quad \partial L / \partial bf > 0 \quad \text{mellett}$$

ahol

- L= a bűnözésből származó összes társadalmi veszteség
- D= a bűnözés társadalmi költsége (a bűnesetek által közvetlenül okozott, az áldozatok és a társadalom által elszenvedett károkból levonva a bűnözők haszna)

C= a bűnüldözés és bűnözők elítélésének költsége (rendőrség és ügyészség fenntartása)

bfpO= a büntetés társadalmi költsége (pl. börtönök fenntartása) amiből

f az egy büntetésre jutó átlagos büntetés (illetve ennek pénzben kifejezett értéke)

b pedig az adott büntetéshez rendelhető társadalmi költség koeficiens,

p a felderített bűnesetek száma,

O pedig az elkövetett bűnesetek száma.

Kevésbé általános formában a bűnelkövetésből származó társadalmi költség három költségelem összegeként határozható meg.

- a bűnelkövetés társadalmi költsége (az áldozatnak a bűnelkövetési költségeiből levonva a bűnelkövető hasznát, amely különbség csak pozitív,
- a bűnüldözés (rendőrség) és bűnözők elítélésének (ügyészség, bíróság) költségei,
- a büntetés végrehajtás (börtönök) költségei.

Azaz:

$$L = D(O) + C(p,O) + bfpO \quad (3)$$

A kormányzat a társadalmi veszteségeket minimalizálendő politikája keretében **p** (felderített bűnesetek számának növelése) és **f** (egy büntetésre jutó átlagos büntetés) értékeit választja meg, illetve dönthet a szankcionálás mikéntjéről.

A társadalmi veszteségek szempontjából nem mindegy ugyanis, milyen típusú szankció alkalmazására kerül sor: léteznek drágább (pl. börtönök) és olcsóbb (bírságok) szankciók.

A társadalmi veszteségeket csökkentendő a kormányzat érdeke, hogy olyan szankciót válasszon, amelynek alacsonyak illetve elhanyagolhatóak a társadalmi költségei ($b \approx 0$), de mégis eléri a kívánt elrettentési funkciót.

Olyan büntetési módot célszerű preferálni és alkalmazni, amely megkíméli a társadalmi erőforrásokat, miközben bünteti az elkövetőt, módot adnak a társadalom (és az áldozat) kompenzálására.

A Becker-i elméleti modellre alapozva hasonlóan más kutatókhoz⁵ megvizsgálom, hogy miként reagálnak az adó alanyok, milyen tényezők alapján kalkulálják ki, hogy jövedelmük mekkora részét vallják be, illetve az adórátá, a lebukás kockázatának és a büntetésre vonatkozó tétel változtatására valószínűleg miként reagálnak.

A modellnél az egyének kockázatkerülő/kockázatkereső magatartását nem veszem figyelembe.

⁵ Pl. Allingham, M. G. - Sandmo, A [1972]

Semjén András-Tóth István János- Medgyesi Márton- Czibrik Ágnes [2008]

Azt tételezem fel, hogy mindaddig nem vallja be a teljes jövedelmét, amíg a megtakarítható adó nagysága lényegesen meghaladja a lebukás kockázatával kalkulált esetleges veszteséget, un. hasznosság csökkenést.

Az adózónak alapvetően két lehetséges magatartását tételezem fel:

- vagy bevallják teljes tényleges jövedelmüket (ekkor az adózás után Y jövedelmük lesz)
- vagy csak a tényleges jövedelmük egy részét vallják be, azaz adó egy részét megtakarítják, ekkor jövedelmük $Y' = Y + (W - X) \theta$. (4)

Adóelkerülés választása után két eset lehetséges:

- vagy ellenőrzi őket az adóhatóság és lebuknak, ekkor meg kell fizetni a teljes jövedelem utáni adót, valamint az eltitkolt jövedelem utáni bírságot. ekkor jövedelmük: $Y'' = Y - (W - X) \pi$ jövedelem lesz (5)

- vagy pedig nem ellenőrzi őket az adóhatóság és nem buknek le ekkor jövedelmük: $Y' = Y + (W - X) \theta$ lesz, (6)

$$\text{az adóelkerülés haszna} \quad A = (W - X) \theta \quad (7)$$

$$A \text{ fentiek szerint a jövedelem: } Y'' < Y < Y'$$

Így rendkívül fontos az adózó szempontjából annak megítélése, hogy mekkora a valószínűsége annak, hogy nem bukik le.

Ez esetben ugyanis nem hogy többlet bevételt nem realizál, hanem lebukás esetén az eltitkolt adónagyságtól függő büntetést is ki kell fizetnie!

Az adózó döntése meghozatalánál az alábbi tényezők figyelembe vételével hozza, mintegy maximalizálva tevékenysége hasznosságát:

$$f(U) = (1-p)(W - \theta X) + p[W - \theta X - \pi(W - X)] \quad (8)$$

$$A = f(U) - Y \quad (9)$$

ahol:

p = az adózó adóhatóság általi ellenőrzésének valószínűsége

W = az adózó tényleges jövedelme amelyet az adóhatóság nem ismer

θ = adóráta, ami konstans minden jövedelem szinten

X = az adózó bevallott jövedelme

π = büntetési ráta, amely nagyobb mint θ

U = elérhető jövedelem

A = adóelkerülés többlet jövedelem, vagy veszteség

A modell alapján megvizsgáltam (lásd 3. sz. táblázat) hogyan reagál a fenti tényezők módosítására az adózó hasznosságára.

3. sz. táblázat

A szándékos adóelkerülést meghatározó tényezők változásának hatása

	Lebukás Valószínű.	Tényleg. Jöv.	Adórátá	Bev. Jöv.	Bünt. ráta	Normál Jöv.	Adóelt.u. Jöv.	Extra Jöv.	Összes Adó
n	p	W	θ	X	π	Y	U (Y';Y'')	A	
1.	0,2	100	0,4	70	1	60	66	6	34
2.	0,3	100	0,4	70	1	60	63	3	37
3.	0,4	100	0,4	70	1	60	60	0	40
4.	0,5	100	0,4	70	1	60	57	-3	43
5.	0,6	100	0,4	70	1	60	54	-6	46
6.	0,4	100	0,4	70	1	60	60	0	40
7.	0,4	100	0,35	70	1	65	63,5	-1,5	36,5
8.	0,4	100	0,3	70	1	70	67	-3	33
9.	0,4	100	0,25	70	1	75	70,5	-4,5	29,5
10.	0,4	100	0,45	70	1	55	56,5	1,5	43,5
11.	0,4	100	0,4	70	1	60	60	0	40
12.	0,4	100	0,4	70	1,25	60	57	-3	43
13.	0,4	100	0,4	70	1,35	60	55,8	-4,2	44,2
14.	0,4	100	0,4	70	1,5	60	54	-6	46
15.	0,4	100	0,4	70	0,75	60	63	3	37
16.	0,4	110	0,4	80	1	66	66	0	44
17.	0,4	120	0,4	90	1	72	72	0	48
18.	0,4	130	0,4	100	1	78	78	0	52
19.	0,4	140	0,4	110	1	84	84	0	56
20.	0,4	90	0,4	60	1	54	54	0	36
21.	0,45	100	0,36	70	1,1	64	59,95	-4,05	40,05

Forrás: saját számítások

Az n=1..5 esetben:

Tényleges jövedelem(W), Adórátá(θ), Bevallott jövedelem (X), Büntetési ráta(π) változatlan, kizárólag a lebukás valószínűségét (p) módosítottam.

Eredmény: a lebukás valószínűségének növelésével arányosan csökkent az adózó extra jövedelme (A) 40 %-os lebukási kockázat felett jobban jár ha teljes jövedelmét bevallja, mert a lebukás esetén fizetendő bírság lényegesen meghaladja az eltitkolással elérhető hasznosságot, és a teljes jövedelme csökken.

Az n=6..9 esetben:

Tényleges jövedelem(W), Bevallott jövedelem (X), Büntetési ráta(π) a lebukás valószínűsége (p) változatlan, kizárólag Adórátá(θ)-t, módosítottam.

Eredmény: az adórátá csökkentésével csökkent illetve eltűnt az adózó extra hasznossága, az adórátá növelése n=10 pedig azt növelte.

Azaz ha növekednek az adók, és minden egyéb feltétel változatlan, nő az eltitkolásból elérhető eredmény, azaz az eltitkolás hasznosabb, kifizetődőbb lesz.

Az adócsökkentés elvileg az adóeltitkolás csökkentését eredményezhetné, de az összes adó csökkenése a költségvetés szempontjából bizonyára nem elfogadható.

Az $n=11..14$ esetben:

Adórátát(θ), Bevallott jövedelem (X), Tényleges jövedelem(W) a lebukás valószínűsége (p) változatlan, kizárólag a Büntetési ráta(π) - t, módosítottam.

Eredmény: a Büntetési ráta(π) növelése mellett, az eltitkolás hasznossága jelentősen csökken.

$n=15$ esetben pedig a büntetőrátát csökkenése az adóeltitkolás extra jövedelmét, így az adóeltitkolási szándékot növeli.

Az $n=16..20$ esetben:

Adórátát(θ), Bevallott jövedelem (X), Büntetési ráta(π) a lebukás valószínűsége (p) változatlan, kizárólag a tényleges jövedelmet(W)- t, módosítottam, növeltem csökkentettem az adóeltitkolás összegét a jövedelem nagyságától függetlennek vettem.

Eredmény: a tényleges jövedelem(W) növelése vagy csökkentése mellett, az adózó által realizálható extra jövedelem (A) nem változott, csak az összes adóbevétel nőtt.

Az $n=21$ esetben:

A lebukás valószínűségének(p) és a Büntetési ráta(π) növelése mellett az Adórátát(θ) csökkentésre került. Bevallott jövedelem (X), és a tényleges jövedelem (W) változatlan.

Eredmény: A lebukás valószínűségének(p) és a büntetési ráta(π) mértékének növelése ugyanakkor az adórátát(θ) csökkentése az eltitkoló extra jövedelmét csökkentette, közben az összes adóbevétel a kiindulási helyzethez képest nem változott.

A fenti vizsgálatok szerint a W, θ , π és p hatását az adócsalás mértékére megállapítható, hogy a tényleges jövedelem változásának nincs egyértelmű hatása az adócsalásra.

Az adórátát növekedése az adóeltitkolási hasznosságot ún. hajlandóságot növeli, míg csökkenése azt csökkenti, mivel:

- az adórátát növelése egyrészt vonzóbbá teszi az adócsalást,
- másrészt pedig a nagyobb adórátát hatására az egyénnek kevesebb jövedelem áll rendelkezésére, vagyis bármilyen X esetén Y csökkenését vonja maga után, ami csökkenő abszolút kockázatkerülés esetén csökkenti az adócsalás mértékét.

Ezzel szemben mind a büntetési ráta (π) mind pedig az ellenőrzési valószínűség növelése (p) arra ösztönzi az adózókat, hogy tényleges jövedelmük növekvő részét vallják be.

A fenti számítások igazolják harmadik hipotézisemet:

T2: Az adóelkerülés mértéke és adóelkerülők száma nem csak az adórátát magasságától, hanem elsősorban a lebukás esetén kiszabandó büntetés nagyságától, valamint az ellenőrzés hatékonyságától, azaz a lebukás valószínűségétől függ.

A tényleges adóelkerülés hasznosságát a jövedelem szintje nem befolyásolja.

A rejtett gazdaság feltárása ún. adóelkerülők elleni harc legeredményesebb útja az adórátát csökkentésével párhuzamosan olyan ellenőrzési módszerek, adatbázisok és informatikai háttér kialakítása, amely az adóelkerülők lebukásának valószínűségét jelentősen megnöveli, illetve lebukás esetén a büntetési rátát emeli.

A büntetési ráta emelése azonban ellenkező hatást is kifejezhet, hiszen az adóeltitkolás feltárása esetén kilátásba helyezett bírság esetén megnő az adóellenőr vesztegetésének veszélye azáltal, hogy a magasabb bírságból magasabb lehet a vesztegetésre fordítható összeg is.

A modellnek van egy makroökonómiai vetülete is, mégpedig a bűn elkövetés feltárásának és büntetésének költségeinek összevetése a kiesett adó bevételekkel, amely az ellenőrzés határhasznaként értelmezhető.

Pl. ellenőrző és nyomozó hatóságok, ügyészségek, bíróságok és börtönök költségeinek összehasonlítása a be nem vallott illetve folyt adókkal.

Tisztán elméleti szinten mindaddig érdemes a gazdaságirányítás részéről növelni a rejtett gazdaság visszaszorításának költségeit, míg a többlet bevételek fedezik azt.

A makroökonomiai modellnél célszerű eltekinteni a rejtett gazdaság GDP növekedésre gyakorolt hatásától is, de az esetleges ilyen irányú hatás elemzését más tanulmány keretében tartom célszerűnek elvégezni.

1.9 Az adófizetési hajlandóságot befolyásoló egyéb tényezők

Mint az előző fejezetben sikerült igazolnom, az adófizetési hajlandóság klasszikus modellje szerint az adófizető maximalizálja a bevallott jövedelmek várható hasznosságát.

Az adófizető bizonytalan helyzetben dönt arról, hogy jövedelmének mekkora hányadát vallja be a hatóságoknak, figyelembe véve a releváns tényezőket, mint az adóráták, illegális adócsalás esetén a lebukás valószínűségét és a várható büntetést, adófizetésből származó egyéb hasznot.

Ezek azok a főbb tényezők, amelyek magukban foglalják az erkölcsi megfontolásokon nyugvó adómorált és kikényszerítik az adófizetést.

Ezek mellett ugyanakkor több más tényező is jelentős befolyást gyakorol a rejtett gazdaság mértékére.

Urban Janisch [2006]⁶ az adózási hajlandóság vizsgálatakor - azaz fizet-e adót vagy inkább elkerüli azt - az alábbi befolyásoló tényezőket tekinti meghatározónak:

- gazdaságpolitikára és adó rendszerre visszavezethető okok (adók száma, bonyolultsága, mértéke és érthetősége, igazságossága)
- adófizetési morál (történeti háttér, társadalmi megítélése az adóelkerülőknél stb.)
- adóelkerülés lehetősége (jogi elégtelenség, legális kiskapuk, alacsony ellenőrzési hatékonyság és lebukási kockázat, alacsony bírság, információhiány stb.)
- személyes okok (kockázatkerülő vagy vállaló a személy, társadalmi igazságosságot előtérbe helyező vagy egyéni haszon maximalizáló, szociális háttér stb.)

Friedman, E. – Johnson, S.- Kaufmann, D. – Zoido-Lobaton, P. [2000] a témakörben elvégzett tanulmányában feltételezte, hogy a rejtett gazdaságban való részvételre a magas adóráták és olyan speciális politikai és intézményi keretek ösztönzik a vállalkozókat, amelyek hatnak a kormányzat minőségére, pl. bürokrácia, korrupció, valamint a jogi környezet.

Vizsgalatukhoz felhasználták 69 ország adórátára, bürokráciára, korrupcióra, a jogi környezet jellegére jellemző adatait.

Elemzésük megállapítása szerint empirikusan, keresztmetszeti mintán nem igazolható, hogy a közvetlen és közvetett adók magasabb szintje a rejtett gazdaság nagyobb arányával járna együtt.

A szerzők valójában ennek ellenkezőjét tapasztalták: azokban az országokban ahol magasabb volt a direkt adók rátája, a rejtett gazdaság arányakisebbnek bizonyult.

Ezen paradox összefüggést azzal magyarázzák, hogy ha a GDP szintjét is figyelbe veszik látható, hogy a gazdagabb országokban általában jobban működik a közigazgatás, és ott a közvetlen adók is általában magasabbak.

⁶ Urban Janisch [2006] (p. 79.)

Véleményük szerint a bürokrácia nagyobb szintje, a korrupció kiterjedtsége és a gyengébb jogi környezet a döntő tényező amelyek mind nagyobb arányú nem hivatalos gazdaságot von maga után a fejlettségi különbségek kiszűrése esetén is.

Lackó Mária [1992, 1998, 2000, 2006] vizsgálatai a foglalkoztatásra vonatkozó vizsgálatai során az adóráták és korrupció interakciójának szoros kapcsolatára vonatkozó következtetésre jutott, de a korrupciót tartja meghatározó tényezőnek.

Kimutatja, hogy az adórátáknak a rejtett gazdaságra illetve az önfoglalkoztatásra gyakorolt hatása - az adóráták és a korrupció létező interakcióján keresztül - maga is függ a korrupció szintjétől.

Johnson, S.- Kaufmann, D. – Schleifer, A. [1997] az átalakuló gazdaságokat vizsgálta abból a szempontból, hogy ezekben az országokban hogyan hatott egymásra a politika és a gazdaság intézmény rendszere, illetve ezek hogyan befolyásolják a rejtett gazdaság növekedését, és ez utóbbi hogyan hat a gazdaság teljesítményére.

Modelljükben vizsgálják, hogy az adók és szabályozók miként befolyásolják a vállalatokat tevékenységük terepére – hivatalos vagy nem hivatalos szféra – vonatkozó döntésük meghozatala során, ezt tekintik meghatározónak.

Véleményük szerint a nagyobb nem hivatalos gazdaság csökkenti a közösségi bevételeket, amelyek így csak kevesebb közjó előállítását teszik lehetővé.

A kevesebb közjó a jogrend és az igazságszolgáltatás alacsonyabb szintjében is megnyilvánul, a közszféra kisebb termelékenységét eredményezi, ezzel is tovább növelve a nem hivatalos gazdaság méretét.

Rendkívül jelentős szempont a történelmi hagyományok és társadalmi elfogadottság is.

Egyes országokban pl. Mediterrán régió, volt szocialista ún. átalakuló gazdaságokban, köztük Magyarországon is az adóelkerülésnek történelmi hagyományai vannak.

Az adóelkerülés nem a főbenjáró bűnök közé tartozott az utóbbi időszakig, és részben jelenleg is rendkívül magas a társadalmi elfogadottsága (lásd 1.3 fejezet).

Történelmi hagyománya van a másodállások ún. fusi munka végzésének, hiszen a rendszerváltást megelőzően a lakossági szolgáltatások jelentős része e formában került elvégzésre, de a be nem jelentett/adózatlan dolgozó foglalkoztatásának is, hiszen sokan a főállásuk mellett szabadidejükben másod és többed állást vállaltak.

A rendszerváltást követően az ellenőrzés hiányosságai miatt, a munkanélküli segély melletti munkavállalás lehetősége, valamint a magas bérjárulékok megtakarítása által elérhető többlet haszon a fekete foglalkoztatás jelentős táptalaja volt.

Az olcsó ún. KGST piacok szintén még a rendszerváltást megelőző időszak hagyatéka, ahol az olcsó, részben csempészett, részben a környező országok ár és adó színvonal különbségét kihasználva lehetett az elszegényedő hazai lakosságnak olcsón a kívánt termékeket beszerezni.

A rendszerváltást követően ezek a piacok jórészt ázsiai (kínai, vietnami stb.) termékek értékesítési területe lett, ahol döntően adó, vám és egyéb közterhek nélkül folyt az értékesítés. Szociális és egyéb megfontolások miatt ezen piacok megszüntetése, legális tevékenységre kényszerítése alapvetően politikai döntést igényel, ez a mai napig nem történt meg, ugyanakkor az adómorálra negatív hatása megbecsülhetetlen.

Az adórendszer egyszerűsége vagy bonyolultsága és átláthatósága különösen fontos az a rejtett gazdaságban való részvételi hajlandóság, ún. adómorál szempontjából, hiszen az egyéni és vállalkozói adózás egyes országokban - többek között Magyarországon és más volt szocialista országokban is- új keletű, hagyományai nem voltak.

A teljes adóterhelésen belül a helyi adók mértéke is döntő lehet, mivel ha az adófizető nem érzékeli befizetett adójának hasznosulását, a befizetett adó bekerül a költségvetés nagy kalapjába, és az adófizetők közvetlenül nem érzékelik a befizetésük eredményét és a befizetett adójuk hasznát.

Az adófizetési morálra a fentiek túl hat a közszolgáltatások színvonalának alacsony volta is, mivel az adófizetők érzékelik, miként költik el a befizetett adójukat.

Alacsony színvonalú állami szolgáltatások és közjavak, a magas korrupció a tapasztalatok szerint rontja az adómorált.

Az adófizetési hajlandóságot befolyásolja az adórendszer un. igazságosság érzete is.

Pl. adókedvezmények, piaci előnyök miként tükröződnek a verseny helyzetben vissza, mennyire normatív az ellenőrzés, stb.

A jogalkotás és törvénykezés hatékonysága fontos tényező.

Különösen nagy a jelentősége a gazdasági jellegű bűncselekményeknél, ahol a tevékenység kifejezett célja a törvénytelen haszonszerzés, pl. szervezett fiktív Áfa visszaigénylés, a család csődök és sikkasztások, befolyással üzérkedés, korrupció, amely általában a társadalom jelentős részéről merev elutasításban részesül, és nem mindegy az eljárások gyorsasága illetve esetleges elhúzódnása, vagy alacsony büntetési tétel alkalmazása.

Pl. olajszökítési ügyek elhúzódnó eljárásai és bírói döntései, bróker és bankbotrányok elmarasztaló ítéleteinek mértéke, nagy Áfa csalások és piramis játékok szervezőinek elítélése.

Az adókulcsok adófizetési hajlandóságra gyakorolt hatását elméletileg az. 1.8 fejezetben sikerült igazolnom, azaz egyéb tényezők változatlansága esetén a magasabb adókulcsok alapvetően növelik az adóelkerülést az eltitkolásból elérhető nyereséget.

Slemrod, J. Yitzakhi [2000] modelljükben ugyanakkor azt mutatták ki hogy az adókulcsok csökkentése növeli a be nem vallott jövedelmek arányát.

Ennek ellentmondanak nem csak az 1.8 fejezet elemzései, de a magyar gyakorlati tapasztalatok is.

Abban a néhány esetben, amikor a gazdaságpolitika felvállalta az adórata jelentős csökkentését Pl. társasági nyereségadó 50 %-os csökkentése az adóbevételek növekedésével járt, illetve azon országokban, ahol az egykulcsos adót bevezették pl. Szlovákia, Csehország az adócsökkentést költségvetési bevételi többlet kísérte.

Azokban az esetekben ugyanakkor, amikor jelentős adóemelés történt pl. Áfa emelés Magyarországon, Németországban a bevételek elmaradtak a növelés által elvárt többletbevételtől, sőt esetenként csökkentek.

Az adófizetők személye megítélésem szerint nem lényegesen nagyobb kockázati tényező, mint más európai országokban.

Valószínűleg Magyarországon sincs több un. kockázatvállaló mint más országokban.

Jelentős tétel ugyanakkor az un. szociális adó elkerülés, amikor alapvetően megélhetési szempont miatt számla gyárként működik egy vállalkozás, tevékenységet csak papíron végez, az adótartalom töredékéért árulja számláját, mások alacsony bevételeik miatt nem tudják a hivatalos vállalkozás mellett fizetendő rendkívül magas adókat vállalni. stb.

Pl. Az elmaradott, szegény térségekben (Észak-Alföld, Észak-Magyarország Régió) az un. számlagyártó vállalkozás is gyakori és jövedelmező ágazat, hiszen lebukás esetén nagyon hiányában valójában nincs lebukásnak igazi kockázata.

A számlatömbök új sorszámozása, a fiktív számlák fokozott kiszűrésének szándéka e területen is visszaesést hoz.

Az ellenőrző szervezetek működésének hatékonysága meghatározó a rejtett gazdaság mértékénél.

Míg a rendszerváltozást megelőzően a költségvetés bevételeinek ellenőrzése alapvetően az állami tulajdonú vállalatok és szerény mértékű magánvállalkozások ellenőrzésére épült, a megváltozott helyzetben az elmúlt 20 évben mind a humán erőforrás, mind technikai, szervezeti és módszertani területeken jelentős változások történtek, de más, elsősorban Európai Unió országokhoz képest jelentős fejleszteni való van e területen.

Az elmúlt évek jelentős informatikai fejlesztései, adóhatósági centralizációk, a büntetési ráták növelése és a kiválasztás szisztematikus bevezetése, valamint más ellenőrző hatóságokkal való közvetlen információ és cselekvési program kidolgozása jelentős előrelépést jelentett az adóelkerülés trendjének megfordításában.

Megítélésem és kutatásom szerint az adóteher csökkentése és az adóeljárás egyszerűsítése ma már az országok közötti versenyképesség egyik döntő tényezője, de a szükséges adóbevételek biztosítása érdekében elkerülhetetlen az adózói bázis szélesítése, és ezzel párhuzamosan az ellenőrzési apparátus hatékonyságának növelése, az ún. lebukás kockázatának „p” értékének jelentős növelése.

Ennek keretében szükséges az ellenőrzés olyan módszertanának kidolgozása és informatikai háttérének továbbfejlesztése, amely jelentős humán és beruházási költség növekedése nélkül is képes az elkerülők személyének beazonosítására.

Ha alacsony a lebukás veszélye, és nagy eséllyel lehet elkerülni az ellenőrzést, jelentős jövedelem érhető el a rendkívül magas adórátá (θ) következtében fizetendő adó megtakarításával akkor is, ha a lebukás esetén fizetendő bírság rendkívül magas is.

A büntetési ráta (π) növelése valószínűleg önmagában nem hoz eredményt, mert igaz lehet, hogy magas büntetési tétel esetén az ellenőrök is magasabb eséllyel vesztegethetők meg, másrészt a legszigorúbb retorzió is csak akkor éri el célját, ha az valóban széles körben kerül alkalmazásra, és ezáltal elrettentő erejű.

A dolgozatom további részében ezeket a területeket tekintem át, először az adókat, adóterhelést és egyszerűsítés lehetőségét, majd az ellenőrzés szerveit és módszertanát, legvégül javaslatot teszek az ellenőrzés kockázatanalízis keretében történő előkészítésére.

2. Az állam szerepe, adózás, gazdaságpolitika és a fiskális centralizáció viszonya

Az állam szerepének nagyságáról, minőségéről folyamatos közgazdasági viták folynak a különböző közgazdasági iskolák között, és az álláspontok eltérő véleményen vannak.

A vélemények egybeesnek a tekintetben, hogy az államra mint történelmileg változó, fejlődő intézményre XX. Század végén és XXI. Század elején leginkább a globalizáció gyakorolja a legnagyobb hatást.⁷

A globalizáció jelen van az áruk és szolgáltatások piacán, a termelés és a különféle technológiák alkalmazásában, vállalatok működésében, de jelen van a pénzügyi és adórendszerekben és a rejtett gazdaság területén is.

A XXI. századra a nemzetközi verseny már nem csak országok, régiók vagy vállalatok közötti verseny, hanem egyre inkább határokon és nemzetállamok felett átívelő nemzetközi szervezetek és vállalkozások közötti versennyé is vált.

A verseny ma már nem csak hagyományos értelemben vett gazdasági, hanem pénzügyi, adó és számítástechnikai/infrastrukturális verseny is.

Az állami szerepét fiskális politikájának funkcióit Botos Katalin[2008] (p. 435) az alábbiak szerint csoportosítja:

- allokációs funkció (piaci tökéletlenségek kezelése, közjavak biztosítása)
- redistribúciós funkció (jövedelemkülönbségek mérséklése adórendszeren keresztül vagy direkt transzferekkel)
- stabilizációs funkció (gazdaság ciklusainak kiegyenlítése, arányos közteherviselés biztosítása)

Ugyanakkor az állami tevékenység, mint irányítási és ellenőrző tevékenység egyre inkább a nemzetközi együttműködés (globális és integrációs szervezetek) irányába tolódott el.

Az állam a hagyományos feladatai mellett (állami működés, oktatás, egészségügy és társadalombiztosítás, rendvédelem és törvényesség) túl ugyanis olyan nemzetközi megoldandó feladatokkal egészült ki mint az energia és beruházási politika összehangolása, a környezetvédelem, a fogyasztó és jogvédelem, a nemzetközi drogkereskedelem elleni harc, valamint a pénzmosás és adócsalás ún. rejtett gazdaság elleni küzdelem is.

Az adórendszer mindhárom klasszikus állami funkcióval összefüggésben áll, mivel a közjavak előállításának alapvető fedezetét képezik az adók, másrészt a transzferekkel közösen a jövedelmek újra elosztását is biztosítják, végül az ezek töltik be az automatikus stabilizátor szerepét.

Az 1990-es és 2000-es évek első évtizedének közepéig a gazdaságot és a kapcsolódó területeket a gyors növekedés jellemezte, míg a 2008-ban kirobbant pénzügyi világválság következtében a kutatások elsősorban a pénzügyi szektor és állam szerepének növelésének kutatása irányába tolódtak el.

⁷ Pl. Báger Gusztáv [2006]; Vígvári András[2005]

Világmeéretű globális megoldandó kérdéssé vált, hogy mi módon lehet az állam fokozottabb szerepvállalásához szükséges erőforrásokat előteremteni úgy, hogy az a makrogazdasági egyensúlyt ne érintse, illetve a vállalkozások és háztartások adóterheit tovább ne növelje.

A megoldások egy részét egyes állami funkciók magánkézbe adása ún. privatizációja, valamint a privát szférával való új együttműködési formáinak pl. PPP konstrukció, koncessziós szerződés megjelenése kínálta.⁸

A legtöbb kutató ugyanakkor egyetért abban, hogy az állam fokozottabb beavatkozására, kereslet élénkítésére a válság legyőzése és a munkahelyek megőrzése érdekében feltétlenül szükség van.

Az adópolitikák tekintetében a vagyoni és forgalmi adók szerepének növelése és az élmunkát és jövedelmet termelő adók csökkentése fogalmazódik meg, valamint az, hogy célszerűbb lenne alacsonyabb rugalmasságú adóalapot (fogyasztási cikkek, jövedelmet) magasabb adókulcs, a magasabb rugalmasságú adóalapot alacsonyabb kulcs terhelje.

Az állami tevékenységeken belül kiemelt jelentőségű feladattá vált az adók mind hatékonyabb beszedése, és az eltitkolt jövedelmek és adók ún. rejtett gazdaság mind magasabb arányú feltárása.

Az elmúlt néhány évtizedben kutatók sora foglalkozott az állam bevételeinek és kiadásainak nagyságával és optimális méretével és milyenségével, de egyre többen foglalkoznak a különféle adók hatékonyságának és működésének megértésével is.⁹

Folyamatosan jelennek meg tanulmányok ugyanakkor az állam által nem ellenőrzött és számba nem vett/vett ún. rejtett gazdaság működésével, nagyságrendjének meghatározásával is.

Dolgozatom ezen fejezetében áttekintem az adózás és a gazdaságpolitika kapcsolatát, a meghatározó közgazdasági iskolák adó elméleteit.

A nemzetközi és a magyar adórendszer gyakorlatának összehasonlító elemzése útján kísérletet teszek azon magyar sajátosságok feltárására, amelyek hozzájárulhatnak a rejtett gazdaság rendkívül magas szintjéhez.

Áttekintem a piacgazdaságra történő áttérést megelőző, majd azt követő ellenőrző hatóságokat, azok hatáskörét illetve nemzetközi összehasonlításban elfoglalt helyét, hogy nem ez magyarázza-e a rendkívül magas rejtett gazdaság magyarországi arányát és lakossági érintettségét.

A vizsgálatok alapvetően az adóelkerülés modellje szerinti adórátá (**θ**) és lebukás kockázata (**p**) szemszögéből végzem, de kitekintést végzek az ellenőrzést szabályozó nemzetközi standardokra is, hogy következő fejezetben a hatóságok konkrét ellenőrzési módszertanát is göröcső alá vegyem.

⁸ Nagy Gergely[2007], [2008], [2009]

⁹ Pl. Wicksell, K. [1958] és [1986]

2.1 Adózás és gazdaságpolitika kapcsolata

Egy ország/állam adópolitikája a gazdaságpolitikájában meghatározott, rövid, közép és hosszú távú prioritásának, a bevételek megszerzésének egyik meghatározó eleme.

Az adózás rendszere a költségvetési politika egyik alappillére, amely a gazdaságpolitikában meghatározott célokat szolgálja azáltal, hogy a közjavak előállításához szükséges bevételeket előteremti.

Az adózás mint rendszer részben mint biztosítás alapon működő egység, hiszen ez az ára a magántulajdonon alapuló társadalmi rend védelmének, hogy a rendszer zavartalanul működjék, másrészt egyes közszolgáltatások ún. közjavak ára, amelynek megfizetése fejében elvárhatja a közhatalomtól a közjavak biztosítását.

Az adózás alapelveit Botos Katalin[2008] ^(pp. 435-438) szerint Adam Smith fogalmazta meg, amelyeket munkám során én is elfogadok:

- az állampolgároknak adófizető képességük szerint kell viselniük a terheket
- adóknak jól és egyértelműen megfogalmazottnak kell lenniük
- olyan időpontban álljon fel a fizetési kötelezettség, amikor erre forrás képződik
- ne kerüljön túl sok költségbe az adó beszedése

A XX. Század közepétől, a II. világháborút követően a gazdaságpolitikában elsődleges prioritást kapott az általános jólét emelése, a szociális biztonság megteremtése, a nyugdíjbiztosítás általánossá tétele, a munkanélküliség csökkentése valamint a gazdasági növekedés ösztönzése.

A növekvő állami szerepvállalás fedezetét a növekvő adóbevételek megteremtették.

Az 1970-es évekig a világgazdaságra jellemző általános konjunktúra, a GDP éves növekedése lehetővé tette, hogy a növekvő kiadási igényeket az adórata **(θ)** lényeges növelése nélkül, ún. elfogadható szinten tartása mellett is finanszírozni lehetett.

A nyolcvanas években jelentkeztek először annak jelei, hogy a növekvő állami szerepvállalás költségeit a gazdasági növekedés nem tudja biztosítani, egyes országokban a költségvetés hiánya is állandósult még a rendkívül magas és folyamatosan növekvő GDP arányos elvonás mellett is.

Az Európa keleti felében lezajlott politikai változások átrendezték az egyes országok gazdasági és irányítási folyamatait, szabályozási mechanizmusait is.

Az adózás rendszere a gazdasághoz hasonlóan egyre jobban globalizálódott, nem pusztán a nemzeti gazdaságpolitika része volt már, hanem a nemzetek közötti gazdasági közösség egyik elemévé vált.

A versenysemlegességet általában garantálta a főbb adók és adózási elvek és ellenőrzésének hasonlósága, de a meglevő különbségek miatt megjelent az országok közötti adóverseny is.

A 1990-es évekre kiderült, hogy a nemzeti és globális érdekek az adózás területén nem esnek feltétlenül egybe.

A kis nyitott, általában tőkeszegény gazdaságok kénytelenek alkalmazkodni a nagyobb szereplők által diktált feltételekhez nem csak a pénzügyi politikájuk pl. árfolyam, kamat stb., hanem az adórendszer feltételeiben ugyanakkor a nagy országoknak alapvető érdekük az

volt, hogy a kisebb országok adói és adóterhelése is nagy országokéhoz hasonló legyen, mert a nemzetközivé vált termelés/értékesítés révén a megtermelt jövedelem alacsonyabb adóterhelésű országokba való vándorlásával ún. adó optimalizálással jelentős veszteséget szenvedhettek el a fejlett piacgazdaság országai.

Az Európai Unió bővülésével megfogalmazódott az adórendszer egységesítésének igénye, és ma már a főbb adónemekben elmondható, hogy a meglévő különbségek ellenére alapjaiban mind a 27 országban ugyanazon adózási elven nyugszik a gazdaságpolitika, amely adókat a későbbiekben részletesen áttekintek.

2.2 Az állam szerepével kapcsolatos elméleti viták

A XX. Század elején az iparilag fejlett országokban a költségvetés részaránya a GDP 10 %-a körül volt, majd a világgazdasági válság és az állami beavatkozás fontosságáról alkotott Keynes-féle állami szerepvállalás szellemében és a második világháború következtében megduplázódott, és a folyamatosan növekvő központosítás hatására a hatvanas évek közepére már a GDP 25-30 %-át elérte, majd a század végére az EU-ban 40 % körüli szinten, USA és Japánban 25 % szinten stabilizálódott.¹⁰

Az állam fokozottabb szerepvállalásán alapuló modell, amely hosszú időn keresztül történelmileg példátlan jóléti növekedést eredményezett az 1970-es évekre kifulladt, inflációhoz, költségvetési hiányhoz vezetett.

Az új, ún. neoliberális (un. monetarista) közgazdasági iskola tanai az 1970-es évektől éreztették hatásukat, mely szerint a piaci szereplők felelősség teljesek, a piaci viszonyok (pénzpiacok) ha békén hagyják őket ellátják a szükséges feladatokat a közvetlen állami beavatkozás helyett.

Az iskola tagjai piacok mindenhatósága mellett az állam szerepvállalásának visszaszorítását, az állam mértékének csökkentését működési hatékonyságának javítását hangsúlyozzák, alapvetően a pénzpiacokon keresztül történő szabályozást részesítik előnyben.

Az irányzat egyik legismertebb képviselője Milton Friedman [1962] az állam szerepének minimálisra csökkentését az alábbiakkal indokolta.

„az USA-ban alkalmazott adók papíron magasak és erőteljes progresszivitást mutatnak, hatásuk többféle módon is elenyészhet. Nem mérséklük, hanem még növelik is az adózás egyenlőtlenségét, mert elriasztanak a magasabb kockázatú tevékenységtől, így azok hozama emelkedik. Ugyanilyen irányban hatnak a kiskapuk is, mivel azok kihasználása révén a tényleges adókulcsok jóval a nominális adóterhelés alatt maradnak, és az adóterhelés még következetlenebb. Hiszen azonos jövedelmű egyének teljes mértékben eltérő adót fizetnek attól függően, hogy honnét származik jövedelmük és milyen eszközök állnak rendelkezésre az adófizetés elkerülésére. Liberálisként nem tartja elfogadhatónak a többkulcsos jövedelemadó jövedelem-újraelosztási célra való felhasználását, mert szerinte ez nem más, mint bizonyos emberektől hatalmi kényszerrel elvenni valamit, hogy azt odaadjuk másoknak”

Az állam szerepével kapcsolatos elméleti vitákkal párhuzamosan ugyanakkor több modell élt egymás mellett.

¹⁰ Paul A. Samuelson William D. Nordhaus: Közgazdaságtan 275. old 16-1 ábra

Az amerikai (USA, Egyesült királyság, Írország) minimális állam-minimális szabályozás-minimális adó-minimális szakszervezet mellett megjelent az ún. rajnai – francia, német és benelux - modell, amely továbbra is az állam jelentős szerepvállalásán alapul, de a forrásáramlás főszereplői a bankok, jelentős a szakszervezetek szerepe a különböző alkumechanizmusokban és kiterjedt a szociálpolitika köre is.

A francia változathoz képest a német modellben a tartományok is kiemelt jelentőséggel bírnak, mivel ezekhez tartozik az alsó és középfokú oktatás valamint az egészségbiztosítás.

A skandináv modellben az elvonások magas szintje mellett minden fontos döntésben részt vesznek a kormány mellett az önkormányzatok, munkáltatók és szakszervezetek.

A skandináv modellben nagyon fejlett a jóléti ellátó intézmények hálózata, a magas elvonások miatt nem kiemelten magasak a reálbérek, és a jövedelmi különbségek sem akkorák mint az amerikai vagy rajnai rendszerben.

A mediterrán (dél-Európai országok) modellben az állam szerepe kisebb, nagyon jelentős ugyanakkor a kis és közép vállaltok valamint a szakszervezetek szerepe a gazdaságban.

A szociális és ellátó rendszerek viszonylag fejletlenek.

Az állam szerepének hangsúlyosságát az adóterhek GDP-hez viszonyított arányát Hetényi István [2006]^(pp. 4.) az alábbiak szerint csoportosítja (lásd 3. sz. táblázat), Magyarország adóterhelését 2003-ban a GDP 38,8 %-ban határozza meg.

4. sz. táblázat

Adóterhek alakulása a GDP %-ában

Régió	1965	1995	2003
Európai Unió (15)	27,9	40,1	40,5
Kanada, Ausztrália, Új-Zéland	23,8	34,1	33,3
USA	24,7	27,9	25,6
Japán	27,4	26,7	25,3
Mediterrán országok (GR, SP, P)	16,8	32,6	35,9

Forrás: Hetényi István [2006] 2. táblázat

A két jelentős közgazdasági iskola mellett megjelentek újabb, az előző két alapmodellt a kormány beavatkozását vizsgáló és továbbfejlesztő elméletek pl. az ún. kínálati közgazdaságtan, amely néhány alapvető módszerrel bizonyította, hogy az állam fokozott centralizációs, adókulcs emelő politikája egy olyan parabola eloszlást mutató görbe, amely bizonyos szint után visszajára fordul, azaz bizonyos szinten túl a növekvő adókulcs csökkenő bevételt hoz magával. Pl. Artur B.- Laffer [2004]

A neoklasszikus közgazdaságtan képviselője Robert E. Lucas[1984] az adózás szerepével kapcsolatban a kormányzati gazdaságpolitika hatástalanságát kritizálja, és megkérdőjelezi a kormányzati gazdaságpolitikák hatékonyságát.

A klasszikus közgazdaságtudománytól eltérően feltételezi az egyénekről, hogy képesek átlátni, felmérni a kormányzati intézkedéseket, annak várható hatásait és ez az adóintézkedésekre is vonatkozik. Az egyének a rendelkezésükre álló információk alapján előre látják a kormányzati intézkedéseket és semlegesítik azt.

Az egyének várakozási és alkalmazkodásai képesek a kormányzati intézkedések hatásainak korlátozására és semlegesítésre még az előrelátó és alapos gazdaságpolitika esetén is.

A modern közgazdaságtan egyik jelentős területe az ún. optimális adózás elmélete. Sandmo, A. [1976] szerint létezik az állami elvonásoknak olyan szintje, ún. optimális adórata, amelyik maximalizálja a társadalmi jólétet, és ez egy olyan függvénnyel leírható, amely figyelembe veszi az adók hatását a munka kínálatra, a javak termelésére és a jövedelem elosztásra.

A hagyományos közgazdaságtani megközelítés szerint a kormányzati beavatkozás szükségességét általában a piac valamilyen zavarra váltja ki, amelynek én is elfogadok.

Besley, T. [2006] a kormányzati kudarcokat három fő csoportba sorolja:

- megkülönbözteti a Pareto hatékonyság hiányát
- az elosztási aránytalanságokat
- az ún. Wicksell-i kudarcokat.

Wicksell, K. [1958]; [1986] tanulmányaiban kifejti, hogy az állam beavatkozásával a kedvezményezetteknek nyújtott újraelosztással javítja az ő hasznossági függvényüket, de a nem hatékony beavatkozással olyan állapot jöhet létre, amely a beavatkozás előtti állapothoz képest nem hogy nem javította volna a Pareto-i hatékonyságot, hanem rontotta azt.

Le Grand [1999] az egyes konkrét kormányzati beavatkozási formák esetén fellépő a kudarcok csoportosítását végezte el.

Báger Gusztáv [2006] csatlakozik szerint az állam adóztatási tevékenységéhez kapcsolódó adóelkerülés, az ún. rejtett gazdaság kialakulása és fennmaradása háttérében nem csak az elkerülő személy, mint elkövető áll, hanem bizonyos értelemben mindig valamilyen kormányozási kudarc is. Én is csatlakozom ezen álláspontot képviselőkhöz.

A fenti fő elméleti irányokon túl még bizonyára számtalan más közgazdász is vizsgálja az állam szerepét, amelynek különös aktualitást ad a 2008. végén kitört pénzügyi világválság, amelynek kezelése, a válság mélységének tompítása az általános közfelfogás szerint korábbi nagy világválsághoz hasonlóan az állam feladata.

Dolgozatom keretében nem kívánok teljes körű elemzést végezni az állam szerepével kapcsolatban.

Elsősorban a dolgozat konkrét céljához - a rejtett gazdaság és az állam gazdasági és adópolitikájának összefüggése - kapcsolódóan tekintettem át a főbb közgazdasági iskolák meghatározó képviselőinek álláspontját, illetve a főbb vélemények felsorolását és szembe állítását tűztem célul jelentősebb elemzés nélkül.

2.3 A nemzetközi és a magyar adórendszer összehasonlítása

A nemzetközi és a magyar adórendszer összehasonlításánál áttekintem az adórendszerek fejlődését, adók és adónemek szintjét és szerkezetét, valamint fiskális centralizációját - ezen belül a magyar sajátosságokra fókuszálva -, valamint vizsgálom van-e összefüggés egyes országok gazdasági teljesítménye és adó terhelése között, illetve vannak-e olyan elemek a magyar adórendszerben amelyek hozzájárulhatnak a rejtett gazdaság kiemelten magas arányához.

A fejlett országokban alkalmazott főbb adó fajták és adórendszerek összehasonlításával keresem azokat az eltéréseket, amelyeket a történelmi hagyományok, gazdaságpolitikai prioritások és a szociális és fiskális megfontolások adják, ugyanakkor vélhetően hozzájárulnak a rejtett gazdaság magas szintjéhez.

2.3.1 Adórendszerek különbözősége az USA és EU országokban

A II. világháborút követően, az állam szerepének fokozatos növekedésével és ártértékelődésével párhuzamosan jellemzővé vált az adóalanyok számának növekedése ugyanakkor a munkavállalók számának növekedésével az adózók száma is jelentősen megnőtt.

A jövedelemadók mellett a jólét növekedésével egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a vagyoadók, és fogyasztáshoz kapcsolódó adók és kialakult a társasági adózás ismert formája.

Európában bevezetésre került a hozzáadott érték típusú adózás, amely az USA-ban az európai helyi adóhoz hasonlatos adóként működik.

Jelentős eltérés figyelhető meg az adórendszereken belül pl. az USA és az EU személyi jövedelemadó rendszerén belül, a társadalombiztosítási járulék mértékénél, és a forgalmi adózás körénél is.

Az adóbevételek döntő többségét a foglalkoztatáshoz kapcsolódó béradó és társadalombiztosítási járulék, a fogyasztáshoz kapcsolódó forgalmi, fogyasztási adó bevételek, valamint a vállalatok működéséhez kapcsolódó társasági adó adja, a vámbevételek arányának folyamatos csökkenése mellett.

A statisztikai elemzések az adókat:

- általában direkt adók,
- indirekt adók
- társadalombiztosítási járulékokra osztják.

Az indirekt adók a fogyasztást terhelik, míg a direkt adók közvetlenül a befektetésből illetve munkából származó jövedelmeket terhelik.

A társadalombiztosítási járulékok (továbbiakban TB. járulék) hasonlóak a direkt adókhoz, míg azonban a direkt adókhoz csak közvetetten ún. közjavakon keresztül kapcsolódik ellenszolgáltatás, addig a járulékok befizetése a biztosítási jogviszony alapján valamilyen (nyugdíj, gyás, munkanélküli járadék, egészségügyi ellátás) jogosultságot teremt.

A TB. járulékok aránya az összbevételeken belül azt tükrözi, hogy az országban mennyire elterjedtek a társadalombiztosítási alapú juttatások.

Az adórendszerek különbsége döntően az adók mértékében, adózók és adók körében és a költség elszámolás lehetőségében van.

Drowin, L.[1991] munkájában bemutatja, az USA személyi jövedelemadója ún. béradója (personal income tax) rendkívül bonyolult, csaknem húszféle adótáblát alkalmazó adórendszer:

„Összevonás alá esik a bérből és fizetésből származó jövedelem, a bérleti díjak, osztalékok, kamatok, tartásdíj, vagyoneszközök eladásából származó jövedelem, a segélyek és nyugdíj annak függvényében hogy a kifizetések meghaladják-e a befizetett mértéket.

Általában nem adózik a társadalombiztosításra befizetett és visszakapott díj, életbiztosítási kötvények kamata, jóléti támogatások, megtakarítási befizetések.

A bruttó jövedelemből levonhatók a munkaköri kiadások pl. utazási költségek, gyógyszerkiadások, helyi adók, adományok, vállalkozások veszteségei, házastárs és eltartottak költségei.

Az adóköteles jövedelem a fentiek alapján a családi állapot és munkaerő piaci státusz szerinti adótábla figyelembe vételével történik, amelyeket tovább csökkent a gyermeknevelés költsége.”

Személyi jövedelemadójának alapegysége az USA-ban tehát a család, az adózás ún. családi típusú adózás.

Az EU- tagállamokban - ezen belül Magyarországon is - ugyanakkor a személyi jövedelemadózás személyhez kötött és általában progresszív és a magasabb jövedelemhez magasabb elvonás társul.

Jelentős különbség az adott kedvezményekben, mentességekben van, bár az utóbbi években megjelent az egykulcsos, ún. lineáris adó alkalmazása is elsősorban egyes volt kelet-európai országokban.

A figyelembe vehető kedvezmények alapvetően a befektetésekre, nyugdíj elő takarékosagra és életbiztosításokra vonatkoznak, de jelentősek az ún. ország specifikus mentességek is.

Általában igaz az, hogy egyes szociálpolitikai gondokat is az adórendszeren keresztül kísérelnek meg érvényre juttatni.

A társadalombiztosítási hozzájárulás a bérjövedelemhez szorosan kapcsolható, a bérterhek ún. kvázi része, de elvileg nem adó, mivel érte ellenszolgáltatás jár.

Az USA szociális rendszeréből adódóan az egészségbiztosítási és nyugdíjalap csak bevételei erejéig nyújthat szolgáltatást, ezért kulcsa a várható kiadási szinthez igazodik.

A fizetés általában önkéntes, így a biztosított ha nem fizet kiesik a rendszerből.

A biztosítottak nyilvántartása olyan szintű, hogy az alkalmas az azonnali ellenőrzésre, kiszűrésre az ellátásban való részvételüknél.

Ha valakinek nincs egészségbiztosítása, a szolgáltatásokért fizetnie kell.

Éppen ezért, a munkavállalóknak alapvető érdeke a legális foglalkoztatás, és a mégis előforduló nem bejelentett foglalkoztatás kiderülése esetén rendkívül magas bírságra számíthat mind a foglalkoztatott, mind a foglalkoztató.

Az EU-ban a munkabérre rakott terhek 10-20 %-al magasabbak az USA és Japán szintjénél. A tagországok a költségvetési hiány illetve a nemzeti versenyképesség alapján határozzák meg az elvonás mértékét és az ellátás szintjét.

Általában igaz ugyanakkor, hogy az Unió az utóbbi időben a bérterhelés csökkentését preferálja a munkahelyek és versenyképesség megőrzése céljából, valamint a nyilvántartási rendszer fejlesztésével a nem fizető, de igénybe vevő ún. potyautasok kiszűrése irányába is jelentős erőfeszítéseket tesznek.

A forgalmi adók a világon általában az adóbevételek harmadát/negyedét teszik ki. Az USA-ban nincs egységes és általános szövetségi forgalmi adó, azt az államok vetik ki különböző mértékben, és a befolyó bevételekkel is ők rendelkeznek, míg az EU-ban általános és egységes elvek szerint határozzák meg a forgalmi adó mértékét, habár egyes termékekre országonként átmenetileg lehetőség van kedvezményes kulcsok alkalmazására is.

Az Európai Unió jogharmonizációs törekvéseinek egyik fő területe az adók egységesítése és azonos termékek, tevékenységek különböző adóterheléseinek hasonló szintre hozása.

Ezen erőfeszítések közül eddig leginkább a hozzáadott érték adó (Áfa) és a jövedéki adó egységesítése történt meg, legkevésbé a vállalkozások nyereségét és vagyontárgyait és alkalmazottait érintő adók és járulékok.

2.3.2 Az adóbevételek szerkezete az Európai Unió országaiban

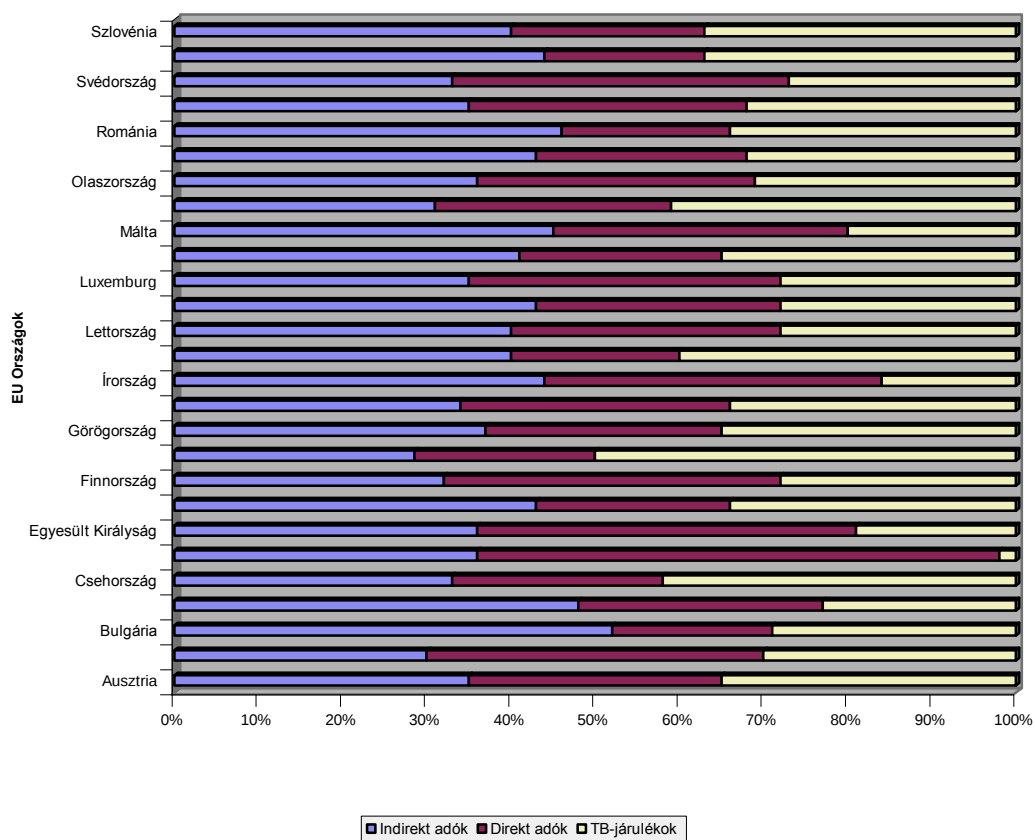
Az Európai Unió tagországaiban az adótípusok (indirekt adók-direkt adók-társadalombiztosítási járulékok) aránya az adópolitikák különbözősége miatt az összes adóbevételből országonként lényegesen eltérőek, de átlagosan az arányuk a $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{3}$ - $\frac{1}{3}$. (lásd 5. ábra)

Ezen belül Magyarországon az indirekt adóbevételek aránya az Európai Unió átlaghoz képest magasabb, és ezzel párhuzamosan alacsony a direkt adók aránya, és ezzel megegyező az újonnan csatlakozott országokban az adóbevételek aránya adótípusonként.

5. sz. ábra

Adóbevételek adótípusonként az összes adóbevétel százalékában az EU tagállamokban (2005)

Adóbevételek aránya

Forrás: Taxation trends in the European Union [2007] pp. 31.

Bakos P. [2008]¹¹ tanulmányában az Európai Unió tagországaiban az adóterhelés és jövedelemszint összehasonlításánál, az adóterhelés és jövedelemszint között pozitív kapcsolatot fedezett fel vagyis minél nagyobb az egy főre jutó jövedelem, arányaiban annál többet von el az állam adóbevételek formájában.

Hipotézisem igazolására én is áttekintem az OECD országok adatait, illetve azt, hogy OECD országok szintjén is igaz-e a Bakos által vélelmezett összefüggés.

¹¹ Bakos P. [2008] pp. 80.

5. sz. táblázat

Az adóbevételek aránya és az összjövedelem az OECD tagországokban
(2007. és ill. 2006. ahol *)

	GDP/fő PPS	Adóbevételek a GDP %-ában
Ausztrália	37565	30,6*
Ausztria	37119	41,9
Belgium	35382	44,4
Kanada	38500	33,3
Csehország	24027	36,4
Dánia	35961	48,9
Finnország	34718	43,0
Franciaország	32686	43,6
Németország	34391	36,2
Görögország	28423	31,3*
Magyarország	18754	39,3
Izland	35697	41,4
Írország	45027	32,2
Olaszország	30381	43,3
Japán	33626	27,9*
Korea	24801	28,7
Luxembourg	79793	36,9
Mexico	14004	20,5
Hollandia	39225	38
Új-Zéland	27431	36
Norvégia	53477	43,4
Lengyelország	15989	33,5*
Portugália	22815	36,6
Szlovákia	20079	29,8
Spanyolország	31586	37,2
Svédország	36603	48,2
Svájc	41101	29,7
Törökország	12993	23,7
Egyesült Királyság	35669	36,6
Egyesült Államok USA	45489	28,3
OECD total	32664	35,9*

Forrás: OECD Factbook [2009] pp. 37, pp. 235

A 5. számú táblázatból (bővebben a 3. számú mellékletben) látható, hogy nagy jóléti rendszert működtető svéd, illetve dán norvég államháztartás relatíve magas adóterhelése magas GDP-vel társul, az alacsonyabb adó színhez pedig általában alacsonyabb GDP.

Az általam elvégzett korreláció számítás azonban nem igazolta a feltételezett összefüggést adóterhelés szintje és az ország jövedelem termelő képessége között(1 főre eső GDP).

Nem igazolódott azon hipotézisem, hogy minél nagyobb egy ország egy főre eső GDP-je, annál alacsonyabb lehet az adóterhelés, mert a nagyobb jövedelemből relatíve alacsonyabb adóteher mellett is finanszírozhatók a közkiadások.

Így negyedik hipotézisem elvetettem.

Nem igaz hogy az Európai Unió tagországaiban az adóterhelés és jövedelemszint között negatív korreláció van, azaz minél nagyobb az egy főre jutó jövedelem, (GDP) arányaiban annál kevesebbet von el az állam adóbevételek formájában.

Az eredményt befolyásolta vélhetőleg, hogy a magyar és az ír államháztartás kilóg az adatsorból, mert míg az ír államháztartás alacsony adóterheléséhez magas GDP társul, addig Magyarországon a magas adóbevétel relatíve alacsony GDP-hez. Ez a magas arány lényegesen meghaladja a hasonló kelet-európai országok szintjét, de az un. kohéziós EU tagországokhoz képest is (Görögország, Írország, Portugália és Spanyolország) rendkívül magas.

Korábban tanulmányom 1.7 fejezetében már megvizsgáltam, hogy van-e összefüggés az egy főre eső GDP és a rejtett gazdaság GDP-hez viszonyított aránya között, valamint a rejtett gazdaság és az adóterhelés között.

Az adóelvonás rendkívül magas szintje ugyanis oka lehet annak, hogy Magyarországon a fekete un. rejtett gazdaság és az adóeltitkolás aránya mind az Európai Unió, mind a környező országokhoz képest is kiemelkedően magas.

Az adók szerkezetének és arányának áttekintését követően joggal vélelmezhető azon állítás, hogy az adóelkerülés aránya és összege azon országokban magasabb, ahol a direkt adók és TB járulékok aránya nagyobb az indirekt adókéhoz képest, mivel ott lényegesen nehezebb és költségesebb az ellenőrzés.

Pl. a be nem jelentett foglalkoztatás, be nem jelentett tevékenység felderítése.

Arra tekintettel, hogy az indirekt adók döntően a fogyasztást terhelik, feltételezhető, hogy az esetleges eltitkolt adózatlan jövedelmek egy része is mint tényleges vásárlóerő megjelenik a legális szférában és ezáltal részben adófizetővé is válik.

A tapasztalatok és empirikus felmérések, valamint a szakértői becslések ugyanakkor azt az ellentmondást mutatják, hogy az Általános Forgalmi Adó adónem esetében a leggyakoribb az adóelkerülés és adóeltitkolás mértéke.

2.3.3 A magyar adórendszer sajátosságai nemzetközi összehasonlításban

A magyarországi elvonás mértéke (l. 5. táblázat) a GDP-hez viszonyítva rendkívül magas. Dolgozatom keretében megvizsgálom, hogy a magyar adórendszer működését tekintve mindezen túl mutat-e valamilyen jelentős is eltérést az Európai Unió más országaihoz képest.

A vizsgálat keretében áttekintem:

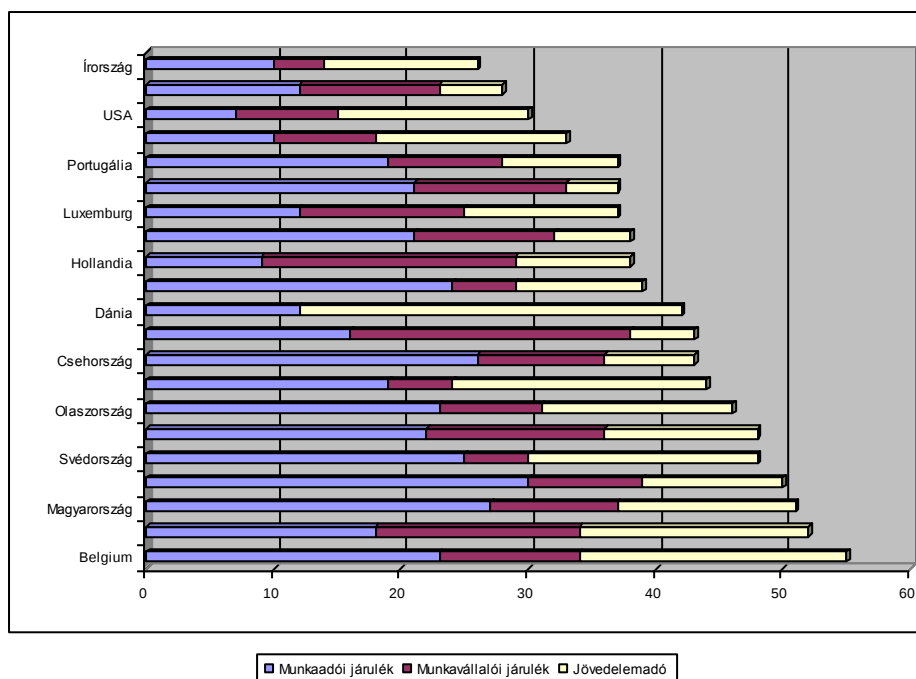
- a munkajövedelmeket terhelő teljes adóterhelést
- tőkét terhelő adók nagyságát
- fogyasztást terhelő adók mértékét
- adónemek és a fiskális centralizáció mértékét

2.3.3.1 A munkajövedelmeket terhelő teljes adóterhelés

Az adókat és járulékokat is tartalmazó munkajövedelmeket terhelő teljes adóterhelést az Európai Unió viszonylatában a 6. ábra szemlélteti, amelyben az adóterhelés (személyi jövedelemadó, munkaadói és munkáltatói járulékok) összehasonlítása a teljes munkaköltség százalékában az átlagkeresetű egyedülálló munkavállaló esetén történik.

6. sz. ábra

Adóterhelés (személyi jövedelemadó, munkaadói és munkáltatói járulékok) a teljes munkaköltség százalékában az átlagkeresetű egyedülálló munkavállaló esetén 2005.

Forrás: OECD Factbook [2009] pp. 239

Az élőmunka adóterhelést tekintve mint a táblázat mutatja, az EU-ban egyedül Németország és Belgium esetében magasabb az adóterhelés mint Magyarországon 2005-ben.

Az időközben végrehajtott adó és járulékemelések pl. 2007. szeptemberi TB járulék emelés következtében a terhelés tovább nőtt, és vélhetően pozíciánk tovább romlott.

A magas adóterhelést ugyanakkor nem a kiugróan magas jövedelemadó, hanem elsősorban a munkáltatók és munkavállalók által fizetett járulékok kiugróan magas szintje valamint az magyarázza.

Így ezen speciális magyar sajátosság rendkívül magas be nem jelentett foglalkoztatás egyik magyarázata is lehet.

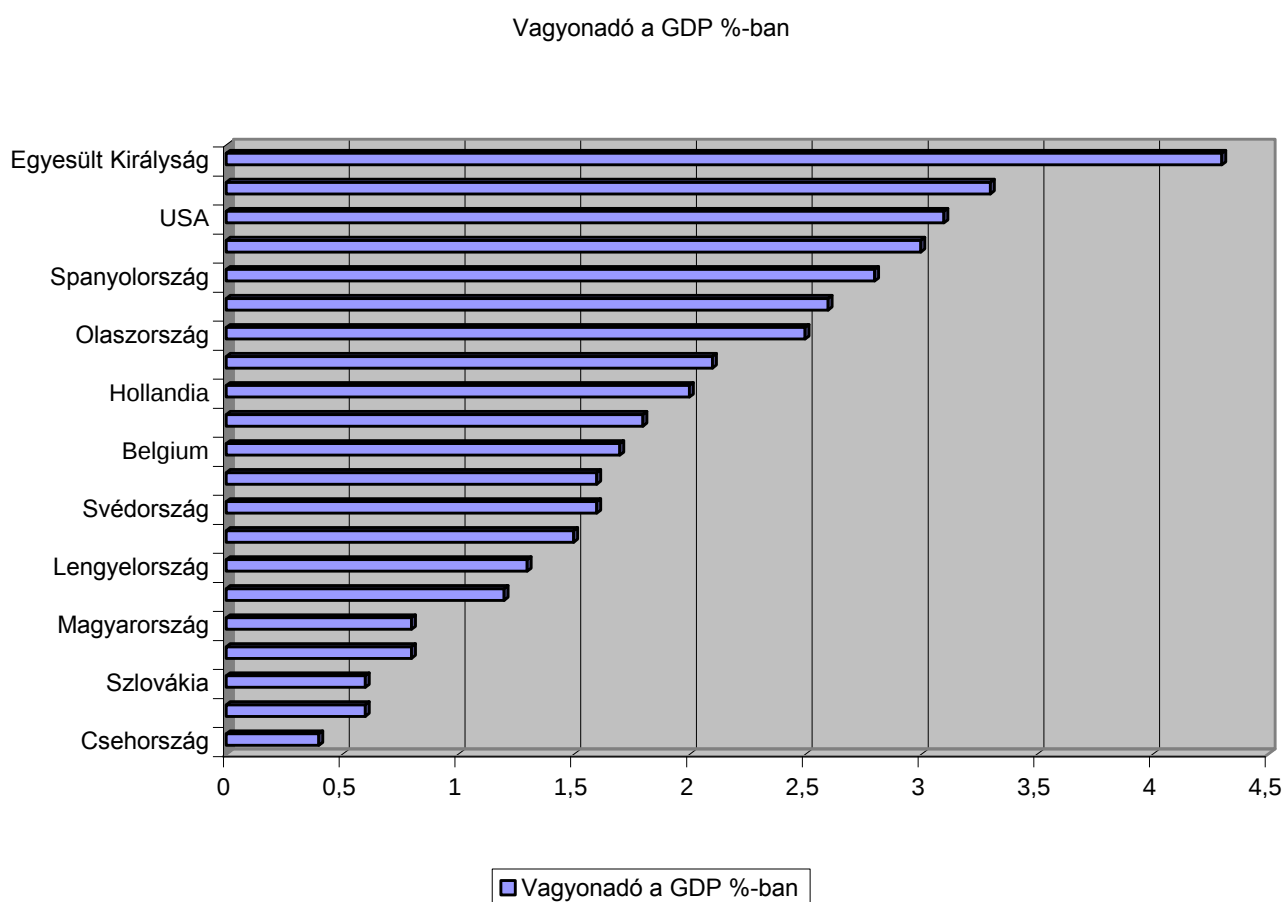
2.3.3.2 A tőkét terhelő adók jellemzői

A tőkét terhelő adók pl. vállalati nyereségadó, vagyonadó, iparüzési adó nagyságát, illetve ezen adók nagyságát és viszonyulását az Európai Unió régebbi és újonnan csatlakozó országok hasonló adataihoz a 7. számú ábra mutatja.

Ezen jól megfigyelhető, hogy Magyarországon a vagyonadó GDP-hez viszonyított aránya, lényegesen a fejlett európai országok átlaga alatt van, de valamelyest magasabb mint a környező kisebb újonnan csatlakozott országok hasonló értéke.

7. sz. ábra

Vagyonadó a GDP arányában (2006)

Forrás: Taxation trends in the European Union [2008] pp. 238.

Az alacsony tőkeadók célja korábban a tőkebeáramlás ösztönzése volt, melyet az alacsony kulcsokon túl különféle adókedvezményekkel és széles költségelérési lehetőségekkel is kombináltak.

Magyarországon a vagyoni típusú adók GDP-hez viszonyított aránya nemzetközi viszonylatban is rendkívül alacsony.

Ennek egyik oka lehet, hogy nincs megfelelő vagyon regiszter pl. az ingatlanok nyilvántartása nem értékalapon történik.

Azokban az országokban, ahol az adóknak nagyobb része kötődik a vagyoni elemekhez, általában a rejtett gazdaság és adóelkerülés mértéke is alacsonyabb, mivel a vagyoni adók megfelelő nyilvántartásra alapozva nehezen eltitkolhatók.

2.3.3.2 A fogyasztást terhelő adók

A fogyasztást terhelő adók, így a hozzáadott érték adó (Áfa), a regisztrációs/fogyasztási adó valamint jövedéki adó a leginkább egységesített, az adó alanyának, alapjának, és mértékének valamint az adóeljárás tekintetében.

Az általánostól eltérő szabályok alóli felmentések kifutásával várhatóan 2010-re ténylegesen is egységesítésre kerülnek.

Az általános forgalmi adó Európai Unióba való általános alkalmazásának javaslatát az un. Neumark bizottság 1962 novemberében terjesztette az Európai Tanács elé, amelyben az szerepelt, hogy a tagállamok kaszkád típusú forgalmi adózási rendszerét - amikor az adót több fázisban, mindig a teljes termelési érték után kellett megfizetni - a halmozódást lényegében kiküszöbölő hozzáadott érték típusú adóztatási ún. Áfa rendszerrel kell felváltani.

Kezdetben az adót csak a termelés, a szolgáltatás és a nagykereskedelem területére tervezték bevezetni, a kiskereskedelemben nem, mivel megítélésük szerint ezen szektorban tevékenykedők nagy része nem lett volna képes a hozzáadott érték típusú adózáshoz szükséges könyvvizetésre és bizonylatolásra.

A végső döntés során végül 1967. április 11-én a közös Áfa rendszer a termeléstől a kiskereskedelemig terjedően a teljes vertikumra jóváhagyásra és bevezetésre került.

Öry Tamás [2003] az Európai Unió Adójogának kutatója a forgalmi adó rendszer egységesítésének kezdetét az alábbiak szerint határozza meg:

„A Tanács 1967. április 11-én elfogadta a Bizottság által 1964. júniusában benyújtott, a forgalmi adó harmonizációjáról szóló első Áfa-irányelv javaslatot, valamint egy másik, a közös forgalmi adó szerkezetéről és részletes szabályairól szóló új irányelv javaslatot.

E két irányelv¹² rögzítette a közös hozzáadott érték adó-rendszer alapjait „

A hozzáadott érték adó rendszere a kezdetektől folyamatosan megalkotott irányelveknek megfelelően a tagállamokban is egyre egységesebben működött és finomodott.

Az 1985 júniusában kiadott ún. Fehér könyv majd az 1985-1986-os konferenciákon elfogadott Egységes Európai Okmány (Single European Act) már az Áfa adózásra vonatkozó általános javaslatot fogalmazott meg.

A javaslat az Áfa normál kulcsát 14 és 20 % között, a kedvezményes kulcsot 4 és 9 % között határozta meg, amelynek mértéke később minimum 5 és 15 % lett.

A javaslat szerint a határellenőrzés megszűnése keretében a külföldön megfizetett forgalmi adó levonására is azonos módon került volna sor, mint a belső szabályok szerinti adó levonásra, de a bevételkiesést a tagállamok egymás között kompenzálták volna.

A rendszer merevsége és bonyolultsága miatt 1991-től bevezetésre került a célország szerinti adózás és a 0 kulcs alkalmazása.

1992-től ugyanakkor létrejött a közösségen belüli ügyletekről és információ szolgáltatásra vonatkozó irányelv is, mely a határellenőrzés megszűnése miatti Áfa kijátszás ellenőrzési mechanizmusát hivatott betölteni úgy hogy a közösségen belüli értékesítésről adatot kell szolgáltatniuk a tagállamoknak.

¹² 67/227/EGK irányelv és 67/228 EGK irányelv - Öry Tamás [2003] pp. 62

2006-ban a Tanács November 28-i ülésén megalkotta 2006/112/EK irányelvét a közös hozzáadott érték adóról, amelyben a korábbi döntések összefoglalásra és az új tagországok részére biztosított átmeneti kedvezményekkel együtt egységesítésre kerültek az eljárási szabályok¹³ amelynek keretén belül a tagországoknak is meg kellett alkotnia saját általános forgalmi adóra vonatkozó szabályozását.

Jelenleg az EU országokban egységesen alkalmazzák a forgalmi adózást (Áfa), melynek szintje 0-25 % között van, és általában az általános adókulcsok mellett kedvezményes kulcsot is alkalmaznak az alapvető élelmiszerekre, gyógyszerekre, szociális alapjuttatásokra. (lásd 2. számú melléklet)

Az EU egységes irányelve szerint az ÁFA szabályozás egységes kell legyen, az általánostól eltérő szabályozás pl. egyedi adó kulcsok, általánostól eltérő un. kedvezményes alkalmazása közösségi jóváhagyást igényel.

Mivel Dánia kivételével minden tagállam alkalmazza a kedvezményes kulcs lehetőségét és ennek határideje 2010-ben lejár, az ÁFA kulcsok és bevételek szerepe változni fog a közeljövőben, ugyanakkor folyamatosan változik az egységes szabályozás is, amelynek elsődleges mozgató rugója az egységesítés elvén túl az adóelkerülések elleni hatékony fellépés is. Pl. fordított adózás bevezetése, teljesítés helyének pontosítása stb.

Magyarország az un. rendszerváltást megelőzően 1988. január 1-től bevezette a hozzáadott érték típusú forgalmi érték adózást, amelyet az Európai Unió irányelveinek megfelelően 1992-ben és 2000-ben az uniós jog harmonizáció keretében újra szabályozta, amelyben lényegében az ún. Fehér Könyv ajánlásai kerültek bevezetésre, majd az Európa Tanács irányelvének megfelelően ez folyamatosan módosult.

Annak érdekében, hogy megállapíthassam, van-e valamilyen magyar sajátosság az Áfa - mint legnagyobb vagy egyik legnagyobb adóelkerülést elszenvedő - adónem vonatkozásában, áttekintettem az Európai Unió 27 tagországának hozzáadott érték adóra vonatkozó szabályozását a főbb ismérvek (adó alanya, alapja, mértéke, adóeljárás) alapján. Ezen összehasonlítást a 2009. év szabályozás alapul vételével végeztem, (2.1-2.27 számú melléklet) valamint a Tanács 2006/112/EK irányelvei (a továbbiakban ÁFA irányelv) szerint.

Az áttekintését követően megállapítom, hogy az ide vonatkozó irányelv szerint a hozzáadott érték adó (Általános Forgalmi Adó) alanya, alapja, mértéke, és adóeljárás tekintetében lényegében egységes elvek és szabályok szerint működik az Európai Unió országaiban. A meglevő eltérések elsősorban a kivételek körét és részben mértékét illetően jellemzőek. Alapvető magyar sajátosságot nem fedeztem fel a rendkívül magas általános kulcs (25 %) és a kulcsok szokatlanul magas száma (4db) kivételével. Jelentős eltérés ugyanakkor, hogy az alapvető élelmiszerek és szolgáltatások csak egy része tartozik a kedvezményes kulcs alá, amelyet vélhetőleg fiskális megfontolások indokolnak.

¹³ <http://eur-lex.europa.eu>

Az Áfa általános kulcsának nagysága Magyarországon a legutóbbi 2009. szeptember 1-től megvalósított emelés hatására 25 %, ezzel az Európai Unióban valójában Dánia után a második legmagasabb, ahol egyáltalán nincs kedvezményes kulcs.

Svédországban a magyarhoz hasonló az általános kulcsmértéke de a magyarországgal ellentétben az alapvető élelmiszerek és szolgáltatások a kedvező vagy extra kedvező kulccsal adóznak.

Rendkívül sokrétű ugyanakkor az Áfa kiszámítási módjainak lehetősége is Pl. általány, arányosítás, EVA stb.

Az Áfa ugyanakkor azon adónem, ahol a közgazdasági elemzések és becslések szerint a leggyakoribb az adóelkerülés, ugyanakkor nincs olyan szabályozásbeli alapvető eltérés, amely az elkerülést magyarázhatná.

Az elemzést követően azt állapítom meg, hogy magas magyar Áfa eltitkolás nem magyar sajátosság, ez az Európai Unió más államában is hasonló gondot jelenthet.

Az adó elkerülés jellemző formáit, az ellenőrzés módszertani kidolgozásánál részletesen elemzem és bemutatom.

2.3.3.4 Az alkalmazott adók száma és a fiskális centralizáció mértéke

Az adórendszerrel kapcsolatban fontos vizsgálandó feladat, hogy az adóbevétel hányféle adónem között oszlik meg, mennyire jellemző a kis adók szerepe.

Kis adónak tekintem azokat az adótípusokat, amelyekből befolyó bevételek nem érik el a GDP 1 %-át - ez ugyanis jelentős adminisztratív költséget jelent mind az adózókra mind a hatóságokra, illetve az is, hogy ki kezeli, szedi be az adókat, illetve azokat ki ellenőrzi, azaz milyen a fiskális centralizáció megoszlása a helyi és a központi államigazgatás között.

Ismert, hogy Magyarországon az adónemek száma rendkívül magas és az Európai Unióban az egyik legtöbb csaknem 40 jogcímen történnek az adóelvonások.

Az elmúlt évek adójogcím csökkentő erőfeszítései gyakorlatilag eredményt nem hoztak, inkább adminisztratív jellegű egyszerűsítések történtek Pl. Nem kell minden adót külön adószámlára utalni.

Bakos, P.[2008] tanulmányában¹⁴ megállapítja:

„míg 2000-ben 29 addig 2006-ban már 37 un. kis adó volt, és az ezekből származó bevétel a GDP 5 %-át sem érte el”.

A kis adók számának növekedése feltehetőleg növelte az adóadminisztrációs költségeket is, de az adóbevételek zömét, mintegy ¾-ét továbbra is a négy fő adónem biztosítja, amely a Társadalombiztosítási járulék, az Általános Forgalmi adó, a Személyi jövedelemadó és a Társasági nyereségadó.

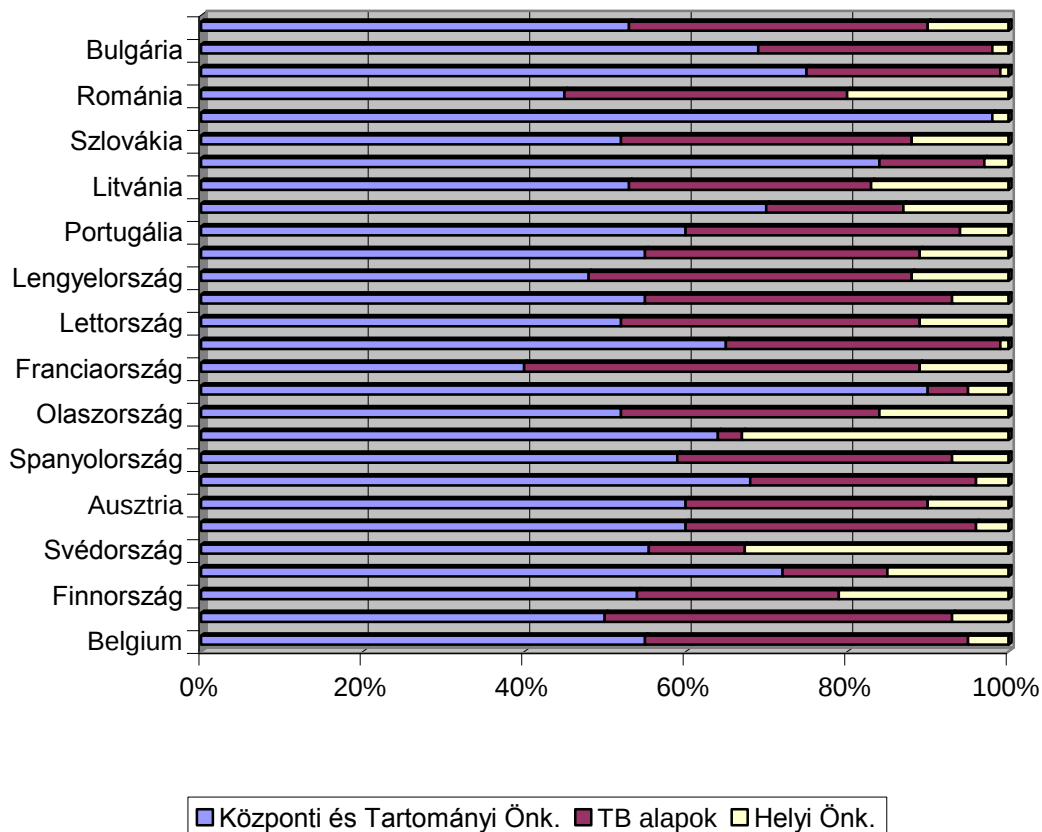
Az Európai Unióban ugyanakkor a kis adók aránya kevésbé jellemző, sokkal kevesebb számú adóból szedik be a szükséges bevételeket.

Megállapítható tehát, a rendkívül nagy számú adó magyar sajátosság, de a kis adók jelentőségéből ítélve az e területen előfordulható adóelkerülés sem lehet meghatározó. Az adóbevételek közigazgatási szint szerinti bontását (un. fiskális centralizáció) a 8. ábra szemlélteti.

¹⁴ Bakos, P.[2008]- pp. 96-97.

8. sz. ábra

Adóbevételek kormányzati szint szerint, az összes adóbevétel %-ában (2005)

Forrás: Taxation trends in the European Union [2007] pp. 36

A nemzetközi összehasonlítást ugyanakkor nehezíti, hogy néhány országban a föderális berendezkedés miatt a központi kormányzat és a helyi önkormányzat közé beékelődik a tartományi költségvetés, de az összehasonlítás érdekében hogy a szövetségi közigazgatás általában funkcióit és működési mechanizmusát tekintve leginkább a központihoz hasonlít, én is központinak minősíték.

Az adatokból megállapítható, hogy az Európai Unión belül a kormányzati, azaz a központi adó és Társadalombiztosítási (TB) bevételek aránya 90 %, vagy a fölötti, kivéve a Skandináv országokat (Dánia, Svédország, Finnország) ahol ez az arány 75-80 %.

A magyar arány megfelel az Európai Unió átlagának és Románia kivételével a volt szocialista országok arányának, így e területen lényeges eltérés nem figyelhető meg.

Az önkormányzatok adóbevételei a teljes adóbevétel 5-6 %-át teszik ki, és az APEH által átengedett adókkal együtt bevételeik mintegy $\frac{1}{3}$ -át adják. (6. táblázat)

6. sz. táblázat

Helyi önkormányzatok és helyi kisebbségi önkormányzatok bevételei (Mio Ft)

	2004.	2005.	2006.
Helyi adók	367.000	398.000	449.000
Átengedett adók	502.000	489.000	512.000
Bevételek összesen	2.761.000	3.010.000	3.245.000

Forrás: Önkormányzati és területfejlesztési Minisztérium

A helyi adó, mint megnevezésében is szerepel, meghatározása és beszedése az önkormányzatok feladata, míg az átengedett adó központi szabályozású, de az önkormányzat illetékességéhez kapcsolódóan kerül átengedésre pl. SZJA, luxusadó, gépjárműadó stb.

A magyar adórendszer részleges elemzését és összehasonlítását követően igazoltnak tekintem, hogy vannak jelentős eltérések a nemzetközi és magyar adózási rendszerek között, amely jelentősen hozzá járulhat a rejtett gazdaság széles körű elterjedtségéhez is.

T3: Magyarországon a GDP-hez viszonyítva rendkívül magas az adóterhelés. Belső szerkezetét tekintve pedig az élőmunka aránytalanul magas terhe, valamint az általános forgalmi adó rendkívül magas általános kulcsa, és ezzel párhuzamosan a vagyoni típusú adók nemzetközileg is alacsony mértéke egyaránt hozzájárulhat a rejtett gazdaság magyarországi széles körű elterjedtségéhez.

2.4 Az adóellenőrzés szervezetei Magyarországon

Az adózási előírások betartásának ellenőrzése, módszere és az ellenőrző szervezetek hatásköre az elmúlt időszakban jelentős változásokon ment át.

Az ellenőrzési szervezeteket és azok tevékenységét, jogosítványait Vörös László[2002] részletesen kifejti.

Ezen munkámban elsősorban egy rövid áttekintést teszek a jelenlegi magyar adóellenőrző szervezetek munkájának, elsősorban a költségvetési befizetési kötelezettségek ellenőrzésének módszertanáról, illetékességéről valamint az ellenőrzés során alkalmazható jogosítványok áttekintésével foglalkozom azért, hogy a negyedik fejezetben az adóelkerülés feltárására javasolt módszertan felhasználhatósága alátámasztásra kerüljön.

Az egyéb állammal szembeni kötelezettségek és előírások pl. foglalkoztatás, környezetvédelem stb. ellenőrzését, a vállalkozások teljesítményének, a gazdálkodásra vonatkozó beszámolók ellenőrzését és a vállalkozások belső és könyvvizsgáló általi ellenőrzését csak megemlítem, e munka keretében kifejtését feladatommak nem tekintem.

2.4.1 Az ellenőrzés rendszere Magyarországon 1945-ig

Az ellenőrzés vélhetően a munkamegosztás és a társadalmi viszonyok és egyenlőtlenségek kialakulásával párhuzamosan jött létre.

Hatóköre a történelem során egyre bővült, előbb a kisebb közösségek, csoportok tevékenységének és munkájának része volt, majd a közigazgatásban és a termelésben is megjelent.

Kezdetben a család, a faluközösség tagjainak viselkedése, közösségi szempontból megkívánt határok közötti tevékenysége volt az ellenőrzés tárgya, később a hadsereg, az egyház város és birtok bevételeinek és fenntartási költségeinek, javainak felhasználása volt az ellenőrzés fókuszában, később a költségvetés és adófizetés, legvégül a termelés és szolgáltatás ellenőrzése fejlődött ki.

Az ókorban írnok/számvevő nem csak a termés, készlet nyilvántartója volt, hanem valójában a szervezeti egység (uralkodó, egyház, földbirtokos, város, céh) gazdálkodásának könyvelője és irányítója.

A nyilvántartás alapján tervezték a bevételeket és kiadásokat, - elsősorban a hadsereg ellátását - és ezen alapult az állami/egyházi/földesúri/városi működés és ellenőrzés, valamint a kivetett az adó beszédése is.

A középkorban a rendi társadalomban az ellenőrzés központi személye a kincstárnok, Magyarországon a nádor, aki a központi pénzügyi igazgatás ellenőrzés vezetője volt.

A vármegyés ispánokkal együtt a vármegyék legfőbb hatósági és közbiztonsági méltóságát is betöltötte.

A központi ellenőrzés funkcióit később a tárnokok mestere vette át, aki a központi pénzügyi igazgatás feje, a nádort követő pénzügyi főméltóság lett.

Az ellenőrzés döntően a vármegye rendszerre épült.

A török hódoltsági területeken a török szokásoknak megfelelően a területi illetékes hadurak pasák egyben a legfőbb államigazgatási főméltóságok, adószedők és ellenőrzés vezetői is voltak.

A Habsburg befolyási övezetben az osztrák hatásra alakult államszámviteli rendszerünk jelentős fordulatot vett a XVII. század második felében.

Mária Terézia 1761. december 23-i döntésével létrehozta az Udvari Számvevő Kamarát (Hofrechnenkammer) amelynek az államháztartás ellenőrzése és a számviteli rendszer tökéletesítése volt a feladata.

Ez idő tájt a kereskedelemben és a pénzügyekben már széles körben alkalmazták az olasz típusú kettős könyvelést, de az államháztartásban inkább a bevétel/kiadás típusú könyvelést használták.

Az Udvari Számvevő Kamara elsősorban az állami leltár felvételét rendelte el és hajtotta végre, majd az összes állami bevételek és szükségletek számba vételét követően készítette el a számadását.

A központi független ellenőrző hatalommal elégedetlen fő udvari hivatalnokok nyomására Mária Terézia 1773-ban feloszlatta a Kamarát, és kisebb hatáskörrel létrehozta az ún. Második Udvari Számvevő Kamarát, amelynek tekintélyét II. József 1782-ben ruházta fel az eredeti hatáskörökkel.

A központi hatalom gyengülésével 1805-ben ismét felállítottak egy új szervezetet, a Főszámvevő Igazgatóságot (Generalrechnungsdirectorium) amely a központi kormányzások ellenőrzése tekintetében már nem rendelkezett a régi hatáskörrel.

Az ellenőrzés történetét részletesen Vörös László[2002]¹⁵ tanulmányában végezte el.

„ Az ellenőrzés terén 1854-ben történt alapvető változás, amikor a Generalrechnungsdirectorium helyébe a császári-királyi Legfelső Számviteli Ellenőrző Hatóságot (k.k. Oberste Rechnungskontrollbehörde) állították.

Ezen ellenőrző szerv a császár közvetlen irányítása alá tartozott, a minisztériumokkal egyenrangú szerv volt.

Az összes állami és tartományi számvevőséget közvetlenül ez alá rendelték és függetlenítették a közigazgatási hatóságoktól.

Magyarországon az állami ellenőrzés maihoz hasonló rendszerét először az 1870. évi XVIII. Törvénnyel létrehozott Magyar Királyi Állami Számvevőszék létrehozása alapozta meg, amelynek neve 1914-től Magyar Királyi Legfőbb Állami Számvevőszék (LÁSZ) lett.

A szervezet a pénzügyminisztérium keretében állami főkönyvelősként működött, amely a számadások felülvizsgálatát és az állami ellenőrzést a magyar királyi pénzügyminiszter nevében gyakorolta.

Hatáskörébe tartozott a miniszteri számvevőségek és a többi számvevőség és állami szerv (igazgatási, kulturális és fegyveres alakulatok) munkájának ellenőrzése, a havi utalványozási jegyzékének felülvizsgálata, az állami vagyon és vagyonkezelő hivatalok valamint a többi minisztérium pénzgazdálkodásának felügyelete valamint a zárszámadás felülvizsgálata.

A szervezet munkája utólagos, közigazgatási ellenőrzés jellegű volt, feladatát elsősorban nem a mulasztások és visszaélések felderítése volt, hanem hogy az ellenőrzésre kötelezettek (minisztériumok, más hatóságok) munkájának felülvizsgálata, valamint a közületi bevételek és kiadások, az állami vagyon, az alapok és az állami segélyben részesülő intézmények számadásai, továbbá ellenőrizte a kevés számú állami nagyüzemet pl Vasutat, Postát stb.

A Számvevőszék a minisztériumok mellé rendelt szervként működött, felügyeletét és elnökét a parlament közvetlenül határozta meg.

A miniszterek a pénz és vagyonkezelésre, a számvitelre és ellenőrzésre vonatkozó utasításait és rendeleteiket csak a számvevőszék elnökének előzetes jóváhagyásával bocsáthatták ki illetve módosíthatták.

A Számvevőszék olyan zárszámadást készített a parlament észére, amely lehetővé tette a parlament részére a kormány munkájának és gazdálkodásának megítélését.”

Látható, hogy az ellenőrzés modern kori, a jelenlegihez hasonló formája a két háború között kialakult, az állam relatíve alacsony központosítási és elvonási tevékenysége miatt az ellenőrzés alapvetően az állami és magán vállalatok működésére, adófizetéseire hívta életre.

Az ellenőrzési igény kialakulásával a számvitel is jelentős változáson ment át, a számvitelt az ellenőrzés igénye hívta életre, azzal fejlődött és jelentősége társadalmilag fontossá vált.

¹⁵ Vörös László[2002] pp. 17

2.4.2 Ellenőrzés a szocialista Magyarországon

A második világháború utáni években a korábbi kapitalista piacgazdaságot folyamatosan váltotta fel a szocialista berendezkedés, és mindezt az ún. hiánygazdaság kialakulása kísérte, amelynek szükségszerű előfeltétele a meglévő javak elosztásának ellenőrzése.

Az ellenőrzés feladatai és funkciói alapvetően megváltoztak, az állami felügyeletet a Pénzügyminisztérium erre a célra szervezett „Felügyelő Hatóság” útján gyakorolta.

A Felügyelő Hatóság az állami intézményeken túl a köztámogatásban részesült társaságok könyveit, iratait is megtekinthette, megvizsgálhatta a társaság pénztárát, áru és értékpapír állományát valamint berendezéseit.

Az 1949. évi államosításokkal párhuzamosan a központi ellenőrzés legfőbb szerveként az Állami Ellenőrző Központ (ÁEK) jött létre.

Az ÁEK mint ellenőrzési apparátus hatásköre és feladata nagymértékben megnőtt, kiszélesedett, így a közületi vagy állami támogatásban részesült vállalatok ellenőrzésén túl a termelő vállalatok csaknem minden tevékenységi területére is kiterjedt.

A revizorok fő feladata a korábbi adók és befizetési kötelezettségek ellenőrzése helyett a megváltozott társadalmi-gazdasági környezetben a tervek teljesítésének ellenőrzése, az esetleges elmaradások és okainak megállapítása, valamint a jobb munkavégzést gátló hiányosságok feltárása lett.

Az ötvenes évek elejétől, a szövetkezetek és egyesületek szervezését követően az ÁEK hatásköre és feladata lett a vállalatok termelésének felülvizsgálatán túl a gazdasági és pénzügyi tevékenységek, valamint a szövetkezetek és egyesületek ellenőrzése is, valamint a beszolgáltatások felügyelete is.

1955-1956 között az ellenőrzés legfőbb szerve az Állami Ellenőrzés Minisztériuma lett, amelynek feladata a párt/kormány által megszabott feladatok végrehajtásának ellenőrzése, a törvénysértések és hibák feltárása és megszüntetése, a bürokratikus ügyintézés és pazarlás elleni fellépés és a társadalmi tulajdon védelme állt.

1956 végén az Állami Ellenőrzés Minisztériuma megszűnt, helyette az államhatalmi és államigazgatási ellenőrzés több szerve jött létre.

A Minisztertanács, mint ellenőrzési csúcsszerv éves ellenőrzési terv keretében vizsgálta a minisztériumok, országos hatáskörű szervek, Fővárosi és Megyei Tanácsok ellenőrzéseinek végrehajtását, meghatározta a tervidőszakban elvégzendő kiemelt ellenőrzési feladatokat, és a vizsgálatok összehangolásáért, értékeléséért felelősöket.

Az államigazgatás keretein belül több hatóság, főhivatal is létrejött pl. piacfelügyelet, pénzügyi ellenőrzés, ágazati és egyéb hatósági ellenőrzés és a népi ellenőrzés.

Mivel az adók döntő részét a minisztériumi vagy tanácsi állami vállalatok fizették be, ezek ellenőrzését a Pénzügyminisztérium ún. Bevételi Főigazgatósága ellenőrizte, ahol cél és hatásvizsgálatot is folytatott valamely döntés reálgazdaságra való hatásának mérése érdekében.

A magánvállalkozásokat, iparosokat, kereskedőket, ügyvédeket e célból alapított megyei szinten működő Adó és Illetékhivatalok ellenőrizték, ugyanakkor az élet minden területén jelen volt a szinte korlátlan jogosítványokkal és hatalommal rendelkező Népi Ellenőrzés.

2.4.3 A piacgazdasághoz való visszatérés

A rendszerváltással, az állami cégek privatizációjával párhuzamosan az ellenőrző apparátusokban és szerveiben is alapvető változások történtek.

1989-ben az állami tulajdon dominanciájának megszűnésével a magántulajdonra épülő piacgazdaságoknak megfelelő ellenőrzési rendszer épült ki.

Az Alkotmány keretében az országgyűlés lett a legfelsőbb államhatalmi és képviseleti szerv, amely ellenőrzi a végrehajtó hatalmat, a Kormányt másrészt a helyi Önkormányzatokat.

Az Országgyűlés munkáját közvetlenül illetve az ellenőrzésre szakosodott intézmények pl. Ombudsman, Állami Számvevőszék, Bizottságok stb. és megválasztott szervek és személyek Pl. Legfőbb Ügyész, Alkotmánybíróság, Gazdasági Versenyhivatal stb. útján látja el.

Az államhatalmi ellenőrzés jelentős szereplője a Köztársasági Elnök, aki az Alkotmányban rögzítettek szerint az államszervezet demokratikus működését ellenőrzi, valamint az Állami Számvevőszék, amely a Kormány államháztartással valamint vagyonkezeléssel összefüggő tevékenységeit ellenőrzi és értékeli.

Az államigazgatási feladatok legfőbb ellenőrző hatósága a Kormányzati Ellenőrző Hivatal, amely a kormány irányítása alatt működő országos hatáskörű szerv.

Kormányzati Ellenőrző Hivatal a magyar ellenőrzési rendszeren belül az ellenőrzések racionalizálása céljából egyeztetési feladatokat is ellát a költségvetési szervek felügyeleti ellenőrzései tekintetében, valamint az Európai Unió Ellenőrzési Főigazgatóságával egyezteteti az ellenőrzési terveit, és az ellenőrzésekkel kapcsolatos kormánydöntésekről is tájékoztatja az Európai Unió Ellenőrzési Főigazgatóságát.

A piacgazdaság legfőbb jellemzője, a piaci verseny tisztasága és szabadsága felett a Gazdasági Versenyhivatal őrökdi.

A verseny tisztasága érdekében vizsgálja a tisztességes piaci magatartással ellentétes viselkedési formákat, a fogyasztók megtévesztését, valamely piac egyensúlyának esetleges felborulását, versenyt korlátozó megállapodások létrejöttét és annak kiváltó okait, a verseny más eszközzel való kiiktatását a szereplők összehangolt magatartásának következményeként. Pl. erőfölénnyel visszaélés stb.

A központi, társadalombiztosítási és köztisztületi szerveknél végzett ellenőrzéseket a költségvetési fejezet felügyeletét ellátó szervek, minisztériumok illetékes főosztályai, osztályai és hivatalai, a társadalombiztosítást felügyelő szervek, a felügyeletük alá tartozó költségvetési szervek, a Magyar Államkincstár és a költségvetési szervek belső ellenőrzési rendszere végzi.

A helyi önkormányzatok törvényességi ellenőrzését a Belügyminiszter/Önkormányzati miniszter közreműködésével a fővárosi, megyei közigazgatási hivatalok végzik.

A Közigazgatási Hivatal által végzett ellenőrzés az önkormányzati döntésekre irányul és azok jogszerűségét vizsgálja, de az önkormányzatok jogszabálysértő döntéseit sem változtathatja meg, nem helyezheti hatályon kívül, csak figyelem felhívásra, indítványozásra, törvényességi észrevétel tételre, súlyos törvénytértés esetén bírósághoz fordulásra van lehetősége.

Létrejött az Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (APEH), amely a későbbi szervezeti változások következtében az adóhatósági ellenőrzéseket a legtöbb adó és járulék tekintetében végzi.

A Vám és Pénzügyőrség (VPOP) továbbra is a vám és jövedéki adókat, termékdíjakat és import utáni Áfa-t ellenőrzi, a helyi adókat pedig az Önkormányzat jegyzője, mint Önkormányzati adóhatóság képviselője.

Az Európai Unió legtöbb országában ugyanakkor már egyetlen adó ellenőrzési szerv működik, a vámellenőrzés beépült az un Adóhivatal szervezetébe.

Valószínűleg Magyarországon is a közeljövőben a két szervezet összevonása és az ellenőrzési területek megosztása megtörténik.

2.4.4 Az adóhatóságok ellenőrzési hatásköre és illetékessége

Magyarországon az adóbevételek döntő részét az APEH kezeli (Cca. 80-83 %), és ezen adóbevételeken túl a VPOP és az önkormányzatok is jelentős adóbevétellel rendelkeznek. Az APEH által kezelt adók összetételét a 7. táblázat szemlélteti:

7. sz. táblázat

APEH által kezelt adó-és adójellegű bevételek alakulása Mrd. Ft

	2007.	2008.
TB járulék	2.905.286	3.064.565
ÁFA	1.979.374	2.114.089
SZJA	1.798.863	1.998.721
TÁNYA	510.780	487.524
Munkaadói járulék	200.364	211.480
Munkavállalói járulék	92.064	97.608
EVA	152.812	166.537
Kül. Alapok (Rehab, Kult. Innov. Szakm. Környezetv.)	125.309	117.075
EKHO (Eü. Hj.)	113.483	118.968
Magánnyugdíj bef.	285.993	352.632
Illeték	144.129	153.572
Egyéb befizetés és szankció	69.646	85.095
Egyéb kis adók, járulékok		
Összesen	8.653.988	9.289.799

Forrás: APEH bulletin [2007]; [2008]

A VPOP - az APEH-en és az Önkormányzatokon túl - a központi költségvetés 12-15 %-át realizálja, amely központi adó adminisztrációként is működik.

Bevételeinek döntő részét a jövedéki termékek adóbevételeiből, import és dohánytermék Áfa-ból, regisztrációs és fogyasztási adóból, vámokból, energia és egyéb adóból Pl. környezetvédelmi díjak kamat, bírság révén szerzi. (lásd 8. sz. táblázat)

VPOP bevételei és megoszlása

	2008. (Mio Ft)	Megoszlás %
Vám	9.211	0,71
Jövedéki adóbevételek	842.958	64,42
Regisztrációs és fogyasztási adóbevétel	86.775	6,63
Importtermék utáni Áfa	249.309	19,05
Dohánytermék utáni Áfa	77.345	5,91
Energiaadó	14.843	1,13
Egyéb lakossági adók Pl. szeszfőzés	5.785	0,44
Egyéb Pl. termékdíj, kamat, bírság	22.356	1,71
Összesen	1.308.582	100,00

Forrás: VPOP beszámolója [2008]

Az adóhatóságok az elmúlt években (döntően 2007-ben) jelentős centralizáción mentek át, több addig különálló szervezet az APEH-be integrálódott Pl. Illetékhivatalok, Szerencsejáték Felügyelet, és több fizetési kötelezettség tekintetében az adóhatósághoz került az ellenőrzési és beszedési jogkör Pl. Tb járulékok, helyi adók.

Ezzel párhuzamosan jelentős informatikai beruházások és humán erőforrás fejlesztések is történtek e területeken.

Míg az APEH vizsgálata során alapvetően pénzügyi számviteli és informatikai eszközökkel rendelkezik, addig a VPOP teljes nyomozati joggal és büntetőjogi eszköztárral is, amely ellenőrző szervek tevékenységét, eszközeit és módszereit a 3. fejezetben fejtem ki részletesen.

A pénzügyi/adóellenőrzés feladata, hogy a gazdasági un. adóköteles tevékenységet folytató jogi személyeknél, magánszemélyeknél és egyéb szervezeteknél és hivataloknál megvizsgálja és ellenőrzi az adó és illeték fizetési kötelezettségek teljesítését, és a költségvetési támogatások jogosulatlan igénybe vételét.

A többszöri átszervezések és összevonások eredményeként alakult ki az ellenőrző szervek mai struktúrája, amely csaknem megfelel az Európai Unió irányelveiben rögzített szervezeti struktúrájának.

Az Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal (továbbiakban APEH) mint állami adóhatóság a pénzügyminiszter irányítása alatt álló országos hatáskörű szerv, amelynek élén elnök áll.

Feladata a legtöbb adózó és adó nyilvántartása, ellenőrzése valamint ezek egy részének visszautalása Pl. helyi adók, Személyi Jövedelem Adó, egyes kis adók, járulékok stb.

Az APEH adóellenőrzéseit a fővárosi és regionális igazgatóságokon keresztül végzi.

A Vám és Pénzügyőrség (továbbiakban VPOP) a vám és jövedéki termékekkel kapcsolatos feladatokat, az import áruk Áfa-ját és a különféle termékdíjakat kezeli és szedi, valamint az egyéb nyomozati tevékenységet is végez az országos parancsnok irányítása és a pénzügyminiszter felügyelete mellett végzi.

A VPOP és szervei a vámügyekkel foglalkoznak, de termékimport esetén az általános forgalmi adót és a fogyasztási adót a vámkezeléssel együtt veti ki a vámhatóság, és ilyenkor meghatározza az import után fizetendő vámot is.

A vámkezelés mellett ellátja a külföldön nyilvántartott, de Magyarországra érkezett közúti járművek gépjárműadójaival kapcsolatos feladatokat is.

Az adó és az illetékekkel kapcsolatban a VPOP adóhatóságként jár el, és az adókra vonatkozó előírásokat alkalmazza, és mindezekkel kapcsolatban ellenőrzéseket is végeznek.

Az adóügyekben az a vámhivatal illetékes – kivéve a gépjárműadót – amelynél az előírások szerint az árut vámkezelés céljából bemutatják.

Az Önkormányzati Adóhatóság adóztatási feladatait a település önkormányzatának jegyzője vagy irányítása alatt levő adózási részleg végzi. Szervezeti felépítése az Önkormányzat nagyságától függően épült ki.

Az adó, a költségvetési támogatás és a központi költségvetés terhére garanciavállalás (kezeség címén kifizetett tartozások behajtása ügyében, valamint az illetékek kiszabásával, megfizetésével, behajtásával és ellenőrzésével első fokon az APEH területi szerve jár el.

Az APEH területi szerve látja el első fokon a magánnyugdíj pénztári tagdíjfizetési kötelezettségekkel kapcsolatban az ellenőrzési, az utólagos adó megállapítási és a végrehajtási feladatokat.

A magánnyugdíjpénztár megkeresésére az adóhatóság az ellenőrzést, a végrehajtást soron kívül folytatja le.

A csődeljárásban, felszámolási eljárásban, a végelszámolásban és a végrehajtási eljárásban a költségvetést megillető követelések tekintetében a hitelezők képviselőjeként jár el.

A helyi adók, az Önkormányzat költségvetése javára más törvényben megállapított adók, továbbá az adók módjára behajtandó köztartozások ügyében első fokon az önkormányzati adóhatóság jár el.

Az adó ellenőrzés szervezeteiben Magyarországon még nem ment végbe ugyanakkor az a centralizáció, amely az Európai Unió országainak többségében már jellemző.

Az állami/hatósági ellenőrzéseket általában csak egy csúcsszerv - tartományi vagy központi - ellenőrző intézmény végzi, amelyet közvetlenül a gazdasági vagy pénzügyminiszter irányít. Ezen szerv munkatársai rendkívül széles jogosítványokkal és technikai eszközökkel vannak ellátva.

Az adóbevételek nagyobb része elsődlegesen központosításra kerül, majd az érvényes szabályok szerint a régiókba vagy önkormányzatoknak kerülnek visszautalásra.

Ezt a feladatot általában központilag, az államkincstár végzi el.

2.4.5 Az adóhatóságok általános ellenőrzési szabályai

- APEH mint adóhatóság munkáját, tevékenységét az adózás rendjéről szóló törvény szabályozza¹⁶ ennek keretei között nyilvántartja és ellenőrzi az adózással kapcsolatos jogszabályok megtartását.

Az ellenőrzés eredményeként megállapítja, hogy az adózó a kötelezettségét teljesítette, vagy felhívja őt a hiba, hiányosság megszüntetésére, illetve ha szükséges megindítja az adóigazgatási eljárást. Ellenőrzésre az adóigazgatási eljárás keretein belül is sor kerülhet.

¹⁶ 2003. évi XCII. Törvény az adózás rendjéről

Az APEH hagyományos ellenőrzése során megvizsgálja a kötelezettségek teljesítését:

- bejelentkezésre, bejelentésre,
- bevallásra, bizonylati rendre, könyvvezetésre, nyilvántartásra,
- adatszolgáltatásra és nyilatkozattételre vonatkozó előírások,
- adó, költségvetési támogatás alapjának, összegének bevallását és megállapítását
- adó, költségvetési támogatás határidőben és helyes összegben történő megfizetését és igénylését,
- az illetékkötelezettség teljesítését
- a járulékok és az egészségügyi hozzájárulás mint fizetési kötelezettségek megállapítása és megfizetését,
- a különböző társadalombiztosítási ellátások megállapításául szolgáló adatszolgáltatási kötelezettség teljesítését,
- határidőben nem teljesített járulékkötelezettségek behajtását,
- járulékbévételek teljesülésével kapcsolatos összesített adatszolgáltatási kötelezettség az Egészségbiztosítási Alap és a Nyugdíjbiztosítási Alap kezelői és más állami szervek részére,
- A volt Szerencsejáték Felügyelet APEH-be olvadását követően az ország területén lebonyolított valamennyi szerencsejáték engedélyezése, a játékokkal kapcsolatos nyilvántartási feladatok ellátása, valamint a játékok és a kapcsolódó előírások engedélyezését.

Az adózó az adóellenőrzésről kiértékelésre kerül, kivéve ha a Hivatal szerint fennáll a lehetősége annak, hogy a vizsgálat alá vont bizonylatokat, könyveket, nyilvántartásokat, egyéb iratokat megsemmisítik vagy az üzleti tevékenység körülményeit megváltoztatják. Ez esetben jegyzőkönyvben kerül rögzítésre és átvételi igazolással alátámasztásra a bizonylatok (könyvek, iratok, nyilvántartások egyéb iratok és tárgyak pl. számítógép, CD stb.) bevonása és ha a vizsgált személy/vállalkozás erre igényt tart, másolat készül az elvitt bizonylatokról.

Az ellenőrzést végző revizor jogosítványai:

- Az adóhatóság megbízólevéllel rendelkező alkalmazottja az ellenőrzés lefolytatása érdekében a tevékenységhez kapcsolódó, az ellenőrzéshez szükséges bármely helységbe beléphet, iratokat, tárgyakat, munkafolyamatokat vizsgálhat meg, felvilágosítást és nyilatkozatot kérhet, próbavásárlást és egyéb bizonyítási eljárást folytathat.
- Ha az adózó, vagy képviselője nyilatkozata alapján vagy más azonosított és ellenőrzött információ alapján valószínűsíthető, hogy az adózó az adókötelezettség szempontjából jelentős tárgyi bizonyítási eszközt elrejt, az illetékes elsőfokú adóhatóság vezetőjének határozata alapján az adóhatóság jogosult a vállalkozási tevékenységgel összefüggésbe hozható helyszín, helyiség, vagy jármű átvizsgálására, fuvar ellenőrzésére. E rendelkezés lakás átvizsgálására nem alkalmazható az esetben sem, ha az iratok őrzési helye az adózó lakása.
- Az átvizsgálás során talált tárgyi bizonyítási eszköznek minősülő dolgot – romlandó élelmiszer és élő állatok kivételével – az illetékes elsőfokú hatóság határozatával lefoglalhatja, ha annak újabb elrejtésétől, megsemmisítésétől vagy értékesítésétől lehet tartani.

Az ellenőrzés módszerei:

- az adó, illetve a költségvetési támogatás alapjának és összegének megállapításához szükséges bizonylatok, könyvek, nyilvántartások, számítások és egyéb tények, adatok, körülmények megvizsgálásával, ún. okmányos ellenőrzéssel
- valamint becslés alapján folytatja le.

Becslés módszere akkor kerül alkalmazásra, amikor olyan tények, körülmények merülnek fel, hogy a rendelkezésre álló bizonylatok, könyvek és nyilvántartások nincsenek összhangban az adózó adóbevallásával, vagy az ellenőrzés alapjául szolgáló bizonylatok hiányoznak.

Ilyenkor lehetőség van a valóságos adó illetve költségvetési támogatás alapját becsléssel is megállapítani.

Becslés esetén az adóhatóság köteles bizonyítani, hogy feltevései fennállnak, továbbá azt, hogy a becslés alapjául szolgáló adatok, tények, körülmények, valamint a becslés során alkalmazott módszerek az adó általuk megállapított alapját valószínűsítik.

Becslés alkalmazható:

- vagyonszerzési illeték alapjának megállapításakor,
- ha az adó illetve a költségvetési támogatás alapja nem állapítható meg,
- ha az adóhatóság rendelkezésére álló, azok száma vagy tartalma miatt jelentősnek tekinthető adatok, tények, körülmények alapján alaposan feltételezhető, hogy az adózó iratai nem alkalmasak a valós adó, illetve költségvetési támogatás alapjának megállapítására,
- ha a magánszemély valótlan, hiányos bevallást vagy nyilatkozatot tett, vagy a nyilatkozattételt elmulasztotta.

Becslésnél az adóalap megállapítása szempontjából lényeges, rendelkezésre álló tényeket, körülményeket és bizonyítékokat kell figyelembe venni, és együttesen értékelni.

Jelentősnek tekinthető tény, adat, körülmény különösen a számla, nyugtaadási kötelezettség adóéven belüli ismételt elmulasztása, igazolatlan eredetű áru forgalmazása, be nem jelentett alkalmazott foglalkoztatása.

A bevételek vagy a kiadások egy részének ismeretében az adóalap valószínűsíthető bizonylatok, adatok, nyilatkozatok beszerzésével, szemlével, próbagyártással, leltározással, összehasonlítással vagy más megfelelő módszerrel.

Becsléssel kell megállapítani az adóalapot akkor is, ha az adóalap megállapítására nincs mód, mert sem a bevételekről, sem a kiadásokról adatok, iratok, más bizonyítékok nem állnak az adóhatóság rendelkezésére. Ez esetben az adóalapot az adóhatóság az eset körülményeit figyelembe véve valószínűsíti.

▪ A VPOP, mint adóhatóság a jövedéki termékek (dohány, szesz, szeszes italok, alkoholos sör, motorbenzin, gázolaj, cseppfolyósított gáz, kávé, bor, stb.) importja, exportja és belföldi forgalmazása esetén jövedéki adó és általános forgalmi adó ellenőrzést is végez, valamint a vám, regisztrációs és energia adó valamint termékdíj és egyes lakossági befizetések pl. bérpálinkafőzés ellenőrzését végzi, amelyekhez és az alábbi speciális jogosítványokkal rendelkezik:

- ellenőrizheti a kereskedő üzlethelyiségének, a kereskedelmi raktárának, az üzemanyagtöltő állomásnak, a kiskereskedelmi tároló telephelynek az árukészletét, az üzleti könyveket vizsgálhatja, az árukészlet mennyiségét, eredetét, adózott vagy adózatlan voltát megállapíthatja.

- ellenőrizheti, hogy a nem jövedéki engedélyes kereskedő a dohánygyártmányok adójegyén feltüntetett ártól eltérő árat érvényesít-e
- bárkinek tulajdonában, használatában levő bármely olyan helyet, helyiséget ellenőrizhet, amelyről a rendelkezésre álló adatok alapján feltételezhető, hogy ott ásványolajat vagy kereskedelmi mennyiségű egyéb jövedéki terméket tartanak, tárolnak.

A vámhatóság az olyan jövedéki termékfelderítése érdekében, amely után nem fizették be az adót az alábbi kiegészítő un. nyomozati jogosítványokkal is rendelkezik:

- az illetékes vámhatóság vezetőjének határozata alapján beléphet és ellenőrzést folytathat olyan helyiségben, amelyről azonosított és ellenőrzött forrásból beszerzett adatok, a tevékenység folytatásának körülményei alapján valószínűsíthető, hogy ott jövedéki terméket adóraktári engedély nélkül állítanak elő vagy adózatlan jövedéki terméket jogellenesen raktároznak az üzemi és raktárhelyiséget belülről szemrevételezheti, megvizsgálhatja, megállapíthatja a jövedéki termék készletét, leltár felvételét rendelheti el.
- megállíthatja a járművet, ellenőrizheti a szállítmányokat, a szállítási okmányokat, megállapíthatja és ellenőrizheti a szállított jövedéki termék mennyiségét, eredetét, adózott vagy adózatlan voltát, a szállítási okmányon az ellenőrzés tényét rögzíti
- a jövedéki termékből és a jövedéki termék előállításához használt alapanyagokból az ellenőrzés céljára mintát vehet
- vizsgálhatja a gyártási, feldolgozási műveletekről vezetett nyilvántartásokat, üzleti könyveket, a törvényben elrendelt nyilvántartásokat és elszámolásokat.

Az ellenőrzés szerveinek és jogosítványainak áttekintése után a továbbiakban az ellenőrzés konkrét módszertanát tekintem át, vagyis hogy a fenti feladatok és jogosítványok milyen eljárás keretében kerülnek alkalmazásra, valamint a pénzügyi-számviteli információs rendszer outputjainak helyessége és valóság tartartalma milyen rutinok segítségével kerül elbírálásra.

Dolgozatom folytatásaként elméleti választ keresek arra, valójában mi is a pénzügyi és adó ellenőrzés?

Milyen szerepe van a számviteli információs rendszernek valamely adózó ellenőrzése során?

3. A számvitel, pénzügyi számvitel értelmezése és a számviteli információs rendszer illetve annak ellenőrzésekkel való kapcsolata

E fejezetben a hatósági és tulajdonosi ellenőrzés módszertanát, jellemzőit és eltéréseit tekintem át a vezetői és pénzügyi számvitel szemszögéből.

Megkísérlem igazolni az ellenőrzés módszertanával kapcsolatos hipotézisemet, mely szerint a hatósági ellenőrzés valójában az adózó pénzügyi/számviteli információs rendszernek felülvizsgálata.

Ennek keretében áttekintem a számviteli információs rendszer kialakulásának történetét, az ezzel kapcsolatos nemzetközi gyakorlatot.

Összefoglalom az ellenőrök által alkalmazott számviteli, pénzügyi és módszertani eszközrendszert, amelyet a hazai és a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban egyaránt alkalmaznak.

Az ellenőrzés általános módszertanának megalkotása érdekében szükséges, hogy áttekintsem az un. okmányokon alapuló ellenőrzés valamint a számítógépes ellenőrzés nemzetközileg is elfogadott és alkalmazott gyakorlatát.

Mindezt a disszertációm célkitűzésével összhangban, a szándékos adóelkerülők feltárásának mind nagyobb arányú és eredményes munkájának érdekében teszem.

A fejezet végén áttekintem a szándékos adóelkerülőkkel szemben alkalmazott büntetési gyakorlatot, a büntetési ráta mértékét és adóeltitkolási szándékkal kapcsolatos eltérítő erejét.

3.1 A számvitel története, definiálása

A számvitel a legrégebbi tudományok egyike, valószínűleg egyidős az emberiséggel.

A kezdetekben a családoknak számba kellett venniük család tagjaikat a zsákmányok és az összegyűjtött élelem elosztásakor, a feladatok meghatározásakor és megosztásakor, a rendelkezésre álló ruhákat a hideg évszak beállta előtt, valamint a tartalék élelmiszereket, amelyeket arra az időre tettek el vélhetően, amikor sem gyűjtögetni nem lehetett az erdőben, sem vadat elejteni az évszakok változása miatt.

A legrégebbi számviteli nyilvántartás vélhetően a fennmaradt és felfedezett barlangrajzokban található, amely utalás a vadak számára és típusára, az elejtés módjára vonatkozóan.

Ez vélhetően nem csak a vadászat mikéntjének dokumentálását szolgálta, hanem a területen levő elejthető és elejtett vadak számba vételét is célozta, így szolgálhatta az elejtéshez szükséges vadászok számának, eszközeinek meghatározását, az elejtett vad nagyságára utalást és akár a beszéd kifejlődését is megelőzhette.

A barlangrajzok rögzíthették a vadászat során a munkamegosztás módját, a család tagjainak a vadászat során végzett teendőit, amely a zsákmány elosztásának alapjául is szolgálhatott.

A történészek a számolás és az írás tudományának megjelenését időszámításunk előtti 3500-1500 körüli időkre teszik, amikor a sumérok agyagtáblára rögzítették koruk eseményeit, eszközeit, amely a számbavétel, számvitel eszközeiként is szolgálhatott.

Az írásbeliség kialakulása során megjelentek azok a tisztviselők, akik az irányító, uralkodóhoz vagy valláshoz kapcsolódva a meglevő és a beszolgáltatandó javak számba vételét látták el.

Ki ne ismerné az ókori kelet jellegzetes figuráját, az írnokot az időszámítás előtti 2500-ból, akinek fontos szerepe volt a fáraó birodalmának igazgatásában, a gazdasági és társadalmi helyzet megörökítésében, a javak és eszközök nyilvántartásában.

Harenberg-Bodo [1990] a legrégebbi számviteli feljegyzésként a templomgazdaságok fennmaradt számadási jegyzeteit, az ékirásos számlaadás jegyzékeit említi, amelyek a haszonbérleti szerződések, a munkaszolgáltatások regisztrálását és ellenőrzését szolgálták.

Az ókori kelet városállamaiban az írnok mellett az irányítás jellemző figurája a számvevő, a kincstárnok, aki gyakran az uralkodó helyettese volt.

Gondoljuk csak Biblia szerinti Józsefre, aki az időjárás megjövendölésével és a 7 éves bő termés tartalékolásának előírásával a fáraó kincstárnoka és helyettese lett, vagy Hammurapi babiloni törvénykönyvére, amely a beszolgáltatandó áruk mennyiségét és nyilvántartását írta elő.

A történészek többsége szerint az írás és számolás kialakulásának folyamata a sumér ékirástól, az egyiptomi hieroglifákon keresztül a vezetett a föníciai majd a görög íráshoz.

Lee T.A. [1990] szerint a számvitel figyelmének központjában az i.e. 8000 - i.u. 1000-ig tartó időszakban a kereskedelmi tevékenységek álltak, amelynek előfeltétele az elszámolási módszerek és rögzítési technikák kialakítása volt.

A kereskedelem életre hívta a pénzt, mint általános egyenértékes mérőeszközt, amely kezdetben árupénz volt, majd az árupénzként funkcionáló fémpénz és e mellett megjelentek a pénzhelyettesítők.

A pénz ugyanakkor a társadalmi viszony kifejeződése is volt, mint ilyen az árutermelő gazdaság kategóriája és a társadalomban elfoglalt hely meghatározója.

Az árutermelő gazdaság általános ellentmondása a termelés egyéni és társadalmi jellege közötti ellentmondás.

Ez az ellentmondás a cserefolyamatból kényszerítette ki azt a formát – a pénzt - amely attól elkülönülve viszonylagosan önállóvá vált.

A pénz tartalmában termelési viszony és társadalmi viszony megjelenése volt, anyagában kezdetben áru, majd áruburkát levetve viszonylagosan értéktelen papír vagy pénzdarab, majd a bankszámlán megjelenő könyvelési tétel, amely valamely áru mennyiségének, értékének megméréséről szolgált.

A pénz megjelenésével párhuzamosan megjelentek azok a korábban ismeretlen szakmák mint a pénzváltók, hitelezők, bankárok akik tevékenységükről nyilvántartást vezettek, és amely tevékenység bizonylatolása alapján fizették a törvények szerinti adót, vámot esetleg illetéket.

A számvitelnek e korai szakaszát „leltározó számviteli rendszernek” nevezi a szakirodalom, amelynek keretében az eszközök felsorolása, számba vétele mintegy analitikai leltár készítés formájában történt.

A tevékenységek és tudás általában családon belül öröklődött, de egyes tevékenységek pl. pénzváltás, nyilvántartás, hitelezés egyes familiák, népcsoportok pl. zsidók, olaszok, örmények kiváltságai lettek.

A legkorábbi ismert európai üzleti feljegyzés Yamey, B.S. [2005] szerint 1211-ben készült un. „Toscanai főkönyv” amely valójában egy firenzei kereskedő/bankár cég főkönyvének töredéke.

1340-ből származik a „City of Massri Treasurers Accounts” amely az első ismert kettős könyvelés alkalmazásával készült kimutatás.

Jones, Mike [1994] ugyanakkor a számvitel történetén belül a kettős könyvvitel kiinduló pontjaként Luca de Burgo Sancti Sepolcro Paccioli ferences rendi barát 1494-ben kiadott

kettős könyvelés rendszerét is tartalmazó művét – Summa de Arithmetika, Geometria, Proportioni et Proportionalita – tartják, amely könyv 9. fejezetében ír a pontos könyvelés és leltár készítés fontosságáról, és rögzíti, hogy melyek azok az üzleti könyvek, amelyekbe az események rögzítésre kerülnek.

Az első könyvbe kerül rögzítésre a kereskedő vagy távolléten az inasa részéről az üzleti események történetük sorrendjében, a második könyvben már avatott személy az adatok szakszerű rendezését követően ún. naplóba jegyezte fel az üzleti esemény tartalmát, majd a napló alapján került a harmadik könyvbe ún. főkönyvbe a napló adatainak átírása, amelyben - a mai napig fennálló rend szerint - a követelések a számlák jobb oldalára, tartozások a bal oldalra kerültek rögzítésre.

A kettős könyvelés ún. olasz módszer mellett a középkorban a feudális viszonyok között gyakran alkalmazták ún. egyszeres könyvelést, - single-entry bookkeeping / charge-discharge – az ún. terhelések és mentesítések könyvviteli rendszerét, amelyben a „terhelés” jelentette a bérlő által fizetendő összeget pénzt, terményt, kézi és igaerős munkát, a „mentesítés” pedig elvégzett munka értékét, kifizetett bérleti díjat, átadott terményt.

Ez a viszonylag egyszerű módszer megfelelő ellenőrzést biztosított a bérlők kötelezettségeivel kapcsolatos elszámolásokhoz, azok leellenőrzéséhez.

A kettős könyvvitel (olasz módszer) Európában egyre inkább elterjedt, majd az Egyesült Államokban és a világ más részein és a gyarmatokon is, és a XVII-XVIII. századra már általános jelleggel alkalmazták.

A módszer előtérbe kerülését és az ún. egyszeres könyvelési - charge/discharge – rendszerrel szemben a szakirodalom a szisztematikusabb, részletesebben kidolgozott voltával, profitra való koncentrálásával és az oktatásban jelentősebb elterjedésével magyarázza de az egyszerű számvitel mai napig is él elsősorban a kisvállalkozások és adónyilvántartások területén.

A XVIII. században már megjelentek a kereskedelmi és közigazgatási számvitelt szabályozó előírások, ezt követték a számvitelre és a könyvvizsgálatra vonatkozó szabályok, amellyel párhuzamosan megjelentek a könyvelési szakismeretet és elszámolásokat és ellenőrzéseket oktató iskolák is.

Az ipari forradalmat követően a XVIII-XIX századra középkori céheket felváltották a hierarchikus, jól szervezett irányítást igénylő vállalkozások, üzemek és gyárak, akik már több lépcsős termelési folyamatban termeltek, és szállítottak világ más-más térségeibe, illetve az egy termékes üzemeket kezdték felváltani a diverzifikált tevékenységű és tulajdonú cégek.

A számviteli nyilvántartással szemben ezekben a gyárakban egyre nagyobb igény mutatkozott a tekintetben, hogy ne csak az egymástól független egységek tevékenységére, dokumentálására kerüljön sor, hanem a szervezeten belüli folyamatok és költségek kimutatása is megtörténjen.

Ezzel párhuzamosan megjelent az igény a hatóságok, a befektetők és a közvélemény részéről is a beszámoló készítés követelménye és megismerése iránt, és megjelentek a kizárólag számvitelt végző és ellenőrző vállalkozások is.

1899-ben E.J. Smith körvonalazta Angliában a költség számvitelt, amely formalizált számviteli eljárások ma is élnek, és 1924-re Matthias P. [1993] szerint a számviteli technikák intézményesültek.

Az 1930-as éveket követően nőtt a gazdasági események visszacsatolási igénye, ún. vezetői számvitel kialakulása, a beszámoló készítés időszakának diverzifikálása – negyedéves, féléves jelentések megjelenése- és a külső könyvvizsgálat iránti igény.

A második világháborút követően tovább nőtték a költség-termék kimutatása iránti elvárások, valamint a konszolidált beszámoló készítés igényének megfogalmazása.

Az állam szerepének bővülésével a költségvetés pénzigénye is folyamatosan nőtt, ennek finanszírozására új adók kerültek bevezetésre, illetve a régiók mértéke is fokozatosan nőtt.

Ezzel párhuzamosan a pénzügyi beszámolók, a bankokkal, állammal és hitelezőkkel kapcsolatos kötelezettségek kimutatása, valamint az adó alapjául szolgáló eredmény megállapítása a beszámoló külön fejezete lett.

A számvitelben megjelentek a nemzetközi szintű érvényes előírások, ún. számviteli standardok, így a gazdaság globalizációval párhuzamosan ma már nem csak cég termelése, hanem számviteli rendszere, eszköz/ költség, pénzügyi és egyéb nyilvántartása és kimutatása is világméretben került bevezetésre és egységesítve.

3.2 A pénzügyi és vezetői számvitel elkülönülése

A számvitel meghatározására a terület kutatói különböző definíciókat alkalmaznak.

Budai E.[2007]¹⁷ tanulmányában a történeti felfogás, hagyományos felfogás, nyugati vagy angol-amerikai felfogást és a módosított nyugati felfogást mint csoportképzéseket határozta meg:

„A történeti felfogás szerint a számvitel területeit a könyvvitel, a statisztika és az operatív számvitel alkotja.

A hagyományos felfogás szerint a számvitel területei közé tartozik a beszámoló rendszer, az önköltségszámítás, a könyvvitel valamint bizonylati rend.

A nyugati felfogás szerint a számvitel két részterületre bontható az információ szolgáltatás iránya – külső illetve belső- szerint, ez a két részterület a pénzügyi és a vezetői számvitel.

A módosított nyugati felfogás szerint a számvitel három részterületre osztható, megmarad a pénzügyi számvitel és a vezetői számvitel, kiegészül viszont az úgynevezett operatív számvittel, amelynek keretében a könyvvitel kerül kiemelésre, amelynek adatai alapját képezik mind a pénzügyi mind a vezetői számvitelnek.”

Kohler, E. L. [1970], Drury, C. [1992] és Sigloch, J. [2006] a számvitelt és annak információs rendszerét úgy értelmezi, amikor a vállalkozás tevékenységéről, annak eszközeiről, vagyonáról, forgalmáról és eredményességéről és egyéb jellemzőiről és gazdasági eseményeinek feldolgozását követően olyan adatok, elemzések, bevallások és kimutatások készülnek, amely mind a belső, mind a külső információ igények kielégítését szolgálják.

¹⁷ Budai E.[2007] pp. 21-23.

Habár a két terület egymással szerves egészet alkot, a pénzügyi számvitel (financial accounting) a külső jogszabályokon, könyvviteli standardokon, meghatározott rend szerinti beszámolási és adófizetési kötelezettségek teljesítésén alapszik, addig a vezetői számvitel (management accounting) alapvetően a vállalkozás saját információ igényén, a vezetői döntések időbeli meghozásához szükséges adatszolgáltatási igényén nyugszik.

A pénzügyi számvitelhez tartozik a könyvvitel, a beszámoló készítés, adóbevallások és egyéb külső adatszolgáltatások készítése.

Ennek alapvető célja a gazdálkodó egység helyzetéről, teljesítményéről és pénzeszközeiben bekövetkezett változásokról történő tájékoztatás és teljesítmény mérés annak érdekében, hogy más gazdálkodó egységekkel összehasonlítható legyen.

A tájékoztatás keretében bemutatásra kerülnek a gazdálkodó eszközei illetve abban bekövetkezett változások, az ezeket finanszírozó saját tőkét és kötelezettségeket, (Mérleg) az adott időszak bevételei és ráfordításait, nyereséget vagy veszteséget (Eredmény kimutatás) a saját tőkében bekövetkezett változásokat és a vállalkozás pénzügyi helyzetét bemutató kimutatás (Cash Flow) valamint egyéb jelentések Pl. környezetvédelmi jelentés, adóbevallás

A vezetői számvitelhez alapvetően a belső havi, negyedéves, éves jelentések készítése, költség és önköltségszámítás és elemzése, létszám, forgalom és beruházási elemzések valamint egyéb belső adatszolgáltatások készítése tartozik.

A fentieken túl a könyvvizsgálat és a belső ellenőrzés is alapvetően a pénzügyi számvitel része, mivel tevékenysége alapvetően a külső környezet felé szolgáltatott beszámolók, bevallások és egyéb adatszolgáltatások valódiságának ellenőrzésére hivatott, de kisebb részben a tulajdonosok vagy a management egyedi kérésére vagy a megbízási szerződés részeként a költségek, tevékenységek vagy beruházások megtérülésének ellenőrzésére és elemzésére is kiterjedhet tevékenysége, azaz a vezetői számvitelnek is része.

A pénzügyi számvitelen belül a könyvelés, pénzügy, adózás, pénzkezelés, humánpolitikai kérdések, bér és munkaügyi nyilvántartások bizonyos választási lehetőségek ellenére pl. a könyvelés módja, beszámoló formája, adófizetés gyakorisága stb. mind-mind külső jogszabályok és standardok által meghatározott információ feldolgozások és eljárások.

A vezetői számvitel rész ugyanakkor általában külső szabályozóktól mentes terület pl. önköltségszámítás, raktározás, szállítás, tervezés, controlling, termelékenységi mutatók készítése stb.,

A különböző versenytárs vállalkozások általában hasonló elven készítik vezetői számvitelüket az egymással való összehasonlítás érdekében. Pl. forgási idő, anyag felhasználási normák, bevételi és költségtervek stb.

3.3. A számviteli információs rendszer jellemzői

A vállalkozások társadalmi-gazdasági környezetben működnek, tevékenységük során információkat használnak és információkat bocsátanak ki, így a vállalat számviteli információs rendszerének környezete részben maga a vállalkozás.

Az információs rendszer két egymással szorosan összefüggő alrendszerből áll, egy adatfeldolgozási és egy döntési alrendszerből.

Az adatfeldolgozási alrendszer keretében a működéshez, irányításhoz szükséges információk megszerzése, tárolása, feldolgozása és átalakítása történik, míg a döntési alrendszer a feldolgozási rendszertől szerzett információk alapján beavatkozik a folyamatokban, a rendszer működésébe.

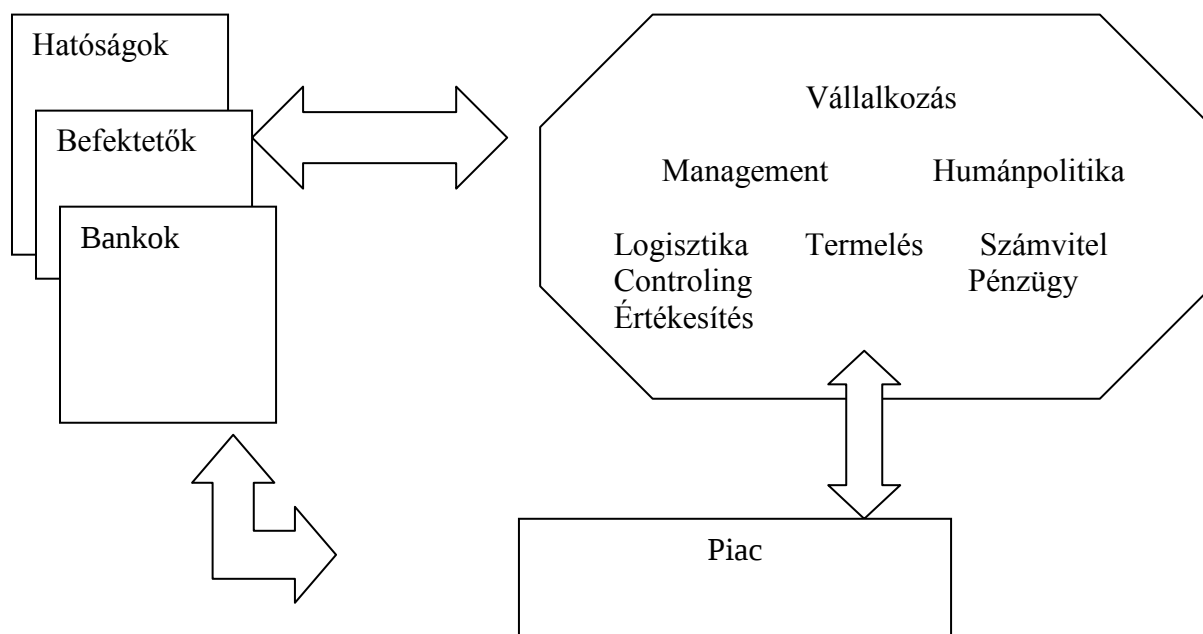
A vállalati információs rendszer a vállalat környezetére, belső működésére és a vállalat és környezete között zajló tranzakciókra ható információk folyamatos beszerzését, feldolgozását, tárolását és a szolgáltatást végző személyek, tevékenységek valamint funkciók ellátását lehetővé tevő hardver és szoftver eszközök összessége.

A számviteli információs rendszer a vállalati információs rendszer része, mely mind a feldolgozási, mind a döntési alrendszer egy részét lefedi.

A számviteli információs rendszer kapcsolatait a 9. sz. ábra szemlélteti

9. sz. ábra

A számviteli információs rendszer kapcsolatainak szemléltetése

Forrás: saját szerkesztés

Információs kapcsolatok főbb formái a teljesség igénye nélkül:

Menedzsment	Számvitel, pénzügy	Belső szabályozók, utasítások
Hatóságok , Bankok	Vállalkozás	Számvitelre, adózásra vonatkozó törvények
Számvitel, pénzügy	Menedzsment	Beszámolók, jelentések
Termelés	Számvitel, pénzügy	Termelési bizonylatok küldése
Humánpolitika	Számvitel, pénzügy	Munkaügy, bérelszámolás, igazgatás, ktg.
Számvitel, pénzügy	Controlling	Jelentéshez szükséges alapadatok biztosítása
Értékesítés	Számvitel, pénzügy	Információ az értékesítésről
Piac	Termelés, Értékesítés	Info. a termelésről, más piaci szereplőről
Számvitel, pénzügy	Bankok, Befektetők	Adatszolgáltatás (Adó, bank, befektető)
Számvitel, pénzügy	Logisztika	Beszámoló a beszerzésről és kiszállításról
Humánpolitika	Termelés	Információ élőmunka igényről, szabadságról

Mint a fenti táblázat is mutatja, a számviteli és pénzügyi rendszer a vállalt működésének központja, mintegy szíve.

Itt történik az információk feldolgozása, továbbítása és visszacsatolásra a megfelelő szervezeti egységek és a menedzsment valamint a külső környezet felé.

A menedzsment döntéseit a számviteli rendszer által szolgáltatott információk alapján hozza, de az információknak a külső igényeket is ki kell elégítenie pl. Bankok, Cégbíróság, Adóhatóság, Befektetők stb.

A számviteli és pénzügyi rendszer a vállalon belül habár központi szereppel bír, mégsem rendelkezik a vállalat tevékenységével, irányításával kapcsolatos döntési kompetenciával, holott a vezetői döntések előkészítésében, megalapozásában szerepe rendkívül jelentős.

Egyes kutatók pl. Porter M.E.- Miller V.E. [1985] a számviteli rendszert olyan közvetett vállalati tevékenységnek tartják, amikor a vállalati közvetett tevékenysége kíséri a közvetlen termék létrehozását, értékesítését, és az értékképzési modelljükben mintegy kisegítő-kiszolgáló tevékenységnek tekintik a számvitelt, amellyel én is egyetértek.

A számviteli információs rendszer a vállalt alaptevékenységéhez kapcsolódva az információk feldolgozását, átalakítását és továbbítását, másrészt a szolgáltatást végző személyek munkáját, a munkájukhoz tartozó gépi, szellemi és know-how ismereteket is jelent.

A rendszert alapvetően a számvittel foglalkozó személyek Pl. gazdasági igazgató, főkönyvelő, számviteli és pénzügyi dolgozók működtetik, de mivel tevékenységük során segédeszközöket is működtetnek (Számítógépek, adathordozók, szoftverek) ezek készítői, karbantartói és üzemeltetői is meghatározó elemei a számviteli információs rendszer kielégítő működésének, amelynek végső célja az információk halmazának előállítása és továbbítása.

A kontinentális számviteli információs rendszer a vállalat vagyonában bekövetkezett változásokat okmányok ún. hitelt érdemlő bizonylatok alapján rögzíti.

A bizonylatra lapozott rögzítés háttérében a számvitel területén érvényesülő egyik alapszabály, a bizonylati fegyelem áll.

A bizonylati fegyelem betartása azt jelenti, hogy minden gazdasági esemény bekövetkezése teljes körűen, hitelt érdemlő okmánnyal kerüljön bizonyítása és ez alapján feldolgozásra.

A bizonylati – okmányok - rendszer az alapja az utólagos ellenőrzéseknek, a belső és a külső ellenőrzéseknek.

Az okmányok alapján történik a gazdasági események megítélése, és az információ feldolgozás szabályszerűsége.

Ha valamely gazdasági eseményről Pl. értékesítésről bizonylat készül, de ez a bizonylat formai vagy tartalmi elemeiben nem felel meg a törvényes előírásoknak, akkor a vállalkozás gazdasági eseményhez kapcsolódó joga is sérülhet.

Pl. nem igényelheti vissza az Áfa-t a nem megfelelően kiállított számla alapján.

A gazdálkodó szervezet információinak jelentős része a környezetével való kapcsolatból adódik.

A lakosság lehet a vállalkozás vevője, vagy dolgozója, lehet a vállalt tulajdonosa, de más vállalkozástól is szerez be input anyagokat, energiát stb., és részükre terméket értékesít, tőlük pénz szed be, részükre pénz fizet.

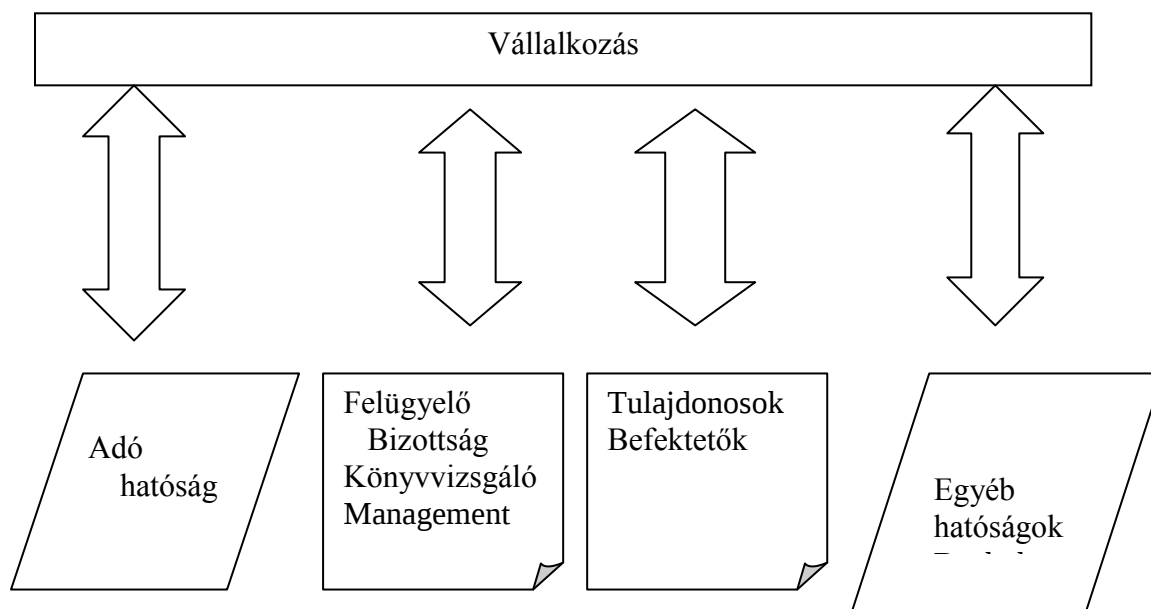
A külső környezet szabályokat határoz meg a működés feltételeire vonatkozóan, részükre különböző adó és más jogcímen kifizetéseket eszközöl esetleg támogatást, kölcsönt kaphat.

A számviteli információ áramlásnak alapvetően 4 fő áramlási iránya van (10. ábra):

- Befektetők, tulajdonosok, felé
- Adóhatóság felé
- Egyéb hatóságok Pl. Cégbíróság, KSH és Bankok felé
- Management, Felügyelő Bizottság és könyvvizsgáló felé

10. sz. ábra

A számviteli információ áramlásnak iránya

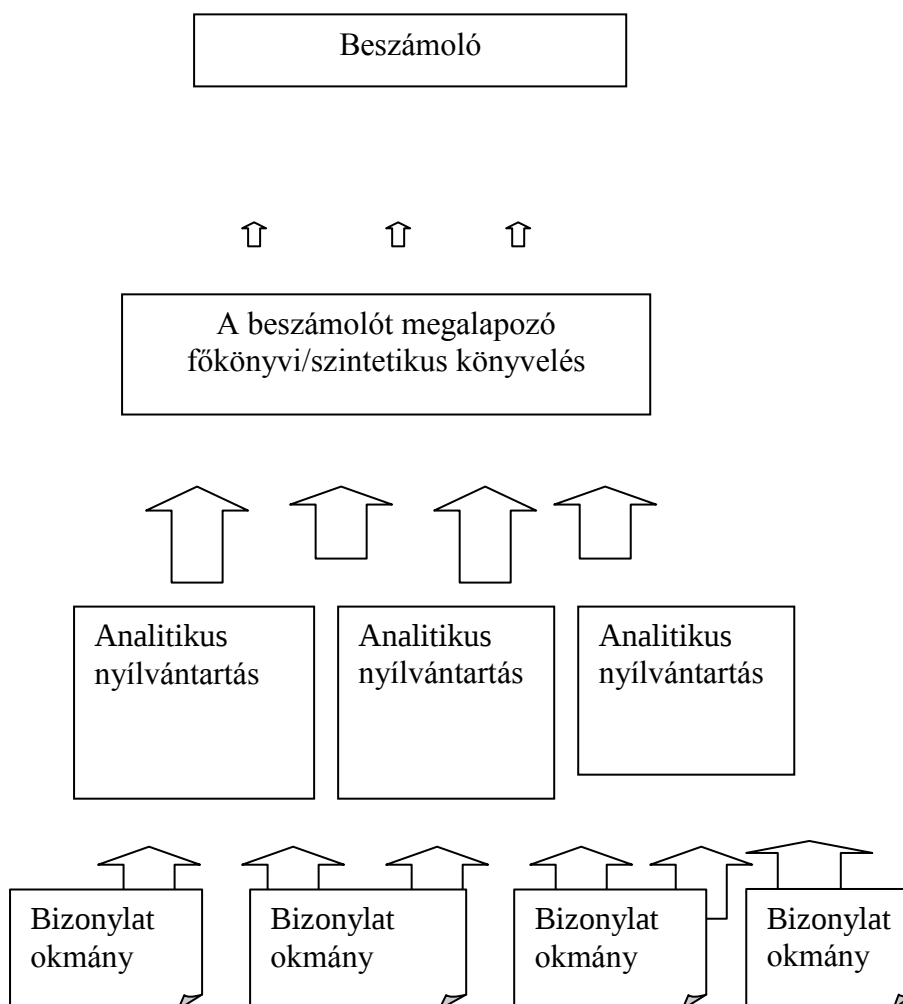
Forrás: saját szerkesztés

A pénzügyi számvitelben az információk az adatfeldolgozás, kódolás, átalakítást követően újabb számviteli információt hoznak létre, amely már az információk hierarchiájának szintjén egy magasabb pozícióba kerülnek, majd a magasabb információ feldolgozásával újabb szint elérésére kerül sor.

A pénzügyi számviteli hierarchia csúcsán a pénzügyi és számviteli beszámoló (mérleg, eredmény és adóbevallás) áll, amelyek a beszámolót megalapozó főkönyvi/szintetikus könyvelésen alapulnak. Az alatt helyezkedik el az analitikus nyilvántartás és könyvelés, és mindez a teljes számviteli rendszer alapját jelentő alapinformációkon, a gazdasági eseményekről készült okmányokon, bizonylatokon nyugszik. (lásd 11. sz. ábra)

11. sz. ábra

A számviteli információk hierarchiája

Forrás: saját szerkesztés

Az információ feldolgozás és átalakítás során, amennyiben a kiinduló bizonylatok, okmányok teljessége, valósága, tényszerűsége stb. sérül, akkor az információ hierarchia magasabb szintjén álló információ is helytelen lesz, a végeredményként kapott számviteli/pénzügyi beszámoló pedig hitelességét is elvesztheti.

Szintén helytelen eredményhez vezet az információ az esetben is, ha az adatfeldolgozás során helytelen rutinok, feldolgozási módszerek és standardok szerint történik az információ feldolgozása és átalakítása.

Ezért szükséges, hogy ne csak az alapbizonylatok kerüljenek vizsgálatra amennyiben a hierarchia magasabb szintjén levő információ valóságát kívánjuk megítélni, hanem az adatfeldolgozás munkafolyamatát is át kell tekinteni.

A számviteli információs rendszer működése képezi az alapját a megbízható pénzügyi beszámoló elkészítésének, amelyet a gazdasági eseményekről készült okmányok és a feldolgozási módok helyessége biztosít.

3.4. A pénzügyi ellenőrzés eszközrendszere a fejlett piacgazdasággal rendelkező országokban

A számvitel és az ehhez kapcsolódó ellenőrzés fejlődése a különböző országokban eltérő gyakorlat és szabályozás kialakulásához vezetett.

A számviteli szabályozás és eszközrendszer tekintetében a fejlett piacgazdaságú országokat jellemző, mai állapot elérését több alapvető tényező befolyásolta:

- az adott ország centralizáltságának mértéke és gazdasági berendezkedése
- az adott ország jogrendszere, kultúrája és történelmi hagyományai
- az adott ország gazdasági fejlettségi szintje és a fejlődés útja, módja
- az adott ország pénzügyi rendszere, államigazgatási elvei és számviteli és informatikai fejlettsége

Valamely ország centralizáltságát figyelembe véve a vállaltok és az ellenőrző hatóságok részéről a két szélső határ között - teljesen szabad/teljesen kötött – különféle megoldások találhatók.

Azok az országok, amelyek már korábban is fejlett kereskedelmi és ipari kultúrával rendelkeztek, Pl. Anglia, Hollandia, USA, Németország már korábban felismerték, hogy a viszonylag szabad gazdasági és kereskedelmi, pénzügyi tevékenységükről szükségszerű a viszonylag részletes beszámolók és elemzések, tervek készítése, hiszen a növekedésnek, a tőke bevonásnak elengedhetetlen feltétele a megfelelő információk rendelkezésre állása. Ugyanígy az állami bevételek ellenőrzésének is a részletes beszámoló jelentette a megfelelő kiinduló pontot.

Más országokban, ahol a kereskedelmi és pénzügyi folyamatok viszonylag fejletlenek voltak pl. szocialista országok, hadigazdálkodást folytató országok a vállalatok alapvetően a termelési célkitűzésekről történő beszámolást tekintették fő feladatuknak, az elszámoló rendszer fejletlensége miatt a teljesítmény összehasonlítása és a beszámolók adatainak összevetése rendkívül nehéz, és esetenként értelmetlen volt.

Az ellenőrző hatóságok érdeklődésének is a termelési tervek teljesítése állt a homlokterében, elsősorban a teljesítést hátráltató események és feltételek feltárása volt az ellenőrzés legfőbb célja.

Ezen országok a piacgazdasághoz való csatlakozást ún. rendszerváltásukat követően általában kisebb módosításokkal visszatértek az évtizedekkel, sokszor 50-100 évvel korábbi piacgazdasági gyakorlatukhoz és előírásaikhoz, vagy átvettek más országok jól bevált módszereit, amelyet a hazai viszonyokra adoptáltak.

Az időközben aktualitását veszített előírások és a más országok gyakorlatával szemben fennálló nemzeti sajátosságok és eltérések, a rendszerváltáshoz szükséges tőkefelhalmozás igénye, valamint a meglevő gazdasági társadalmi különbségek miatt mind a szabályozásban, mind az ellenőrzésben a reálfolyamatok követése, az előírások folyamatos átalakítása, reformja illetve az ún. kiskapuk bezárása történt.

A piacgazdaság fejlettebb országainak jogrendszerében a számvitel szabályozásának is alapvetően két típusa van.

Az egyik típusba tartoznak az ún. „common law” berendezkedésű, alapvetően anglikán országok (USA, Egyesült Királyság, Írország, Kanada, Ausztrália), ahol a diszpozitív jogalkalmazás alapján általában nem határozzák meg törvényekben a beszámolókkal kapcsolatos előírásokat, az alkalmazott szabályok a magánszektorból erednek és a szakma képviselői által a gyakorlat alapján alakultak ki.

Rendkívül szigorú ugyanakkor a bírói gyakorlat abban az esetben, ha valamely beszámoló szándékosan meghamisított, a befektetők megkárosítási céljával készül, vagy adóeltitkolási célt valósított meg.

Ilyen ügyekben előfordul, hogy a kiszabott bírság és büntetés mértéke vagy az ügylet nyilvánosságra kerülése miatt az elkövető további gazdasági tevékenysége gyakorlatilag lehetetlenné válik.

Az adócsalás a legsúlyosabb bűncselekmények egyikének illetve az egyik társadalmilag leginkább elítélt tevékenységnek minősül.

A kodifikált, kontinentális vagy német típusú jogrendű országokban a számviteli jogszabályokat ugyanakkor igyekeznek a gazdasági élet és elszámolás minden területére kiterjedően megalkotni, a magánszektor ráhatása a számviteli szabályozásra minimális, annál jelentősebb az adóügyi és fiskális bevételi szemlélet dominanciája.

Pl. a beszámoló formáját, a költség elszámolást, a vagyonértékelést, adó és járulék fizetést törvényekben rögzítik.

Valamely tevékenység ha nem ütközik a törvénybe, az nem is szankcionálható akkor sem, ha jelentős veszteséget okoz a befektetőknek vagy a költségvetésnek.

A bírói gyakorlat általában rendkívül engedékeny, az eljárások elhúzódása miatt a büntetések visszatartó ereje is gyenge határfokú.

Különösen az átalakuló gazdaságokban a törvények kiskapui miatt, esetenként a súlyos adókiesések, vagy vagyonvesztések esetén is csak minimálisan vagy egyáltalán nem kerülnek a szándékos elkövetők megbüntetésre és számonkérésre.

Pl. Olajszökítés, Postabank, Globex ügy, nagy Áfa csalások, pilóta játékok szervezői.

A jogrendszer hibás működése miatt az elkövetők sokszor más cég keretében ugyanúgy, ugyanazt fojtatják mint korábbi tevékenységük során.

Az ország gazdasági fejlettsége, a fejlődés útja is meghatározza a kialakult számviteli rendszert.

Nem mindegy ugyanis hogy a vállalkozások döntő része kis és közép vállalkozás-e, vagy multinacionális nagyvállalat, esetleg mezőgazdasági kistermelő farmer.

A nagy üzleti vállalkozások működtetéséhez, határon átnyúló beszerzés/termelés/értékesítés/összeszerelés teljesen más szabályozást igényel pl. transzferárak, társasági adó

optimalizálási tevékenységének féken tartásához egészen más szabályozási környezet szükséges, mint a kisvállalkozásoknál, akik az adminisztratív területre kisebb hangsúlyt tudnak fektetni tehervállalási képességük miatt.

A kisvállalkozásoknál ugyanakkor sokkal nagyobb az adóelkerülés veszélye a feketén foglalkoztatás és értékesítés terén, az árbevételek és nyereségek évek közötti transzferjénél stb. amelyek szintén eltérő, egyedi szabályozást igényelnek.

A fejlődés útja szerint megkülönböztethetők azon országok, akik szabályozásukban több vagy kevesebb egyedi elbírálást, kedvezményt vagy szociális elemet is beépítettek.

Pl. Skandináv országok, Németország, Franciaország, és azon országok csoportja, hol a beszámoló, adózás rendkívül bonyolult, sok szociális elemet tartalmaz.

Más országokra Pl. mediterrán országok, volt szocialista ún. átalakuló országok inkább az egyszerűbb, kevés kedvezményt és kivételt tartalmazó szabályzatokat részesítik előnyben.

Az Európai Unió számviteli beszámolóra és szabályozásra vonatkozó irányelvei célul tűzték ki a beszámolók egységesítését.

A termékek, tőke, szolgáltatások és munkaerő szabad áramlása kikényszerítette, hogy az elszámolás, a számvitelre vonatkozó alapvető szabályok, a könyvvizsgálati standardok, az alkalmazott adók minimális szintje pl. jövedéki termékekre, Áfa, az információ áramlás rendjének meghatározása és összekapcsolása mind-mind az egységesítés irányába hat, illetve mint a gazdaság más területe, a számvitel szabályozása is globalizálódik.

Az adott ország pénzügyi rendszere, államigazgatási elvei valamint számviteli és informatikai fejlettsége is rányomja bélyegét a számvitel szabályozottságára.

Nem mindegy, hogy a beszámolót egy ország stabil pénznemében vagy valamely inflálódo pénzben készítették.

Ha a gazdaságban jelentős az infláció, az eredeti beszerzési árakon alapuló beszámolók nem objektívek, mivel a beszámoló készítéskor már egészen más ár érvényesülhetett.

Az inflációt követő beszámolónak tartalmaznia kell az összehasonlító kulcsok rendszerét, hogy valamely vállalkozás adataiból az infláció pénzügyi hatása kiszűrhető, ezzel a vállalkozás helyzete objektíven megítélhető legyen.

Az államigazgatás felépítése és fejlettsége a számviteli szabályozásra is hatással van.

Egyes országokban jellemző az államok, tartományok egyedi szabályozása, míg másokban az Önkormányzatok dominanciája illetve a központi igazgatás és ellenőrzés a meghatározó.

Általában igaz az, hogy a fejlettebb piacgazdaságú országoknak az adminisztrációja és informatikai rendszere is fejlettebb, így a beszámoló, adózásra vonatkozó szabályok is jobban épülnek a számítógépes rendszer és kommunikációs vívmányok eredményeire, és az előírások és ellenőrzés rendszere is megoszlik a központi és tartományi hatóságok között.

A központi szabályozás mellett ugyanakkor egyre több területen jelenik meg a standardok, ajánlások és útmutatások alkalmazása.

A fejlettebb országok inkább a papír alapú beszámolók mindenhatóságát, a központi ellenőrző szerv korlátlan hatalmát és centralizációját, a beszámolók és bevallások egyszerűbb voltát ugyanakkor a lehető legszélesebb jogi szabályozást preferálják.

Mint a fenti elemzés mutatja, a különböző országokban a számvitel és az ehhez kapcsolódó ellenőrzés tekintetében eltérő gyakorlat és szabályozás alakult ki.

Nemzetközi szinten az uniós ajánlásoktól eltekintve nincs csúcsszervezet, a számvitel csúcs szabályozásában elveiben és módszereiben nincs egységes eljárási rend.

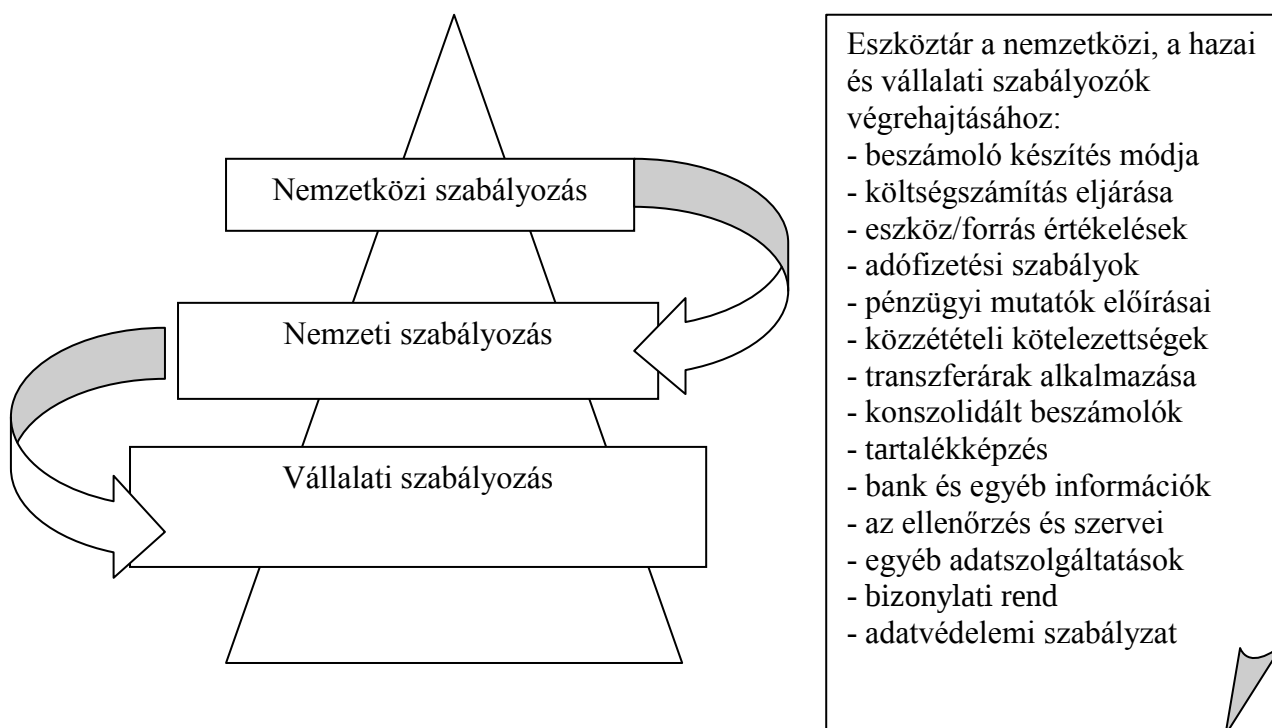
A számvitel rendszerében az utóbbi időben az a tendencia érvényesül, hogy míg a pénzügyi számvitelében a hatalmi elem dominanciája figyelhető meg, pl. adók, beszámolók addig a management számvitelben és a beszámolók egy kisebb részében pl. értékelés és önköltségszámításban a vállalkozások vezetői jogosultak dönteni bizonyos határok között.

A vállalati szintű szabályozás un. belső szabályzatok - utasítások - elkészítése azonban minden esetben szükséges, akár hatalmi iránymutatásból, akár saját hatáskörben való döntésről beszélünk, mert a végrehajtók és ellenőrzők számára mindenképpen valamilyen iránymutatást kell adni az adatfeldolgozás tekintetében.

A számvitel szabályozásban ugyanakkor jelentős hierarchia érvényesül a nemzetközi-nemzeti és vállalati (belső) szabályozás között, (lásd 12. sz. ábra) azonban a szabályozás területei és módszerei az országok sajátosságai miatt az eszköztár tekintetében rendkívül eltérő.

12. sz. ábra

A számviteli szabályozás és eszköztár hierarchiája

Forrás: saját szerkesztés

Mint az ábrán látható, a számviteli szabályozás a nemzetközi előírások hazai átvételén és alkalmazásán nyugszik, melyet a vállalat saját szabályozási rendszerébe a helyi viszonyoknak megfelelően ültet át.

A szabályok betartásának ellenőrzése rendkívül széles területen és eszköztár igénybe vételével lehetséges.

A számviteli információs rendszert meghatározó nemzetközi/hazai/belső szabályzatok előírások és standardok képezik az alapját - az ország specifikus vonások ellenére-, a

megbízható pénzügyi beszámoló és adóbevallás elkészítésének, amelyet a gazdasági eseményekről készült okmányok és a feldolgozási módok helyessége és teljessége biztosít. Ez alapján történik a vállalat működésének, beszámolóinak és bevallásainak leellenőrzése is. A számviteli információs rendszer alapját képező okmányok, az adatfeldolgozás folyamatának és annak végtermékeinek leellenőrzése az alapja a költségvetéssel szembeni fizetési kötelezettségek ellenőrzésének is, amely alapján lehetséges az adófizetés helyességének vagy hibáságának megállapítása.

3.5 Az ellenőrzés elmélete és általános módszertana

Az ellenőrzés olyan tevékenység, amelynek célja az információ szerzése, és ennek keretében valamely tényeknek, információknak bizonyos követelményekhez történő hasonlítása történik.

Az összehasonlítás során a megállapított tények értékelésre és minősítésre kerülnek, és amennyiben a követelményektől eltérés tapasztalható ezen eltérések okaira és következményeire vonatkozóan megállapítás tételére kerül sor. Az ellenőrzés lehet ex ante és ex post valamint folyamatba épített ellenőrzés.

Az ex ante ellenőrzés azt jelenti, hogy már a gazdasági esemény lezajlása előtt megtörténik a kívánt és a bekövetkezés esetén előálló állapot összehasonlítása, lényegében engedélyezése, amely megakadályozza a nem kívánt esemény bekövetkezését. Ilyen például az Áfa kiutalás előtti ellenőrzése.

Az ex post ellenőrzés utólagos ellenőrzés, amikor valamely esemény, folyamat lezajlását követően utólagosan kerül elbírálásra annak helyessége, azaz az ellenőrzött folyamatba való közvetlen beavatkozásra nincs lehetőség, csak utólagos korrekcióra. Pl. személyi jövedelemadó és járulékok ellenőrzése, nyereségadó számítás stb.

Az ellenőrzés keretében megfigyelésre kerülnek a már lezajlott vagy most zajló folyamatok, események és helyzetek, amely folyamatok az ismert követelményekkel, feladatokkal és célokkal összehasonlításra kerülnek.

Az összehasonlítást követően a folyamatok és események értékelésre kerülnek, amiből a megfelelő intézkedések meghozatalára kerülhet sor.

Az ellenőrzés és értékelés egymástól elválaszthatatlan, mert értékelni csak a követelményekhez történő viszonyítással lehet.

Az ellenőrzésnek egyik feltétele tehát az esemény feltárása, megfigyelése, másik a követelmények megfogalmazása, harmadik összehasonlítás eredményének ún. eltérések értékelése és megfogalmazása. (lásd 13. sz. ábra)

Az ellenőrzés sokféle szempontból csoportosítható (típus, időpont, tárgy, gyakoriság, módszer stb.) de megítélésem szerint a csoportosítások alapja az, hogy a vizsgálat célja szerint valamely vizsgálat tulajdonosi érdekből vagy közérdekből (hatósági érdekből) elvégzett ellenőrzés-e.

A hatósági ellenőrzés során a vállalkozások és más szervezetek, valamint állampolgárok olyan magatartására, tevékenységére terjed ki, amelyet törvények, más jogszabályok, kötelező előírások tartalmaznak.

A hatósági ellenőrzés mindig valamely jogszabályi előírás megtartásának vizsgálatával foglalkozik.

A tulajdonosi ellenőrzés ugyanakkor a tulajdonosi érdek szempontjából végzett felülvizsgálat, a gazdasági társaság eszközeinek védelme és működtetésének hatékonysága szempontjából.

Vígvári András[2005]¹⁸ a testületi irányítású (corporate governance) cégeknél az ellenőrzési rendszert a vállalat működésének alappilléreként értelmezi, amely önszabályozó módon képes minimalizálni az adott szervezet gazdálkodásában rejlő diszfunkciókat.

„ az új pénzügyi ellenőrzési paradigma tehát lényegét tekintve azt mondja, hogy az egyre nehezebben áttekinthető nagy gazdálkodási egységeket úgy lehetséges eredményesen, minden érintett gazdasági szereplő érdekhordozó (stakeholder) megelégedésére irányítani, hogy ha megteremtik és/vagy megerősítik a gazdasági egységek belső kontrollmechanizmusait, melyek részben önszabályozó módon, részben az érdekeltek képviselőivel megvalósított folyamatos érdekegyeztetés révén biztosítják a kívánatos működést. E paradigma kulcsfogalma a belső kontroll (irányítási) rendszer, (internal controll) és a megváltozott tartalmú belső ellenőrzés (internal audit) funkció.”

A tulajdonosi ellenőrzés általában belső szabályzatok, elvárások és standardok szerint történik, lehet belső és külső ellenőrzés egyaránt, és az ellenőrzés megállapításai csak a vállalkozás tulajdonosait és alkalmazottait érinti, míg a hatósági ellenőrzés minden esetben külső ellenőrzés (felügyeleti, törvényességi, pénzügyi, adózási) és a vállalat tulajdonosain kívül más személyeket, hivatalokat is érint.

Az ellenőrzés rendszere a fentiek szerint alapvetően a tulajdonformáktól és viszonyoktól függ, az ellenőrzés konkrét rendszere e viszonyok függvényében alakul ki.

Az ellenőrzési rendszer keretében a képviselt érdekek védelmében a rendszer alkotó elemei egészként fogják át az ellenőrzés tárgyát.

Az állami ellenőrzés feladatai az egyes államhatalmi és államigazgatási szervek között meghatározott elvek szerint történik megosztásra, ezeket dolgozatom korábbi 2.4 fejezetében már bemutattam míg a tulajdonosi ellenőrzés alapvetően a tulajdonosok döntésének megfelelően történik.

Az ellenőrzési szervezetek hatás és feladatkörét, az eljárási kérdéseket a nemzetközi ellenőrzésre vonatkozó standardokon nyugvó jogszabályok, törvények, határozzák meg, amely az ellenőrző szerv, vállalkozás belső szabályzatain, módszertani útmutatóin és ellenőrzési előírásain keresztül valósulnak meg.

¹⁸ Vígvári András[2005] pp. 12.

Az ellenőrzés szabályozottságában is érvényes a hierarchikus berendezkedés. (lásd 5. ábra)
A belső szabályozás keretében kerül rögzítésre az ellenőrző szervezet jogállása, feladatai és eljárási szabályai.

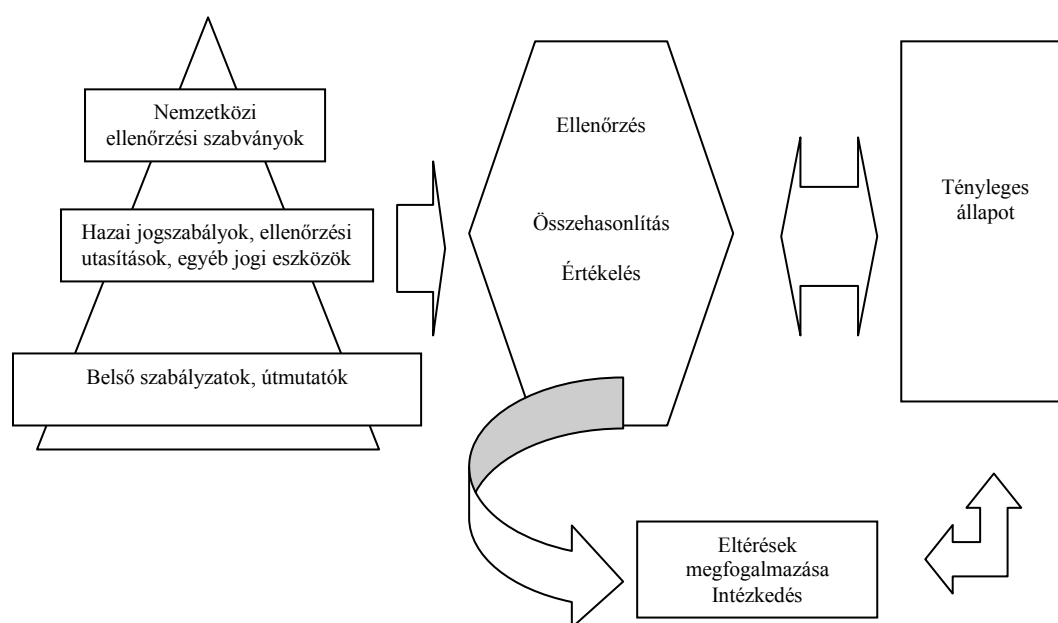
A vezetői és munkafolyamatba épített ellenőrzéseket a szervezeti és működési szabályzat rögzíti.

A részletes ellenőrzési feladatokat és jogosítványokat pedig a belső ellenőrzési szabályzat és munkaköri leírások tartalmazzák.

A külső, hatósági ellenőrzést végző szervek útmutatókban, kézikönyvekben, módszertani füzetekben és iránymutatásokban összegzik az ellenőrzésre vonatkozó előírásokat, és az általuk alkalmazott eljárási szabályokat, és az alkalmazandó szankciókat.

13. sz. ábra

Az ellenőrzés általános módszertanának modellje

Forrás: saját szerkesztés

Az Európai Unió integrációja keretében a tőke, munka és szolgáltatások nemzetközivé válásával, valamint az ún. globalizáció következményeként a jogszabályok egységesítésével párhuzamosan az ellenőrzési folyamatok, módszerek és szervezetek nemzetközivé válása is bekövetkezett.

Az ellenőrzés szervezeteiben hasonló jogosítványokkal és módszerekkel dolgozó ellenőrzési apparátusok jönnek létre, az összehasonlíthatóság és az uniós szabályok és jogharmonizációra vonatkozó ajánlások miatt a nemzetközi gyakorlat folyamatos átvétele, alkalmazása az egységes módszerek, eljárások és ellenőrzési szabványok kidolgozása történik.

Pl. Európai Uniós Adózási biztos állásfoglalásai, INTOSAI és más jelentős ún. Big Four könyvvizsgáló cégek ajánlásai habár ma még nem kötelezően alkalmazandó módszerek, a kidolgozott iránymutatások is azt a célt szolgálják, hogy ugyanazon események és

információk a hatósági vagy vállalati (tulajdonosi) ellenőrzés keretében ugyanolyan előírások és elvek szerint történjen értékelésre és minősítésre.

Megfigyelhető azonban bizonyos verseny is a nemzetközi standardok között, így míg Európában az IFRS előírásai az irányadók, a világ más részein az US GAAP a meghatározó.

Mind a szabályozásban, mind az ellenőrzésben a nemzetközi gyakorlat Magyarországon átvételre került, így a nemzetközi standardoknak megfelelően a költségvetéssel szembeni fizetési kötelezettségek ellenőrzése során a számviteli információs rendszer alapját képező okmányok, valamint az adatfeldolgozás folyamata és annak végtermékeinek leellenőrzésére kerül sor.

Ez alapján az adófizetés helyessége vagy hibássága megállapítható.

Így a számviteli információs rendszer működésének felülvizsgálata képezi az alapját a hatósági pénzügyi és adó ellenőrzésnek, és a számviteli bizonylatok és információ rendszer működésének megítélése alapján történik az adófizetés helyességének megállapítása vagy az adóhiányok és adóeltérések feltárása. Így hipotézisemet igazoltnak tekintem, azaz:

T4: A költségvetéssel szembeni fizetési kötelezettségek ellenőrzése nem más, mint a számviteli információs rendszer alapját képező okmányok, az adatfeldolgozás folyamatának és annak végtermékeinek leellenőrzése, összehasonlítása, értékelése, amely alapján lehetséges az adófizetés helyességének vagy hibájának megállapítása. A számviteli információs rendszer az alapja a megbízható pénzügyi és adó ellenőrzésnek, és kizárólag a számviteli bizonylatok és információ rendszer alapján lehetséges az adófizetés helyességének szakszerű leellenőrzése és az adóhiányok feltárása.

3.6 A hagyományos ún. okmányokon alapuló ellenőrzés elmélete és gyakorlata

A pénzügyi hatósági ellenőrzések gyakoriságát az ellenőrzésre kijelölt gazdálkodó egység mérete, tevékenységének jellege, költségvetési kapcsolatai és adóelkerülési kockázati szempontok indokolják.

Általában igaz az, hogy ha nincs rendkívüli kockázati helyzet, a nagyobb költségvetési kapcsolatokkal rendelkező szervezetek ún. kiemelt adózók gyakrabban kerülnek ellenőrzésre.

A vizsgálatot az Európai Unió országaiban a központi vagy tartományi adóhatóság revizorai végzik, de elsősorban az angolszász országokban a pénzügyi ellenőrzések egy részét független könyvvizsgáló cégek is végezhetik.

A konkrét ellenőrzést megelőzően az előző vizsgálati anyagok áttekintésre kerülnek, valamint a rendelkezésre álló cégbírószági és adóhatósági adatbázisokból és egyéb rendelkezésre álló információkból pl. más hatóságok átiratai a kapcsolódó információk összeállításra kerülnek.

Magyarországon a helyszíni ellenőrzés megkezdését követően általában elvégzésre kerülnek azok a részfeladatok, amelyeknél fontos lehet a meglepetésszerűség (pl. leltárellenőrzés, pénztárellenőrzés, próbavásárlás) illetőleg az ellenőrzött szervezet, számviteli-információs rendszerének szabályozottsága és szabályzatai pl. szervezeti és működési szabályzat, kollektív

szerződés, munkaügyi szabályzat, számviteli politika, számlarend, leltározás, selejtezés, készpénzkezelés, értékelés és önköltségszámítás szabályzatai.

A szabályzatok eligazítást adhatnak arról, hogy melyek a sajátos körülmények, folyamatok, hatáskörök és döntési mechanizmusok valamint a szabályozatlan területek.

A szabályozottság ellenőrzése során megállapításra kerül a jogszabályokban előírt szabályzatok megléte, aktualitása, teljessége és helyessége.

A meglévő szabályzatokból megállapítható, hogy melyek a sajátos körülmények, folyamatok, illetve információt nyújtanak az ellenőrzött szerv döntési mechanizmusairól, felelősségi hierarchijáról de a szabályozatlan területekről is.

Jelentős információs forrás az adózó belső ellenőrzésének, a könyvvizsgálójának, illetve más külső ellenőrzési szervnek ellenőrzési anyagai, amelyek a helyszíni ellenőrzést megelőzően nem voltak ismertek, mivel az ezekből nyert információk is befolyásolhatják az alkalmazandó eljárást, a vizsgálat mélységét és az ellenőrzés kockázatát.

Az ellenőrzés keretében általános módszertani modellje szerint a tényleges helyzet, a gazdasági események számbavétele, minősítése értékelése és elszámolása mindig valamilyen követelményhez viszonyítás formájában történik. (Lásd 13. ábra)

Pl. Költségelszámolást, adófizetést a számviteli és adótörvényekben megfogalmazott előírásokhoz, a járulékfizetést a társadalombiztosításra vonatkozó előírásokhoz viszonyítják.

A követelmények megismerését a revizorok az ellenőrzést megelőző felkészülési időszakban ha elvégezték, akkor azok gyakorlati alkalmazása és annak vizsgálata a helyszíni ellenőrzés része lesz.

A feltételek és a tényleges eljárás különbözősége esetén kerül sor az ellenőrzési eltérések megállapításra, amelyek tények megismerésén és azok alátámasztást igazoló bizonyítékokon kell alapuljanak.

A tények megismerése a gazdasági események utólagos minősítése keretében történik, amelynek során felülvizsgálatra kerül:

- a gazdasági események megnyugtatóan és teljes körűen kerültek-e bizonylatolásra?
- a bizonylatok, okmányok és nyilvántartások a valóságos gazdasági műveleteket tükrözik-e?
- az okmányok hitelesek-e, formailag megfelelnek-e az előírásoknak?
- az okmányok alkalmasak-e arra, hogy az azokon szereplő tények pontosan karakterizálják a gazdasági eseményt, és a tények a követelményekkel egybevetethetők-e?
- az okmányok szerinti gazdasági események az előírások szerint kerültek-e a számviteli nyilvántartásba, a számvitel rendjére vonatkozó szabályok betartásra kerülnek-e?

Gyakran előfordul az okmányos vizsgálatok során, hogy a bizonylatok és nyilvántartások valódiságának, hitelességének ellenőrzésekor, illetve a körülmények tisztázása érdekében szükségessé válhat kapcsolódó ellenőrzés.

Pl. kapcsolt vállalkozásoknál, be és kimenő számlák valódiságának ellenőrzésénél.

Ez esetben összehasonlítással, egyeztetéssel tisztázzák az ellenőrzés tárgyát, illetve az ahhoz kapcsolódó tényt, körülményt.

Ilyen Pl.:

- számla kibocsátójánál vagy befogadójánál is megvizsgálják megegyezik-e mindenben a számla mindkét félnél, nem került-e ugyanerre a számlára jóváíró számla kibocsátásra stb., nem fiktív-e a számla, volt-e mögötte tényleges teljesítés stb.

Az okmányokon keresztüli ellenőrzéshez, azok tartalmának megítéléséhez a rendelkezésre álló pénzügyi, adóhatósági számítógépes adatbázisok rendkívüli jelentőséggel bírnak, mivel gyorsan leellenőrizhető többek között:

- A számla kibocsátójának megtekintése a rendelkezésre álló adatbázisban, azaz egyáltalán létezik-e a cég, bevallotta-e illetve befizette –e az adó tartalmát?
- A számla tartalmának megfelelően leellenőrizhető, hogy a számla kibocsátója végzi-e a számla szerinti tevékenysége, van-e alkalmazottja, rendelkezik-e munkavállaló közvetítésének jogosultságával, azaz elvégezhet-e a számlán szereplő tevékenységet?
- Ha előre nyomtatott számlatömbből készült a számla, valós-e a számla tömb, ki vásárolta és mikor?
- Ha exportra került az értékesítés, szerepel-e a kiszállítás az EU nyilvántartásában?

Ha szükséges, a kapcsolódó ellenőrzés keretében az érdekelttől nyilatkozat beszerzésére kerül sor, vagy a helyszínen történő ellenőrzéssel.

A tények megismerésének fontos eszköze a gazdasági elemzés is.

Ennek alkalmazására akkor kerül sor, ha az ellenőrzés nem, vagy csak részben a normatív előírásokkal szabályozott formai követelmények teljesítését vizsgálja, hanem kiterjed a tevékenység ellátására gyakorolt hatások feltárására, a gazdaságosság és hatékonyság minősítésére is.

Pl. témavizsgálatok, hatástanulmányok, anyag és energia felhasználás viszonyítása a normákhoz.

A helyszíni ellenőrzés keretében az ellenőrzött szervezetnél a számviteli bizonylatokon túl az egyéb nyilvántartások, adatok és bizonylatok is áttekintésre kerülnek, amelyekből megállapítható a pénzügyi-számviteli bizonylatok valódisága atényleges gazdasági eseményekkel való összhangja:

- Pl. valamely termék műszaki tervéből, anyag és élőmunka normájából, ha rendelkezésre áll elő vagy utó kalkulációjából megállapítható a vizsgált időszakra vonatkozóan a gyártott termék élőmunka és anyag igénye, és ebből következtetni lehet arra, hogy nem túlzott-e azaz nem fiktív az élőmunka vagy anyagköltség vagy energia esetleg jellemző adalékanyag vagy szerszám elszámolása és felhasználása.

Amennyiben jelentős eltérés található a kalkulált és tényleges normák, vagy valamely időszakok között jelentős ingadozás található, vizsgálandó a többletfelhasználás illetve az eltérés oka, azaz volt-e a gyártás során olyan rendkívüli esemény, amely a többletfelhasználást indokolná, illetve vizsgálandó az anyagbeérkezés és felhasználás rendszere is.

- Az anyagnormáktól vagy az élőmunka normáktól való eltérés a számla nélküli értékesítésre is rávilágíthat, ugyanis a rejtett gazdaság részeként, ún. számla nélkül értékesített termékekhez felhasznált élő és munka költsége is elszámolásra kerül, mivel az árbevétel hivatalosan nem folyik be a folyamatos veszteséget tagi kölcsön folyósításával fedezik.

- Fontos információ az anyagbeszerzést és költségelszámoláshoz kapcsolódva, hogy volt-e nagytételű anyag eladás, illetve jelentős-e a készpénzben történő értékesítés?

Ha gyakori az anyag eladás, vizsgálándó mi ennek az oka, van-e valamely ciklikusság az anyageladások között, és a ciklusuknál nincs-e kimaradás?

Az adóelkerülési szándékhoz kapcsolódva gyakran előfordul, hogy a beszerzett anyagok egy része értékesítésre kerül a hasonló kisebb gyártóknak, akik vagy egyes anyagokhoz hozzá sem jutnának, vagy csak lényegesen drágábban, ezáltal nyereség realizálására is sor kerülhet, de előfordulhat, hogy az anyageladás valójában számla nélküli értékesítés anyaghányadának az eltüntetése, azaz a bevétel valójában a rejtett gazdaság része lesz.

Ha jelentős eltérés tapasztalható az összehasonlítás során a tényleges és a számviteli információs rendszerben kimutatott események között, és fennállnak a becslés alkalmazásának 2.4.5 fejezetben leírt feltételei, alkalmazása szükséges az okmányos ellenőrzés kiegészítéseként.

Amennyiben az ellenőr vizsgálata során az adóelkerülés szándékosságának, rendszerességének gyanúját fedezi fel, akkor az ellenőrzés keretében a bűncselekményt az ellenőrzés eszközével feltárja, a bizonyítékokat, okmányokat bevonja, és a nyomozati jogkörrel rendelkező részleg, vagy társ szerv részére átiratot készít.

Az ellenőrzés felfüggesztésével, ha annak oka olyan, akkor büntetőjogi, szabálysértési vagy fegyelmi eljárás megindítására is sor kerül.

A büntetőráta eszközrendszerét és alkalmazását 3.9 fejezetben ismertetem.

3.7 A helyszíni ellenőrzés tényleges megszervezése és lefolytatása

Az ellenőrzési tevékenység négy egymást követő, egymástól elhatárolható egymással összefüggő munkaszakaszból áll:

- az ellenőrzés előkészítése és felkészülés az ellenőrzésre,
- helyszíni ellenőrzés,
- az ellenőrzés megállapításainak írásba foglalása és a megállapítások egyeztetése,
- az ellenőrzések hasznosítása.

Az előkészítő munka során meghatározásra kerül a vizsgálat céljával összefüggésben:

- melyek azok a konkrét ellenőrzési célok és feladatok valamint tennivalók, amelyeket nagy vonalakban az ellenőrzés során el kell végezni,
- melyek azok az információforrások, amelyeket az ellenőrzés során felhasználhatók,
- milyen kockázatokkal kell számolni az ellenőrzés során,
- mely helyszíneken, telephelyen kell várhatóan az ellenőrzést elvégezni,
- van-e szükség elővizsgálatra pl. próbavásárlás, társszervek előzetes ellenőrzése,
- szervezési feltételek, ellenőrzési program és megbízólevél elkészítése,
- ellenőrzési módszerek, eszközök kiválasztása,
- annak meghatározása, hogy várhatóan van-e szükség külső szakértő bevonására.

A szükséges információk jelentős része az adóhatóság rendelkezésre álló adatbázisból megismerhető, de fontos a cégbírósági, számlavezető banki és esetleg más ellenőrző hatóságok adatbázisainak megismerése, továbbá a cég működésével kapcsolatban megjelent sajtóanyagok, internet oldal és legvégül az ellenőrzött saját anyagainak pl. beszámoló, könyvvizsgálói jelentés áttekintése.

Az ellenőrzött szervezet céadatai (név, székhely telephely, telephely, gazdálkodási forma, tevékenységi kör, pénzforgalmi és naturális adatok, likviditás, tőkeerősség) támpontot adhat az ellenőrzési feladat nagyságrendjéhez és bonyolultságához.

Áttekintésre kerül, van-e más ellenőrző hatóságtól olyan átirat, felhívás, melyben az ellenőrző szervezetet tájékoztatják azokról a visszasságokról, problémákról amelyek feladatuk ellátása során tudomásukra jutottak, de ellenőrzésük nem tartozik hatáskörükbe.

Pl. Munkaügyi Főfelügyelőség tájékoztatása a be nem jelentett foglalkoztatásról, vagy Fogyasztóvédelem átirata igazolatlan eredetű áru forgalmazásáról.

A közérdekű bejelentésekből a fokozottabban ellenőrzendő területre, szervezetre vonatkozóan lehet információhoz jutni.

A médiában megjelent cikkek, híradások és az internet oldalról megismerhető információk az ellenőrzés tárgyát illetően lehetnek lényegesek.

Az üzleti tervek, költségvetések, beszámolók áttekintése, és azok különböző időszakokra vonatkozó adatainak összevetése, értékelése a változások, lényeges eltérések kiszűrése az ellenőrzés súlyponti feladatainak meghatározásához ad támpontot.

Az előző ellenőrzések anyagainak, a könyvvizsgálói jelentések az ellenőrzésre kerülő szervezet működésének, gazdálkodásának erős vagy gyenge pontjaira, hiányosságaira irányíthatja rá a figyelmet.

A cégbírási adatokból megismerhetők az ellenőrzésre kerülő szervezet tulajdonosi struktúrája, más kapcsolt vállalkozásokban való részvétele, befolyásolás mértéke, amely az esetleges transfer árak (egymással alá-fölérendeltségi viszonyban levő cégek egymás közötti gazdasági eseményei során alkalmazott elszámoló árak) vizsgálatát határozza meg.

Az Adóhatóságok rendelkezésére álló adatbázisból, a végrehajtott informatikai fejlesztések eredményeként, az információk feldolgozásából a helyszíni ellenőrzést megelőzően nagy biztonsággal meghatározható az ellenőrzési cél, azaz mit és milyen részletességgel kell a helyszínen ellenőrizni, melyek azok a kritikus területek, ahol az adóelkerülés valószínűsíthető.

Az adóvizsgálaton túl sor kerülhet a fentiek szerint átfogó vizsgálatra, amely a gazdálkodás szempontjából jelentősebb témák kijelölését igényli, és azt a műszaki, egyben gazdasági kihatású kérdést ragadja meg, mely jelentősen befolyásolja a működést.

A szabályok megtartásának vizsgálata viszont általában csak bizonyos témaköröket vizsgál pl. Áfa, kapcsolt vállalkozások, járulék befizetése és a választott témakör határok közé szorítható, így ezeknek mérsékeltebb az információ igénye ugyanakkor a vizsgálat az adott szabály betartását teljes körűen, minden részletre kiterjedően vizsgálja.

Ha a vizsgálat volumene, vagy a vizsgált szervezet nagysága olyan, hogy több ellenőrzésre van szükség a tervezett munka ellátásához, és esetleg több telephelyen is egyidejűleg sor kerül az ellenőrzésre, kijelölésre kerül az ellenőrzést vezető személy, aki meghatározza az ellenőrzésben részt vevők munkamegosztását, az azokra fordítható időtartamokat, ellenőrzési módokat és kockázatokat és elkészíti a konkrét ellenőrzési programot.

Az előkészítés és felkészülés során a kijelölésre kerülő témák, feladatok egymással meghatározott (alá, fölé, mellérendeltségi) viszonyban állnak, így az ellenőrzésben részt vevők munkamegosztása is ennek megfelelően kerül kialakításra.

Az ellenőrzési programhoz kapcsolódóan a vizsgálatot végző ellenőr felkészül az ellenőrzés végrehajtására.

A felkészülési szakaszban a revizorok áttekintik és tanulmányozzák az ellenőrzendő szervezet (személyt), az ellenőrzés tartalmától függően a kapcsolódó jogi és számviteli, szakmai és gazdasági anyagokat.

A felkészülés a vizsgálandó témákkal és területekkel kapcsolatos konkrét ismeretekre irányul. A felkészülés folyamán a vizsgálatban résztvevők olyan kérdésekkel is foglalkoznak, amelyek meghaladják addigi ismereteiket, ugyanakkor ezek kellő mértékű megismerése elengedhetetlen a munka elvégzéséhez.

A felkészülés során a vizsgálati programhoz kapcsolódva a revizorok áttekintik a kapcsolódó jogszabályokat és szakirodalmat, tapasztalatcsere történik a korábbi ellenőrzést végzővel vagy hasonló ellenőrzést már végzett revizorral, konzultálásra van lehetőség szükség szerint szakértővel, és ha rendelkezésre áll, az ellenőrzésre kerülő szervezet belső szabályzatai is áttekintésre kerülnek.

A vizsgálatot végzők a fentieknek megfelelően a felkészülés során olyan ismeretekhez jutnak, amely az általános érvényű fontosabb jogszabályok mellett az ellenőrzési feladathoz kapcsolódó egyedi konkrét gyakorlatot, egyedi szabályozást is lefed, ezáltal olyan ismeretekhez jutnak, amely nemcsak a helyszíni vizsgálatot szolgálja, hanem az írásba foglalásnál az átfogó szemléletű értékeléshez is alapot adhatnak.

A felkészülés befejezéseként elkészül a megbízólevél és a vizsgálandó szervezet kiértékelésére kerül.

Az előzetes értesítéstől el lehet tekinteni, ha a rendelkezésre álló adatok szerint ez megghiúsítaná (pl. dokumentumok várható eltűntetése) a vizsgálat eredményességét illetve a szükséges meglepetésszerűség nem lenne biztosítva.

Az ellenőrzés előkészítését és a felkészülést követően megkezdődik az ellenőrzés végrehajtása, amelynek keretében a vizsgálati program szerint feltárássra kerülhetnek a vizsgálandó területtel kapcsolatos hibák, ezek rendszerbeli vagy eseti okai és költségvetési bevételt érintő hatásai.

A megbízólevél bemutatását követően az ellenőri szervezet vezetője un. vizsgálatvezető ismerteti az ellenőrzési programot, a munkamegosztást és egyeztetik az ellenőrzési feladatokhoz szükséges együttműködést.

Ismertetésre kerülnek az eljárási főbb szabályok pl. az adóellenőrök szabad mozgásának lehetővé tételét a székhelyen és telephelyen, az ellenőrzött szervezet alkalmazottainak, munkatársainak válaszadásra, nyilatkozat tételre vonatkozó kötelezettségére vonatkozó felhívását, az ellenőrzés folytatásához szükséges iratok és más dokumentumok átadásnak biztosítását és hogy készítsék elő a szükséges okmányokat, nyilvántartásokat, szabályzatokat és tanúsítványokat.

Ezt követően indul a tényleges ellenőrzés, melynek célja hogy az ellenőrzési programban meghatározott szempontoknak megfelelően az ellenőrzést végzők megállapítást tegyenek illetve véleményt alakítsanak ki. (ld. 3.6 fejezet)

Az ellenőrzés lefolytatása, az eljárás módja szorosan függ az ellenőrzés típusától, jellegétől, funkciójától.

Az ellenőrzés keretében áttekintésre kerülnek a számviteli információs rendszer elemei, a kapcsolódó számítások és okmányok, amelyek a tényleges állapottal összehasonlításra és értékelésre kerülnek a, illetve eltérés esetén megállapítások tételére kerül sor. (ld. 13. ábra)

Ellenőrzési tevékenységének egy része ún. szűrőpróbaszerű, és általában más hatósággal együttműködve végzik.

Pl. megállítják a járművet, ellenőrzik a szállítmányokat, a szállítási okmányokat, megállapítják és ellenőrzik a szállított jövedéki termék mennyiségét, eredetét, adózott vagy adózatlan voltát.

Ezen ellenőrzés keretében jövedéki raktárakban, kis és nagykereskedelmi üzletekben, piacokon stb. folytatnak helyszíni ún. leltár vagy pénztár ellenőrzést, vagy a VPOP speciális eszközeinek ún. nyomozati jogosítványainak köszönhetően olyan helyiségben is vizsgálódhat, ahová APEH vagy Önkormányzati Adóhatóság ellenőre nem mehet be pl. lakásba, üdülőbe, azt átkutathatja, a termékeket leltározhatja.

Az ellenőrzési tervben általában tartalék időt is meghatároznak azokra a feladatokra, amelyeket előre nem látnak, mégis valamely társhatóság vagy felügyelet felkérése alapján el kell végezni.

Ezeknek az ún. rendkívüli ellenőrzéseknek rendszerint nincs, vagy alig van előzménye.

Az ellenőrzést követően a jegyzőkönyvi megállapítások írásba foglalásra kerülnek, amely (részjelentés, összefoglaló jelentés, ellenőrzési jegyzőkönyv), amely alapja a további intézkedéseknek és eljárásoknak.

Egyes egyszerűbb ellenőrzéseket lehetséges előrenyomtatott űrlapok kitöltésével is rögzíteni, de az APEH által lefolytatott ellenőrzések esetén az adóellenőrzések esetében a megállapítások felsorolása a jegyzőkönyvben mindig az előző vizsgálat alapján kiadott adóhatósági határozat végrehajtását rögzíti, majd a revizori megállapítások adónemenkénti kifejtése és a tényállás rövid leírása, majd a megállapítások kihatásainak (eredménymódosítás, adóeltérés, pótlék, bírság) rögzítése.

Abban az esetben, ha az ellenőrzés során olyan szabálytalanságra, mulasztásra derül fény, amely nem tartozik az ellenőr hatáskörébe, pl. közegészségügyi előírások megsértése, árumásolás, tűzvédelmi vagy munkavédelmi szabályok be nem tartása, az ellenőr átiratban kezdeményezi a kapcsolódó ellenőrző szervezetnél a szükséges vizsgálat lefolytatását a konkrét tapasztaltak leírása mellett.

Az ellenőrzés megállapításainak célja, hogy az ellenőrzött tegye meg azokat az intézkedéseket a lefolytatott vizsgálat alapján, amelyek a szabályos és jogszerű működésnek biztosításához és feladatai maradéktalan ellátásához szükségesek.

A realizálás általánosan alkalmazott módja a záró tárgyalás, amelynek keretében a megállapítások ismertetésre kerülnek, azokon a területeken ahol vélemény eltérések maradtak esetleges közös álláspont kialakítása, valamint az ellenőrzési tapasztalatok személyes értékelésével lehetővé válik az intézkedések módjának, végrehajtási határidejének mérlegelése és egyetértő álláspont kialakítása.

Az adóhatósági ellenőrzést és záró tárgyalást követően elkészül az elsőfokú határozat, mely megfellebbezhető, de a másodfokú határozat jogerőre emelkedését követően felülvizsgálati kérelem nyújtható be az adóhatóság vezetőjéhez, illetve a jogerős határozat bíróságnál keresettel megtámadható.

3.8 A számítógépes ellenőrzés

A számítógépes ellenőrzés az általános ún. okmányokon alapuló ellenőrzési munkát egészíti ki és segíti elő, ma már szinte elkerülhetetlen az adózók általános számítógépes adatfeldolgozása miatt.

Ennek keretében ellenőrzésre kerül:

- az élesben üzemelő számítógépes rendszer
- számítógépes funkciók és műveletek
- fejlesztés alatt levő rendszerek
- hozzáférés ellenőrzés
- adat file-ok tartalom

A számítógépes ellenőrzés az adott rendszer ellenőrzésének részeként a pénzügyi rendszer áttekintésével és tesztelésével, illetve a pénzügyi rendszerben található adatokkal foglalkozik annak megállapítása céljából, hogy azok megfelelően működnek-e.

Az ellenőr a rendszerekben található adatokból, információkból meg tudja állapítani, hogy a rendszer hogy működik, nincs-e adatvesztés, nincs-e duplikált (hivatalos és nem hivatalos) könyvelés, nincs-e az adatokkal jelentős visszaélés.

A szervezetek nagy része a tevékenységek, pénzügyek vagy az adminisztráció területén jelentős informatikai eszközbázissal rendelkezik, így az ellenőrzés tényleges és szakszerű lefolytatásához az informatikai rendszer ellenőrzése az általános ellenőrzés része, annak kiegészítője.

A számítógépes ellenőrzésnél először azonosítani kell a szolgáltatások körét, majd fel kell mérni a kockázatokat és az ellenőrzési megoldásokat és lehetőségeket.

A számítástechnikai rendszerek különböző szervezeteknél más és más megoldásúak lehetnek, de az ellenőrzés során áttekintendő a működtető szervezet, a tényleges üzemeltetés körülményei, valamint az üzemeltetés során a programok, modulok és file-ok működése és adat szolgáltatása, valamint az adat állományokhoz való hozzáférés, tárolás.

Az ellenőrzés első szintjén a számítógépes rendszer szervezeti áttekintése történik, azaz mely területen van működő informatikai rendszer, mi az adatáramlás módja, alá-fölérendeltségi kapcsolatok az informatikai rendszer üzemeltetői és adatainak felhasználói között. (ki végzi az adatvitelt, ki hasznosítja az outputot, van-e lehetőség beavatkozásra, ki a felelős az adatbevitel teljességéért, hogyan történik valamely tranzakció könyvelése és javítása hiba esetén)

Az üzemeltetés áttekintése annak biztosítását jelenti, hogy a feldolgozás teljes és pontos-e, időben megtörtént-e és a szolgáltatások nyújtása megbízható és folyamatos-e, valamint mi a

rendkívüli helyzetek kezelésének eljárása, a programok módosítása és frissítése során az adatvesztés elleni védekezés módja.

A file ellenőrzés áttekintése azt jelenti, hogy a számítógép által olvasható adathordozón található információk a jogosulatlan felhasználással, a módosítással, rongálással és adatvesztéssel szemben biztonságban vannak-e?

Ennek keretében vizsgálatra kerül, hogy a filek tárolása szabályszerű-e, beazonosíthatók és behívhatók-e illetve lopástól, vírussal fertőzéstől, idő előtti letörléstől védve tárolják-e?

Ezt követően vizsgálandó, hogy a fileket csak engedélyezett tevékenységek révén lehet-e feldolgozni vagy megváltoztatni, illetve a programokhoz csak a jogosult személy fér-e hozzá és csak a jóváhagyott célra történik-e a működtetés.

A rejtett gazdaság jelentős része (mint előző fejezetekben is kifejtettem) a számla nélküli értékesítésen alapszik.

- A számítógépes ellenőrzés részeként vizsgálandó, hogy a számlázási program működése megfelel-e a számviteli és adózási előírásoknak, azaz a számlák formai és tartalma szempontból megfelelők-e, valamint hogy minden tranzakcióról készül-e számla.

Pl. Egy kereskedésben lehetőség van készpénzes vásárlás esetén számlára és egyéb bizonylatra, szállító levélre (un. fiktív számlára) is vásárolni úgy hogy a készlet modult egyaránt kezeli a program.

A bejövő árut is részben számla nélkül vásárolják, így a készletek között megtalálható legális és nem legális áru is.

A program eleve úgy készült, hogy a rendszer kezelője és üzemeltetője által megadott instrukció, kód alapján a program választ a bizonylat hivatalos, adózás és számvitel részére történő feldolgozása, vagy a készletcsökkentéssel egyidejűleg az árbevétel file-t nem érinti, az árbevételt adózás szempontjából eltitkolja.

Az adatfeldolgozás ellenőrzése során készlet és árbevétel modul összehasonlításánál egyértelmű, hogy a hiányzó árbevételi tételek valójában az adóeltitkolást szolgálják.

A vizsgálat során megtekinthető a biztonsági mentések megtörténte, az ún. APEH file-k pl. árbevételek, Áfa összesítő filek, forgalmi összesítő filek sérülése, letörlése, megsemmisülése esetén nagy biztonsággal lehet a szándékosságot feltételezni, és az ellenőrzést becslési eljárással korrigálva lefolytatni.

A rejtett gazdaság felderítésének számítógépes eszköze az ellenőrzési szoftver alkalmazása is.

- Pl. a Xenon szoftver, amelyet Hollandiában fejlesztettek ki, és ott 2004 vége óta használják. de emellett alkalmazzák Kanadában, Belgiumban, Dániában, Nagy-Britanniában, Svédországban és Ausztriában is, de több Uniós tagállam teszteli a bevezetés lehetőségét.

A program az internet oldalak figyelésével, hirdetésekkel, árakkal illetve nagy értékű ajánlatok elemzésével végzi a kockázat analízist.

A Xenon valójában egy olyan kereső program, amely az egyes weboldalakat meghatározott címszavak után kutatja át.

A megvizsgált honlapok lehetnek online aukciós vagy használt autókat eladásra kínáló portálok, de konkrét adóelkerülést hirdető oldalak is.

Amennyiben a program a weboldalak áttekintése után gyanús adatokra bukkan, akkor letölti a teljes oldalt és rendszeresen megfigyeli, hogy milyen jellemzői változnak.

Ez utóbbi szempont alapján pontosan azonosítja, hogy például egyes termékeket milyen gyakran és milyen áron adnak el, vannak e olyan személyek, vállalkozások akik annak ellenére hirdetnek üzletszerűen és rendszeresen, hogy az adóregisztrációban nem szerepelnek?

A fentiek alátámasztják hipotézisemet, mely szerint:

T5: A hagyományos okmányok és elemzés módszerét a számítógépes ellenőrzéssel kiegészítve, valamint az egyre fejlődő ellenőrzési programok alkalmazásával képes feltárni azokat a számviteli hiányosságokat, hibás működési mechanizmusokat és algoritmusokat, valamint adóelkerülési módokat, amelyek kizárólag a hagyományos ellenőrzés eszközeinek alkalmazása esetén nehezen vagy egyáltalán nem lenne felderíthető.

3.9 A büntetési ráta (π) mértéke és alkalmazása

A vizsgált szervezet adófizetéssel kapcsolatban elkövetett hibáit, azok jellemzőit és a felmerült mulasztásokat az ellenőrzés megítéli.

Minden hiba emberi magatartás következménye, így ha ezek között ok-okozati összefüggés, szándékosság vagy szervezett elkövetés állapítható meg, a vizsgálat során a felelősség kérdése is felvetésre kerül.

A felelősség a mulasztásért vagy a szándékos elkövetésért egyaránt felvethető, ez esetben a felelősség megítélése is más kategóriába esik.

Az ellenőrzés megállapítja a tényt, annak bizonyítékait, valamint a jogszabályi hivatkozást, amely előírást megsértették, és megjelölésre kerül a revizor szerint kit terhel a felelősség.

A felelősség részben a munkavállaló munkáltatójával szemben lehetséges, munkajogi, polgári jogi felelősség, illetve a jogszabálysértés miatti adókiesés esetén a hatóságokkal szembeni felelősség, ún. büntetőjogi felelősség, amely szándékos vagy gondatlan elkövetésnél kerülhet felvetésre.

A szabálytalanság okainak feltárása azért szükséges, mert így lehetséges a mulasztás ismétlődésének elkerülése, az esetleges kapcsolódó egyéb szabálytalanság vagy személy kapcsolódó vizsgálatának elvégzése, másrészt az okok feltárása nélkül nehezebb a felelős személyének meghatározása is.

Ha az ellenőrzés során jelentős összegű, szándékos vagy ismétlődő, esetleg különösen nagy összegű adóeltitkolásra derül fény, a rejtett gazdaság feltárásával kapcsolatban elkerülhetetlen a mai gyakorlatnál szélesebb körben és gyakrabban a büntetőjogi felelősség felvetése, illetve kapcsolt adó vagy büntetőjogi vizsgálat lefolytatása.

2006. szeptember közepéig a büntető feljelentéseket az Országos Rendőr Főkapitányság Pénzügyi Nyomozó Hivatala, majd azt követően a Vám és Pénzügyőrség Nyomozati részlege vizsgálta ki.

Ha szükséges az adóhiány felderítésekor a jövedéki termékből és a jövedéki termék előállításához használt alapanyagokból az ellenőrzés céljára mintát vesz, vizsgálja a gyártási, feldolgozási műveletekről vezetett nyilvántartásokat, üzleti könyveket, a törvényben elrendelt nyilvántartásokat és elszámolásokat stb. amelyről valószínűsíthető, hogy ott jövedéki termékkel kapcsolatos adócsalás történt.

A speciális, nyomozati jogkörükből adódóan a VPOP revizorai az APEH által használt információkon túl olyan rendőrségi és egyéb adatbázisokhoz pl. mobiltelefon, autópálya információk, valamint a külföldi vámszervek adataihoz is hozzáférnek, amely által az elkövetői kör nagyobb valószínűséggel deríthető fel.

A nagyobb összegű, vagy szándékos adóelkerüléssel kapcsolatos vizsgálatok során a VPOP, az APEH, vagy más ellenőrző hatóságok pl. Fogyasztóvédelem, Munkabiztonsági Főfelügyelőség, Környezetvédelmi Felügyelőség átirataiból szerzett információk, mely a vizsgálat lefolytatásának kiinduló pontja lehet, de a határokon átvelő vagy nagyobb összegű és csoportosan elkövetett adóeltitkolások felderítésére fókuszálnak.

A VPOP (2008. év) által végzett ellenőrzések eredményeként csaknem 36.000 bűncselekményt vagy szabálysértést tárt fel, ennek csaknem egyharmada bűncselekmény volt. (lásd 9. sz. táblázat)

9. sz. táblázat

A VPOP ellenőrzései által feltárt események

	Bűn- Cselekmény	Szabály- sértés	Egyéb	Összesen	Kárérték (Ft)	Kárértékből adó csalás (Ft)
2007.	9 058	21 039	8 373	38 470	116 897 584 006	51.654.153.952
2008	11 282	19 161	5 837	36 280	105 676 442 106	45.689.111.763

Forrás: VPOP

A felderített kárérték csaknem fele az adócsalás, melyet az összes esetnek 4 %-a (1600) eredményezett. (lásd 4 sz. melléklet)

A felderített átlagos adócsalás 28-30 millió forint volt.

Az APEH által megtett büntető feljelentéseket a 10. táblázat szemlélteti

10. sz. táblázat

Az APEH által tett büntető feljelentések száma és elkövetések értéke

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Feljelentések esetszáma db.	1372	2449	1912	1943	2477	1747	1963
Elkövetési érték Milliárd Ft	9	14,2	12,9	30	40,3	31,7	82
Átlagos elkövetési érték Milliárd Ft.	6,6	5,8	6,7	15,4	16,3	18,1	41,8

Forrás: Apeh Buletlinekből saját összesítés

A feljelentések általában $\frac{1}{3}$ -a zárult ismeretlen tettesel, ugyanakkor az ismertté vált esetek 70 %-a társaság tagja, 15 %-a egyéni vállalkozó és 15 %-a magánszemély volt.

Áttekintettem a feltárt bűncselekmény típusokat, hogy a feljelentések lényeges emelkedése ellenére miért nőtt 2008-ban az átlagos elkövetési érték. (lásd 10. táblázat)

11. sz. táblázat

Az APEH által feltárt bűncselekmények típusainak száma (db.) és Btk.¹⁹ szerinti minősítése

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Adó és TB csalás Btk. 310 §	551	672	576	531	872	665	751
Csalás Btk. 318 §	441	625	362	298	351	238	206
Csődbüntett Btk. 290 §	38	35	40	62	41	16	0
Közokirat hamisítás Btk. 274 §	75	73	123	367	208	130	135
Magánokirat hamisítás Btk. 276 §	129	824	544	414	574	382	415
Számviteli rend megsértése Btk. 289 §	62	108	137	109	192	148	193
Zártörés Btk. 249 §	32	43	51	71	111	78	77
Gazdasági adatszolg. elmul. Btk. 299 §			14	62	41		
Munkáltatással kapcs. adócsalás Btk. 310/A §				14	33	12	
Egyéb	44	69	65	15	54	78	186
Összesen	1372	2449	1912	1943	2477	1747	1963

Forrás: APEH Buletin-ből saját gyűjtés

A növekedést egyértelműen az Egyéb kategória és Adó és TB csalás kategória esetszámának megugrása magyarázza. Ezen belül különösen a nagy értékű az Áfa adónemmel kapcsolatos un. karuszeres (körbe számlázásos) felderített ügyletek okozzák az elkövetési érték megkétszereződését.

¹⁹ Btk.- 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről

A különböző esetekben alkalmazható büntetéseket a 6. számú mellékletben mutatom be.

A büntetési tételek lehetnek pénzbírság, közhasznú munka vagy szabadságvesztés, amelyből legsúlyosabb büntetést, 2-8 évig terjedő szabadságvesztést ítélni meg a bíróságok a Csődbűncselekmény (Btk. 290 §), Adó és TB csalás (Btk. 310. §) és Munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás (Btk. 310/A §) minősített eseteiben.

A Büntető Törvénykönyv 10. § (1) megfogalmazása szerint bűncselekmény az a szándékosan vagy - ha a törvény a gondatlan elkövetést is bünteti - gondatlanságból elkövetett cselekmény, amely veszélyes a társadalomra, és amelyre a törvény büntetés kiszabását rendeli.

Jelenleg a magyar jogi és bírósági gyakorlat az adózással kapcsolatos bűnösségnek alapvetően két formáját különbözteti el:

- szándékosan elkövetett pl. adócsalás amely lehet egyenes szándék – akarja az eredményt vagy un. eshetőleges, amikor belenyugszik a következményekbe
- gondatlanságból elkövetett, amikor csak nem ismerte fel tettet

A szándékosság és gondatlanság minősítése lényeges a büntetőrátá szempontjából.

De gyakran csak bizonyítási nehézségek miatt kerül a gondatlanság a szándékosság helyett megállapításra.

Pl. Ha a könyvelő elhagyta a cég könyvelési anyagát, ez esetben a könyvelő a számvitel rendjének megsértésével gondatlan tetteivel hozzájárult az adócsaláshoz.

Dr. Elek Balázs [2007] a gazdasági bűncselekményekkel kapcsolatos előadásában az alábbi példát említette jellemző példaként:

„tömegesen fordult elő a múltban olyan eset, hogy az ellenőrzés azért hiúsul meg, mert a kötelezett azt állítja, hogy a könyvvizelési kötelezettségének eleget tett, de a dokumentumok a cég költözése, felújítási munkák során elvesztek.

A számvitelről szóló 2000. évi C. törvény 169. §-a állapítja meg a dokumentáció megőrzésének a kötelezettségét.

A törvény ezért a büntetőjogi védelmet kiterjesztette a gondatlan elkövetésre is, ha a kötelezettség megszegése az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetőleg ellenőrzését megghiúsítja.

A Btk. 289. § (1) szerint aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt beszámoló készítési, könyvvizelési, könyvvizsgálói kötelezettségét megszegi, bizonylati rendet megsérti, és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetőleg ellenőrzését megnehezíti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Ugyanakkor szándékos elkövető lehet a vállalkozás vezető tisztségviselője, aki a könyvelő részére az utasítást adta, azaz nem ő állította ki a bizonylatot, de felelőssége fennáll.

Kisebb horderejű ügyekben az adórátá hatékony eleme a magas bírság alkalmazásán túl:

- üzletek bezárása pl. számlaadás ismételt elmulasztása esetén,
- munkaügyi bírság kivetése jogosulatlan foglalkoztatásnál, amely automatikusan a közbeszerzésekből való kizárást eredményezi.
- Egyéb szankciók pl. adószám felfüggesztése, új beszámoló készítési kötelezettség, nyilvánosságra hozatal stb.

A nemzetközi adóelkerüléssel kapcsolatos szabályozással, büntetéssel kapcsolatos előírások áttekintését a német nyelvterületű országokban, Németországban, Ausztriában és Svájcban végeztem el.²⁰

Ezen országok büntetési tételeinek megismerése után megállapítottam:

- Svájcban az adózással kapcsolatos adó adminisztrációs hibákat Pl. bevallás elmulasztása, ingatlan be nem vallása általában pénzbírsággal sújtják, a kisebb horderejű szándékos adóhiányokat pénzbírsággal és 1 évig terjedő szabadságvesztéssel büntetik.

A nagyobb horderejű, általában 100.000 Svájci Frank feletti kárt okozó esetekben Pl. szándékos adóeltitkolás, jövedéki előírások megsértése 3 évig terjedő börtönbüntetéssel súlyható.

- Németországban és Ausztriában a büntető törvénykönyv adócsalásra vonatkozó előírásai lényegében megegyeznek, de a Magyarországi gyakorlathoz képest alapvető eltérés, hogy az 50.000 Euro feletti adókiesésénél, amennyiben azt az adóelkerülő az eljárás megindulásáig nem vallja és meg nem téríti a kárt, a pénzbírság kivetésén túl kötelező a szabadságvesztés is. A kár megtérítésének hiányában a büntetés nem függeszthető fel.

Ez vonatkozik a tettesre, társtettesre, felbújtóra stb. egyaránt.

A büntetés időtartama normál esetben 5 évig terjedhet, de ha csoportosan ún. bűnszervezetben követték el, vagy különösen nagy értékű az eltitkolás, akkor 10 év a büntetés felső tétele.

Azaz a büntetési tétel valamelyest alacsonyabb a magyar szintnél, de a kár megtérülés elmaradása esetén minden esetben szabadságvesztéssel büntetik az elkövetőt.

A bírósági határozatok áttekintése után azt láttam, hogy a büntetések általában 3 év körüliek, ha a kár megtérül és önrevizó keretében bevallásra kerül az adóeltitkolás pl. az olyan nagy horderejű ügyekben, mint a Német Posta vezetőjének Klaus Zumwinkelnek és más nagyvállalkozóknak Lichteinsteinbe menekített adózatlan jövedelme esetében, akkor a börtönbüntetés még a nagy érték mellett is felfüggesztésre kerülhet.

A fenti összehasonlításokat követően azt a következtetést vontam le, hogy a jelenlegi magyar jogi eszközök és keretek elégségesek a fekete gazdaság elleni hatékony fellépéshez.

Fontos lenne ugyanakkor a bírósági eljárások rövidítése! Pl. Varga Tamás körbe számlázással 1996-1999 között elkövetett milliárdos adóelkerülése 2009-ben még több mint 100 tárgyalási napot követően első fokon sem jogerős.²¹ Az adórata megfelelő szigorúsága mellett, a bizonyítási ellentmondásokon kívül rendkívüli mértékben csökkentheti az adóelkerülés elrettentő hatását a gazdasági jellegű bűnesetekben a bírósági eljárások elhúzódása.

Elkerülhetetlen ugyanakkor az ellenőrzés módszertanának továbbfejlesztése is annak érdekében, hogy az adóelkerülések időben felismerhetők és megakadályozhatók legyenek, az ellenőrzési ráfordítások jelentős növelése nélkül is.

²⁰ Németország StGB 263 § ; Ausztriában StGB 148 § tartalmazza az adócsalás esetén kivetendő bírság mértékét. Forrás: <http://justline.de> és <http://justline.at>
Svájcban a kantonok egyedileg szabályozzák szövetségi törvény alapján.
Megkülönböztetnek könnyebb ún. adó elsikkasztást és adócsalást. StGB 248-249 § és 272-273 §. Forrás: <http://steuern.sg.ch>

²¹ Népszava Online 2009.11.12-én számolt be a volt Fidesz főtanácsadó ingatlan beruházásainál felhasznált fiktív számlákról és az ezzel kapcsolatos bírósági eljárás elhúzásának számtalan trükkjéről, a 10 éve folyó eljárásról.

4. A főbb szándékos adóelkerülési módok és feltárásuk módszertana

Már 1.6 fejezetben rögzítettem, hogy az Európai Unió országaiban a rejtett gazdaság jelentős részét kitevő adócsalás, adóelkerülés mértéke évi 200-250 Milliárd Euró, amely az uniós költségvetés kétszerese.

Ennek harmada a hozzáadott érték adó (Áfa) elkerüléshez kapcsolódik.

A magyarországi kutatások²² azt vélelmezik, hogy a rejtett gazdaság több mint felét számlaadás elmulasztása, fiktív számlák és költség elszámolások, szándékos adócsalás, jellemzi, ugyanakkor továbbra is a munkaerővel kapcsolatos visszaélések dominálnak.

A szakértői becslések a rejtett gazdaság miatti adókiesést 1.000-1.500 Milliárd forintra becslik, amely a magyar költségvetés bevételeinek 10-15 %-a.

Ezen becslést az én kutatásom is alátámasztja, hiszen ha a GDP 15 %-a lehet a rejtett gazdaság része, amelyre az átlagos 40 %-os adóterhelést vetítve 1.500 Milliárd Ft-al számolok mint be nem folyt adóbevétellel.

Az árbevétellel és számla felhasználással kapcsolatos adóelkerülések alapvetően az Általános Forgalmi Adót és Társasági Nyereségadót - magánvállalkozóknál Személyi Jövedelemadót – érintik, ugyanakkor a nagyobb horderejű ún. adócsalások döntően a jövedéki adót és az általános forgalmi adót érintik.

E fejezetben áttekintem az Áfa befizetés elkerülésének módjait, a számlaadás elmulasztását és költségek jogcím nélküli elszámolását, valamint a jogosulatlan Áfa visszaigénylés módszereit, amely az adóelkerülés feltárásához készítendő kockázatanalízis modell értelmezéséhez szükséges.

Bemutatom egy másik hatékony eszköz, a fordított Áfa alkalmazását, illetve ennek előnyeit és hátrányait.

A fejezet keretében az ellenőrző hatóságok rendelkezésre álló adatbázisainak és informatikai hátterének megfelelő leválogatási szempontok szerinti kockázat analízis modellem bemutatásával olyan megoldási lehetőséget kínállok, amelynek keretében úgy lehet a lebukás kockázatát (p) növelni, hogy az ellenőrzés költségei jelentősen ne nőjenek.

Az ellenőrzési modellt az elmúlt időszak nyilvánosságra került szándékos nagy adóelkerüléseinek tesztelésével végzem annak megítélése szempontjából, hogy a modell működése és használata esetén, feltárásra került volna-e a bűncselekmény?

A nagy összeg és a szándékosság vagy gondatlanság miatt vélelmezem az eseményt bűncselekménynek.

Dolgozatom legvégén a kockázati modellt kiterjesztem a vagyonosodási vizsgálatra is, amely utólagos ellenőrzési jellege miatt rendkívül hatékony eszköz lehet az adóelkerülő, vagy más rejtett gazdaságban szerzett jövedelem pl. korrupció, bűnözés stb. utólagos feltárásához. Megvizsgálom annak lehetőségét is, hogy más adónemek és támogatások vizsgálatánál is lehet-e eredményes a modell alkalmazása?

²² Belyó P. [2008] (pp. 90.);

Semjén András-Tóth István János- Medgyesi Márton- Czibrik Ágnes [2008]

4.1 Az Áfa befizetés elkerülése

Az általános forgalmi adó működési elve rendkívül egyszerű, az előző termelői/munka fázisokban felszámított általános forgalmi adó levonásra kerül, és az aktuális fázis teljes fizetendő Áfájából az előző ciklus előzetesen felszámított adója levonásra kerül, a teljes fizetendő adó ezáltal csökken, és a különbözet a befizetendő vagy bizonyos esetekben Pl. 0 %-os Áfa adómérték esetén a visszaigénylendő adó.

Csak a termelés, szolgáltatás éppen aktuális fázisában megtermelt érték után kell az adót befizetni, ezért nevezik hozzáadott érték adónak.

Mint 2.3.3.2 fejezetben és a 2. számú mellékletben bemutattam, az általános forgalmi adó kulcsok országonként eltérőek lehetnek, de az uniós irányelv rögzíti az adózás szabályait, a kedvezményes termékek körét és a levonás módját.

A fentieken túl egyes országok a levonásba helyezhető un. előzetesen felszámított adót bizonyos esetben korlátozhatják. Pl. személygépkocsi, reprezentáció, saját célú felhasználás.

Az adózás alapelve szerint - az esetleges fenti tiltásokon túl és a mentes tevékenységeknél - a tevékenységgel nem összefüggő költségek, vagy nem valós számlák az előzetesen felszámított Áfa megállapításakor nem állítható be.

Az olyan számla, amely nem a tevékenységgel kapcsolatban keletkezett vagy előzetesen felszámított Áfaként nem vehető figyelembe, illetve a teljesítés helye, ideje nem valós, az un. fiktív számlának minősül, és az Áfa összege levonásba nem állítható.

Az Áfa elkerülés bizonyára az adó bevezetésétől kezdve létezik, de napjainkra egyes országokban olyan nagyságrendet ért el, hogy elkerülhetetlenül szükségessé vált a jelenség elleni fellépés és a hatékony feltárási módszertan kialakítása.

Az Áfa elkerülésnek alapvetően két formája van:

- kötelezettségek elkerülése,
- jogosulatlan visszaigénylés.

4.1.1 Az Áfa fizetések elkerülése fiktív számlák alapján

- Az Áfa elkerülés egyik leggyakrabban előforduló formája a végzett tevékenységgel összefüggésben a számla nélküli értékesítés, vagy a számlán a valóságos értéknél lényegesen kevesebb/több szerepeltetése, illetve a számla tartalmának nem valós feltüntetése a tényleges teljesítéshez képest, amelynek célja a fizetendő Áfa részbeni vagy teljes megtakarítása.

Belyó P. [2008] ^(pp. 155.) felmérése szerint rendkívül elterjedt és ismert az ÁFA eltitkolás Magyarországon:

a magyar lakosság 37 %-a tud olyan esetről, amikor az adás-vételi szerződésben ténylegesen magasabb vagy alacsonyabb összeg szerepelt, továbbá a lakosság 1/5-e ismerte a számlaadáshoz kapcsolódó legelterjedtebb lehetőségeket: a fiktív számlák adás-vételét(22 %) és a más nevében történő számla adást (19 %)

A számla nélküli értékesítés társadalmilag széles körben elfogadott, hiszen az államháztartáson túl látszólag mindkét fél jól jár az ügylettel, hiszen a megspórolt adót a felek általában megosztják egymás között.

A számla nélküli értékesítés természetesen döntően abban a szegmensben jellemző és lehetséges, ahol közvetlen fogyasztók felé történik az értékesítés, pl. piacok, butikok, éttermek és szolgáltatások, ugyanakkor a számla nélküli vásárlás a vásárlók széles körére jellemző. (lásd 1. számú melléklet)

Belyó[2008] (pp. 159.) felmérése szerint:

A lakosság 44 százalékával fordult elő, hogy a kereskedő, szolgáltató, akivel kapcsolatba került, utalt arra, jobb lenne számla nélkül intézni az aktuális gazdasági tranzakciót.
Az ajánlatot kapott lakosok 69 %-a élt a felkínált lehetőséggel, azaz lemondott a számláról az olcsóbb árért cserébe.

Az olcsóbb árat azonban nem csak a számlaadás elengedése miatti adó megtakarítás magyarázhatja, hanem más is. Pl. saját termék értékesítés, engedély nélküli kereskedelem, lopott vagy csempész áru, elfekvő készlet kiárúsítása stb.

A rejtett gazdaság szegmensei azonban a gazdaság más területeihez hasonlóan változnak, átalakulnak.

A 1990-es és 2000-es években az üzemanyag csempészet és átalakítás un. gázolaj szőkítés az adóeltitkolás és szervezett bűnözés egyik jelentős ága volt, de a jövedéki termékekkel kapcsolatban hozott szigorítások eredményeként és a folyamatos ellenőrzések hatására mára részben visszaszorult.

Továbbra is fennmaradt ugyanakkor a nagytételű cigaretta csempészet elsősorban a keleti határ mentén, a gépkocsi import utáni forgalmi adó eltitkolása, márkás termékek csempészése és hamisítása, és megjelentek számlázásos ügyletek és számlagyárak.

Belyó P. [2008] (pp. 160.) felmérése szerint vevők által (tudottan) elkerülve vásárolt termékek aránya az összes vásárlásból:

Ruházat 50 %
Műszaki cikkek 37 %
Élelmiszerek 15 %
Élvezeti cikkek 13 %
Kozmetikumok 6 %
Bútor 3 %
Egyebek pl. építőanyagok 5 %

Semjén András-Tóth István János- Medgyesi Márton- Czibrik Ágnes [2008] felmérésében a kikérdezettek válasza alapján az igénybe vett szolgáltatások közül számlaadás nélkül bonyolódott:

Szállítás fuvarozás 46,3 %-a
Autójavítás 30,4 %-a
Kőműves, asztalosmunkák 57,5 %-a
Víz-gáz szerelés 44 %-a
Festés, tapétázás 63,7 %-a
Háztartási cikkek javítása 43 %-a

Mint a fenti kutatás eredményei mutatják, gyakori a formája a számla nélküli kiskereskedelmi értékesítés a ruházatnál, az élelmiszereknél és élvezeti cikkeknel, és a szolgáltatások közül épület fenntartási, és javítási szektorban.

- A vállalkozások adócsökkentésének másik módja a költségek illegális növelése, ezáltal olyan adótartalom előzetesként való figyelembe vétele, amely a tevékenységgel nincs összefüggésben.

Ez azt jelenti, hogy az adózó olyan költségeket Pl. saját magáncélú kiadásait is elszámolja költségként, amelyekre különben nem lenne lehetősége az elszámolásra vonatkozó szabályok szerint.

Bizonyára ezen mód az adóelkerülés leggyakoribb formája, amelyek közül néhány tipikus módszer, amely úgy tünteti fel a költségeket mint ha ezen költségek is a vállalkozással összefüggésben merültek volna fel, holott ez nem igaz:

- cégautót használ saját célra, amennyiben ez ún. vegyes használatú autó, az Áfa is visszaigénylésre kerül,
- telefon, utazási és nyelvtanulási költségek elszámolása,
- baráti vacsorák és kiküldetések elszámolása,
- ruhapénzek, cafeteria juttatás elszámolása,
- ingatlan bérletek elszámolása vállalkozási költségként,
- saját felhasználás eltitkolása, pl. személyes fogyasztás, vagy beruházás céljára és az Áfa párhuzamos visszaigénylése és költségként való leírása,
- fiktív, nem a teljesítésnek megfelelő számlák befogadása, azok Áfa tartalmának vissza Igénylése,
- vállalkozáson kívüli cégektől és személyektől ún. számlagyáraktól olyan számlák beszerzése, amelyben a közölt teljesítmény valójában nem került elvégzésre, csak a számlák kerültek kiállításra adóelkerülési célból.
Ha van is valamilyen teljesítés a számla mögött, az nem áll arányban a számla tartalmával.
- olyan számla felhasználása, amelynek alanya nem az a személy, aki a teljesítést igénybe Vette, hanem az aki a számla Áfa tartalmát vissza tudja igényelni.

A fenti esetsor következtében nem csak az Áfa, hanem más adók pl. Személyi Jövedelemadó, Társasági Nyereségadó, Helyi adó is elkerülésre kerül.

Habár az egyes esetekben csak kis összegű adóelkerülést okoznak a fenti példák, rendkívül széles elterjedtségük miatt – lásd 1.3 fejezet 53 %-os részvételt becsül a teljes lakosságon belül – az Áfa elkerülés nagyobb részét vélhetően az ilyen jellegű tranzakciók eredményezik.

4.1.2 A kapcsolt számlázásos ügyletek

A jogosulatlan Áfa visszaigénylések egyik fajsúlyosabb formája, amikor egyes kereskedők, egymással valamilyen kapcsolatban álló cégek tevékenységüket és számlázásukat eleve úgy hangoztatják össze, hogy annak végeredményeként már esetenként is rendkívül nagy adókiesési kár érje a költségvetést.

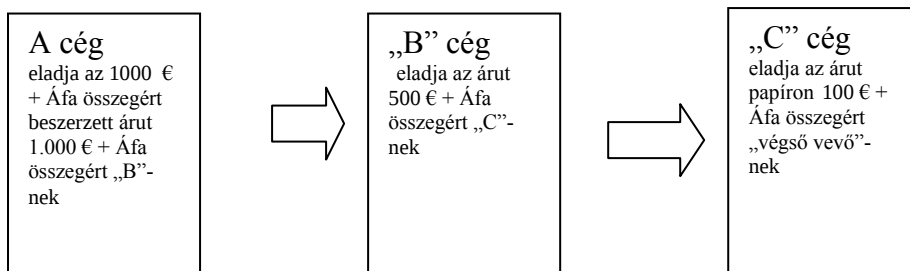
Ezek legismertebb formái a láncértékesítés, a beszerzési típusú csalás, valamint a körbeszámlázásos ún. karuszeres ügyletek

- A láncértékesítés során a belföldön működő cégek a kereskedelmi láncolatban ugyanazt a terméket többször értékesítik, az árut változtatás nélkül fiktív módon értékesítik és az áru általában egy helyben marad, de gyakran nincs is áru.

A befizetendő Áfa összege az értékesítések során fokozatosan csökken, és annak ellenére hogy az Áfa papíron mindig bevallásra és befizetésre került, az értékesítési lánc végén mégis jelentős adóeltitkolás keletkezik. (lásd. 14. sz. ábra)

14. sz. ábra

Láncértékesítés ugyanazon áru, de csökkenő érték elvével 25 %-os Áfa valamint „D” cég 20 %-os árrése, haszna mellett

	Fizetendő Áfa	Visszaigénylendő	Nettó
„A” cég	250	250	+ 0
„B” cég	125	250	- 125
„C” cég	25	125	-100
Összesen	400	625	- 225

Forrás: saját szerkesztés

A tényleges nettó Áfa fizetési kötelezettség az árbevétel eltitkolással, a tényleges eladási árnál jóval kisebb összeg feltüntetéssel elkövetett csalás miatt „B” „C” cégeknél összesen -225 €, azaz minimum ennyi az adókiesés.

Ha feltételezem ugyanakkor, hogy „B” és „C” vállalkozás fiktív tevékenységet végzett, és valójában 20 %-os haszonnal került az áru értékesítésre az „A” cég részéről és az értékesítés tényleges bevétele a 20 %-os árrést és 25 % Áfa kulcsot figyelembe véve bruttó 1.500 €. (1.200 € + 300 € Áfa)

Ez esetben „A” cég esetében a tényleges adó: Igénylendő Áfa 250 €
 Fizetendő 300 €
 Nettó Áfa + 50 €

Az előzőekben felvázolt csalással „B” „C” cégek közreműködésével a jogosulatlanul visszaigényelt 225 Áfa, illetve be nem fizetett 50 € Áfa miatt a költségvetés összes kiesése 275 €.

- A beszerzési típusú un. (aquisition) csalásnál az árut importálják, változtatás nélkül értékesítik tovább egyik eladótól a második, esetleg a többedik eladóig, míg a végleges rendeltetési helyére nem érkezik, miközben az árut minden egyes ügyletben mozgatják, fuvarozzák is.

A több szereplő megjelenése gyakran csak az adóelkerülés felderítésének megnehezítését szolgálja, hogy minél nehezebb legyen ezen ügyletek felismerése, azaz valós vagy fiktív

megkülönböztetése, illetve annak megítélése, hogy valóban létezik-e az áru, illetve az honnan származik.

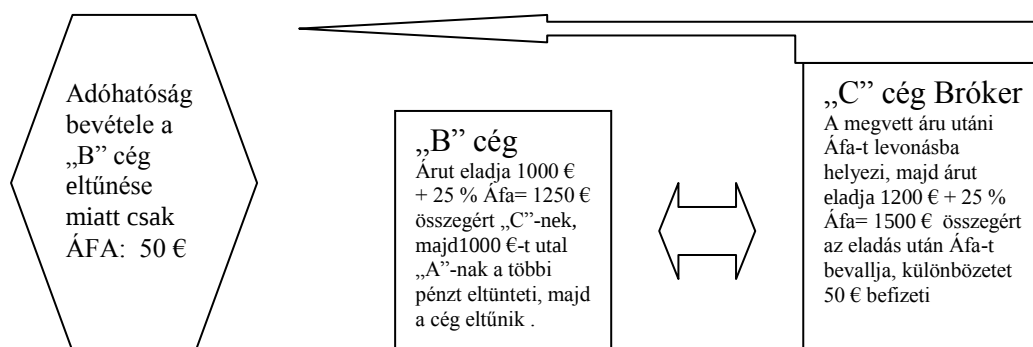
Az áru mozgatása és értékesítése során aztán megjelenik egy ún. hiányzó kereskedő, aki az adófizetést elmulasztja, de a következő láncszem már úgy igényli vissza, mint ha az előző eladó az adót befizette volna.

Az aquisition (beszerzési típusú) csalásnál, ha az áru import, az egymással kereskedelmi kapcsolatban levő cégek láncolatában megjelenik egy vállalkozás, (lásd 15. ábra szerinti „B” vállalkozás) amely a beszerzett áru utáni forgalmi adóját - akár fiktív akár tényleges árurol is van szó – közösségen belüli import útján áfa mentesen szerzi be, majd értékesíti „C” ügynöknek, kereskedőnek.

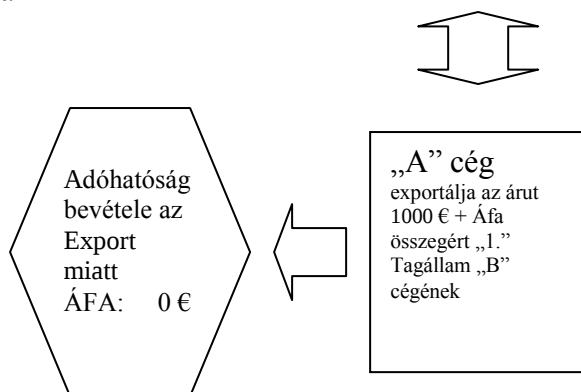
15. sz. ábra

Az aquisition (beszerzési típusú) csalás

„1.” Tagállam

„2.” Tagállam

Forrás: saját szerkesztés

„C” a belföldön beszerzett és kifizetett árut visszaigénylési pozícióba helyezi anélkül, hogy az eladó „B” cég a beszerzett áru utáni Áfát a költségvetésbe befizette volna.

„B” cég az áruért járó bevételből kifizeti „A” céget, majd az Áfa-nak megfelelő részt különböző módszerekkel eltünteti pl. készpénz felvétellel, off-shore cégnek utalással majd a cég eltűnik, az adókiesés „1.” Tagállamban a 15. sz. ábra szerint 250 €.

„C” cég teljesen legális vállalkozást színelve eladja nyereséggel az árut, az árrés után az Áfa-t is befizeti.

A „B” (hiányzó kereskedő) és „C” (bróker) vállalkozás közötti kapcsolat leplezése érdekében gyakran ütköző, közbülső ún. Buffer cégek kerülnek közbe iktatásra.

A közbülső cégek általában szintén jogszerűen működnek, csak az Áfa ellenőrzések félrevezetését szolgálják.

- A harmadik, körbeszámlázásos ún. carusell típusú csalások esetében az áruk hazai piacon történő értékesítése helyett „G” (bróker) vállalkozás a 2. tagállamból a beszerzett terméket Európai Unió országán kívüli, ún. Közösségen kívüli termékértékesítésként eladja az 1. tagállambeli „A” (csatorna) társaság részére, aki az árut vám szabad területen helyezi el.

„G” társaság visszaigényli a beszerzést terhelő Áfa-t.

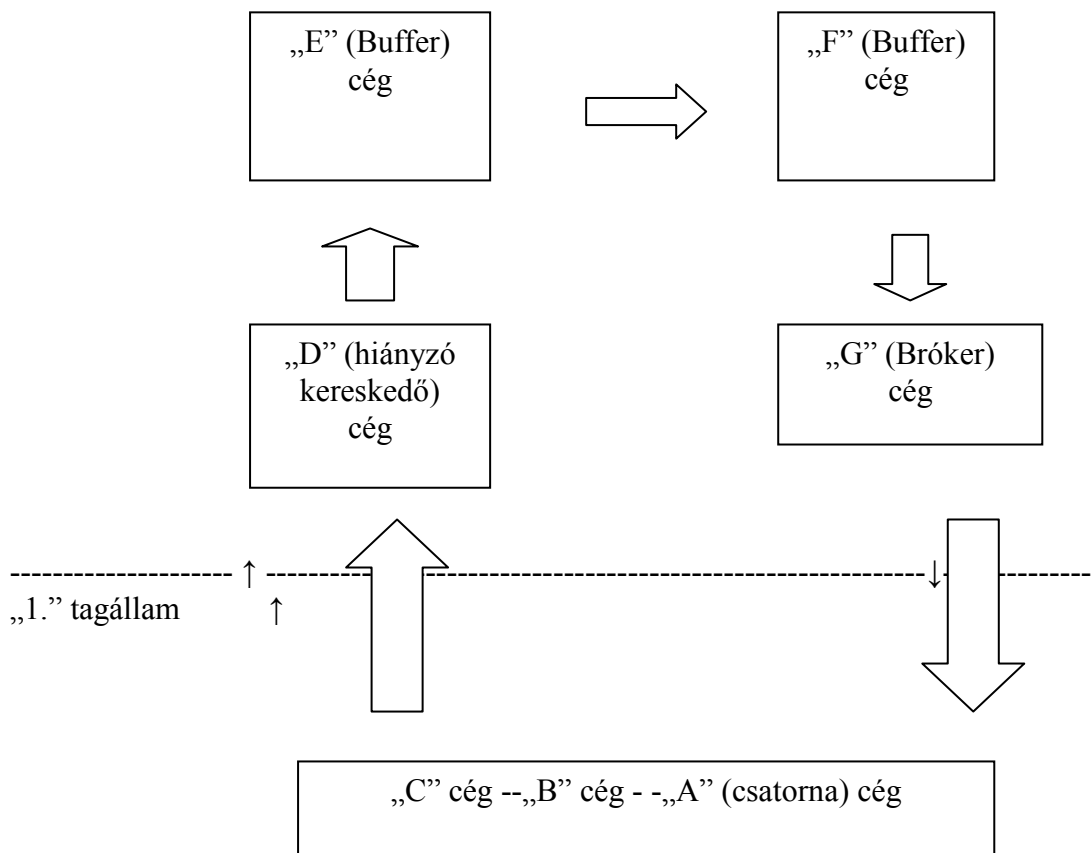
„A” cég (csatorna cég) a vám szabad területen az árut eladja „B” majd „C” társaságnak közben nem lép az adott ország tényleges kereskedelmébe, így a hatóságok gyakran nem is vizsgálják.

A csatorna cégeknél az áru cseréje során változik annak értéke és „C” ismét adómentesen értékesíti a terméket 2. tagállambeli „D” (hiányzó kereskedő) részére, aki vagy értékesíti az árut „E” és „F” (Buffer) cégeken keresztül „G”-nek, és az Áfa-t eltünteti, a csalási folyamat újra indul. (lásd 16. ábra)

16. sz. ábra

A carusell típusú (körbeszámlázásos típusú) csalás

„2.” tagállam:

Forrás: saját szerkesztés

Ez esetben az Áfa csalásból származó Áfa bevétel kiesés korlátlan mértékű lehet, mivel ugyanazon áru akár többször is körbe járhat.

A fenti Áfa csalásokat alapvetően a hozzáadott érték típusú adó alapelve, azaz az adófizetés rendszerében a célország elvének érvényesülése, illetve a szándékos adóelkerülés teszi lehetővé.

Az adó működésének alapelve szerint ha a termék a szállítást, feladást követően egy másik tagországba, vagy harmadik országba kerül, ez esetben az eladó tagországában az indulás helyén van a teljesítési hely, és az exportra vonatkozó 0 %-os adó feltételei állnak fenn, azaz az eladó tagországában nem keletkezik Áfa fizetési kötelezettség, de az előző ciklusokban befizetett adó visszaigénylésre kerül.

Az adófizetés/adóelkerülés megállapításakor meghatározó jelentősége van annak, hogy hol, melyik tagországban van a termékértékesítés tényleges teljesítési helye, azaz miután elhagyta a termék az országot, megtörtént-e a termékértékesítés az adott ország területi hatályán belül, vagy csak vámraktárba került.

Vizsgálandó, hogy az értékesítés és szállítás valóban megtörtént-e, vagy csak papíron mozgott az áru, az értékesítés feltételei megfelelnek-e a piaci viszonyoknak és az ügyletnek valójában nem az adó elkerülés-e a valós célja.

Az adó jogcím nélküli visszaigénylése azon az egyszerű elven működik, hogy valamely országban az áru exportjára hivatkozva visszaigénylik az Áfa-t a nélkül, hogy az előző eladó azt befizette volna, (hiányzó kereskedő) ugyanakkor az áru importőre az import utáni Áfa-t nem kell hogy befizesse, ha adózási cikluson (hónap, negyedév) belül azt tovább exportálja, és az áru néhány ország közbe iktatásával általában visszatér az eredeti kiinduló országába, ahol azonban elmulasztják az import utáni Áfa befizetését.

A cég eltűnik, ha az áru létezett is a fekete piacon keresztül adóterhelés nélkül értékesítésre kerül.

Az Európai Unió által legsúlyosabbnak ítélt un. körbe számlázásos/ karuszeres ügyletek kárértékét ma 60-70 milliárd Euró nagyságúra becslik.²³

Ebből Németország és az Egyesült Királyság részesedése mintegy 20 milliárd Euró, így ez a két ország a legnagyobb kárvallottja Európában a körbeszámlázásos ügyleteknek.

Magyarországon a becslések szerint az ilyen ügyletekből származó Áfa elkerülés 1-2 Milliárd Euró nagyságrendű, a teljes Áfa bevétel 15 -20 %-a lehet.

Az Áfa elkerülések felismerésére nagy kihívás az adóhatóságoknak.

A jelenlegi ellenőrzési gyakorlatban minden visszaigénylés csak előzetes jóváhagyást követően fizethető ki.

Rejtve marad ugyanakkor az a kör, amely nem igényli vissza az általános forgalmi adóját, általában befizetői pozíciót választ, de a felszámított részt fiktív bizonylatokkal fedi le, így a tényleges adókötelezettségnek csak egy kisebb része kerül be- fizetésre, illetve ha sikerül is felderítenim a kár megtérülése rendkívül alacsony mértékben lehetséges.

²³ Ondracek Dieter [2008]

A szervezett adóelkerülés megakadályozására az Európai Unió tagországaiban az utóbbi időben egyre szélesebb körben alkalmazzák az ÁFA fordított adózás szerinti elszámolását és befizetését.

Az alkalmazott ágazatokban rövid időn belül komoly eredményt hozott.

Ennek felhasználhatósága azonban (lásd 4.2 fejezet) csak szűk körben lehetséges a jelenlegi irányelveknek megfelelően.

4.2 Az Áfa befizetés elkerülésének megakadályozásának egyik útja a fordított adózás

A fordított adózásnál az Áfa fizetés általános szabályaival szemben nem a termékértékesítést végző, vagy szolgáltatást nyújtó adóalany kötelezett az Áfa bevallására és befizetésére, hanem a beszerző vagy igénybevevő adóalany.

Egyes tevékenységek esetében pl. Építőipari kivitelezés, használt cikk felvásárlás amikor a termék a szállítást, feladását követően sem kerül egy másik vagy harmadik tagországba, ez esetben az eladó tagországában az indulás a teljesítési helye, mégsem kell az adót befizetni, és az előző ciklusokban befizetett adót visszaigényelni, hanem a végső vevő fizeti azt be.

Ez az ún. fordított adózás(reverse charge), mely az importhoz hasonló elven működik, azaz a végső felhasználónak kell az Áfa-t bevallani és megfizetni.

A fordított adózás elve korábban csak az EU-n belüli termék és szolgáltatás exportjánál volt jellemző és alkalmazható.

Az Áfa csalások és elkerülések nagyságrendje kikényszerítette, hogy az Európai Unió 2006/112/EK és 77/388/EGK irányelvében lehetővé tette, hogy az egyes uniós országok saját hatáskörben, a főszabálytól eltérő fordított adózási módját alkalmazzák egyes ágazatokban (195-199 cikk és 202 cikk) azaz egyes belföldön beszerzett termékek és szolgáltatások esetében is az Áfa fizetésére azon adóalany legyen kötelezett, aki részére a termékértékesítést vagy a szolgáltatást teljesítették.

Az Európai Unió országai a belföldi beszerzés után a fordított adózás bevezetését eltérő mértékben alkalmazzák, egyes országok bevezették, mások nem, de ahol működik jelentős eredményt hozott az ún. kritikus ágazatokban, és az adóelkerülés jelentős visszaszorítására szolgáló eszközként tartják számon. Az alkalmazás tényleges körét az Európai Unió főbb tagországaiban 2.28 számú melléklet mutatja be.

Ez azzal magyarázható, hogy azokban az ágazatokban, ahol jellemző a fiktív számlák befogadása, és ennek alapján az Áfa jogosulatlan levonása, vagy az olyan ügylet, amikor a valótlán számla után a vevő az áfát is kifizeti, majd ezt követően a csaló, hamis számlát kiállító az adóhatóság elől eltűnik, ezen módszer megakadályozására a fordított eljárás szerinti adózás kiválóan alkalmas.

Ez esetben ugyanis a vevő fizeti meg az Áfa-t az eladó helyett. Az Áfa elv nem sérül, mivel az Áfát a végső vevő megfizeti, de az előző feldolgozási vagy értékesítési folyamatokban nincs lehetőség jogosulatlan Áfa visszaigénylésre, mivel befizetés sem történik.

Általános kötelező bevezetését a többlet adminisztráció terhe miatt általános, kötelező érvényűvé nem tették, de 2009. szeptemberi döntésnek megfelelően az ún. kritikus termékek esetében az alkalmazás lehetőségét kiszélesítették.

4.3 Javaslat az általános forgalmi adó adatbázisok felhasználásával végzett kockázat analízis modell (AKA) keretében történő előkészítésére és vizsgálatára

4.3.1 A modell működési környezete és az ellenőrzés határ haszna

A modell működési környezetének beazonosításához áttekintettem az elmúlt évek APEH elmúlt 7 éves jelentéseit, un. Buletinjeit.

Az adatszolgáltatás szerint az adószámmal rendelkező vállalkozások száma az elmúlt 8 év arányos növekedését követően 2008-ra az 1,5 milliót meghaladta.

Ezek 75-80 %-a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozás. (Részvénytársaság, Korlátolt Felelősségű társaság, stb.) a fennmaradó rész jogi személyiséggel nem rendelkező vállalkozás, költségvetési szerv és magánvállalkozás.

A megvalósított ellenőrzések számának növelésével elvileg a vállalkozások 20 %-ához, azaz minden vállalkozáshoz 5 évente juthatna az ellenőrző hatóság.

Valójában a rendkívül összetett feladatok, Pl. az Áfa kiutalás előtti általános ellenőrzése, az operatív vizsgálatok pl. pénztárgép, leltár, készlet ellenőrzés nagy száma miatt a vállalkozások jelentős részéhez Pl. Betéti társaságok, magánvállalkozók ettől lényegesen ritkábban, vagy egyáltalán nem jut el.

Az adóhiányoknak a vállalkozás típusa szerinti összetétele elemzésekor megállapítottam, hogy az ellenőrzések természetéből adódóan az adóhiány megállapítások 70,5 - 82,4 %-a a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozásokhoz köthető. (lásd 12. sz. táblázat)

12. sz. táblázat

Az APEH által megállapított adóhiányok vállalkozás típus szerinti összetétele

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008
Adóalanyok száma (E db.)	1.1211,0	1.235,0	1240,9	1244,0	1.227,1	1.252,9	1.527,3
Ellenőrzések száma (E db)	139,2	134,6	125,3	110,7	101,9	233	317
Megállapított adóhiány(Mrd. Ft)	124,3	157,2	187,7	202,7	302,2	356,7	468,0
Jogi szem. Vállalkozás %	77,9	70,5	79,8	78,5	82,4	75,6	80,2
Nem jogi szem. Váll. %	9,0	9,4	7,0	11,5	12,0	10,8	9,8
Költségvetési szerv %	5,3	6,6	2,9	3,1	-0,2	0,6	1,2
Magánszemély és Egyéni váll. %	7,8	13,5	10,3	6,9	5,8	13,0	8,9
Összesen %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: APEH Buletinből saját számítások

A táblázat adatai a jogi személyiséggel rendelkező vállalkozások vizsgálatának fajsúlyosságát igazolják, és ez a vállalkozói kör vélhetően leginkább érintett az adóelkerülési szándék vonatkozásában is.

A tájékoztató kiadványok elemzését követően megállapítottam, hogy az APEH által végzett utólagos ellenőrzések megállapításai 2008-hoz képest az elmúlt 5 évben évi 20-30 %-al nőttek, a revizori kapacitás pedig alig több mint 10 %-al.

A revizori megállapítások több mint háromnegyede az Áfa adónemhez kapcsolódik, azaz az összes megállapítás döntő részét jelenti. (lásd 13. sz. táblázat)

Azt valószínűsítem, hogy ezen adónemre koncentrálnak az ellenőrzési kapacitás döntő részét, egyéb adónemek, szabályszerűségi vizsgálatok és hatástanulmányokra, operatív ellenőrzésekre nem jut elegendő kapacitás.

13. sz. táblázat

Az APEH bevallások utólagos ellenőrzése során megállapított adóhiányok (Mrd. Ft)

	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008.
Összes megállapított adóhiány	124,3	157,2	187,7	202,7	302,2	356,7	468,0
Áfa-t érintő hiány	100,4	113,2	144,5	167,8	259,6	291,8	397,0
Egyéb adónemet érintő eltérés	23,9	44,0	43,2	34,9	42,6	64,9	71,3

Forrás: APEH Buletinből saját számítások

Az ellenőrzésekre fordítható ellenőri kapacitás ugyanakkor az APEH teljes létszámának csak 30-35 %-a, amely mintegy 5.000-5.300 főt jelent. (lásd 14. sz. táblázat)

14. sz. táblázat

Az APEH létszáma és a dolgozók területenkénti megoszlása

	1998	2002.	2003.	2004.	2005.	2006.	2007.	2008
APEH teljes létszáma száma (fő)	9.900	13.642	13.221	11.962	11.962	11.962	15.635	15.166
EBBŐL:								
- Ellenőrzések területén (%)	33,5	31,7	32,7	32,3	32,2	32,2	33,7	35,4
- Felszámolásnál dolgozók (%)	13,5	18,9	19,5	19,6	19,6	19,6	18,0	18,0
- Adó és járulék részlegnél (%)	28,5	23,0	23,9	24,1	24,6	24,7	31,5	27,6
- Informatika területén %	7,9	6,3	5,7	6,6	5,5	5,5	4,8	4,5
- Működtetés és bünyügyi részleg %	16,6	20,0	18,1	17,5	18,1	18,0	12,0	14,5
Összesen : %	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: APEH Buletinből saját számítások

A táblázat mutatja, az elmúlt 10 év alatt az adóalanyok számának növekedését nem érte el az APEH létszámának emelkedése (25 % / 11 %), ugyanakkor egyes feladatok más szervekhez kerültek pl. bűnüldözés nyomozati szervei, és más ellenőrzési feladatok Pl. Illetékhivatalok, Szerencsejáték Felügyelet bővülésével azok humán erőforrása integrálódott az apparátusba. Ezzel párhuzamosan az adóhiány jellegű megállapítások ugyanakkor megnégyszereződtek.

Klitgaard [1988] meghatározta az adócsalás és felderítés egyensúlyi pontját is, vagyis azt a pontot, ahol az adócsalás társadalmi határkölsége és az adócsalás csökkentésének társadalmi határkölsége megegyezik.

E ponton túl szerinte nem érdemes a feltárássra további költségeket fordítani, mivel az ellenőrzés várható hozamát a bekerülési költség lényegesen meghaladja.

Ezt én is alapvető korlátnak tekintem!

Másik oldalról ismert, hogy az ellenőrzések az ellenőrzött szervezet humán erőforrásainak jelentős részét is leköti.

Olyan ellenőrzési módszertan kidolgozására és alkalmazására van tehát szükség, amely az ellenőrzés határkölségét is figyelembe véve nem az ellenőrzési apparátus és az ellenőrzések további növelésével számol.

A megoldás az adóelkerülők nagyobb arányú felismerése érdekében olyan kockázatelemzési/analizálási módszer nyújthatja, amelynek segítségével hatékonyabban és olcsóbban lehet kiszűrni az adóalanyok közül azokat, akik az ellenőrzési modellben ún. elsőfajú hibák, azaz nagy valószínűséggel adóelkerülők vagy jogosulatlan visszaigénylők.

Különösen igaz ez az ÁFA adónemre, ahová az ellenőrzési kapacitás döntő része koncentrálódik és a megállapítások nagyrészt e területhez köthetők, és ezen adónemhez kapcsolódóan további más adónemeknél is elkerülés történik..

Nem jelent megoldást minden adóalany Áfa kiutalás előtti leellenőrzése, - amely a jelenlegi magyar gyakorlat – mivel ez rendkívül drága, pazarló és abban az esetben ha rendre befizető az adóalany a legtöbbször elkerüli az ellenőrzésre való kiválasztást.

Az adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis modellt ezen környezetre dolgoztam ki elméleti síkon.

A modellt alapvetően az Áfa ellenőrzésre és a vagyongyarapodási vizsgálatra dolgoztam ki, amelynek megvalósítását, esetleges felhasználását a gyakorlati szakemberek feladatául hagyom.

4.3.2 A modell működéshez felhasznált adatbázisok és informatikai háttér

A 4.1 fejezetben kifejtettem az Áfa elkerülések fő típusait, feltárássuk modell működése és az adóelkerülési ügylet felismerésének függvénye.

A jelenlegi ellenőrzési gyakorlatban alapvetően a kiutalás előtti ellenőrzés dominál, azaz ha az adóalany nettó befizető, akkor nagy valószínűséggel nem számíthat ellenőrzésre, - hacsak nem kapcsolódik hozzá egyéb kockázati tényező – így akkor is megússza az ellenőrzést, ha a levonásba helyezett számla valójában nem is létezik, vagy a számla mögött tényleges teljesítés nincs is.

Pl. Az adózó kimenő számlái mögött valós teljesítés nincs, valójában mintegy számlagyár.

A számlát befogadók ellenőrzése során felülvizsgálatra kerül a számla kibocsátójának Áfa befizetése, és mivel a számlagyár mindig befizetői pozícióban volt, az ellenőrzést eddig nagy valószínűséggel elkerülte, a fiktív számla is elfogadásra kerül az adóhatóság részéről, mivel

korábban nem került képbe a kibocsátó. Ezért szükséges a modell működése szempontjából a meglevő adatbázisok, informatikai háttér számba vétele és össze kapcsolás lehetőségének vizsgálata.

- **ADATBÁZISOK:**

A kockázat elemzéshez az adóhatóságoknak a szükséges informatikai adatbázisok már ma is rendelkezésre állnak: $A_y = (A_1, \dots, A_n)$

- A_1 - APEH adatbázisa, mely tartalmazza az adózó előző adóbevallásait, mérlegét és eredmény kimutatását, tevékenységének főbb jellemzőit, dolgozóinak és eszközeinek számát, értékét, kapcsolt vállalkozásainak listáját stb.
- A_2 - Más adóhatóságok információ bázisa, Pl. VPOP adatbázisa,
- A_3 - Külföldi adószervek információ szolgáltatása Pl. VIES- Eurocanet adatszolgáltatása, figyelem felhívása,
- A_4 - Adóhatóság rendelkezésére álló más információk pl. közérdekű bejelentések, saját gyűjtött adatok, publikációk, folyóiratok és internet hírek,
- A_5 - Cégbírósi adatok a vállalkozásokról, telephelyekről, cégadatok változásáról pl. tevékenység, tulajdonos, ügyvezetők, telephely változások stb.
- A_6 - Banki és biztosítói adatszolgáltatás, Pl. pénzmosás elleni törvény szerinti adatszolgáltatás a nagy összegű készpénz felvétel, valuta váltás, kockázatos országokba történt átutalásról,
- A_7 - Földhivatali és illeték nyilvántartás az ingatlanokban bekövetkezett tulajdonos változásról, Pl. ugyanazon ingatlan rövid időn belüli többszöri tulajdonosváltása jelentős érték Eltéréssel.
- A_8 - Más hatóságok ellenőrzése során küldött átiratok pl. be nem jelentett foglalkoztatásról, engedély nélküli kereskedelemről, igazolatlan eredetű áruval stb.
- A_9 - A modell sikeres működése érdekében **bevezetendő egy olyan új adatszolgáltatási előírás**, amelyre tudomásom szerint még nincs gyakorlat az Európai Unió országokban, de Magyarországon megítélésem szerint ennek minden feltétele adott, **hogy az adózók minden értékesítésükről és beszerzésükről** vagy esetleg egy bizonyos összeghatár felettiről Pl. 5.000 Euro feletti árbevételt elért vállalkozások minden értékesítésükről és beszerzésükről **nyújtsanak számítógépes adatszolgáltatást az adóhatóság felé** negyedévente illetve ha ezen értékesítés eléri negyedévente a 100.000 Eurót, akkor havonta.
Az adatszolgáltatás elve megegyezik Magyarországon is jelenleg már működő export eladások utáni negyedéves ún. VIES rendszer (EUROCANET) az Unió országok egymás közötti kereskedelméről szolgáltatandó kimutatással illetve a VPOP felé biztosítandó havi jövedéki termékek forgalmi és leltár jelentésével.

• INFORMATIKAI HÁTTÉR

Jelenleg már működik az elektronikus bevallás rendszere, az APEH országos adatátviteli hálózata rátelepült az Elektronikus Kormányzati Gerinchálózatra, kiépült a biztonságos adattovábbítás és lehívás elérési rendszere.

Megítélésem szerint az adatok fogadásához minden feltétel adott!

Cégek oldaláról az elektronikus Áfa bevallás már ma is működik, hasonló rendszerrel kellene az árbevételeket és beszerzéseket is elektronikus formában közölni.

A számla tartalma már ma is egységes, illetve szükséges lehet bizonyos előírásokat az egységes adatkezelés érdekében a számviteli információs rendszerre vonatkozóan módosítani.

• KOCKÁZATANALIZÁLÁSI PROGRAM - SZOFTVER

Ha a MEGLEVŐ adatbázisok az értékesítésekről és beszerzésről is rendelkezésre állnak, a tetszőlegesen megadandó leválogatási szempontok

$$f_{\Sigma K} = f_{\Sigma (K1-Kn)}$$

szerinti szoftver elkészítése a beruházási igény.

A meglevő központi számítógépes gépkapacitásra elkészítendő program ára vélhetően a többlet adóbevételekből, illetve a költség megtakarításból rövid időn belül megtérül.

Igazolódott tehát 8. hipotézisem, hogy rendelkezésre áll, illetve viszonylag alacsony költséggel létre hozható az az adatbázis és informatikai háttér valamint kockázat analízáló program, amellyel az ellenőrzési költségek lényeges növelése nélkül is kiválasztható, beazonosítható az adóelkerülést végző kritikus adózói kör.

Ez 6. tézisem.

T6:

Rendelkezésre áll, illetve viszonylag alacsony költséggel létre hozható az az adatbázis és informatikai háttér valamint kockázat analízáló program, amellyel az ellenőrzési költségek lényeges növelése nélkül is kiválasztható, beazonosítható az adóelkerülést végző kritikus adózói kör.

4.3.3. A modell működése

A kritikus adózói kör beazonosítása ún. kockázat elemzése nem más, mint az adóelkerülő vállalkozás profiljának megalkotása.

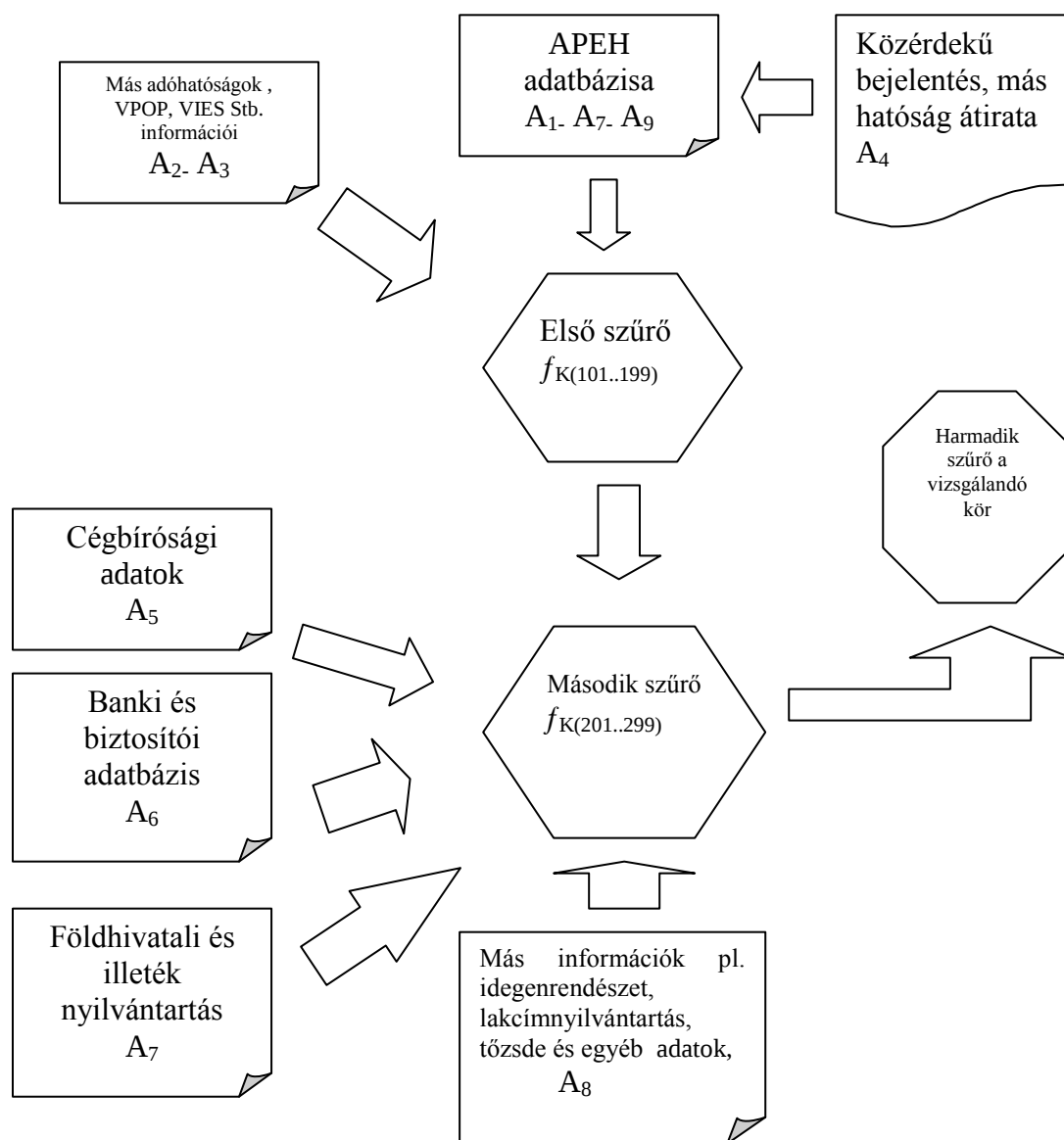
A leválogatási szempontok $f(K_1-K_n)$ szerinti vizsgálat során a kockázatos vállalkozás 1-est kap, a feltételt nem teljesítő 0-t.

A szűrőn „fennakadt” vállalkozás további adatbázis felhasználásával $f(K_1-K_n)$ vizsgálatra kerül. A kockázatosnak ítélt vállalkozások konkrétan leellenőrzésre kerülnek.

A több szintű kockázat analízis modell felépítését a 17. sz. ábra mutatja be.

17. sz. ábra

Az adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis modell működése (AKA modell)

Az adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis – database informations risk analysis - (AKA) célja azoknak az adó alanyoknak a beazonosítása, akik adó visszaigénylését már a kiutalás előtt feltétlenül le célszerű ellenőrizni, hogy a visszaigénylés jogszerű-e, illetve azokra is, akik habár nem kérnek visszautalást, mindig nettó befizetők, de bevallásaik vagy egyéb információk alapján fiktív bizonylatokkal, ügyletekkel fedték el az adófizetési kötelezettséget, esetleg számlagyárként működhetnek, vagy gyanús tranzakciókat végezhetnek. Pl. hiányzó kereskedők vagy buffer cégek stb.

A következőkben javaslatot teszek a szoftver által alkalmazandó néhány leválogatási szempontra, - amely a szakterületet tölem jobban ismerők által – tetszőlegesen bővíthető:

• **Eső szűrő:**

Alapvetően az APEH és VPOP és más adóhatóságok Pl. VIES rendszer (EUROCANET) adatbázisának felhasználásával működik és a következő feltételek szerint történik a kiválasztás:

- K₁₀₁ - Van eltérés a tekintetben, hogy egyik adózó bevallotta az eladást, de a másik nem mint beszerzést?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₂ - Van-e olyan cég, aki jelentős beszerzést, eladást végez, de nincs adóbevallása, befizetése?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₃ - Végez-e a vállalkozás ún. kockázatos termékek gyártását, kereskedelmét kockázatos termék jelenleg a számítógép alkatrészek, gépkocsi alkatrészek, telekommunikációs eszközök és alkatrészek, jövedéki termékek, távol-keleti import áru stb.?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás az ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₄ - Végez-e termék értékesítést az adózó bizonyos értékhatár felett, pl. 5.000 Euró/hó holott nincs alkalmazottja, vagy az egy alkalmazottra eső árbevétele az ágazati átlagát lényesen meghaladja?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₅ - Van-e olyan kezdő vállalkozás, aki már az induló időszakban nagy árbevételt ér el? Pl. havi 50.000Euró/alkalmazott/hó.
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₆ - A vállalkozás exportál vagy importál kapcsolt vállalkozásoknak, esetleg kockázatosnak ítélt országokba Pl. Szerbia, Szlovákia, Románia, Ciprus ?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₇ - Van-e olyan cég, aki nagy értékű terméket értékesít, vagy szolgáltat, de nincs saját eszköze, gépe, telephelye?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás az ún. 2. szűrőbe kerül.

- K₁₀₈ - Van-e olyan új értékesítés, fő tevékenység megváltozása amely az eddigi megszokott tevékenységüktől távol esik pl. építőipari cég számítógépes alkatrésszel kezd kereskedni, vagy a gazdasági esemény nagyságrendje olyan, hogy normál ügymenetben finanszírozására likvid eszközökkel a cég nem rendelkezik?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₀₉ - Van-e olyan cég, akit a nemzetközi VIES rendszer importőrként jelölt meg, ugyanakkor erről adatszolgáltatásában nem nyilatkozott?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás az ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₁₀ - Van-e a cégre vonatkozóan más hatóságtól valamilyen törvénysértésre utaló jelzés vagy közérdekű bejelentés, hogy a vállalkozás szabálytalan foglalkoztatást végez, vagy kifizetéseit csak részben szabályos úton végzi illetve fiktív számlákat fogad el?
Az ide került 1-es minősítésű vállalkozás további vizsgálati körbe ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₁₁ - Van-e az adóalanyok között olyan cég, aki rendkívül magas árbevétele mellett alacsony ágazati jövedelmezőséggel dolgozik, vagy veszteséges, Áfa visszaigénylése általában nincs, ugyanakkor a finanszírozási igényét tagi kölcsönből vagy más nem banki külső finanszírozásból biztosítja?
Pozitív eredmény esetén a vállalkozás 1-es minősítést kap, és az ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₁₂ - Van-e a vizsgálati csoportba került cégnek az ügylet finanszírozásához saját eszköze pl. előző évi mérleg szerinti likvid forrása, vagy hitelfelvétele?
Negatív eredmény esetén a cég 1-es minősítést kap, és az ún. 2. szűrőbe kerül.
- K₁₁₃ - Van-e a vállalkozás, vagy jelentős befolyással bíró tulajdonosának, vezető tisztségviselőjének külföldi bejegyzésű más vállalkozása, illetve van-e ez üzleti kapcsolatban a magyar céggel.
Pozitív eredmény esetén a vállalkozás 1-es minősítést kap, és az ún. 2. szűrőbe kerül?
- K₁₁₄ - Van-e olyan ingatlan értékesítés, amely rövid időn belül többször cserélt gazdát, ugyanakkor a vételár tekintetében jelentős eltérés található?
Pozitív eredmény esetén az eladó és vevő vállalkozás egyaránt 1-es minősítést kap, és az ún. 2. szűrőbe kerül.

• Második szűrő:

A bekerült 1-es minősítésű vállalkozások analízisa történik meg, a további leválogatási szempontoknak megfelelően.

E szűrőben a kockázatvizsgálat azt elemzi, hogy hány 1-es jellel került a szűrőbe a vállalkozás, illetve hogy szerepel-e más adatbázisokban a bővített kiválasztási szempontok szerint Pl. Cégbíróság, Pénzmosásról szóló törvény adatszolgáltatása, Lakcímnnyilvántartás, Bűnügyi és idegenrendészeti nyilvántartás stb., egyéb hatóságok átiratai stb.

Ha a leválogatási szempontnak az adózó megfelel, akkor a korábbiak szerint további 1-es minősítést kap.

Legalább két 1-es minősítés, már biztosan a 3. szűrőbe kerülést eredményezi.

A lehetséges leválogatási szempontok:

- K₂₀₁ - Van-e olyan cég aki az első szűrő adataiból legalább két szempontból kiemelésre Került?
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₂ - Van-e olyan cég, akinek készpénz pénzmozgásáról, nagy összegű ki és befizetéséről a bankok adatot szolgáltatnak?
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₃ - Van-e olyan cég, akinek tulajdonosában vagy ügyvezetésében olyan változás történt, hogy az új személy nem rendelkezik lakással, gépkocsival, esetleg tartózkodási hellyel vagy postacímén küldeményeit nem veszi át?
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₄ - Van-e a cégnek, olyan tulajdonosa vagy vezető tisztségviselője, aki már korábban már volt büntetve, vagy vagyontárgyain adóvégrehajtás szerepel?
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₅ - Történt-e székhely és új többségi tulajdonos változtatása, a székhely és tulajdonos létezik-e, hány cég van ugyanarra a székhelyre bejelentve?
Székhelyváltozás, nem létező székhely, új többségi tulajdonos megjelenése, vagy több mint 5 cég ugyanazon telephelyen 1-es minősítést jelent.
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₆ - Leválogatandó szempont, hogy a vállalkozás ügyvezetője és tulajdonosai adtak-e személyi jövedelemadó bevallást, van-e társadalombiztosítási jogviszonya, milyen messze található állandó lakcíme vagy jellemző tartózkodási helye a vállalkozás telephelyétől?
Ha nincs adóbevallásuk, vagy biztosítási jogviszonyuk, illetve több mint 50 km-re laknak/tartózkodnak a telephelytől mindez kockázatot és 1-es minősítést jelent.
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₇ - Vizsgálandó, hogy amennyiben a vezető tisztségviselő külföldi állampolgár, vajon létező személy-e, illetve valóban részt vesz-e az ügymenetben ténylegesen, van-e magyarországi szokásos tartózkodási helye, vízuma stb.?
Negatív eredmény esetén 1-es minősítést jelent.
Az 1-es minősítésű egyén további vizsgálati körbe ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₀₈ - Vizsgálandó van-e olyan vállalkozás, amelyre vagy annak vezetőire, tulajdonosaira vonatkozóan más hazai vagy külső hatóságok elmarasztaló jelzést adtak?
Pl. be nem jelentett foglalkoztatás, jövedéki termékekkel kapcsolatos szabálysértés, büntetőjogi eljárás megindulása stb.
Pozitív eredmény esetén az adózó 1-es minősítést kap, és az ún. 3. szűrőbe kerül.

- K₂₀₉ - Van-e más ellenőrző programoktól (pl. Xenon szoftver, amely az interneten rendszeresen felkínált értékesítést ellenőrzi, és a szokásostól eltérő tranzakciókat jelzi), illetve hirdetések, kamarai információk analízisa eredményeként olyan jelzés valamely vállalkozásra, hogy tevékenységét rendkívül nyomott ún. dömping áron értékesíti, vagy a megszokottól eltérő tranzakciókat bonyolít?
Pozitív eredmény esetén az adózó 1-es minősítést kap, és a 3. szűrőbe kerül.
- K₂₁₀ - Vizsgálandó, van-e olyan vállalkozás amelyre, vagy annak vezetőire, tulajdonosaira vonatkozóan más hazai vagy külső szervezetek Pl. bankok, tőzsdék olyan jelzést adtak, hogy ott jelentős Pl. 10.000 Euró feletti ügyletekben jelentek meg, esetleg olyan áruval kereskednek arany, ezüst, kőolaj, földgáz, villamos áram, széndioxid kvóta, amely áruval vélhetően nem rendelkezhetnek?
Pozitív eredmény esetén az adózó 1-es minősítést kap, és az ún. 3. szűrőbe kerül.
- K₂₁₁ - Vizsgálandó, van-e olyan vállalkozás amelyre, vagy annak vezetőire, tulajdonosaira vonatkozóan olyan jelzés érkezett, hogy adóparadicsomokba, tulajdonában levő más kapcsolt vállalkozásinak külföldi számláira nagy összegű, Pl. 100.000 Eurót meghaladó átutalás történt?
Pozitív eredmény esetén az adózó 1-es minősítést kap, és az ún. 3. szűrőbe kerül.

• **A Harmadik szűrőbe került adózókat** a területileg illetékes megyei/régiós igazgatóságnak mint jelentős kockázatot rejtő vállalkozást kell megnevezni, és a szokásos ellenőrzési program kiegészítéseként - ha nincs rendkívüli és elfogadható magyarázat - a helyszíni operatív, okmányos és számítógépes ellenőrzés keretében leellenőrizni,

A revizori kapacitást e körbe került vállalkozások körére kell elsődlegesen koncentrálni. Az ellenőrzést a több kockázati feltételen pozitív elbírálást kapott vállalkozással célszerű kezdeni.

A harmadik szűrőbe került vállalkozások vizsgálata történhet a hagyományos átfogó, célvizsgálat vagy becslés keretében, de történhet számítógépes ellenőrzés és ellenőrzési program igénybe vétele mellett is.

Az elmúlt években kiépített informatikai bázisok összekapcsolása, valamint az általam említett kockázatelemzési módszertan széleskörű alkalmazása, az ellenőrzés hatékonyságát megalapozó kiválasztási módszerek továbbfejlesztése eredményeként az APEH adókülönbözet feltárása lényegesen növelhető lenne, és a lebukás kockázata (p) alapvetően megváltozna!

Természetesen ehhez szükséges a számviteli információs rendszer informatikai háttér további fejlesztése, pl. a revizorok teljes körének laptoppal való ellátása, közvetlen mobil internet elérhetőség stb. hogy külső helyszínről is biztosan elérjék a szükséges adatállományokat.

4.3.4 Az AKA modell valós környezetben végzett teszt eredménye

A modell elméleti működése felírható a következő formában:

$$(X_y) = f_k\{\sum A_z\}$$

ahol:

X_y = azon kiválasztott $y:(1 \dots n)$ számú adóalanyok, amelyek az adatbázisok leválogatása után megfelelnek megadott feltételeknek

f_k = azon $k:(1 \dots n)$ számú leválogatási feltételek függvénye, amelyeket a program beállításakor a megfelelő szűrési szinten megadadásra kerülnek

A_z = azon $z:(1 \dots n)$ adatbázisok, amelyeken a leválogatás feltételei vizsgálatra kerülnek

$n = \infty$ (végtelen)

A modell gyakorlati hasznosíthatóságához adatgyűjtést végeztem az elmúlt 2 év nagy összegű áfa és adó elkerülést végző vállalkozásairól.²⁴

Az elmúlt 2 évben nyilvánosságra került információk csoportosítását követően összeállítottam 30 esetre vonatkozó teszt adatokat, amelyet a 8. számú melléklet tartalmaz.

Ezek felhasználásával végeztem el az AKA modell elméleti próbáját, melynek eredményeit a 14. táblázat mutatja azon ismérvek szerint, hogy hány válogatási szempont vizsgálatánál kapott volna 1-es minősítést a vállalkozás.

Feltételeztem hogy az adatbázisok feltöltésre kerültek illetve az AKA modell gyakorlatban is alkalmazásra került.

A szűrési feltételek pozitív eredményét a mellékletben vastag betűs kiemeléssel jelöltem meg.

A modell teszt adatainak vizsgálatát követően megállapítható, hogy az előzetesen megfogalmazott adatbázis és leválogatási követelményeknek a tesztadatok megfeleltek, az átlagos pozitív szűrési eredmény 3,43 feltétel volt, azaz az adóelkerülés feltárásra került volna.

²⁴ Az összesítéshez a [http:// google.hu](http://google.hu) „Áfacsalás” kulcsszó mellett az Index Hírkereső által összeállított „Áfacsalás” listáját használtam.

15. sz. táblázat

Az AKA modell működésének eredményei a tesztadatok függvényében

Sor-szám	Vállalkozás	Adóhiány Mio Ft	Pozitív szűrési feltétel	Össz. db.
1	Magyarországon bejegyzett cég	650	$K_{101} - K_{240}$	2
2	Magyar vállalkozások jogtanácsosi iroda vezetésével	1500	$K_{101} - K_{102} - K_{103} - K_{109}$	4
3	Egri Ászok Kft.	1155	$K_{103} - K_{106}$	2
4	Kiskunfélegyházi Autókereskedés	1500	$K_{102} - K_{103}$	2
5	Budapesti Vállalkozók	100	$K_{102} - K_{113}$	2
6	Hét Dél-Alföldi vállalkozás	1094	$K_{102} - K_{107}$	2
7	Távol-Keleti Bűnözői csoport	4800	$K_{102} - K_{103} - K_{109}$	3
8	OTP Trade	10000	$K_{103} - K_{105} - K_{107} - K_{109} - K_{211}$	5
9	Budapesti Vállalkozás	100	$K_{101} - K_{102} - K_{113} - K_{205}$	4
10	Ruházati vállalkozás	100	$K_{101} - K_{102} - K_{107}$	3
11	Magyar állampolgárok	1200	$K_{102} - K_{103}$	3
12	Soproni Vállalkozás	2800	$K_{101} - K_{103} - K_{109}$	3
13	Szegedi kereskedő cég	690	$K_{101} - K_{102} - K_{107} - K_{111}$	4
14	Magyar vállalkozók	335	$K_{101} - K_{102} - K_{103} - K_{202}$	4
15	4 Székesfehérvári Vállalkozás	557	$K_{102} - K_{103} - K_{109} - K_{202}$	4
16	Pécsi székhelyű gazdasági társaság	417	$K_{101} - K_{102} - K_{107} - K_{203}$	4
17	Bács-Kiskun Megyei Vállalkozás	2600	$K_{101} - K_{102} - K_{107} - K_{109} - K_{202}$	5
18	Külföldiek	5000	$K_{101} - K_{102} - K_{210}$	3
19	Szegedi Kft.	500	$K_{101} - K_{102} - K_{203}$	3
20	Szlovákiai társaság magyar ügyvezetővel	300	$K_{101} - K_{102} - K_{107} - K_{109}$	4
21	Komlói Kft.	45	$K_{101} - K_{102} - K_{107} - K_{206}$	4
22	Magyar társaságok	770	$K_{102} - K_{107} - K_{109}$	3
23	Magyar és kínai tulajdonlású társaságok	1500	$K_{102} - K_{103} - K_{109} - K_{202}$	4
24	Érdi, Fővárosi és zalai társaságok	300	$K_{102} - K_{106} - K_{107} - K_{204}$	4
25	Magyar számítástechnika ker. társ.	1200	$K_{102} - K_{103} - K_{109}$	3
26	Magyar autókereskedő társaságok	4000	$K_{101} - K_{103} - K_{106} - K_{109}$	4
27	Fővárosi autókereskedő társaságok	2000	$K_{103} - K_{107} - K_{203}$	3
28	Magyar társaságok szerb ügyvezetővel	580	$K_{102} - K_{103} - K_{106} - K_{109} - K_{207}$	5
29	Fejér és Borsod megyei társaságok	991	$K_{102} - K_{103} - K_{109}$	3
30	Főváros melletti társaságok	1500	$K_{102} - K_{103} - K_{109}$	3
	Összesen	47634		102

Forrás: saját minősítés és számítások

A fenti elemzések és teszt eredmények igazolják hipotézisemet, hogy:

T7: Az Általános Forgalmi Adó adónem, mint költségvetési bevétel kiemelt ellenőrzési terület az adóhatóságok részéről, az adóalanyok rendkívül nagy száma, az adóelkerülés nagyságrendje, valamint az ellenőrzési kapacitások szűk keresztmetszete miatt.

Ezen adónemre kidolgozott kockázat analízis modell (AKA) alkalmazásával és a szűrési paraméterek megfelelő kiválasztásával jelentősen szűkíthető és beazonosítható az a kritikus adózói kör, amely kiemelt kockázatot jelent ezen adónem szempontjából.

Ezen vállalkozások adó bevallását, számviteli információs rendszerét soron kívüli helyszíni ellenőrzés keretében kell felülvizsgálni, ezáltal az adó fizetés elmaradását vagy a jogcím nélküli adó visszaigénylését megakadályozni.

4.4 Az „AKA” modell alkalmazásának lehetősége a vagyongyarapodási vizsgálatra és más adónemek ellenőrzésére

A vagyongyarapodási vizsgálat a normál és az előbbieken említett ellenőrzéshez képest annyiban speciális, hogy alapvetően az adóelkerülés és rejtett gazdaságból származó jövedelmek utólagos felderítését szolgálja.

A vizsgálat azon az elven nyugszik, hogy a nem legális szférában, vagy nem adózott jövedelem megjelenik vagyongyarapodás vagy rendkívüli kiadás formájában. Ennek megfelelően a vagyonnövekedés vagy költsékezés beazonosításával az adózatlan jövedelem, adóeltitkolás is felfedhetővé és utólagosan megadóztathatóvá válik.

A vagyongyarapodási vizsgálat módszertana a normál ellenőrzéstől több tekintetben eltér.

A leglényegesebb különbség, hogy nem a vállalkozás, vagy magánvállalkozó számviteli információs rendszere, hanem a vállalkozás tulajdonosának vagyoni helyzete és életvitele illetve az abban bekövetkezett változások az ellenőrzés tárgyai.

A vagyongyarapodási vizsgálat indításakor nyilatkozat formájában teendő olyan kérdéssort tesznek fel az ellenőrzés alanyának, (9. sz. melléklet) amely fontos információkat szolgáltat az adózó vagyoni, jövedelmi és életvitelével kapcsolatban, de tisztázhatja magát a kiválasztás során előzetesen feltételezett adózatlan jövedelemszerzés vélelme alól is.

A vagyonosodási vizsgálat speciális módszertana keretében a bizonyított készpénz kiadások alapján kerül a készpénzben történt jövedelem vélelmezésre, azaz ha eltérés van a bevallott jövedelemhez képest a kiadások nagyságrendjében, a jövedelemmel nem igazolt kiadásrészt eltitkolt jövedelem tekintik és az ezen részre eső adóhiány és bírság megállapításra kerül.

A vagyongyarapodási vizsgálat - magas költségei miatt - általában olyan magánszemélynél, magánvállalkozóknál, társas vállalkozás tulajdonosainál kerülnek lefolytatásra, ahol valamilyen információk alapján a korábbi adóelkerülést vélelmezi az Adóhatóság.

Megítélésem szerint az Áfa adónemben már sikeresen tesztelt adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis modell (AKA) e területen is sikeresen alkalmazható a kiemelt kockázatú adóalanyok ún. adóelkerülők utólagos beazonosítása érdekében.

Az „AKA” modell által felhasználandó adatbázisok $A_y = (A_1, \dots, A_n)$ az Áfa ellenőrzés során eredményesen használhatóak, de kisebb eltérések is lehetnek.

Pl. reptéri, határátlépési információk adatbázisa vagy gépjármű, légi jármű, hajó nyilvántartás.

Az adatbázisok ismételten összefoglalva a következők:

- APEH adatbázisa, mely tartalmazza az adózó személyi jövedelemadó bevallását, illeték részleg nyilvántartását a vásárlásokra és örökségre stb. vonatkozóan,
- Más adóhatóságok Pl. VPOP, adatbázisa,
- Földhivatali nyilvántartás,
- Cégbírószági adatok,
- Adatszolgáltatásra kötelezett szervezetek számítógépes adatbázisokból nyerhető kontroll információi,
- Banki és biztosítói adatszolgáltatás,
- Külföldi adóhatóságok megkeresésre adott információi,

- Adóhatóság rendelkezésére álló más információk pl. közérdekű bejelentések, saját gyűjtött adatok, publikációk, folyóiratok és internet hírek,
- Más hatóságok ellenőrzése során küldött átiratok,
- Lakcím és idegenrendészeti nyilvántartás,
- Reptéri, határátlépési adatbázis.

A fenti adatbázisok és a rendelkezésre álló informatikai, számítógépes háttér felhasználásával a rögzítésre került kiválasztási szempontok $f(K_1-K_n)$ szerint meghatározhatók, leválogathatók azok a magánszemélyek, mint esetleges adó elkerülők, akik eddig nem kerültek az ellenőrző adóhatóságok látókörébe, vagy a korábbi hagyományos ellenőrzés a jövedelemszerzés adózatlan voltát nem tudta feltárni.

Ezen ellenőrzésnél megítélésem szerint elégséges egyszeri szűrő alkalmazása, a leválogatási szempontból pozitívan elbírált adóalany a vizsgálandó körbe kerül.

A válogatási szempontok a rendelkezésre álló információ bázis és a személyi adatvédelmi törvények által behatároltak, de mégis meghatározható olyan kritérium rendszer, amely a bevallott jövedelem és az igazolt kiadás közötti eltérésre rámutathat.

Lehetséges leválogatási paraméterek:

- K_{301} - Az adóbevallások adataiból megállapítható, hogy ki az aki elmulasztotta a bevallását, vagy túl alacsony jövedelme kiadásaihoz, fogyasztási szokásaihoz képest pl. nagy értékű ingatlan építése, vásárlása vagy eladása, vagy nagy értékű ingóság adásvétele (terepjáró, vitorlás, repülőgép, helikopter).
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K_{302} - Nagy összegben történt-e tőkeszámlára befizetés, vagy tagi hitel nyújtás tulajdonában levő vállalkozásnak?
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K_{303} - Ha a magánszemély magánvállalkozó, vagy társas vállalkozás tulajdonosa, és vállalkozása nem kezdő vállalkozás, de több éve veszteségesen működik, ugyanakkor más bevallott jövedelme nincs.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K_{304} - Ha a magánszemély magánvállalkozó, vagy társas vállalkozás tulajdonosa, és a Vállalkozás adózói életútja kockázatosnak minősül pl. kezdő vállalkozás rövid időn belül rendkívül magas forgalmat ér el, majd rövid időn belül megszűnik.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K_{305} - Más magánszemélynél végrehajtott vagyonvizsgálat eredményeként vagy más hatóságok (VPOP, rendőrség stb.) jelzései szerint adó eltitkolás lehetőségre utalás történt.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K_{306} - Korábban lefolytatott más, kapcsolódó adóhatósági vizsgálatok eredményei terhelőek a magánszemélyre pl. pénzmosás adócsalás, csalárd csőd, egyéb gazdasági bűncselekmények gyanúja.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.

- K₃₀₇ - A magánszemély gyors vagyongyarapodásával kapcsolatban megalapozott közérdekű bejelentés történt.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül
- K₃₀₈ - Felszámolás alatt álló vállalkozások tulajdonosai, vezető tisztségviselői, akik jelentős adó- járulékhátralékot hagynak hátra, miközben cégüket jogutód nélkül véglegesen meg kívánják szüntetni.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K₃₀₉ - Fiktív költségeket befogadó vagy bevételüket számla és nyugtaadási kötelezettség elmulasztásával eltitkoló vállalkozók tulajdonosai, tagjai vagy vezető tisztségviselői.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K₃₁₀ - Ha a magánszemély magánvállalkozó, vagy társas vállalkozás tulajdonosa, és a vállalkozásból nincs osztalék vagy vállalkozói kivét, és a vállalkozásban minimálbérnek ugyanakkor jelentős értékű Pl. 10.000 Euro feletti értékű vagyontárgyat vásárol.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K₃₁₁ - Ha a magánszemély magánvállalkozó, vagy társas vállalkozás tulajdonosa, és a vállalkozás tartósan veszteséges vagy ágazati átlag alatti jövedelmezőségű, ugyanakkor nagy összegű, rendkívüli értékcsökkenést vall be, amely nagy értékű eszköz megvételére utalhat vagy nagy összegű beruházás elszámolására, amelyhez jelentős állami vagy önkormányzati támogatás kapcsolódhat.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.
- K₃₁₂ - Az adóalany olyan kiadásokat teljesíthetett készpénzben, Pl. banki befizetés, Nyilvántartott nagy értékű vagyontárgy vásárlása amelyet sem vállalkozásból való jövedelem kivétele, sem bérjövödelme vagy egyéb ismert bevételei pl. örökség, nyereség, hitel nem fedezhetett.
Az ide került egyén 1-es minősítést kap, és a vizsgálandó körbe kerül.

A vizsgálandó körbe került személyeket először hagyományos eszközökkel célszerű áttekinteni, nem téves-e az adatszolgáltatás, vagy valamilyen ismert tényező miatt került-e be a kiválasztottak csoportjába, majd azt követően az adózót célszerű helyszíni ellenőrzés keretében felülvizsgálni.

A helyszíni ellenőrzés keretében beszerzésre kerülnek a számlavezető banktól a konkrét pénzbefizetés, pénzfelvételre vonatkozó adatok, valamint áttekintésre a vizsgálatra került személy készpénzben teljesített vásárlásai és egyéb kiadásai.
Elkészül egy készpénz szemléletű mérleg a kiadásokról-bevételekről.

A kiadások megállapítását követően a vizsgált személy hivatalosan bevallott jövedelme és a megküldött nyilatkozatában megadott, további nem adóköteles bevételei pl. kölcsön, örökség, nyereség, ajándék szintén bekerül a mérlegbe.
Ha ezen bevétel nem fogadható el adózott jövedelemként, vagy az így összehasonlított összes adózott bevétel és kiadás között eltérés található a kiadások javára, akkor eltitkolt bevétel vélelmezhető, becslésre kerül és a hiányzó bevételre a meg nem fizetett adók és járulékok is előírásra kerülnek.

A fenti adatbázis és leválogatási szempontokkal az „AKA” modell alkalmazása a rejtett gazdaság utólag feltárását szolgáló vagyongyarapodási vizsgálatához is jól hasznosulhat. A modell vagyongyarapodási vizsgálat keretében történő használata úgy járul hozzá a rejtett gazdaság feltárásához, hogy az adóelkerülést az eseményeket követően, utólagosan tárja fel, azaz a lebukás valószínűségének kockázata (p) időben kitolásra kerül. Igazoltnak tekintem tehát 10. hipotézisemet is.

T8: Az „AKA” modell alkalmazása a rejtett gazdaság utólag feltárását szolgáló vagyongyarapodási vizsgálatához is jól felhasználható. Ezen speciális vizsgálati módra, a helyszíni ellenőrzéssel és becslési eljárással kombinálva a kockázat analízis modell (AKA) alkalmazásával és a szűrési paraméterek célorientált kiválasztásával utólag is beazonosítható az a kritikus adózói kör, amely korábban jelentős adózatlan jövedelemre tett szert.

Megítélésem szerint az „AKA” modell más adónemek pl. Társasági Nyereségadó, Támogatások igénybe vétele, járulékellenőrzés stb. a bemutatott elveknek megfelelően kidolgozható, és azt követően eredményesen használható.

Más adónemekhez, esetleg adóparadicsomba menekített adózatlan jövedelmeknek, korrupció „AKA” modellel és módszerrel való feltárása ezen munkámnak nem része, de e területtel kapcsolatos jövőbeni kutatásaim irányát megadja.

III. RÉSZ

KÖVETKEZTETÉSEK, KONKLÚZIÓ, TÉZISEK

Dolgozatom fókuszában a rejtett gazdaság (Schattenwirtschaft/hidden economy) kutatása áll. Ennek keretében fel kívántam tární ezen szegmens számba vételét, társadalmi elfogadottságát, GDP-n belüli részesedését, befolyásoló tényezőit és jellemző megjelenési formáit és területeit.

Áttekintettem a feltárás szervezeti és eszközrendszerét, módszertanát, illetve a kiemelt kockázatú adózók beazonosításához egy olyan modellt dolgoztam ki, amely alapvetően az adózókról rendelkezésre álló informatikai bázisok meghatározott kockázati szempontok szerinti leválogatása, ezáltal a fekete gazdaságban nagy valószínűséggel részt vevők meghatározása.

Úgy tekintetem, hogy a rejtett gazdaságban való részvétel mögött általában az adóterhelés alóli kibújás szándéka áll, amely egyben kormányzati kudarc is.

Az egyén döntését, hogy részt vegyen-e a rejtett gazdaságban, azaz fizessen vagy ne fizessen adót, alapvetően a döntési alternatívákhoz kapcsolódó költségek és hasznok határozzák meg, de rendkívül fontos az állam rejtett gazdasághoz való kapcsolódása is.

A rejtett gazdaság megítélésével, társadalmi elfogadottsággal kapcsolatos hipotézisemet Progresszív Intézet által végzett empirikus vizsgálat kiértékelésével valamint más kutatók által közölt felmérések összehasonlításával igazoltam.

Dolgozatom gerincét a Becker G. S. [1976] bűnözői magatartásra kialakított modelljének továbbfejlesztéseként létrehozott ún. adócsaló/adóelkerülő magatartás modell elemeinek vizsgálata képezi.

Elemzési és tesztelés módszerével sikerült igazolni hipotézisemet, hogy a rejtett gazdaság szereplőire az állam adóztatási politikája ún. adórátá, az ellenőrzés rendszerének hatékonysága ún. lebukás kockázata illetve a büntetés nagysága van befolyásoló hatással, a jövedelem nagysága lényeges szerepet nem játszik az adózó döntésének meghozatalakor.

Azon hipotéziseimet, hogy az állampolgárok, vállalkozások adófizetési viselkedése összefügg az ország jövedelemtermelő képességével - amelyet az egy főre eső GDP-vel reprezentáltam - valamint hogy az adóztatás szintje és a jövedelemtermelő képessége összefügg, elvetettem.

Matematikai statisztikai módszerrel, ún. korreláció számítással kíséreltem meg ezen összefüggések kimutatását és igazolását, de a számítások előzetes feltételezésemet nem igazolták.

Az OECD országokra végzett számításom az adóztatás szintje és a rejtett gazdaság részaránya között ugyanakkor gyenge kapcsolatot mutat, amely arra engedett következtetni, hogy az adók magassága az ún. túladóztatás egyenes következménye lehet a rejtett gazdaság térnyerésének.

Az állam szerepét elsősorban adóztatással és fiskális politikájával kapcsolatban tekintetem át, különösen a globalizáció hatását az állam rejtett gazdaság fennmaradása elleni lépéseire, mivel napjainkban a globalizáció már nem csak az áruk és szolgáltatások piacán, a termelés és a különféle technológiák alkalmazásában, vállalatok működésében van jelen, hanem a pénzügyi és adórendszerekben és a rejtett gazdaság területén is.

Az állami fiskális gazdaságpolitikán belül az irányítási és ellenőrző tevékenység egyre inkább a nemzetközi együttműködés (globális és integrációs szervezetek) irányába tolódott el.

Globális megoldandó kérdéssé vált, hogy mi módon lehet az állam fokozottabb szerepvállalásához szükséges erőforrásokat előteremteni úgy, hogy az a makrogazdasági egyensúlyt ne érintse, illetve a vállalkozások és háztartások adóterheit tovább ne növelje.

Az állami tevékenységeken belül kiemelt jelentőségű feladattá vált az adók mind hatékonyabb beszedése, és az eltitkolt jövedelmek és adók ún. rejtett gazdaság mind magasabb arányú feltárása.

A szakértői becslések Magyarországon a rejtett gazdaság miatti adókiesést 1.000-1.500 Milliárd forintra becslik, amely a magyar költségvetés bevételeinek 10-15 %-a.

Dolgozatom keretében a nemzetközi és a magyar adórendszer gyakorlatának összehasonlító elemzése útján kísérletet tettem azon magyar sajátosságok feltárására, amelyek hozzájárulhatnak a rejtett gazdaság magyarországi rendkívül magas szintjéhez.

Az adórendszerek, típusok nemzetközi összehasonlító elemzése igazolta előzetes feltételezésemet, hogy az Európai Unió átlaghoz viszonyított rendkívül magas magyar

adóterhelés, (θ) ezen belül az élőmunka terhelés magas aránya, az általános forgalmi adó kiemelkedő általános kulcsa, valamint a vagyoni típusú adók alacsony részaránya jelentősen hozzájárulhat a magyarországi adóelkerülés magas szintjéhez.

Áttekintem az ellenőrző hatóságok hatáskörét, alkalmazott módszertanát és eszközrendszerét, amely alapvető tényező a lebukás kockázatának (p) mértékét illetően.

Ennek keretében igazoltam hipotézisemet, mely szerint a hatósági adó és pénzügyi ellenőrzés valójában az adózó pénzügyi/számviteli információs rendszerének felülvizsgálata, összehasonlítása a valós folyamatokkal és előírásokkal.

Az ellenőrzési illetőség és eszköztár áttekintése után azon eredményre jutottam, hogy a Magyarországon jelenleg alkalmazott, un. okmányokon alapuló valamint az ezt kiegészítő számítógépes ellenőrzés megfelel a nemzetközileg is elfogadott és alkalmazott gyakorlatnak és standardoknak.

Az adóelkerülési technikák felderíthetők a jelenlegi ellenőrzési módszertan és infrastruktúra alapvető változtatása nélkül, amely képes feltárni azokat a számviteli hiányosságokat, hibás működési mechanizmusokat és algoritmusokat amelyek az adóelkerülési módokat fedik. Ugyanakkor a jelenlegi gyakorlat folytatása mellett a rejtett gazdaság további feltárása az ellenőrzési apparátus ellenőrzési ráfordítások jelentős bővítését kívánna.

A szándékos adóelkerülőkkal szemben alkalmazott büntetési gyakorlatot és a büntetési ráta mértékét (π) hazai és nemzetközi joggyakorlat szemszögéből megfelelőnek találom, alapvető változtatást nem tartok szükségesnek annak ellenére, hogy az elhúzó bírósági eljárások sokat rontanak a büntetőrátá gyors alkalmazása esetén elérhető adóeltitkolási szándékkal kapcsolatos eltérítő erejéből.

Az általam áttekintett magyarországi kutatások azt vélelmezték, hogy a rejtett gazdaság több mint felét számlaadás elmulasztása, fiktív számlák és költség elszámolások teszik ki. Megfigyelhető a munkaerővel kapcsolatos adóelkerülés jelentős előfordulása és nagyságrendje is, de korábbiakhoz viszonyított aránya az utóbbi időszakban meghozott intézkedések Pl. alkalmi munkavállalás lehetősége, a büntetési ráta mértékének (π) jelentős emelése, munkáltatói szabálytalanságot elkövető cég közbeszerzésből való kizárása valamint az ellenőrző hatóságok megerősítése miatt csökkent.

Az árbevétellel és számla felhasználással kapcsolatos adóelkerülések alapvetően az általános forgalmi adót és társasági nyereségadót és különadót, - magánvállalkozóknál személyi jövedelemadót – érintik.

A nagy horderejű szándékos adóelkerülések un. adócsalások döntően a jövedéki adót és az általános forgalmi adót érintik, amely általánosan jellemző tendencia az Európai Unióban is.

A fentiek miatt az általános forgalmi adó ellenőrzéséhez kapcsolódóan dolgoztam ki adatbázis felhasználásával végzett kockázat analízis modelletemet, amely olyan megoldási lehetőség, amelynek keretében úgy lehet a lebukás kockázatát (p) növelni, hogy az ellenőrzés költségei jelentősen nem nőnek.

A lebukás kockázatának növelése pedig - mint a szándékos adóelkerülés döntését bemutató modellemben igazoltam – az adóeltitkolási döntés jelentős visszaesését okozza.

A többlet adóbevételek pedig megteremtik az adórátá csökkentés forrását.

Modellem működési környezetének meghatározása érdekében áttekintettem az Európai Unió országok szabályozását, ezen belül a magyar előírásokat, az Áfa alanyok körét és a hozzá kapcsolódó elmúlt időszak megállapításait valamint az ellenőrző hatóságok humán és informatikai háttér erőforrásait.

Az ellenőrzési modellt az elmúlt időszak nagyobb nyilvánosságra került szándékos általános forgalmi adó elkerüléseinek empirikus vizsgálatával végeztem, és a teszt eredmények igazolták a modellel kapcsolatos hipotézisemet.

A modell ugyanakkor alkalmazható és továbbfejleszthető más vizsgálatokra is pl. vagyongyarapodás, más adónemek és támogatások vizsgálatára is, így rendkívül hatékony eszköz lehet az adóelkerülők, vagy más rejtett gazdaságban szerzett jövedelem pl. korrupció, bűnözés stb. feltárásához.

Az általam igazolt téziseim az alábbiak:

T1:

Magyarországon a kialakult történelmi és társadalmi viszonyok miatt a rejtett gazdaság aránya rendkívül magas, az eddigi hivatalos becsléseket is jóval meghaladó szintű, és vélhetően a lakosság csaknem fele valamilyen módon része a fekete gazdaságnak.

Az adóelkerülés társadalmi elfogadottsága ugyanakkor az egyszerűbb esetekben magas, a gazdasági jellegű, szándékos bűncselekményeknél alacsony.

A rejtett gazdaságban való személyes érintettség általában eltitkolásra kerül

T2:

Az adóelkerülés mértéke és adóelkerülők száma nem csak az adórata magasságától, hanem elsősorban a lebukás esetén kiszabandó büntetés nagyságától, valamint az ellenőrzés hatékonyságától, azaz a lebukás valószínűségétől függ.

A tényleges adóelkerülés hasznosságát a jövedelem szintje nem befolyásolja.

A rejtett gazdaság feltárása ún. adóelkerülők elleni harc legeredményesebb útja az adórata csökkentésével párhuzamosan olyan ellenőrzési módszerek, adatbázisok és informatikai háttér kialakítása, amely az adóelkerülők lebukásának valószínűségét jelentősen megnöveli, illetve lebukás esetén a büntetési rátát emeli.

T3:

Magyarországon a GDP-hez viszonyítva rendkívül magas az adóterhelés. Belső szerkezetét tekintve pedig az élőmunka aránytalanul magas terhe, valamint az általános forgalmi adó rendkívül magas általános kulcsa, és ezzel párhuzamosan a vagyoni típusú adók nemzetközileg is alacsony mértéke egyaránt hozzájárulhat a rejtett gazdaság magyarországi széles körű elterjedtségéhez.

T4:

A költségvetéssel szembeni fizetési kötelezettségek ellenőrzése nem más, mint a számviteli információs rendszer alapját képező okmányok, az adatfeldolgozás folyamatának és annak végtermékeinek leellenőrzése, összehasonlítása, értékelése, amely alapján lehetséges az adófizetés helyességének vagy hibájának megállapítása.

A számviteli információs rendszer az alapja a megbízható pénzügyi és adó ellenőrzésnek, és kizárólag a számviteli bizonylatok és információ rendszer alapján lehetséges az adófizetés helyességének szakszerű leellenőrzése és az adóhiányok feltárása.

T5:

A hagyományos okmányok és elemzés módszerét a számítógépes ellenőrzéssel kiegészítve, valamint az egyre fejlődő ellenőrzési programok alkalmazásával képes feltárni azokat a számviteli hiányosságokat, hibás működési mechanizmusokat és algoritmusokat, valamint adóelkerülési módokat, amelyek kizárólag a hagyományos ellenőrzés eszközeinek alkalmazása esetén nehezen vagy egyáltalán nem lenne felderíthető.

T6:

Rendelkezésre áll, illetve viszonylag alacsony költséggel létre hozható az az adatbázis és informatikai háttér valamint kockázat analízáló program, amellyel az ellenőrzési költségek lényeges növelése nélkül is kiválasztható, beazonosítható az adóelkerülést végző kritikus adózói kör.

T7:

Az Általános Forgalmi Adó adónem, mint költségvetési bevétel kiemelt ellenőrzési terület az adóhatóságok részéről, az adóalanyok rendkívül nagy száma, az adóelkerülés nagyságrendje, valamint az ellenőrzési kapacitások szűk keresztmetszete miatt.

Ezen adónemre kidolgozott kockázat analízis modell (AKA) alkalmazásával és a szűrési paraméterek megfelelő kiválasztásával jelentősen szűkíthető és beazonosítható az a kritikus adózói kör, amely kiemelt kockázatot jelentően adónem szempontjából.

Ezen vállalkozások adó bevallását, számviteli információs rendszerét soron kívüli helyszíni ellenőrzés keretében kell felülvizsgálni, ezáltal az adó fizetés elmaradását vagy a jogcím nélküli adó visszaigénylését megakadályozni.

T8:

Az „AKA” modell alkalmazása a rejtett gazdaság utólag feltárását szolgáló vagyongyarapodási vizsgálathoz is jól felhasználható.

Ezen speciális vizsgálati módra, a helyszíni ellenőrzéssel és becslési eljárással kombinálva a kockázat analízis modell (AKA) alkalmazásával és a szűrési paraméterek célorientált kiválasztásával utólag is beazonosítható az a kritikus adózói kör, amely korábban jelentős adózatlan jövedelemre tett szert.

Kutatásomat a fenti eredmények ismeretében folytatni kívánom!

Szeretném modelletem az olyan területére is kidolgozni, amelynek feltárása eddig rendkívül nehézkes és alacsony hatékonyságú volt.

Pl. adóparadicsomok és kapcsolt vállalkozások nemzetközi átutalásai, korrupciós esetek, be nem jelentett tevékenységek feltárására.

A rejtett gazdaság visszaszorítása, a fekete gazdaság un. kifizérítése jelentősen hozzájárulhat az adóterhelés csökkentéséhez is, hiszen az adóbázis szélesítése évek óta megfogalmazott cél a gazdaságpolitika részéről.

Megítélésem szerint az adóelkerülők körének beazonosításával, programom gyakorlati alkalmazásával, a rendelkezésre álló ellenőrzési kapacitás és háttérrel az ellenőrzés kiadásainak lényeges növelése nélkül is lehetséges a rejtett gazdaság és adóelkerülés jelenlegi mértékének mintegy 50 %-os, a GDP 10 %-nak megfelelő szintre való csökkentése.

A befolyt többlet adóbevételek az adórata mintegy 10 %-os csökkentését tennék lehetővé!

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- APEH: Adó és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatal
- ÁFA: Általános Forgalmi Adó - Hozzáadott Érték Adó
- ÁFA irányelv: Európa Tanács 2006/112/EK irányelve a közös hozzáadott érték adóról
- ÁEK: Állami Ellenőrző Központ
- AKA modell - database informations risk analysis modell – Informatikai adatbázisokon nyugvó kockázat elemzési modell
- EU: Európai Unió
- EUROSTAT: Az Európai Unió Statisztikai Hivatala Brüsszel
- GDP: Bruttó Hazai Termék
- OECD: Iparilag legfejlettebb országok
- (p) : a lebukás kockázata
- pp. : oldalszám a hivatkozásoknál
- SZJA: Személyi Jövedelem Adó
- TB járulék: Társadalombiztosítási járulék
- USA: Amerikai Egyesült Államok
- VPOP: Vám és Pénzügyőrség Országos Parancsnoksága
- VIES- Aurocanet rendszer: Európai Unió országai közötti kereskedelemről biztosított adatszolgáltatás
- (θ): adórátá, azaz a teljes GDP-ből az állam által adók formájában elvont rész

ÁBRÁK JEGYZÉKE

1. számú ábra: A rejtett gazdaság a nemzeti számla rendszerben	23.
2. számú ábra: A rejtett gazdasági tevékenységek besorolása az Eurostat módszertana szerint	25.
3. számú ábra: A rejtett gazdaság alakulása 1991-2007 között a GDP arányában	32.
4. sz. ábra: A minimálbéren keresők aránya az EU-ban és USA-ban (2004)	34.
5. sz. ábra : Adóbevételek adótípusonként az összes adóbevétel százalékában az EU tagállamokban (2005)	55.
6. ábra: Adóterhelés (személyi jövedelemadó, munkaadói és munkáltatói járulékok) a teljes munkaköltség százalékában az átlagkeresetű egyedülálló munkavállaló esetén (2005)	58.
7. ábra: Vagyonadó a GDP arányában (2004)	59.
8. ábra: Adóbevételek kormányzati szint szerint, az összes adóbevétel %-ában (2005)	63.
9. ábra: A számviteli információs rendszer kapcsolatainak szemléltetése	80.
10. ábra: A számviteli információ áramlásnak iránya	82.
11. ábra: A számviteli információk hierarchiája	83.
12. ábra: A számviteli szabályozás és eszközrendszer hierarchiája	87.
13. ábra: Az ellenőrzés módszertanának térhálój	90.
14. ábra: Láncértékesítés ugyanazon áru, de csökkenő érték elvével 25 %-os Áfa valamint „D” cég 20 % -os árrése, haszna mellett	109.
15. ábra: Az aquisition (beszerzési típusú) csalás	110.
16. ábra: A carusell típusú (körbeszámlázásos típusú) csalás	111.
17. ábra: Az adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis modell működése (AKA modell)	119.

TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. sz. táblázat: A rejtett gazdaság becsült részaránya az OECD országokban és egyes Kelet-Európai országokban a GDP-hez viszonyítva 1994-ben (%)	32.
2. sz. táblázat: A rejtett gazdaság nagysága és megoszlása Ausztriában és Németországban (2005)	35.
3. sz. táblázat: A szándékos adóelkerülést meghatározó tényezők változásának Hatása	40.
4. Adóterhek alakulása a GDP %-ában	50.
5. sz. táblázat: Az adóbevételek aránya és az összjövedelem az OECD tagországokban (2007. és ill. 2006.)	56.
6. sz. táblázat: Helyi önkormányzatok és helyi kisebbségi önkormányzatok bevételei (Mio Ft)	64.
7. sz. táblázat: APEH által kezelt adó-és adójellegű bevételek alakulása Mrd. Ft	69.
8. sz. táblázat : VPOP bevételei és megoszlása	70.
9. sz. táblázat: A VPOP ellenőrzései által feltárt események	101.
10. sz. táblázat: A bevallások utólagos ellenőrzése során megállapított adóhiányok (Mrd. Ft)	101.
11. sz. táblázat: Az APEH által feltárt bűncselekmények típusainak száma (db.) és Btk. szerinti minősítése	102.
12. sz. táblázat: Az APEH által megállapított adóhiányok vállalkozás típus szerinti összetétele	114.
13. sz. táblázat: Az APEH bevallások utólagos ellenőrzése során megállapított adóhiányok (Mrd. Ft)	115.
14. sz. táblázat: Az APEH létszáma és a dolgozók területenkénti megoszlása	115.
15. sz. táblázat: Az AKA modell működésének eredményei a tesztadatok függvényében	125.

MELLÉKLETEK JEGYZÉKE

1.számú melléklet: Az adócsalások társadalmi elfogadottságáról készült felmérés eredménye	144.
2. számú melléklet: Általános forgalmi adó EU tagországaiban és más országokban (2009)	146.
3. számú melléklet: Az 1 főre eső GDP, és a GDP-hez viszonyított teljes adó terhelés és bruttó termelési értékhez viszonyított rejtett gazdaság alakulása (2004, 2005,2007)	176.
4. számú melléklet: Az 1 főre eső GDP és adóteher korreláció számítással végzett összehasonlításának eredménye	177.
5. számú melléklet: Az egy főre eső GDP és rejtett gazdaság, valamint az adóterhelés és rejtett gazdaság közötti kapcsolat korreláció számítással való kimutatása (2005)	178.
6. számú melléklet: Kivonatok az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről az APEH által feltárt gazdasági bűncselekmények vonatkozásában	179.
7. számú melléklet: A Vám és Pénzügyőrség munkájának statisztikája	183.
8. számú melléklet: Az adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis (AKA) modell működésének teszteléséhez felhasznált esetek	185.
9. számú melléklet: Kérdőív a vagyongyarapodási vizsgálatra kiértékelített magánszemély részére	196.

Irodalomjegyzék

- 1, Allingham, M. G. - Sandmo, A [1972]: „Income tax evasion: theoretical analysis”
Journal of Public Economics, No. 1 (1972) pp. 323-338
- 2, Andreas Haufler[2004]: Taxation in a Global Economy,
Cambridge University Press 2004
3. APEH tapasztalatok a vagyonosodási vizsgálatokról [2008]
Saldó Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. kiadványa (2008),
- 4, Artur B. Laffer [2004]: The Laffer Curve: Past, Present, and Future,
The Heritage Foundation, June 2004
5. Áfa csalások az Európai Unióban www.nbh.hu/bmenu6n.htm
- 6, Árvai János –Vértés András[1994] A magánszektor és a rejtett gazdaság súlya
Magyarországon Statisztikai Szemle (1994) pp. 517-529
- 7, Bakos Péter, Bíró Anikó, Elek Péter, Scharle Ágota [2008]: Hatékonyság és
arbitázslehetőségek a magyar adórendszerben
Kormányzás, Közpénzügyek, Szabályozás III. évf. (2008)pp. 80.
- 8, Balázs-Bokros-Bosnyák-Gyenge-Györffi-Hegedüs-Kováts-Lakatos-Lukács-Madarasiné-
Matukovics-Nagy-Ormos-Pavlik-Pál-Rózsa-Székács-tardos-Veres [2006] Az IFRS-ek
rendszere MKK Oktatási Központ Budapest (2006)
- 9, Bartók Nagy András [1997] Vezetői Számvitel
Saldo Budapest (1997)
- 10, Báger Gusztáv [2006]: Az állami szerepvállalás új vonásai a XXI. század globalizált
világában Stratégiai kutatások – Magyarország 2015 Ú-M-K (2006)
- 11, Becker G. S. [1976] The Economic Approach to Human Behavior University Press
Of Chicago-London (1976)
- 12, Bedekovics István[2005]: A GDP adatok megbízhatósága-előadás Magyar Statisztikai
Társaság és Magyar Közgazdasági Társaság „ feketén-fehéren a rejtett
gazdaságról” című közös tudományos ülés 2005.
- 13, Belyó Pál [1995] A „rejtett gazdaság” fogalma és súlya
Társadalomtudomány 33 K (1995)
- 14, Belyó Pál [1995] A „rejtett gazdaság” elvi kérdései
Belügyi szemle 13. Különszám (1995)
- 15, Belyó Pál [1998] The hidden economy in Hungary Hungarian Statistical Review No. 18.
(1998) pp. 125-133 .
- 16, Belyó Pál [2003] A rejtett gazdaság lakossági megítélése
Statisztikai Szemle 81. évf. No. 7. 521-541 p. (2003)
- 17, Belyó Pál [2003] A rejtett gazdaság nagysága és jellemzői
Statisztikai Szemle 86. évf. No. 2. (2008) pp.113-137
- 18, Belyó Pál [2008] A „rejtett gazdaság” természetrajza
Saldó Pénzügyi tanácsadó és Informatikai Zrt. Kiadványa 2008.
- 19, Besley, T. [2006]: Principled Agents? The Political Economy of Good Government,
Oxford University press New York
- 20, Botos Katalin[2008] Fiskális politika funkciói Pénzügyi Szemle 2008/3
- 21, Brennan G. - Buchanan J.[1993] : Adózási alkotmány Laviatán számára Megjelent
Semjén András Adózás, adórendszerek, adóreformok
Szolpolitikai értesítő (1993) 1-2 81 pp. 102
- 22, Budai Eleonóra [2007] A számviteli rendszer helye és szerepe változó világunkban
Doktori Értekezés Pécsi Tudományegyetem Közgazdaságtudományi kar (2007)
pp.21-22

- 23, Chadwick, L. [1999] Vezetői Számvitel
Panem-Prentice Hall UK, Budapest (1999)
- 24, Cullis, J - Jones, P [2003]: Közpénzügyek és közösségi döntések
Aula Budapest (2003)
- 25, Czibik Á- Medgyesi Márton [2007] A lakosság nyugdíjjal kapcsolatos hajlandósága.
Egy lakossági kérdőíves felmérés eredménye.
MKIK GVI Budapest 71 P. November (1977)
- 26, Czakó Ágnes[1997] „Négy város négy piaca. A népi kereskedéstől a kgst-piacokig”
Közgazdasági Szemle XLIV évf. Április(1997) pp. 293-320
- 27, Drowin, L.[1991]: The Taxation of Low – Income families: The United States Experience
OECD Paris (1991) pp. 103-118
- 28, Drury, C. [1992] Management and Cost accounting
Chapman and Hall London (1992)
- 29, Elek Balázs [2007] Gazdasági bűncselekmények
Debreceni Ítéltábla Vázlat Május (2007) pp. 14.
- 30, Elek P. – Scharle A -Szabó B.- Szabó P. [2008] An estimation of undeclared employment
in Hungary based on administrative data. Manuscript, Prepared as part of the World
Bank project: Hungary Undeclared Employment April (2008)
31. Európai Unió irányelv a fordított Áfa fizetéséről 67/227/EGK irányelv és 67/228 EGK
Irányelv [http://: EUR-LEX.europa.eu](http://eur-lex.europa.eu)
- 32, Fazekas Mihály [2008] A rejtett gazdaságból való kilépés dilemmái
Esettanulmány – budapesti futárszolgálatok 2006-2008
MT-DP 2008/12
- 33, Fleming, M Roman, J and Farrel, G [2000] The Shadow Economy,
Journal of International Affairs, Spring (2000) No. 53/2
- 34, Friedman M. [1962]: Capitalism and Freedom.
The University of Chicago Press, (1962) pp. 172-176
- 35, Friedman, E. – Johnson, S.- Kaufmann, D. – Zoido-Lobaton, P. [2000] Dodging the
grabbing hand, determinations of unofficial activity in 69 countries.
Journal of Public Economics, (2000) Vol. 76. pp. 459-493
- 36, Galántainé Máté Zsuzsanna [2006] Adó(rendszer)tan EU-konform magyar adók
Aula Kiadó (2006) pp.213-269
- 37, Harenberg, Bodo[1990] Az emberiség krónikája
Oficina Nova Kiadó Budapest (1990)
- 38, Helgertné Dr. Szabó Ilona- Kurcsinka Tamásné [2008] Pénzügyi számvitel
Saldo Pénzügyi Tanácsadó és Informatikai Zrt. Kiadvány (2008)
pp.202-210
- 39, Hetényi István [2006] Az adórendszerek és az adóigazgatás
Ú-M-K 2006
- 40, Huszti Ernő [1998] Makropénzügytan alapjai
Veszprémi Egyetemi Kiadó (1998)
- 41, Johnson, S.- Kaufmann, D. – Schleifer, A. [1997] Politics and Entrepreneurship in
Transition Economies
Working Paper No. 57. The William Davidson Institute,
The University of Michigan (1997)
- 42, Jones, Mike [1994] A forgotten casualty of Pacioli's system?
Management Accounting (1994)
- 43, Kermit D. Larson- Paul B. Miller-Michael Zin-Morton Nelson[1991] Financial
Accounting Principles Richard D. Irwin INC. Boston USA (1993)
pp. 764-801

- 44, Klitgaard R. [1988] Controlling Corruption University of California Press Berkeley-Los Angeles –London (1988) pp. 26-27
- 45, Kovács László [2009] Előadása a Magyar Okleveles Adószakértők Egyesületének (MOKLASZ) konferenciáján 2009.06.11-én.
www.origo.hu
- 46, Kohler, E. L. [1970] A Dictionary for Accountants
Prentice Hall INC, New Yersey (1970)
- 47, Kreko Judit – P. Kiss Gábor[2007] Adóelkerülés és a magyar adórendszer
MNB-tanulmányok szeptember (2007)
- 48, Kreko Judit-P. Kiss Gábor[2008]: Az adóoptimalizálástól az optimális adójogig-első lépés
Adóelkerülés és a magyar adórendszer MNB munkaanyag (2008)
- 49, Landreth, H. – Colander D.C. [1994] History of Economic Thought
Houghton Mifflin Company Boston (1994)
- 50, Lee T.A. [1990] A systematic view of the history of the world of accounting
Business and Financial History (1990)
- 51, Lackó Mária [1992]: Az illegális gazdaság aránya Magyarországon 1970 és 1989 között
Egy monetáris modell Közgazdasági Szemle 39. évf. (1992) pp.486-510
- 52, Lackó Mária [1995]: Rejtett gazdaság nemzetközi összehasonlításban (Becslési módszer a háztartási villamosenergia-fogyasztás alapján) OECD országok
Közgazdasági Szemle (1995) pp. 486-510
- 53, Lackó Mária [1998]: Rejtett gazdaság a visegrádi országokban = A túlzott központosítástól az átmeneti gazdaságig KJK Budapest (1998)
- 54, Lackó Mária [2000]: Hidden Economy – An unknown quantity: Comparative analysis of hidden economics in Transition countries 1989-95
Economics of Transition 8/1(2000) pp. 117-149
- 55, Lackó Mária [2006]: Adóráták és korrupció hatásai a munkaerő piacra. Keresztmetszeti összehasonlító lemez az OECD országokon.
Közgazdasági Szemle LIII. Évf. 2006. November pp. 961-985
- 56, Lackó Mária [2008] Az adóráták és korrupció hatása az adóbevételekre nemzetközi Összehasonlítás (OECD országok 2000-2004) MT_DP 2008/8
- 57, Le Grand, J.[1999] A kormányzati kudarcok elmélete
Megjelent Csaba István-Tóth István György (szerk.): A jóléti állam politikai Gazdaságtana Osiris-Láthatatlan Kollégium Budapest pp. 146-164.
- 58, Lucas Robert E. [1984]:Rational Expectations and Econometric Practice,
Minneapolis Univ. Of Minnesota Press, 1984
- 59, Lukács Ottó[2006] Matematikai statisztika
Műszaki Könyvkiadó Kft. Budapest (2006)
- 60, Magyar Statisztikai Évkönyv KSH 2006, 2007, 2008
- 61, Marján Attila [2005] Európa Pénzügyei
Sanoma Kiadó Budapest (2005)
- 62, Nemzetközi Számviteli Tankönyv IFRS-ek rendszere
Magyar Könyvvizsgálói Kamara Kiadványa 2006
- 63, OECD Factbook [2009] ISBN 978-92-64-05604-6 OECD (2009)
- 64, Ondracek Dieter[2008] Pénzügyi Dolgozók Európai Uniójának (UFE) Budapesti konferenciáján elhangzott előadása
Verlag Dashöfer Online 2008-09-24 08:45:01.
- 65, Öry Tamás [2003] Az Európai Unió Adójoga
Osiris Kiadó Budapest (2003)

- 66, Paul A. Samuelson William D. Nordhaus: Közgazdaságtan
KJK-Kerszöv változatlan utánnnyomás (2003)
- 67, Pál Tibor [2006] Speciális számviteli eljárások
Econoix Kiadó (2006)
- 68, Porter M.E.- Miller V.E. [1985] How information gives you a competitive advantage
Harward Business Reciew 63 (4) pp. 149-160
- 69, Poterba James R.[2004] Recent Developments in and Future Prospects for Public
Economics – New Frontiers in Economics Cambridge University Press (2004)
pp. 185-285
- 70, Sandmo, A. [1976] „Optimal Taxation. An Introduction to the Literature”
Journal of Public Economics 6.
- 71, Schneider, F and Enste D.[2002]:The Shadow Economy: Theoretical Approaches,
Empirical studies, and Political Implications
Cambridge University Press 2002
- 72, Schneider F.[2005] Rücklaufige Schattenwirtschaft in Deutschland, Österreich und in
anderen OECD Landern Fluch oder Segen
Johannes Kepler Universitat Linz (2005)
- 73, Semjén András- Szántó Zoltán- Tóth I. János [2001] Adócsalás és adóigazgatás
Tanulmány MTA – KTK (2001)
- 74, Semjén András-Tóth István János- Makó Ágnes [2008] Az alkalmi munkavállalói
könyves foglalkoztatás és a rejtett gazdaság kapcsolata MT-DP 2008/11
- 75, Semjén András-Tóth István János- Medgyesi Márton- Czibrik Ágnes [2008] Adócsalás és
korruptió:lakossági érintettség és elfogadottság MT-DP 2008/13 p. 36.
- 76, Sik Endre [2000] KGST piacok és feketemunka Magyarország 1999. Elemzések a rejtett
gazdaság magyarországi szerepéről
2. tanulmány MTA KTI Budapest Július p.29 (2000)
- 77, Sik Endre [2002] „Mindennapi korrupciónk”
Szociológiai Figyelő VI. évf. 1-2 sz. pp. 131-145
- 78, Sigloch, J. [2006] Rechnungslegung – Jahresabschluss nach Handels und Steuerrecht
und internationalen Standarnds US Uni Bayreuth (2006)
- 79, Slemrod, J. Yitzakhi [2000] Tax avoidance, evasion and administration,
NBER Working paper 7473
- 80, Stiglitz, J.E. [2000]: A kormányzati szektor gazdaságtana KJK-Kerszöv, Budapest
- 81, Stiglitz, J.E. [2000]: A kormányzati szektor gazdaságtana KJK-Kerszöv, Budapest
- 82, Szabó Attila- Gulyás László- Tóth István János [2006] Az adócsalás elterjedtségének
változása- becslések a TAXSIM ágensalapú adócsalás-szimulátor segítségével
GVOP 3.2.2 tanulmány
- 83, Szántó Zoltán- Tóth István János [2001]: A rejtett gazdaság és az ellene való fellépés
tényezői Közgazdasági Szemle XLVIII. Évf. (2001) március pp. 213-218
- 84, Taxatiton trends in the European Union [2007] EUROSTAT statistical books
European Comission Taxation and Customs Union
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/TITY_OFFPUB/KS-DU-07-001/
EN/KS-DU-07-001-EN.PDF](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/TITY_OFFPUB/KS-DU-07-001/EN/KS-DU-07-001-EN.PDF)
- 85, Taxatiton trends in the European Union [2008] EUROSTAT statistical books
European Comission Taxation and Customs Union
[http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/TITY_OFFPUB/KS-DU-08-001/
EN/KS-DU-08-001-EN.PDF](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/TITY_OFFPUB/KS-DU-08-001/EN/KS-DU-08-001-EN.PDF)
- 86, Tonin, M. [2006] Minimum Wage and Tax Evasion: Theory and Evidence,
manuscript Stockholm University (2006)

- 87, Urban Janisch [2006] Schattenwirtschaft in Transformationswirschaften – Eine kritische Betrachtung am Veispiel der ungarischen Volkswirtschafts
Verlasg Dr. H.H. Driesen Gmbh. Taunusstein (2006)
- 88, Yamey, B.S. [2005] The Historical Significance of Double-entry Bookkeeping:
Some Non-Sombartian Claims Accounting, Business & Financial History
Vol. 15 No. 1
- 89, Vígvári András[2005]: Pénzügyi ellenőrzés- egy funkció több szerepben
Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem kiadványa Budapest
- 90, Vígvári András[2008]: Pénzügy(rendszer)tan
Akadémiai Kiadó Budapest (2008)
- 91, Vitál Attila [2006] Kutatásmódszertan kézikönyv és példatár
Krúdy Könyvkiadó és Nyomda Nyíregyháza (2006)
- 92, Vörös László[2002] Az ellenőrzés rendszere és módszertana
Perfekt Gazdasági Tanácsadó, Oktató és Kiadó 306/2002
- 93, Wicksell, K. [1958/1896]: A New Principle of Just Taxation Megjelent Musgrave, R.A.
Peacock, A.T. : Classics int he Theory of Public Finance, London, MacMillan
- 94, 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről – Btk.
- 95, 2000. évi C. törvény A számvitel rendjéről
- 96, 2003. évi XCII. Törvény az adózás rendjéről (Art.)
- 97, 2004. évi CXL. Törvény a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól

SAJÁT PUBLIKÁCIÓ JEGYZÉKE

- 1, Nagy Gergely [2009] Az ÁFA csalások feltárásának számviteli és informatikai lehetőségei
Gazdasági és társadalomtudományi közlemények Krúdy Könyvkiadó (2009)
ISSN: 2061-3156 ISBN: 978-963-9891-09-8
- 2, Nagy Gergely [2009] „PPP” Investments – inspection and Qualification in Hungary
International Congress on the Aspects and Vision of Applied Economics and Informatics
(ISBN: 978-963-502-897-9)
- 3, Nagy Gergely [2009] The influence of PPP investment to the tourism of County Szabolcs-Szatmár-Bereg and Region North Great Plain
Proceedings of the International PhD. Conference
Herl’any Slovakia 5-6.02.2009.
- 4, Nagy Gergely [2008] „Adózás és költségvetési fizetési kötelezettségek módszertana és informatikai támogatottsága”
Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kara Kiadványa
(ISSN 1787-7113)
- 5, Nagy Gergely [2008] „’PPP’ INVESTMENTS - INSPECTION AND QUALITIFICATION IN Hungary
International Journal of Public-Private Partnership (2008)
(ISBN 978-1-84387-286-3)
- 6, Nagy Gergely [2008] „PPP beruházások elszámolásának ellenőrzése és minősítése”
Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kara
(ISSN 1787-7113 ISBN 978-963-9909-06-09)
- 7, Nagy Gergely [2008] „PPP beruházások ellenőrzése és minősítése”
Debreceni Egyetem Agrárgazdasági és Vidékfejlesztési Kar által szervezett
”Hagyományok és új kihívások a számvitel területén” 2008.10.09-10
Konferencia kiadvány
- 8, Nagy Gergely [2008] „PPP beruházások elszámolásának és ellenőrzésének ellentmondásai”
Miskolci Egyetem 2008.11.13-i Doktorandusz fórum kiadványa
- 9, Nagy Gergely [2008] PPP beruházások elszámolásának ellenőrzése és minősítése
INVENTÁRIUM A tudásteremtő fakultás eredményei (2008)
ISBN 978-963-9909-06-9 ISSN: 1787-7113
- 10, Nagy Gergely [2007] „A PPP-beruházások elszámolásának ellentmondásai”
Nyíregyházi Főiskola Gazdasági és Társadalomtudományi Kara Kiadványa
(ISSN 1787-7113)
- 11, Nagy Gergely [1990] Számítástechnika az Ellenőrzés szolgálatában
Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem Budapest Doktori értekezés
- 12, Nagy Gergely [1988] A mikroszámítógépes adatfeldolgozás és ellenőrzés
Számvitel és Ügyviteltechnika 1988. 10. szám

MELLÉKLETEK

1.számú melléklet:

Az adócsalások társadalmi elfogadottságáról készült felmérés eredménye

A felmérés 2300 fő kikérdezésével készült.

A mintavételi eljárás elsődleges adatgyűjtéssel, reprezentatív megfigyelés keretében történt.

A mintavételi eljárás nem véletlen módszerrel, hanem ún. kvótás kiválasztás keretében valósult meg. A minta sokaság összeállítása település típus, iskolai végzettség, és kor összetétel tekintetében úgy került kiválasztásra, hogy a minta sokaságba került egyének megfelelően reprezentálják a magyar felnőtt lakosságot.

A feltett kérdések és arra adott válaszok a következők voltak:

1, Hogyan értékeli, ha

- Valaki nem kér számlát a villanyszerelőtől?

Semmi kifogásolni való nincs benne: 34 %

Elfogadható „kis simli”: 44 %

Elfogadhatatlan adócsalás: 22 %

- Valaki saját magának vásárol, de ismerős, rokon számára kér Áfa-s számlát?

Semmi kifogásolni való nincs benne: 27 %

Elfogadható „kis simli”: 41 %

Elfogadhatatlan adócsalás: 32 %

- Valaki fizetése egy részét zsebbe kapja?

Semmi kifogásolni való nincs benne: 19 %

Elfogadható „kis simli”: 34 %

Elfogadhatatlan adócsalás: 47 %

- **Valaki nem vallja be a másodállásból szerzett jövedelmét?**

Semmi kifogásolni való nincs benne: 16 %

Elfogadható „kis simli”: 33 %

Elfogadhatatlan adócsalás: 51 %

- **Valaki nem veszi el a nyugtát a zöldségesnél?**

Semmi kifogásolni való nincs benne: 67 %

Elfogadható „kis simli”: 27 %

Elfogadhatatlan adócsalás: 6 %

2, Mit gondol, a lakosság hány százaléka használ kikapukat adózási fizetési kötelezettségei megkerülése érdekében?

Igen: 53 %

Nem: 47 %

3, Ön került már meg adójogszabályt?

Igen: 8 %

Nem: 84 %

Bizonytalan: 8 %

4, Ha az Ön háztartásának kiadásai tartósan meghaladnák bevételeit, milyen eszközt használna leginkább a probléma megoldására?

Csökkentené kiadásait: 69 %

Növelné bevételeit: 22 %

Megtakarításból: 8 %

Hitelből: 3 %

2. számú melléklet

Általános Forgalmi adó EU tagországaiban és más országokban (2009)

Ország	Általános ÁFA kulcs*	Kedvezményes ÁFA kulcs*
EU-ország	%	%
Belgium	21	6
Bulgaria	20	7
Dánia	25	–
Németország	19	7
Eszország	18	5
Finnország	22	8 ill.17
Franciaország	19,6	5,5
Görögország	19	9
Nagy-Britannia	17,5	5
Irország	21	13,5
Olaszország	20	10
Lettország	18	5
Litvánia	18	5 ill. 9
Luxemburg	15	6
Malta	18	5
Hollandia	19	6
Ausztria	20	10
Lengyelország	22	7
Portugália	21	5 ill. 12
Románia	19	9
Svédország	25	6 ill.12
Szlovákia	19	10
Szlovénia	20	8,5
Spanyolország	16	7
Csehország	19	5
Magyarország	25	5 ill. 18 %
Ciprus	15	5 ill. 8
Más országok		
Kína	17	3 ill. 6
Japán	5	–
Svájc	7,6	0 ill 2,4 ill 3,6
USA	Államonként változó	Államonként változó
*százalékban		

Forrás: IHK Essen

2.1 számú melléklet

Ausztria

Az általános forgalmi adót, ún. hozzáadott érték adót Ausztriában a termékértékesítés és a szolgáltatás nyújtás minden területén be kell vallani és meg kell fizetni.

Az osztrák Áfa törvény alapvetően megegyezik a többi EU tagország törvénykezési gyakorlatával, de mégis több kivétel található benne, amelyet csatlakozási szerződésükben kötöttek ki.

Adóalanyként azok a vállalkozások kötelezettek az Áfa körbe bejelentkezni:

- akik belföldi termékértékesítést, vagy szolgáltatásnyújtást végeznek Ausztriában,
- kisvállalkozások, vagy más olyan vállalkozások, amelyek nem tartoznak a tevékenységük vagy azok nagysága miatt az áfa körbe, de mégis végeznek értékesítést pl. mező és erdőgazdálkodással foglalkozó speciális szabály alá tartozó magánszemélyek
- nem áfa köteles jogi személyek, amennyiben az Európai Unióból 11.000 eurónál nagyobb összegű beszerzést végeznek és azok a személyek, akik árut importálnak nem EU-s országokból.

Adóköteles tranzakciónak minősül a vállalkozások termék értékesítése Ausztriában, vállalkozáson belül bizonyos belső felhasználás, szolgáltatások végzése magánszemélyeknek vagy más vállalkozásoknak, és a közösségen belüli és kívüli országokból beszerzett import.

Az adó alapja a szerződésben rögzített teljes ár (nettó) kiegészítve azzal a költséggel, amellyel az áru vagy szolgáltatás eljut az átvévőhöz, vevőhöz. Pl. fuvar, vám, illeték stb.

Kivételek, mentességek:

- Bizonyos termékeknél, szolgáltatásoknál nem vonható le az előzetesen felszámított adó pl. személygépkocsi, ingatlan értékesítés ha átruházási adó terheli, iskolai és művészeti szolgáltatás
- Export esetén, ha az áru, szolgáltatás elhagyja Ausztria területét.
- Vámmentes zónákban pl. Jungholz, Mittelberg az általánostól alacsonyabb áfa kulcs alkalmazása lehetséges

Az Áfa általános mértéke 20 %, de alkalmazzák a kedvezményes alacsonyabb kulcs lehetőségét (10 %) az alapvető élelmiszerekre, könyvekre és kulturális javakra, személyszállításra, lakás célját szolgáló ingatlanok bérbe adására.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Ausztria havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Az a nem rezidens külföldi vállalkozó, aki terméket értékesít Ausztria de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselővel is képviseltetheti magát, és amennyiben nincsenek adóköteles értékesítéseik, meghatározott feltételek mellett jogosultak az előzetesen felszámolt Áfa visszaigénylésére.

2.2 számú melléklet

Belgium

Az általános forgalmi adót Belgiumban az 5.580 Eurónál nagyobb árbevételű és nem alanyi mentességű tevékenységet végző vállalkozás termékértékesítése és a szolgáltatás nyújtása után a gazdaság minden területén be kell vallani és meg kell fizetni.

Adóköteles tranzakciónak minősül, a vállalkozások termék értékesítése és szolgáltatása, vállalkozáson belül bizonyos belső felhasználása, szolgáltatások végzése magánszemélyeknek vagy más vállalkozásoknak, és a közösségen belüli és kívüli országokból beszerzett import.

Az adó alapja a termék és szolgáltatás szerződésben rögzített teljes ára (nettó) kiegészítve azzal a költséggel, amellyel az áru vagy szolgáltatás eljut az átvevőhöz, vevőhöz. Pl. jutalékok, fuvar, vám, illeték, biztosítási díj stb.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az exportértékesítés és nemzetközi fuvarozás, ha az áru elhagyja Belgium területét, illetve nem ott történik a szolgáltatás teljesítése
- Egyes tevékenységek un. alanyi mentességben részesülnek pl. ügyvédek, orvosok, sportlétesítmények szolgáltatásai, ingatlan értékesítése és bérbe adása, művészeti szolgáltatások, idős személyek gondozása, iskolai és egyetemi oktatás stb., de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Mentés az un. kisvállalat választása szerint az Áfa alól, ha árbevétele az 5580 Euro határt nem éri el, (kivétel az ingatlanokhoz és új járművekhez tartozó ügyletek) ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Lehetséges egyes meghatározott szektorokban, az alapellátáshoz kapcsolódó szolgáltatásoknál, ha éves árbevétel egy bizonyos szintet nem ér el (2008-ban 750.000 euró) nem haladja meg, és legalább bevétele 75 %-át e tevékenységből éri el az általános adó szerinti adózás is.
Ez esetben minden Áfa kulcshoz egy általános kerül megállapításra, amiből az előzetesen felszámított Áfa a normál szabályok szerint levonható.

Az Áfa általános mértéke 21 %, de alkalmazásra kerül a kedvezményes kulcs (6 %) az alapvető élelmiszereknél, utazási és szállás szolgáltatásnál, új építésű lakásoknál.

Adóeljárás:

A vállalkozás, ha éves árbevétele nem haladja meg az 1.000.000 Eurót negyedévente nyújthatja be az adó bevallását, illetve egyes termékek esetében (ásványi olaj, mobil telefon szolgáltatás, számítógép, gépjármű 200.000 Eurót, de minden hónapban az előző negyedéves adó összegének harmadát előlegként kell befizetni.

Ezen összeghatáron felüli vállalkozások pedig havonta kötelesek bevallani és befizetni.

A bevallásokon túl a vállalkozásnak évente be kell nyújtania egy listát azon belga adóalanyokról, akik részére az év során termékértékesítést végzett, illetve negyedévente közölni kell valamennyi közösségen belüli teljesítést.

2.3. számú melléklet

Bulgária

Az Áfa alanya minden Bulgária területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből, szolgáltatás nyújtásból és értékesítéséből árbevételt ér el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben (Cca. 10.000 Euro) nem meghaladó éves árbevételt ér el, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek a közérdekű tevékenységek pl. pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Bulgária területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Az általános adókulcs 20 %, de kedvezményes kulccsal (7 %) adóznak az Európai Unió 6. Áfa irányelv melléklete szerinti értékesítések pl. élelmiszerek, gyógyszerek, mezőgazdasági termékek.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Bulgária havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Az a nem rezidens külföldi vállalkozó, aki terméket értékesít Bulgária területén, de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselővel is képviseltetheti magát, és amennyiben nincsenek adóköteles értékesítéseik, meghatározott feltételek mellett jogosultak az előzetesen felszámolt Áfa visszaigénylésére.

2.4 számú melléklet

Ciprus

Köteles bejelentkezni Áfa alanyaként bármely személy vagy vállalat, ha üzleti tevékenységet végez, és forgalma bizonyos értékhatárt - 9.000 CYP (Cca. 15.400 Euro) elér, illetve ha egy Európai Unió tagállam vállalkozásának a ciprusi nem Áfa adóalanyok részére történt értékesítése meghaladja a 20.000 CYP-t (Cca. 34.220 Euro), valamint ha termék beszerzés Ciprusról olyan vállalkozástól történt, amelyik a másik tagországban közösségi adószámmal rendelkezik, és a beszerzési értéke egy éven belül meghaladja a 6.000 CYP-t (Cca.10.266 Euro), köteles az adóhatóságnál bejelentkezni és Áfa-t fizetni.

Adóköteles tranzakció, néhány adómentes tevékenység kivételével, (pl. pénzügyi szolgáltatás, egészségügyi ellátás, ingatlanbérlés) minden termékértékesítés, szolgáltatás nyújtása és termék importja.

Adó alapja a teljes, engedmények nélküli nettó ellenérték.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az exportértékesítés és szolgáltatás, ha az nem Ciprus területén történik
- Egyes tevékenységek un. tevékenységi mentességben részesülnek pl. ingatlan bérlés, pénzügyi szolgáltatások, kórházi és egészségügyi szolgáltatások, postai és biztosítási szolgáltatások stb., de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Nulla adókulccsal adóznak a tengerjáró hajókon történő értékesítés és szolgáltatás, élelmiszerek, gyerekruházat, könyvek, újságok, gyógyszerek, nemzetközi szállítmányozás ez esetben az előzetesen felszámított Áfa vissza igényelhető.

Az Áfa általános mértéke 15 %, de kedvezményes 5 %-os kulcsot alkalmaznak a szállodai szolgáltatásra és az étkeztetésre és 8 %-ot a közüzemi szolgáltatásokra.

Adóeljárás:

Az adóeljárás ciprusi sajátossága, hogy az adóügyekben pénzügyi képviselő is eljárhat. más tekintetben az EU 2001/115/CE szabályai szerint történik.

Az adóigazgatási eljárás elektronikus rendszerben –TAXISNET- bonyolódik, a közösségen belüli értékesítésről összefoglaló jelentést kell adni, amely szintén elektronikus úton adható meg.

2.5 számú melléklet

Cseh Köztársaság

Adóalanynak minősül az a regisztrált természetes vagy jogi személy, aki gazdasági tevékenységet, adóköteles értékesítést vagy beszerzést végez a Cseh Köztársaság területén. Adóalanyként bejelentkezés kötelező, ha az adóköteles tevékenységből elért árbevétel az 1 millió cseh koronát (CCa. 38.765 Euro) 12 egymást követő hónapban meghaladta.

Adó alapja a termékértékesítés, szolgáltatásnyújtás és termék beszerzés (import) teljes nettó összege, amennyiben jövedéki termék az adó alapjába beszámít a jövedéki adó is.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az exportértékesítés és szolgáltatás, ha nem a Cseh Köztársaság területén történik a teljesítés.
- Egyes tevékenységek un. tevékenységi mentességben részesülnek, pl. ingatlan bérlet, pénzügyi szolgáltatások, kórházi és egészségügyi szolgáltatások, postai és biztosítási szolgáltatások, földterület és építmény értékesítése stb., de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Bizonyos termékeknél, szolgáltatásoknál nem vonható le az előzetesen felszámított adó pl. személygépkocsi beszerzése, üzleti képviselő érdekében kifejtett adóköteles értékesítés

Az Áfa általános kulcsa 19 %, de alkalmazzák az alapvető élelmiszerekre, gyógyszerekre az 5 %-os kedvezményes kulcsot is.

Adóeljárás:

Havonta kell adóbevallást benyújtaniuk azoknak a vállalkozásoknak, akik előző évi forgalma meghaladta a 10.000.000 koronát (CCa. 387.650 Euro), ez alatt negyedévente kötelező. Az értékesítésekről negyedévente összesítő nyilatkozatot un. kimutatást kell beadni.

Az adóbevallás elektronikus vagy papír alapon nyújtható be.

2.6 számú melléklet

Dánia

Adóalanynak minősül az a természetes és jogi személy, aki gazdasági tevékenységet végez Dánia területén, és ebből származó bevétele eléri az 50.000 dán koronát (CCa. 1400 Euro) . Az adó alapja a Dániában végzett termékértékesítés és szolgáltatásnyújtás, az EU valamely más tagállamából való termék beszerzés, amennyiben az értékesítő az általános forgalmi adó alanya és a vevő adóköteles személy, illetve a termékek harmadik országból történő importja. Az adó alapja szerződés szerinti nettó ár, amelyhez hozzá kell adni a kapcsolódó költségeket pl. jutalék, szállítási költség, biztosítás stb.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az export értékesítés és szolgáltatás, ha nem Dánia területén történik a teljesítés
- Egyes tevékenységek un. tevékenységi mentességben részesülnek, pl. ingatlan bérbeadása és átruházása, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, egyes pénzügyi tevékenységek, személyszállítás, karitatív szervezetek tevékenysége de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.

Az Áfa adókulcsa egységesen 25 %.

Adóeljárás:

Amennyiben a társaság forgalma 1-10 millió dán korona közötti az adóbevallás negyedéves, e felett havi bevallás kötelező.

2.7 számú melléklet

Egyesült Királyság

Az Egyesült Királyságban Áfa alany az, akinek értékesítése vagy beszerzése meghaladja az évi 58.000 GP-t, (CCa. 63.215 Euro) távolsági értékesítés esetén 70.000 GP-t (CCa. 76294 Euro).

Adó alapja a termék vagy szolgáltatás ellenértéke, import esetén a vámmal növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az exportértékesítés és szolgáltatás, ha nem az Egyesült Királyság területén történik a teljesítés
- Egyes tevékenységek un. tevékenységi mentességben részesülnek, pl. termőföld és ingatlan bérbeadása (kivétel garázs), pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, egyes pénzügyi tevékenységek, oktatási és képzési tevékenységek, orvosok és fogorvosok szolgáltatásai, temetkezési vállalkozások szolgáltatásai, kórházak és csecsemőotthonok szolgáltatásai, karitatív szervezetek tevékenysége de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 kulccsal adózik a legtöbb élelmiszer, (kivéve éttermek, kávéházak ételeit és italait), könyvek, újságok gyerekruhák, gyógyszerek, tömegközlekedés, ivóvíz, szennyvíz, védőfelszerelések.

Az Áfa általános kulcsa 17,5 %, de kedvezményes 5 %-os adókulcsot alkalmaznak a háztartási tüzelőanyag és elektromos energiára, fűtőberendezések és biztonsági berendezésekre, lakások felújítására, női egészségügyi termékekre, gépkocsiba gyermekülésre.

Az adóeljárásban a normál elszámolási időszak a negyedéves bevallás és visszaigénylés, de egyedileg kérhető a havi elszámolás engedélyezése, illetve 600.000 GP (CCa. 653950 Euro) éves forgalom alatt lehetőség van éves bevallás választására, ez esetben előleg fizetési kötelezettség áll fenn.

A bevallásokat papíron és elektronikusan is be lehet adni.

2.8 számú melléklet

Észtország

Áfa szempontjából adóalanynak az a magánszemély, jogi személyiség, állami intézmény vagy szervezet minősül, aki Észtországban üzleti tevékenységet végez (értékesít, szolgáltat, importál) és a törvény szerint nyilvántartásra kötelezett.

Adó alapja a termék vagy szolgáltatás ellenértéke, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték. Ha az adóhivatal úgy találja, hogy a javak vagy szolgáltatások bevallott értéke alacsonyabb, mint a hasonló termékek vagy szolgáltatások átlagos piaci értéke, akkor a különbség is hozzáadódik az adó alapjához.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az exportértékesítés és szolgáltatás, ha nem Észtország területén történik a teljesítés
- Egyes tevékenységek un. tevékenységi mentességben részesülnek, pl. ingatlan bérbeadása és karbantartása, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, egyes pénzügyi tevékenységek, oktatási és képzési tevékenységek, szerencsejátékok, kórházak szolgáltatásai, ingatlan eladás, arany befektetés, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 kulccsal adózik a nemzetközi személyszállítás, valamint a nemzetközi vizeken és légtérben használt járművek kereskedelme

Az Áfa kulcs 18 %, de 5 %-os kulcs könyvekre, gyógyszerekre, gyógyászati eszközökre, folyóiratokra, temetkezéssel kapcsolatos szolgáltatásokra, fűtőeszközökre, energiára, kulturális előadásokra, lakással kapcsolatos szolgáltatásokra.

Adóigazgatási eljárás:

Észtországban állandó telephellyel rendelkező külföldi vállalatnak be kell jelentkeznie Áfa szempontjából az adó hatóságnál, ha éves forgalma a 250.000 észt koronát (CCa. 15.974 Euro) meghaladja.

Nem rezidensek akkor igényelhetik vissza az Áfa-t, ha annak összege a 400 észt koronát (CCa. 25 Euro) meghaladja. Adóbevallás és fizetés havi rendszerben történik.

2.9 számú melléklet

Finnország

Adókötelesek Áfa szempontjából Finnországban azok a személyek, vállalkozások és közintézmények, akik termékértékesítést, szolgáltatásnyújtást és termékek közösségen belüli vagy azon kívüli importját végzik, és forgalmuk a 20.000 Eurót meghaladja.

Adóalap:

Valamennyi termékértékesítést, ide értve ingatlanokat, energiaszolgáltatást és az ipari termeléshez kapcsolódó jogokat, és ezek importját is Áfa fizetési kötelezettség terheli. Adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élveznek az éves 8500 eurós forgalmat el nem érő kisvállalkozást folytató személyek, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 8500-20.000 euro éves forgalom közötti vállalkozások esetén az adókulcs nullától a teljes adómértékig fokozatosan emelkedik.
- Mentés a természetes személy vállalkozó saját célú fogyasztása évi 850 euró szintig.
- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek pl. ingatlan tulajdon értékesítése vagy bérbe adása, egészségmegőrző és szociális jóléti szolgáltatások, alapfokú oktatási és képzési tevékenységek, pénzügyi banki szolgáltatások, vak és süket személyek által, illetve részükre végzett szolgáltatások, ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Mentés a vállalkozások átszervezéséhez kapcsolódó termék és szolgáltatás értékesítése, ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatás, ha nem Finnország területén történik a teljesítés, továbbá napilap és folyóirat előfizetések, közhasznú egyesületek kiadványait célzó nyomdai szolgáltatások, a nem sport és szabadidő célú hajók értékesítése, bérlete, javítása, arany Központi Bank általi értékesítése, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Nem vonható le az előzetesen felszámított adó egyes termékek beszerzése esetén akkor sem, ha azt az üzleti tevékenység érdekében került beszerzésre, pl. lakóingatlanok építéséhez kapcsolódó beszerzések, szórakoztatási szolgáltatások igénybe vétele, munkába járáshoz kapcsolódó költségek, értékesítéshez kapcsolódó egyes (public relations) költségek és egyes nem továbbértékesítési vagy bérbeadási céllal beszerzett személygépkocsik, motorkerékpárok, lakókocsik, repülőgépek és bizonyos vízi járművek.

Finnországban a normál Áfa kulcs 22 %, kedvezményes kulcsot (17 %) alkalmaznak az alapvető élelmiszerekre és az állati takarmányra és extra kedvezményes kulcsot (8 %) gyógyszerekre, könyvekre, kulturális eseményekre, szállodai szolgáltatásra, személyszállításra, kikötőhelyi szolgáltatásra, rádió és televízió jogdíj támogatásra.

Adóeljárás:

Finnországban minden illetékességgel rendelkező és Áfa fizetésére kötelezettnek be kell jelentkeznie az Adó Hivatalba. Amennyiben a vállalkozás Finnországban nem rendelkezik telephellyel, a fizetési kötelezettség a vevőt terheli un. fordított Áfa eljárás érvényesül. Az Áfa bevallása havonta történik, amelynek elmaradása esetén a hatóság becslést alkalmaz.

2.10 számú melléklet

Franciaország

Az Áfa valamennyi Franciaországban fogyasztott vagy használt terméket és szolgáltatást érint. Az adó alanya valamennyi termék előállításával, szolgáltatással és kereskedelemmel foglalkozó természetes vagy jogi személy és hivatal, bizonyos értékhatár felett az alanyi mentes intézmények és magánszemélyek is függetlenül attól, hogy rendelkeznek-e francia telephellyel.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Mentések az éves 76.300 eurós termékértékesítésből és szállásnyújtásból, valamint 27.000 euró egyéb szolgáltatásból elért forgalmat el nem érő kisvállalkozás, ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le. Az alanyi mentesség jár az új vállalkozásoknak tevékenységük első évében mindaddig, amíg nettó árbevétele nem éri el a mentesség feltételéül szabott határértéket.
- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek pl. ingatlan, termőföld bérbe adása, egészségmegőrző és szociális jóléti szolgáltatások, oktatási és képzési tevékenységek, pénzügyi-banki szolgáltatások, non-profit szervezetek által végzett szolgáltatások, ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Mentés 5 éves használat után az épület elsőértékesítése
- 0 %-al adózik, azaz előzetesen felszámított adó levonható az export értékesítés és szolgáltatás esetén, ha nem Franciaország területén történik a teljesítés valamint a nemzetközi szállítmányozás
- Egyedi speciális kulcsok alapján adóznak Korzikán és a tengerentúli megyékben

Az Áfa normál kulcsa 19,6 % , de kedvezményes (5,5 %) kulccsal adóznak az élelmiszerek és az épület-karbantartási munkák a sajtótermékekre és egyes gyógyszerekre.

Adóeljárás:

Évi 4.000 Euro Áfa kötelezettségig az adózó kérheti a negyedéves bevallást, különben az általános szabályok szerint havi a bevallás gyakorisága. A fentieken túl lehetőség van un. egyszerűsített eljárás szerint adózni, ez esetben negyedévente kell előleget fizetni, majd éves bevallást benyújtani. 1.000 Euro/éves adókötelezettség alatt előleget fizetni nem kell. Nettó Áfa visszaigénylés (amikor a visszaigénylendő Áfa meghaladja a fizetendőt) negyedéves bevallás esetén 760 Euró, éves bevallás esetén 150 Euró alatt nem lehetséges.

2.11 számú melléklet

Görögország

Az Áfa alanya Görögországban értékhátártól függetlenül minden gazdasági tevékenységet és értékesítést végző, termék előállítás, szolgáltatás nyújtással (elektronikus szolgáltatás is) és EU vagy harmadik országból származó Görögországba importáló vagy távértékesítést folytató természetes, ill. jogi személy és hivatal függetlenül attól, hogy rendelkeznek-e görögországi telephellyel.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt vámérték.

Kivételek, mentességek:

- 0 %-al adózik, azaz előzetesen felszámított adó levonható az exportértékesítés és szolgáltatás esetén ha nem Görögország területén történik a teljesítés
- 0 kulccsal adózik azaz előzetesen felszámított adó levonható a nemzetközi áruszállítás, valamint a hajózási szállítás és szolgáltatások esetében
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek pl. szociális és kulturális szolgáltatások, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, egyes pénzügyi tevékenységek, oktatási és képzési tevékenységek, kórházak és egyes egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.

Az Áfa normál kulcsa 19 % , de kedvezményes (9 %) kulccsal adóznak az élelmiszerek, gyógyszerek, szállítás, elektromos áram, bizonyos hivatásos tevékenységek pl. zeneszerzők, művészek, írók, fogorvosok szolgáltatásai, a sajtótermékekre és kulturális rendezvények és színházak belépőire.

Adóeljárás:

Az adózó havi, negyedéves vagy éves bevalló lehet, de az Európai Unió belüli ügyletekről készítendő jelentést minden esetben negyedévente kell benyújtani.

Ha Görögországban sem székhellyel, sem telephellyel nem rendelkezik és adó köteles, az áfa adózást érintő kérdésekre pénzügyi képviselőt, könyvelőt vagy adótanácsadót lehet megbízni. Nem rezidens, de hazájában áfa körbe tartozó magán- vagy jogi személy, amely nem rendelkezik állandó irodával Görögországban és görög vállalkozástól vásárol javakat és szolgáltatásokat és EU tagállamból származik és nincs közösségi adószáma, vagy nem EU tagállamból származik, de országa Görögországgal kölcsönösségi megállapodást kötött visszaigényelheti az előzetesen felszámított Áfa-t.

2.12 számú melléklet

Hollandia

Az Áfa alanya Hollandiában értékhatártól függetlenül minden gazdasági tevékenységet és értékesítést végző, termék előállítás, szolgáltatásnyújtással (elektronikus szolgáltatás is) és EU vagy harmadik országból származó importtal és Hollandiába történő távértékesítést folytató természetes vagy jogi személy és hivatal függetlenül attól, hogy rendelkeznek-e holland telephellyel.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek, pl. közoktatás, szociális és kulturális termékértékesítés és szolgáltatás, egészségügyi szolgáltatások, pénzügyi banki biztosítási szolgáltatások, postai szolgáltatások, temetkezési szolgáltatások, sportszervezetek tagjai részére nyújtott szolgáltatások, házi betegápolás, zeneszerzők, írók és újságírók által nyújtott szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Mentés 2 éves használat után az épület elsőértékesítése
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást is) ha nem Hollandia területén történik a teljesítés.

Az általános adókulcs 19 %, de kedvezményes kulccsal (6 %) adóznak az élelmiszerek, gyógyszerek, gyógyászati segédeszközök, víz, fűtés, könyvek, újságok, személyszállítás, színház, mozi, állatkerti belépők.

Adóeljárás:

Az adózó havi, negyedéves vagy éves bevalló lehet, de az Európai Unió belüli ügyletekről készítendő jelentést minden esetben negyedévente kell benyújtani. Ha Hollandiában sem székhellyel, sem telephellyel nem rendelkezik és adó köteles, az adózást érintőkérdésekre pénzügyi képviselő megbízására és nyilvántartásba vételére van lehetőség, aki csak holland illetőségű lehet.

2.13 számú melléklet

Írország

Az Áfa alanya minden Írország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából 25.500 Eurót, szolgáltatás nyújtásból 51.000 Eurót (elektronikus szolgáltatás is) meghaladó árbevételt ért el.

Azok a nem rezidensek, akiknek Írországban nincs telephelyük, de Írországban termékértékesítést, szolgáltatást, import tevékenységet folytatnak több mint 40.632 Euro összegben, szintén adó alanyai, azaz kötelező bejelentkezniük Áfa alá.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes a termék értékesítéséből és importjából 25.500 Eurót, szolgáltatás nyújtásból 51.000 Eurót (elektronikus szolgáltatás is) meg nem haladó árbevételt elért vállalkozások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek pl. ingatlanok bérbeadása, közoktatás, egészségügyi szolgáltatások, pénzügyi banki biztosítási szolgáltatások, postai szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adóznak az emberi fogyasztásra szánt élelmiszerek és nem szeszes italok, gyermek ruházat, könyvek, egészségügyi eszközök, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást is) ha nem Írország területén történik a teljesítés, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Az általános adókulcs 21 %, de kedvezményes kulccsal (13,5 %) adózik az ingatlan értékesítése a kapcsolódó szolgáltatásokkal együtt, szálláshely szolgáltatás, fűtőanyag, elektromos energia, víz és szennyvíz, éttermi szolgáltatások, folyóiratok és újságok. az állatállomány értékesítése esetén.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően havonta, negyedévente és évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

2. 14 számú melléklet

Lengyelország

Az Áfa alanya minden Lengyelország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki saját nevében rendszeresen vagy esetenként termékértékesítést, és importját végzi illetve szolgáltatás nyújt.

Azok a nem rezidensek, akiknek Lengyelországban nincs telephelyük, de Lengyelországban termékértékesítést, szolgáltatást, import tevékenységet folytatnak több mint 10.000 Euro összegben, szintén adó alanyai, azaz kötelező bejelentkezniük Áfa alá.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó. Amennyiben az ellenértéket természetben fizetik, az adó alapja az ellenérték helyi viszonyok alapul vételével megállapított teljesítéskori Áfa nélkül számított összege. Import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek pl. közoktatás, pénzügyi banki szolgáltatások, postai szolgáltatások, művészeti és sport szolgáltatás, mezőgazdasággal, erdészettel és tudományos fejlesztéssel kapcsolatos szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó nem vonható le.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást is) ha nem Lengyelország területén történik a teljesítés, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Nem vonható le az előzetesen felszámított Áfa vendéglátó ipari szolgáltatás és személygépkocsi üzemeltetéséhez használt benzin, dízelolaj és gáz után.

Az általános adókulcs 22 %, de kedvezményes kulccsal (7 %) adóznak a mezőgazdasági és erdészeti szektorban használt gépek, gyógyászati készülékek, a feldolgozott élelmiszerek és gyerekcikk, a tej és tejtermékekre, hal és hústermékekre valamint a népművészeti termékekre.

Lengyelországban az EU irányelvnek megfelelően havonta, illetve negyedévente és évente történik az adó bevallása, és fizetése, és negyedéves az Európai Unió belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

2.15 számú melléklet

Lettország

Az Áfa alanya minden Lettország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából valamint szolgáltatásnyújtásból 10.000 latot (CCa. 14.114 Euró) meghaladó árbevételt ért el. Azok a nem rezidensek, akiknek Lettország nincs telephelyük, de Lettország termékértékesítést, szolgáltatást, import tevékenységet folytatnak több mint 7.000 lat (CCa. 9.880 Euró) , távértékesítésnél 24.000 lat (Cca. 33.874 Euró) összegben, szintén adó alanyai, azaz kötelező bejelentkezniük Áfa alá.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó. Amennyiben az ellenértéket természetben fizetik, az adó alapja az ellenérték helyi viszonyok alapul vételével megállapított teljesítéskori Áfa nélkül számított összege. Import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes a termékértékesítéséből és importjából, szolgáltatás nyújtásból 10.000 latot (Cca. 14.114 Euró), nem rezidensek 7.000 lat (Cca. 9.880 Euró) és 24.000 lat (Cca. 33.874 Euró) meg nem haladó árbevételt elért vállalkozások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek pl. közoktatás, engedélyezett egészségügyi szolgáltatások, pénzügyi banki biztosítási szolgáltatások, postai szolgáltatások, fogorvosi szolgáltatások, közszféra által támogatott kutatási tevékenységek, humanitárius célra adott ajándékok és támogatások, szerzők zeneszerzők, írók jogdíjai, magánszemély által fizetett lakbérek, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 % -al adózik a vizi járműkarbantartása ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást is) ha nem Lettország területén történik a teljesítés, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Harmadik ország vállalkozója, ha nem rezidens, lettországi vásárlása után az Áfa-t visszaigényelheti viszonyosság alapján, ha ennek összege több mint 135 lat (Cca. 190 Euro). Nem visszaigényelhető az előzetesen felszámított Áfa személyes használat céljára Történt termék beszerzésekor, használaton kívüli ingatlan vásárlásakor és az ahhoz kapcsolódó felújítási számlák után, valamint egyes utazási irodák szolgáltatásai után.

Az általános adókulcs 18 %, de kedvezményes kulccsal (5 %) adózik az állatorvosi szolgáltatás, közbizellátás, hulladékgyűjtés, szálláshely szolgáltatás.

Adóeljárás:

Évi 10.000 lat (Cca. 14.114 Euro) Áfa kötelezettségig az adózó kérheti a negyedéves vagy féléves bevallást, különben az általános szabályok szerint havi a bevallás gyakorisága, de a bevallással egyidejűleg az előzetesen levont Áfa összegéről és tételeiről is be kell nyújtani egy kimutatást az Adóhatóságnak. A bevallás elektronikusan és papíralapon is benyújtható, elektronikus benyújtás esetén is kell 15 napon belül papíralapú bevallást is benyújtani. Negyedévente kell ugyanakkor az Európai Unió belüli ügyletekről készítendő jelentést benyújtani.

2. 16 számú melléklet

Litvánia

Az Áfa alanya minden Litvánia területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából, valamint szolgáltatásnyújtásból 100.000 litast (Cca. 28.955 Euró) meghaladó árbevételt ért el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó. Amennyiben az ellenértéket természetben fizetik, vagy saját célra használják fel az adó alapja az ellenérték helyi viszonyok alapul vételével megállapított teljesítéskori Áfa nélkül számított összege.

Import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes a termék értékesítésből, importjából és szolgáltatásnyújtásból 100.000 litast (Cca. 28.955 Euró) meg nem haladó árbevételt elért vállalkozások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Egyes tevékenységek un. tárgyi, tevékenységi mentességben részesülnek pl. közoktatás, egészségügyi termékek és szolgáltatások, pénzügyi banki biztosítási szolgáltatások, postai szolgáltatások, kulturális és sport tevékenység, nonprofit szervezetek szolgáltatásai, lakóházak és egyéb ingatlanok lízingje, új építésű ingatlanok eladása, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik a hajók és repülőgépek eladására, javítása, bérbeadása és karbantartása ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást is) ha nem Litvánia területén történik a teljesítés, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Litvániában a normál Áfa kulcs 18 %, kedvezményes kulcsot (9 %) alkalmaznak az építési szolgáltatásokra és felújításra, mérnöki szolgáltatásokra, területi igazgatási szolgáltatásokra, ha azokat állami vagy helyi alapokból, vagy államilag garantált hitelből finanszírozzák. illetve extra kedvezményes kulcsot (5 %) alkalmaznak a gyógyszerekre, könyvekre, kulturális eseményekre, alapvető és bio élelmiszerekre, szállodai szolgáltatásra, személy és csomagszállításra.

Litvániában az EU irányelvnek megfelelően havonta, illetve negyedévente évente történik az adó bevallása, és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

2. 17 számú melléklet

Luxemburg

Az Áfa alanya minden Luxemburg területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából valamint szolgáltatás nyújtásból árbevételt ér el, és nem kizárólag Áfa mentes tevékenységet folytat és ezáltal nincs Áfa visszaigénylési joga sem.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Mentességet élvez az exportértékesítés és szolgáltatás, ha nem Luxemburg területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Egyes tevékenységek ún. tevékenységi mentességben részesülnek pl. ingatlan bérbeadása és karbantartása, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási és képzési szolgáltatások, kórházak és orvosi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Alanyi mentes a termék értékesítéséből, importjából és szolgáltatás nyújtásból 10.000 Eurót meg nem haladó árbevételt elért vállalkozások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le. Ha bejelentkeznek adóalanynak, akkor degresszív adókedvezményt vehetnek igénybe maximum 150 Euró összegben.

Luxemburgban a normál Áfa kulcs 15 %. Középső (12 %) kulcsot alkalmaznak a borok, fűtő és üzemanyagok, ruhatisztítás, reklám, dohánytermékek, turisztikai és reklám szolgáltatás, ruha tisztítás és szabás, szabadfoglalkozású tevékenységek szolgáltatásai után.

Kedvezményes kulcsot (6 %) alkalmaznak fűtés, világítás, élő növények és növényvédő szerek esetében, az élelmiszerekre (kivéve alkoholos italok) állatoknak való tápok és mezőgazdasági alapanyagokra, gyógyszerekre és gyógyászati eszközökre, könyvekre, újságokra, folyóiratokra, gyerekruha, gyerekcipőre, vízszolgáltatásra, szemétszállításra, kulturális és sportszolgáltatásra, éttermi vendéglátó ipari szolgáltatásra, személyszállításra, temetési szolgáltatásokra és a jogdíjakra.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Luxemburgban havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Közösségen belüli értékesítést nem végző kizárólag kiskereskedelmi vagy szolgáltatást végző adóalanysok pl. trafik, pékség, taxi szolgáltatók, akiknek éves árbevétele nem haladja meg a 300.000 Eurót, az Áfa megfizetése nem a teljesítés időpontjához kapcsolódik, hanem az árbevétel realizálásához.

Ha Luxemburgban sem székhellyel, sem telephellyel nem rendelkezik és adó köteles, az adózást érintőkérdésekre pénzügyi képviselő megbízására és nyilvántartásba vétele kötelező és bankgaranciát vagy kauciót kell benyújtaniuk az adóhivatalhoz, mielőtt Luxemburgban áfa köteles ügyletet bonyolítanak.

2.18 számú melléklet

Málta

Az Áfa alanya minden Málta területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből és értékesítéséből 15.000 máltai lírát(34.940 Euró), szolgáltatás nyújtásból 10.000 máltai lírát(23.293 Euró) (elektronikus szolgáltatás is) minden más esetben 6.000 máltai lírát(13.976 Euró) meghaladó árbevételt ért el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes a termék kereskedelméből 34.940 Euró, szolgáltatás nyújtásból 23.293 Euró (elektronikus szolgáltatás is), minden más esetben 13.976 Euró meg nem haladó árbevételt elért vállalkozások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Egyes tevékenységek un. tevékenységi mentességben részesülnek, pl. ingatlan eladás és bérbeadás, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik a vízi és légi járművek eladására, élelmiszerek, személyszállítás, gyógyszerek ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatásnyújtás (beleértve az elektronikus szolgáltatást is) ha nem Málta területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Máltán a normál Áfa kulcs 18 %, ugyanakkor kedvezményes kulcsot (5 %) alkalmaznak a szálláshely szolgáltatásokra, elektromos áramra, édességekre, gyógyászati eszközökre, újságokra, könyvekre és egyéb nyomtatott termékekre.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Máltán havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

2. 19 számú melléklet

Németország

Az Áfa alanya minden Németország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék és szolgáltatás előállításából, kereskedelméből és értékesítéséből vagy importjából előző évben 16.620 Eurót meghaladó árbevételt ért el..

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben 16.620 Eurót meg nem haladó árbevételt ért el, és tárgyévben sem várható hogy elérje az 50.000 Eurót. de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Egyes tevékenységek, un. tevékenységi mentességben részesülnek pl. ingatlan eladás és bérbeadása, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le, de adózó választhatja az Áfa körbe tartozást is.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Németország területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Németországban a normál Áfa kulcs 19 %, kedvezményes kulcsot (7 %) alkalmaznak az élelmiszerekre, italokra (ha helyben fogyasztják 19 %) gyógyszerekre, újságokra, könyvekre, múzeumi és színház belépőkre.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Németországban havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Az a nem rezidens külföldi vállalkozó, aki kizárólag adómentes értékesítést végez és nem jogosult adó visszatérítésre, pénzügyi képviselővel képviseltetheti magát.

A külföldi vállalkozó visszakaphatja Németországban megfizetett áfát kérelmére, ha nincs adóköteles értékesítése Németországban, vagy olyan adóköteles értékesítést végez, amely fordított adózási előírás szerint adózik vagy 0 %-os nemzetközi szállítást végez.

2.20 számú melléklet

Olaszország

Az Áfa alanya minden Olaszország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából valamint szolgáltatásnyújtásból árbevételt ér el, és nem kizárólag Áfa mentes tevékenységet folytat és ezáltal nincs Áfa visszaigénylési joga sem.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Olaszország területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Egyes tevékenységek, un. tárgyi mentességben részesülnek, pl. pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, részvényekkel, kötvényekkel és egyéb értékpapírokkal kapcsolatos szolgáltatások, orvosi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik a nemzetközi vízi és légi szállítás és a belföldi személy és áruszállítás ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható

Olaszországban a normál Áfa kulcs 20 %, kedvezményes kulcsot (10 %) alkalmaznak az élelmiszerekre, italokra , gyógyszerekre, újságokra, könyvekre, múzeumi és színház belépőkre.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Olaszországban havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Az a rezidens külföldi vállalkozó, aki terméket értékesít Olaszországban, de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselővel is képviseltetheti magát.

2. 21 számú melléklet

Portugália

Az Áfa alanya minden Portugália területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából valamint szolgáltatásnyújtásból árbevételt ér el, és nem kizárólag Áfa mentes tevékenységet folytat, ezáltal nincs Áfa visszaigénylési joga sem.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek pl. pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, részvényekkel, kötvényekkel és egyéb értékpapírokkal kapcsolatos szolgáltatások, gyógyászati szolgáltatások, ingatlanhoz kapcsolódó ügyletek, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben 10.000 Eurót meg nem haladó árbevételt ért el, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Portugália területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Portugáliában a normál Áfa kulcs 21 %, de 12 %-os kulccsal adóznak az étkezési szolgáltatások, kedvezményes kulcsot (5 %) alkalmaznak az élelmiszerek, italokra , gyógyszerekre, újságokra, könyvekre, sajtótermékekre, energiára és múzeumi és színház belépőkre.

Az Azori szigeteken és Madeirán az Áfa mértéke egyedileg megállapított.

Adóeljárás:

Portugáliában a vállalkozó, ha előző évben 500.000 Eurót meghaladó árbevételt ért el havonta és évente, ha 10.000- 500.000 Euró közötti árbevételt ért el, negyedévente és évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

A nem rezidens vállalkozónak, aki terméket értékesít Portugáliában de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselőt kell megbíznia. Nem kell adózási képviselőt kijelölni, amennyiben az Áfa beszedhető közvetlenül a fogyasztótól.

2. 22 számú melléklet

Románia

Az Áfa alanya minden Románia területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből szolgáltatásnyújtásból és értékesítéséből CCa 10.000 Eurót meghaladó éves árbevételt ér el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben CCa. 10.000 Eurót nem meghaladó éves árbevételt ér el, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek a közérdekű tevékenységek pl. pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Románia területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Az általános adókulcs 19 %, de kedvezményes kulccsal (9 %) adóznak az Európai Unió 6. Áfa irányelv melléklete szerinti értékesítések pl. élelmiszerek, gyógyszerek, mezőgazdasági termékek.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Románia havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Az a nem rezidens külföldi vállalkozó, aki terméket értékesít Románia de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselővel is képviseltetheti magát, és amennyiben nincsenek adóköteles értékesítéseik, meghatározott feltételek mellett jogosultak az előzetesen felszámolt Áfa visszaigénylésére.

2.23 számú melléklet

Spanyolország

Az Áfa alanya minden Spanyolország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék értékesítéséből és importjából valamint szolgáltatásnyújtásból árbevételt ér el, és nem kizárólag Áfa mentes tevékenységet folytat és ezáltal nincs Áfa visszaigénylési joga sem.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Egyes tevékenységek, un. tárgyi mentességben részesülnek pl. pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, gyógyászati és szociális szolgáltatások, ingatlanok bérbeadása (üzleti célú bérlet kivételével), kulturális és sport szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Spanyolország területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Spanyolországban a normál Áfa kulcs 16 %, de 7 %-os kulccsal adóznak az étkezési szolgáltatások, utazási és turisztikai szolgáltatások, új építésű lakóingatlan, élelmiszerek, italok, gyógyszerek, újságok, könyvek, sajtótermékek, energia, múzeumi és színház belépők. A Kanári szigeteken az Áfa mértéke egyedileg megállapított.

Adóeljárás:

Spanyolországban a vállalkozó, ha előző évben 6.000.000 Eurót meghaladó árbevételt ért el, vagy ha minden áfa bevallási időszak végén áfa visszaigénylést kér havonta és évente, más esetben negyedévente és évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Ha egy számla értéke eléri a 3.000 Eurót, akkor az értékesítést/szolgáltatást végző személy köteles az adóhivatal felé jelenteni a vásárló adatait és a vásárlás összegét.

A nem rezidens vállalkozónak, aki terméket értékesít Spanyolországban, de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselőt kell megbíznia.

2.24 számú melléklet

Svédország

Az Áfa alanya minden Svédország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből szolgáltatásnyújtásból és értékesítéséből 30.000 svéd koronát (CCa. 2885 Euro) meghaladó árbevételt ér el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben 30.000 SEK (CCa. 2.885 Euró) meg nem haladó árbevételt ért el, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek pl. ingatlanok bérbeadása és értékesítése során kapott ellenértéke, a vállalkozás tulajdonában levő anyagok befejezetlen termékek készárúk és berendezések és egyéb vállalkozáshoz tartozó vagyontárgyak, ha azokat a vállalkozás átruházásához vagy összeolvadásához, szétválásához kapcsolódóan értékesítik. de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Svédország területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- 0 %-al adóznak az orvosok által receptre felírt gyógyszerek, befektetési célú arany, számos pénzügyi, biztosítási és viszontbiztosítási szolgáltatás, ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható
- Nem vonható le az előzetesen felszámított adó egyes termékek beszerzése esetén akkor sem, ha azt az üzleti tevékenység érdekében került beszerzésre, pl. állandóüzleti képviselő érdekében felmerült költségek, szórakoztatási szolgáltatások igénybe vétele, és nem továbbértékesítési vagy bérbeadási vagy személyszállítási céllal beszerzett személygépkocsik, motorkerékpárok, lakókocsik, járművek.

Az általános adókulcs 25 %, de kedvezményes kulccsal (12 %) adóznak az élelmiszerek, túrizmushoz kapcsolódó szolgáltatások, műalkotások régiségek és gyűjtemények importja, művész által saját maga készítette műalkotások értékesítése.

Extra kedvezményes (6 %) kulcs érvényes a hazai napi és hetilapokra, folyóiratokra, hazai személyszállításra, színház, mozi, cirkusz és hangversenyjegyekre, sport és kulturális belépőkre, szerzői jogi védelem alatt álló alkotásokhoz kapcsolódó jogok értékesítésére.

Adóeljárás:

Svédország a vállalkozó éves árbevétele az 1.000.000 SEK-t (Cca. 96179 Euró) meghaladja végén havonta és évente, más esetben évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása. A nem rezidens vállalkozónak, aki terméket értékesít Svédországban de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselőt kell megbízni. Ha a nem rezidens Svédországban szerzett be terméket vagy szolgáltatást, vissza igényelhetik az előzetesen felszámított Áfa-t, ha az Áfa Svédországon kívül folytatott üzleti tevékenységhez kapcsolódik, és ha Svédországban végezte volna tevékenységét jogosult lett volna visszaigénylésre, és levonható lett volna.

2.25 számú melléklet

Szlovákia

Az Áfa alanya minden Szlovákia területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből, szolgáltatásnyújtásból és értékesítéséből 1.500.000 SK (Cca. 49.790 Euró)-t meghaladó éves vagy 750.000 SK (Cca. 24.895 Euró) negyedéves árbevételt ér el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben 1.500.000 szlovák koronát (49.790 Euró) meghaladó éves vagy 750.000 SK(24.895 Euró) negyedéves árbevételt ér el, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek pl. posta, műsorszórás, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Szlovákia területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Nem vonható le az előzetesen felszámított adó egyes termékek beszerzése esetén akkor sem, ha azt az üzleti tevékenység érdekében került beszerzésre, pl. nem továbbértékesítési vagy bérbeadási vagy személyszállítási céllal beszerzett személygépkocsik, motorkerékpárok, lakókocsik, járművek.

Az Áfa általános adókulcsa 19 %, a kedvezményes kulcs az élelmiszerekre és közüzemi szolgáltatásokra 10 %.

Adóeljárás:

Szlovákiában ha a vállalkozó éves árbevétele az 10.000.000 SK-t (331.939 Euró) meghaladja havonta és évente, más esetben negyedévente és évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása. Magánszemély akkor is kötelezett Áfa bevallásra, ha külföldről közlekedési eszközt vásárolt. Nem rezidens, távértékesítést folytató vállalkozások 35.000 Euró forgalom felett kötelesek az Adóhatósághoz bejelentkezni. Szlovákiában rezidens, de Áfa körbe nem tartozó személyek pedig akkor, ha közösségen belüli áru beszerzésük meghaladja a 10.000 Eurós küszöbértéket. Beszerzésük után kötelesek az Áfa-t felszámítani és megfizetni, de visszaigénylésre nincs mód, mivel továbbra sem tartoznak az áfa körbe.

2.26 számú melléklet

Szlovénia

Az Áfa alanya minden Szlovénia területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből szolgáltatás nyújtásból és értékesítéséből 5.000.000 Szlovén Tollárt (20.865 Euró) meghaladó éves árbevételt ér el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben 5.000.000 Szlovén Tollárt (20.865 Euró) nem meghaladó éves árbevételt ér el.
de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek a közérdekű tevékenységek pl. pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az export értékesítés és szolgáltatásnyújtás, (beleértve az elektronikus Szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Szlovénia területén történik a teljesítés
ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.

Az általános adókulcs 20 %, de kedvezményes kulccsal (8,5 %) adóznak az Európai Unió 6. Áfa irányelv melléklete szerinti értékesítések pl. élelmiszerek, gyógyszerek, mezőgazdasági termékek.

Adóeljárás:

Az EU irányelvnek megfelelően Szlovénia havonta, negyedévente vagy évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Az a nem rezidens külföldi vállalkozó, aki terméket értékesít Szlovénia de állandó szervezete az adózásra nincs, pénzügyi képviselővel is képviseltetheti magát, és amennyiben nincsenek adóköteles értékesítéseik, meghatározott feltételek mellett jogosultak az előzetesen felszámolt Áfa visszaigénylésére.

2.27 számú melléklet

Magyarország

Az Áfa alanya minden Magyarország területén levő és gazdasági tevékenységet végző természetes vagy jogi személy, aki termék kereskedelméből szolgáltatásnyújtásból és értékesítéséből 5000000 HUF (Cca. 18.500 Euró) meghaladó éves bevételt ér el.

Az adó alapja a termék vagy szolgáltatás nettó ellenértéke, melyet növel az esetleges biztosítási díj, jutalék, kamat, fogyasztási adó, regisztrációs díj, import esetén a vámmal, jövedéki adóval és egyéb kapcsolódó költséggel növelt forgalmi érték.

Kivételek, mentességek:

- Alanyi mentes lehet az a vállalkozás, amely termék kereskedelméből előző évben nem érte el, és a tárgyévben sem haladja meg várhatóan az 5 millió forintos értékhatárt.
Ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le
- Egyes tevékenységek un. tárgyi mentességben részesülnek, pl. posta, műsorszórás, pénzügyi és biztosítási szolgáltatások, oktatási szolgáltatások, egészségügyi szolgáltatások, de ez esetben az előzetesen felszámított adó sem vonható le.
- 0 %-al adózik az exportértékesítés és szolgáltatás (beleértve az elektronikus szolgáltatást és nemzetközi szállítást is) ha nem Magyarország területén történik a teljesítés ez esetben az előzetesen felszámított adó levonható.
- Nem vonható le az előzetesen felszámított adó egyes termékek beszerzése esetén akkor sem, ha azt az üzleti tevékenység érdekében került beszerzésre, pl. nem továbbértékesítési vagy bérbeadási vagy személyszállítási céllal beszerzett személygépkocsik, motorkerékpárok, lakókocsik, járművek.

Az Áfa általános adókulcsa 25 %, a kedvezményes kulcs (18 %) egyes alapvető élelmiszerekre pl. kenyér és távfűtésre, kereskedelmi szálláshely szolgáltatásra, extra kedvezményes kulcs (5 %) gyógyszerekre.

Adóeljárás:

Magyarország ha a vállalkozó éves árbevétele az meghaladja havonta és évente, más esetben negyedévente és évente történik az adó bevallása és fizetése, és negyedéves az Európai Unión belüli ügyletekről készítendő jelentés benyújtása.

Magánszemély akkor is kötelezett Áfa bevallásra, ha külföldről közlekedési eszközt vásárolt. Nem rezidens, távértékesítést folytató vállalkozások 35.000 Euró forgalom felett kötelesek az Adóhatósághoz bejelentkezni. Magyarország rezidens, de Áfa körbe nem tartozó személyek pedig akkor, ha közösségen belüli áru beszerzésük meghaladja a 10.000 Eurós küszöbértéket. Beszerzésük után kötelesek az Áfa-t felszámítani és megfizetni, de visszaigénylésre nincs mód, mivel továbbra sem tartoznak az áfa körbe.

Fordított Áfa adózás Magyarországon és az az Európai Unióban

Magyarország az ÁFA fordított adózás (reverse charge) szerinti elszámolását és befizetését. 2009. 01.01-el szinte valamennyi lehetőséggel élve vezette be az EU irányelv 199. cikkében is jóváhagyott ágazatokban:

- építési szolgáltatások, ideértve az ingatlanokhoz kapcsolódó javítási, tisztítási, karbantartási átalakítási és bontási szolgáltatások,
- használt anyagok, adott állapotukban újrafelhasználásra alkalmatlan használt anyagok, törmelékek, ipari és nem ipari hulladékok, illetve részben feldolgozott hulladékok értékesítése és e területen szolgáltatások nyújtása,
- személyzet közvetítése,
- ingatlan értékesítése,
- biztosítékként átadott termékek átadása az egyik adóalanytól a másik adóalany részére,
- ingatlanvagyonnak végrehajtó által kikényszerített eljárás keretében történő értékesítése.

A Magyarországi bevezetés során az EU irányelvhez képest a fordított adózás kisebb szűkítéssel került alkalmazásra.

Pl. Magyarországon csak az olyan építési szerelési és egyéb szerelési munkák végzésekor kell fordítottan adózni, amelyek ingatlan létrehozására, bővítésére, átalakítására vagy egyéb megváltoztatására irányul, amely építési hatósági engedély köteles, és melyről a szolgáltatás igénybe vevője előzetesen, írásban nyilatkozott a szolgáltatás nyújtójának.

Különbség az is, hogy az ingatlanvagyonnak a végrehajtó általi kényszereladási eljárás keretében történő értékesítését sem rendeli minden esetben a fordított adózás hatálya alá, csak a vállalkozásban tárgyi eszközként használt termék és egyéb, a teljesítéskor szokásos piaci árát tekintve 100.000 HUF-ot meghaladó termék értékesítését, ha az értékesítő adóalany felszámolási vagy bármely más fizetéseképtelenséget jogerősen megállapító eljárás hatálya alatt áll.

Más országokkal ellentétben a disszertáció készítésének időpontjáig Magyarország nem kért és nem is kapott az Európai Bizottságtól más termékek és szolgáltatásokra vonatkozóan a fordított adózás bevezetésére előzetes engedélyeztetési eljáráshoz kapcsolódó jóváhagyást, holott más országokban, azon ágazatokban, ahol az adóelkerülés rendkívül gyakori pl. számítástechnika, gépjármű kereskedelem az adóelkerülés lehetőségét jelentősen csökkentette.

Az Európai Unió országaiban nem egységesen kerültek bevezetésre, holott egyes országok, Németország, Ausztria, Egyesült Királyság, Málta szerették volna elérni, hogy az 5.000 Euro küszöbérték felett bizonyos érzékeny ágazatokban fordított eljárás érvényesüljön minden tagállamban, de ettől a többség elzárkózott, és az általános érvényűség helyett a szabad választhatóságot és ettől eltérő esetben az előzetes engedélyeztetési eljárást választották.

Németországban először a külföldi adóalanyok által nyújtott szolgáltatásokra (szakértői tevékenységekre, reklámszolgáltatásra) illetve termékértékesítésre (összeszerelésre), majd az ingatlan és építőipar területén vezették be a fordított Áfa adózási módot, és folyamatban van a takarító és fémhulladék kereskedelemre való kiterjesztés.

Ausztriában szintén az építőipar és az ahhoz kapcsolódó szolgáltatások és előmunka kölcsönzés tartozik a fordított adózás alá azzal a specialitással, hogy az adózási küszöbérték a 10.000 Euro feletti értékesítés.

Az Egyesült Királyságban az EU irányelv szerinti ágazatokon túl a mobiltelefonok, számítógépes chippek és más kézi kommunikációs készülékek 5.000 Euro feletti értékesítésére felett az ún. egyedi deregulációs eljárás keretében került bevezetésre a fordított adózás. A rendes, havi, negyedéves, éves bevalláson túl azonban, az adózóknak havi bontásban, elektronikusan kell adatot szolgáltatni a fordított adózás szerinti értékesítésről, egy listát (reverse charge list – RCSL) amelyen havi bontásban kell szerepeltetni a belföldi vevő adatait, adó számát, valamint értékesítési nettó összegét.

Írországban az EU irányelvekben rögzítettek közül az építőiparban vezették be a fordított adózást, ugyanakkor csak az Áfa alanyai közötti értékesítés esetén érvényes.

Pl. A fordított adózás szerinti eljárás csak arra a vállalkozásra vonatkozik, aki termék értékesítéséből és importjából 25.500 Eurót, szolgáltatásnyújtásból 51.000 Eurót, (elektronikus szolgáltatás is) mindkettő esetén éves 37.500 Eurót meghaladó éves árbevételt ért el, mert ez az a küszöbérték, amely alatt a vállalkozó nem Áfa alany.

Franciaországban a fordított adózás vonatkozik mind a másik uniós tagállamban székhellyel, telephellyel rendelkező társaságok által nyújtott termelésre és szolgáltatásokra, valamint a Franciaországban levő ingatlanokhoz kapcsolódó szolgáltatásokra.

Belgiumban a fordított adózás vonatkozik az építőiparra és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokra, valamint a befektetési célú arany vásárlására.

Dániában a fordított adózás vonatkozik az építőiparra és a hozzá kapcsolódó szolgáltatásokra, a munkaerő kölcsönzésre, a takarítási szolgáltatásokra, konferenciával, sporttal és kiállítással kapcsolatos tevékenységekre.

3. számú melléklet

Az 1 főre eső GDP, és a GDP-hez viszonyított teljes adó terhelés és bruttó termelési értékhez viszonyított rejtett gazdaság alakulása (2004, 2005, 2007)

	Egy főre jutó GDP *	Egy főre jutó GDP*	Egy főre jutó GDP*	Adó- teher** %	Adó- teher** %	Adó- teher**	Rejtett gazdaság aránya***	Rejtett gazdaság aránya***
	2004	2005	2007	2004	2005	2007	2004	2005
Ausztrália	32429	33963	37565	31,1	30,8	30,6	13,2	12,6
Ausztria	32589	33496	37119	42,8	42,1	41,9	11	10,3
Belgium	31035	32063	35382	44,8	44,8	44,4	20,7	20,1
Kanada	32811	35002	38500	33,7	33,4	33,3	15,1	14,3
Csehország	19311	20366	24027	37,8	37,5	36,4		
Dánia	32314	33196	35961	49	50,7	48,9	17,1	16,5
Finnország	29905	30695	34718	43,4	43,9	43,0	17,2	16,6
Franciaország	28305	29759	32686	43,5	43,9	43,6	14,3	13,8
Németország	29912	31380	34391	34,8	34,8	36,2	16,2	15,6
Görögország	24173	24928	28423	31,2	31,3	31,3	28,1	27,6
Magyarország	16223	16958	18754	37,6	37,2	39,3		
Izland	33702	35009	35697	38	40,7	41,4		
Írország	36508	38693	45027	30,1	30,6	32,2	15,2	14,8
Olaszország	27426	28122	30381	41	40,9	43,3	25,2	24,4
Japán	29039	30310	33626	26,3	27,4	27,9	10,7	10,3
Korea	20426	21342	24801	24,6	25,5	28,7		
Luxembourg	65156	68211	79793	37,3	37,8	36,9		
Mexikó	11527	12432	14004	19	19,9	20,5		
Hollandia	33221	35111	39225	37,3	38,8	38	12,5	12,5
Új-Zéland	24256	24916	27431	35,3	37,5	36	12,2	11,7
Norvégia	42274	47319	53477	43,3	43,5	43,4	18,8	17,6
Lengyelország	13020	13786	15989	32,3	32,9	33,5		
Portugália	19178	20656	22815	33,9	34,7	36,6	21,7	21,2
Szlovákia	14681	16175	20079	31,8	31,8	29,8		
Spanyolország	25968	27377	31586	34,6	35,8	37,2	21,9	21,3
Svédország	32078	32298	36603	48,7	49,5	48,2	18,1	17,5
Svájc	34972	35839	41101	28,8	29,2	29,7	9,4	9
Törökország	9595	10841	12993	24,1	24,3	23,7		
Egyesült Királyság	31747	32695	35669	35,4	36,3	36,6	12,3	12
Egyesült Államok USA	39609	41718	45489	26,1	27,3	28,3	8,4	8,2

Forrás: * OECD Factbook [2009]

** Schneider F.[2005]

4. számú melléklet

Az 1 főre eső GDP és adóteher korreláció számítással végzett összehasonlításának eredménye:

	GDP/fő 2005	Adóteher 2005.	GDP/fő 2007	Adóteher 2007.
Ausztrália	33963	30,8	37565	30,6
Ausztria	33496	42,1	37119	41,9
Belgium	32063	44,8	35382	44,4
Kanada	35002	33,4	38500	33,3
Csehország	20366	37,5	24027	36,4
Dánia	33196	50,7	35961	48,9
Finnország	30695	43,9	34718	43
Franciaország	29759	43,9	32686	43,6
Németország	31380	34,8	34391	36,2
Görögország	24928	31,3	28423	31,3
Magyarország	16958	37,2	18754	39,3
Izland	35009	40,7	35697	41,4
Írország	38693	30,6	45027	32,2
Olaszország	28122	40,9	30381	43,3
Japán	30310	27,4	33626	27,9
Korea	21342	25,5	24801	28,7
Luxembourg	68211	37,8	79793	36,9
Mexikó	12432	19,9	14004	20,5
Hollandia	35111	38,8	39225	38
Új-Zéland	24916	37,5	27431	36
Norvégia	47319	43,5	53477	43,4
Lengyelország	13786	32,9	15989	33,5
Portugália	20656	34,7	22815	36,6
Szlovákia	16175	31,8	20079	29,8
Spanyolország	27377	35,8	31586	37,2
Svédország	32298	49,5	36603	48,2
Svájc	35839	29,2	41101	29,7
Törökország	10841	24,3	12993	23,7
Egyesült Királyság	32695	36,3	35669	36,6
Egyesült Államok	41718	27,3	45489	28,3
USA				
		0,339995		0,301105

Eredmény: Nincs kapcsolat

5. számú melléklet

Az egy főre eső GDP és rejtett gazdaság, valamint az adóterhelés és rejtett gazdaság közötti kapcsolat korreláció számításával való kimutatása (2005)

Pontok száma „n”	GDP US \$/fő	Adóterh. %/GDP	Rejtett g. %/GNP
Ausztrália	33963	30,8	12,6
Ausztria	33496	42,1	10,3
Belgium	32063	44,8	20,1
Kanada	35002	33,4	14,3
Dánia	33196	50,7	16,5
Finnország	30695	43,9	16,6
Franciaország	29759	43,9	13,8
Németország	31380	34,8	15,6
Görögország	24928	31,3	27,6
Magyarország	16958	37,2	25
Írország	38693	30,6	14,8
Olaszország	28122	40,9	24,4
Japán	30310	27,4	10,3
Hollandia	35111	38,8	12,5
Új-Zéland	24916	37,5	11,7
Norvégia	47319	43,5	17,6
Portugália	20656	34,7	21,2
Spanyolország	27377	35,8	21,3
Svédország	32298	49,5	17,5
Svájc	35839	29,2	9
Egyesült Királyság	32695	36,3	12
Egyesült Államok	41718	27,3	8,2
Korrelációs együttható	-0,37705		0,251811

Eredmény:

- egy főre eső GDP és rejtett gazdaság: nincs kapcsolat
- adóterhelés és rejtett gazdaság között: gyenge korreláció (80 %-os biztonsággal lehet elvetni azon null hipotézist, hogy nincs kapcsolat az adóterhelés és rejtett gazdaság között $f=n-2$ szabadságfokot feltételezve)

6. számú melléklet

Kivonat az 1978. évi IV. törvény a Büntető Törvénykönyvről az APEH által feltárt gazdasági bűncselekmények vonatkozásában

Zártörés

249. § (1) Aki a hatósági eljárás során elrendelt lefoglalásnál, zárlatnál vagy zár alá vételnél alkalmazott pecsétet eltávolítja vagy megsérti, avagy a lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolog megőrzésére szolgáló, lezárt helyiséget felnyitja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Aki a hatósági eljárás során lefoglalt, zárolt vagy zár alá vett dolgot a végrehajtás alól elvonja, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője nem büntethető, ha a vádirat benyújtásáig a dolgot - állagának sérelme nélkül - az eljáró hatóságnak visszaszolgáltatja.

Közokirat-hamisítás

274. § (1) Aki

a) hamis közokiratot készít vagy közokirat tartalmát meghamisítja,

b) hamis vagy hamisított, illetőleg más nevére szóló valódi közokiratot felhasznál,

c) közreműködik abban, hogy jog vagy kötelezettség létezésére, megváltozására vagy megszűnésére vonatkozó valótlan adatot, tényt vagy nyilatkozatot foglaljanak közokiratba, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdés a) vagy b) pontjában meghatározott közokirat-hamisításra irányuló előkészületet követ el, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(3) Aki az (1) bekezdés c) pontjában meghatározott közokirat-hamisítást gondatlanságból követi el, vétség miatt pénzbüntetéssel büntetendő.

275. § (1) Az a hivatalos személy, aki hivatali hatáskörével visszaélve

a) hamis közokiratot készít vagy közokirat tartalmát meghamisítja,

b) lényeges tényt hamisan foglal közokiratba,

büntetett követ el és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) E § rendelkezéseit a külföldi állam igazságszolgáltatási vagy bűnüldözési feladatot ellátó hatóságának a külön törvény alapján a Magyar Köztársaság területén eljáró tagjára is megfelelően kell alkalmazni.

Magánokirat-hamisítás

276. § Aki jog vagy kötelezettség létezésének, megváltozásának vagy megszűnésének bizonyítására hamis, hamisított vagy valótlan tartalmú magánokiratot használ, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

A számvitel rendjének megsértése

289. § (1) Aki a számvitelről szóló törvényben vagy a felhatalmazásán alapuló jogszabályokban előírt

a) beszámoló készítési, könyvvezetési, könyvvizsgálati kötelezettségét megszegi,

b) bizonylati rendet megsérti,

és ezzel a vagyoni helyzetének áttekintését, illetőleg ellenőrzését megnehezíti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az egyéni vállalkozó, valamint a számvitelről szóló törvény hatálya alá nem tartozó más gazdálkodó is, aki jogszabályban meghatározott nyilvántartási, bizonylatolási kötelezettségét megszegi, és ezzel vagyoni helyzetének áttekintését, illetve ellenőrzését megnehezíti.

(3) Aki a felszámolás elrendelését követően a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvényben előírt beszámoló-készítési, könyvvezetési vagy egyéb tájékoztatási kötelezettségének nem tesz eleget, és

ezzel a felszámolási eljárás eredményes lefolytatását részben vagy egészben megghiúsítja, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény

a) az adott üzleti évet érintően a számvitelről szóló törvény szerinti megbízható és valós képet lényegesen befolyásoló hibát idéz elő, vagy

b) az adott üzleti évet érintően a vagyoni helyzet áttekintését, illetőleg ellenőrzését megghiúsítja.

(5) A büntetés büntett miatt az (1) bekezdés esetén három évig, a (4) bekezdés esetén öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a cselekményt pénzügyi intézmény, befektetési vállalkozás, árutőzsdei szolgáltató, befektetési alapkezelő, kockázati tőkealap-kezelő, tőzsdei, elszámolóházi, központi értéktári vagy központi szerződő fél tevékenységet végző szervezet, biztosító, viszontbiztosító vagy független biztosításközvetítő, illetve önkéntes kölcsönös biztosító pénztár, magánnyugdíjpénztár vagy foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmény körében követik el.

(6) A büntetés vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a (4) bekezdés b) pontjában meghatározott cselekményt gondatlanságból követik el.

Csődbűncselekmény

290. § (1) Aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenséggel fenyegető helyzete esetén

a) a tartozása fedezetétül szolgáló vagyon elrejtésével, eltitkolásával, megrongálásával, megsemmisítésével, használhatatlanná tételével,

b) színlelt ügylet kötésével vagy kétes követelés elismerésével,

c) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon veszteséges üzletbe kezdéssel, illetve annak továbbfolytatásával, vagy

d) az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes más módon

vagyonát ténylegesen vagy színleg csökkenti, és ezzel hitelezőjének vagy hitelezőinek kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja, büntetett követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelenné válását vagy annak látszatát az (1) bekezdésben írt magatartások valamelyikével idézi elő, és ezzel hitelezőjének vagy hitelezőinek kielégítését részben vagy egészben megghiúsítja.

(3) Az (1) bekezdés szerint büntetendő az is, aki a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvény hatálya alá tartozó gazdálkodó szervezet fizetéseképtelensége esetén hitelezőjének vagy hitelezőinek kielégítését az (1) bekezdésben írt magatartások valamelyikével részben vagy egészben megghiúsítja.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1)-(3) bekezdésben meghatározott cselekmény a gazdasági életben súlyos következményekkel jár.

(5) Aki a felszámolás elrendelését követően valamely hitelezőjét a csődeljárásról és a felszámolási eljárásról szóló törvényben meghatározott kielégítési sorrend megsértésével előnyben részesíti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(6) Az (1)-(4) bekezdésben meghatározott cselekmény akkor büntethető, ha a csődeljárást megindították, vagy a felszámolást elrendelték, illetve a felszámolási eljárás megindítása törvény kötelező rendelkezése ellenére nem történt meg.

Gazdasági adatszolgáltatási kötelezettség elmulasztása

299. § (1) A gazdálkodó szervezet vezető állású személye, aki közreműködik abban, hogy

a) a gazdálkodó szervezet a székhelyén (telephelyén, fióktelepén) ne legyen fellelhető, vagy

b) közhitelű nyilvántartásba olyan személy kerüljön a gazdálkodó szervezet képviselőjére jogosult személyként bejegyzésre, akinek lakóhelye (tartózkodási helye) ismeretlen, vagy ismeretlennek minősül, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki közhitelű nyilvántartásba bejegyzendő, gazdasági tevékenységhez kapcsolódó adat, jog vagy tény bejelentését, illetve ilyen adat, jog vagy tény változásának bejelentését elmulasztja, ha a bejelentési kötelezettségét jogszabály írja elő, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Adócsalás

310. § (1) Aki az adókötelezettség megállapítása szempontjából jelentős tényre (adatra) vonatkozóan valótlan tartalmú nyilatkozatot tesz, vagy ilyen tény (adatot) a hatóság elől elhallgat, és ezzel vagy más megtévesztő magatartással az adóbevételt csökkenti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény folytán az adóbevétel nagyobb mértékben csökken.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény folytán az adóbevétel jelentős mértékben csökken.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény folytán az adóbevétel különösen nagy, vagy ezt meghaladó mértékben csökken.

(5) Az (1)-(4) bekezdés szerint büntetendő, aki a megállapított adó meg nem fizetése céljából téveszti meg a hatóságot, ha ezzel az adó behajtását jelentősen késlelteti, vagy megakadályozza.

(6) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője nem büntethető, ha a vádirat benyújtásáig az adótartozását kiegyenlíti.

Munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás

310/A. § (1) Az a munkáltató, aki

a) munkaszerződés nélkül,

b) színlelt szerződéssel

alkalmazott munkavállalója részére járó személyi jellegű juttatáshoz kapcsolódó, a kifizetőt terhelő, az államháztartás valamely alrendszerébe kötelezően előírt közteher-fizetési kötelezettség teljesítését elmulasztja, és ezzel az adóbevételt csökkenti, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény folytán az adóbevétel nagyobb mértékben csökken.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény folytán az adóbevétel jelentős mértékben csökken.

(4) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény folytán az adóbevétel különösen nagy, vagy ezt meghaladó mértékben csökken.

(5) Az (1)-(4) bekezdés szerint büntetendő, aki a megállapított adó meg nem fizetése céljából téveszti meg a hatóságot, ha ezzel az adó behajtását jelentősen késlelteti vagy megakadályozza.

(6) Az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője nem büntethető, ha a vádirat benyújtásáig az adótartozását kiegyenlíti.

(7) E § alkalmazásában az adóbevétel csökkenésének meghatározásakor az elvont adók összegét egybe kell számítani.

Csalás

318. § (1) Aki jogtalan haszonszerzés végett mást tévedésbe ejt, vagy tévedésben tart és ezzel kárt okoz, csalást követ el.

(2) A büntetés vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés, ha a csalás kisebb kárt okoz, vagy a szabálysértési értékhát meg nem haladó kárt okozó csalást

a) bünszövetségben,

b) közveszély színhelyén,

c) üzletszerűen

d)

követik el.

(3)

(4) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás nagyobb kárt okoz,

b) a kisebb kárt okozó csalást a (2) bekezdés a)-c) pontjában meghatározott módon

követik el.

(5) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) a csalás jelentős kárt okoz,

- b)* a nagyobb kárt okozó csalást a (2) bekezdés *a)-c)* pontjában meghatározott módon követik el.
- (6) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha
- a)* a csalás különösen nagy kárt okoz,
- b)* a jelentős kárt okozó csalást a (2) bekezdés *a)-c)* pontjában meghatározott módon
- c)* követik el.
- (7) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha
- a)* a csalás különösen jelentős kárt okoz,
- b)* a különösen nagy kárt okozó csalást a (2) bekezdés *a)-c)* pontjában meghatározott módon,
- c)* követik el.

7. számú melléklet

A Vám és Pénzügyőrség munkájának statisztikája

	Esetszám		Elkövetési érték (Ft)	
	2007.	2008.	2007.	2008.
Csempészet	642	660	3 236 322 747	1 001 008 230
Orgazdaság	0	3	0	9 485 259
Adócsalás	1 496	1 607	51 654 153 952	45 689 111 763
Visszaélés jövedékkel	427	399	3 129 425 787	586 079 379
Jövedéki orgazdaság	712	542	3 160 598 478	2 314 291 463
Jövedékkel visszaélés elősegítése	77	68	15 603 621	3 787 000
Nemzetközi gazdasági tilalom megszegése	0	0	0	0
Visszaélés haditechnikai termékkel és szolgáltatással, illetőleg kettős felhasználású termékkel	4	1	4 350 000	3 058 357
Engedély nélküli külkereskedelmi tevékenység	16	25	1 237 942	340 278 068
Áru hamis megjelölése	401	582	2 637 343 737	2 850 460 154
Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértése	457	450	1 008 476 082	4 912 585 951
Bitorlás	1	1	0	435 472
Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok védelmét biztosító műszaki intézkedés kijátszása	1	6	330 000	301 500
Jogkezelési adat meghamisítása	0	1	0	0
Iparjogvédelmi jogok megsértése	22	37	3 121 653 761	157 924 582
Csalás	206	242	11 548 061 812	12 869 173 987
Visszaélés kábítószerrel	128	92	194 954 404	141 047 950
Visszaélés kábítószer-prekurzorral	1	2	9 891	0
Jogosulatlan gazdasági előny megszerzése	46	111	1 257 846 717	1 907 734 886
A számvitel rendjének megsértése	2 833	4 874	1 764 651 636	7 216 470 474
Csődbűncselekmény	1 078	792	14 288 606 943	7 469 238 791
Hitelező jogtalan előnyben részesítése	4	2	1 371 593	0
Munkáltatással összefüggésben elkövetett adócsalás	23	88	166 082 204	568 747 103
Az Európai Közösségek pénzügyi érdekeinek megsértése	16	21	821 876 844	352 993 421
Pénzmosás	0	22	0	15 559 838 227
Pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása	0	1	0	0

Közokirat-hamisítás	314	216		
Magánokirat-hamisítás	118	427		
Bélyeghamisítás	28	4	450 358	188 060
Egyedi azonosító jel meghamisítása	7	6	0	1 400 000
Bűncselekmény összesen	9 058	11 282	98 013 408 509	103 955 640 077
Vámszabálysértés (csempészet)	20 709	18 853	310 252 030	303 903 009
Vámszabálysértés (orgazdaság)	220	207	1 575 963	4 986 291
Vámszabálysértés elkövetőjének segítése	0	2	0	0
Fémjelzési szabálysértés	64	50	188 505 771	39 830 360
Pénzútánzáttal kapcsolatos szabályok megszegése	3	2	2 001	522 000
Adatszolgáltatással kapcsolatos kötelezettség megszegése	43	47	0	0
Szabálysértés összesen	21 039	19 161	500 335 765	349 241 660
Hatáskörös együtt	30 097	30 443	98 513 744 274	104 304 881 737
Egyéb nem hatáskörös bűncselekmény	321	186	18 344 359 917	1 272 466 136
Egyéb nem hatáskörös szabálysértés	8 052	5 651	39 479 815	99 094 233
Nem hatáskörös együtt	8 373	5 837	18 383 839 732	1 371 560 369
Felderítés mindösszesen	38 470	36 280	116 897 584 006	105 676 442 106

Forrás: VPOP honlap

8. számú melléklet

Az adatbázisok felhasználásával elvégzett kockázat analízis (AKA) modell működésének teszteléséhez felhasznált esetek

Sor szám	Pontos Hírforrás	Kicsoda, tulajdonos	Adóhiány	Tevékenység	Az ügylet
1	origo 2007-12-14 16:27:17	Magyarországon bejegyzett cég	650 Mio Ft Áfa hiány	Arany és ezüst ékszer kereskedelem	A vám- és pénzügyőrség (VPOP) majdnem 650 millió forintos adócsalást derített fel, az akcióban lefoglaltak közel 800 kilogramm arany és ezüst ékszert, valamint 25 millió forint készpénzt - jelentette be Kanta Tünde, a VPOP bünyügyi igazgatója a pénteki kormányszóvivői tájékoztatón Budapesten. Elmondta: több Magyarországon bejegyzett cég úgy próbálta csökkenteni áfa befizetési kötelezettségét, hogy arany és ezüst ékszereket hozatott Törökországból, majd szlovák gazdasági társaságokkal folytatott fiktív ügyletek közbeiktatásával ezeket az ékszereket az általános forgalmi adó bevallása és megfizetése nélkül értékesítette Magyarországon.
2	VG.hu 2008-04-02 13:07:38	Magyar vállalkozások jogtanácsosi iroda vezetésével	1500 Mio Ft	Számítógép kereskedelem	Az egyik elkövetői csoport a bevont tucatnyi gazdasági társaság révén szlovák, német holland, osztrák, valamint lengyel nagykereskedőktől számítástechnikai termékeket hozott be Magyarországra, s ezeket itthoni kiskereskedelmi hálózatoknak értékesítették. A fiktív cégek számlájára érkezett összegeket újabb szintén nem valós társaságok bankszámláira küldték tovább. A láncolat egyik szereplője sem tett eleget adóbevallási kötelezettségének, és adót sem fizetett. Ez a kör mintegy 6 milliárd forintnyi árut értékesített Magyarországon, s ez után 1,2 milliárd forint áfa befizetésével maradt adós. A másik csoport – szintén a jogtanácsosi iroda vezetésével – a Távol-Keletről hozatott be hasonló módszerrel informatikai termékeket, majd a beérkező összegeket több fiktív, román állampolgárok nevén lévő cég számláira utalták. Ebben a láncolatban 1,5 milliárd forintot mozgattak meg, s mintegy 300 millió forint áfa bevallását és megfizetését mulasztották el.

3	Index. hu 2008-03-06 17:09:36	Egri Ászok Kft.	1155 Mio Ft Áfa hiány	Autóalkatrész kereskedelem	Az Egri Ászok Kft. aki több mint egymilliárd forintos áfacsalást gyanúsított, a nyomozás adatai szerint 2005-ben és 2006-ban összesen 1 milliárd 155 millió forintnyi áfát igényeltek vissza az APEH-től autóalkatrész fiktív számláinak felhasználásával , illetve nem létező romániai és az Egyesült Államokban bejegyzett cégek közbeiktatásával.
4	FN-válogatás 2008-01-29	Kiskunfélegyházi Autókereskedés	1500 Mio Ft Áfa hiány	Autó kereskedelem	Az Európai Unióból származó gépjárművek importjával foglalkozó bűnözői csoport. A gépjárművek után lerótták a regisztrációs adót, azonban az értékesítést terhelő áfát nem vallották be és fizették be az államháztartásnak A nyomozás szerint a bűnözői csoport tevékenysége 2006-ig vezethető vissza
5	Mfor 2009-07-08 11:40:03	Budapesti Vállalkozók	100 Mio Ft Áfa hiány	Ingatlan értékesítés	Az átadott iratanyagok és a bemutatott szerződések szerint ugyanarra a műemlék ingatlanra a felek rövid időn belül két adásvételi szerződést is kötöttek . Az iratok összevetése után nyilvánvalóvá vált, hogy a kastély újbóli eladása az áfa jogosulatlan visszaigénylése miatt történt. A felek ugyanis ebben a szerződésben – a kastély változatlan állapota és tényleges értéke ellenére – az első szerződésben megállapított vételár kétszeresét tüntették fel. A vevő a vételárnak csupán a töredékét fizette ki illetve a kastély egy év múlva a második szerződésben szereplő ár negyedéért ismét gazdát cserélt.
6	Nol, 2009-07-14 12:23:13	Hét Dél-Alföldi vállalkozás	1094 Mio Ft Adóhiány	Gabona és kukorica kereskedelem	Hét társaság 2006-2007-ben 53 ezer tonna gabona- és takarmánykukorica értékesítésről állított ki számlákat . A láncolatban az egyes cégek adóminimalizáló, továbbbszámlázó szerepkört töltöttek be, míg más társaságok számlagárak voltak, amelyek áfa bevallást nem nyújtottak be, annak ellenére sem, hogy nagy összegű számlákat állítottak ki . A revizorok megállapították, hogy a gabona értékesítése a társaságok között ténylegesen nem történt meg, s a cégek nem rendelkeztek a gabona termeléséhez, tárolásához és továbbértékesítéséhez szükséges személyi és tárgyi feltételekkel sem , sőt a mezőgazdasági termékek nagykereskedelmére utaló bizonylatok sem voltak fellelhetők a társaságok iratai között

7	FN-válogatás 2009-09-03 15:51:12	Távol-Keleti Bűnözői csoport	4800 Mio Ft Adóhiány	Távol-Keletről származó áruk importja (ruha, cipő)	Hatalmas raktártelep terjeszkedik Budapest X. kerületében, a Száva utca és a Szállás utca határolta területen. Rengeteg kínai háttérű kereskedő cég dolgozik itt A vámosok 2009. július 28-án, a hajnali órákban e területen hajtottak végre rajtaütést, és felszámoltak három, alapvetően ruházati cikkekkel, háztartási eszközökkel foglalkozó, vámot és adót csaló, távol-keleti szervezett bűnözői csoportot. A Vám- és Pénzügyőrség Központi Bűnüldözési Parancsnoksága 64 helyszínen, 210 emberrel végezte azt az összehangolt országos akciót, amellyel összesen 4,8 milliárd forint adóhiányt okozó bünszervezeteket ért tetten. A felszámolt három csoport hamis okmányok segítségével Szlovákiában vámostatta az árukat, hogy azokat Magyarországon értékesíti, de Magyarországon az áru az import áfa bevallását és megfizetését elmulasztotta.
8	Netriport 2009-05-01 11:51:09	OTP Trade	10000 Mio Ft Áfa hiány	Különbféle áruk cukor, MP3, DVD szállítása és kereskedelme	Három magyarországi cég - a Denider, a Globál Impex és a Va-Mix - szlovák, németországi és román vállalkozásoknak szállított például kristálycukrot, mp3-, és dvd-lejátszót. A termékeket papíron át is vették, ellenértéküket átutalták, a valóságban azonban ezek a cikkek nem léteztek. A korábban jelentéktelen cégek hirtelen százmilliós forgalmat kezdtek bonyolítani, akkora mennyiségekkel üzleteltek, amelyek tárolásához nem volt elegendő raktáruk. - A cégek viszont visszaigényelték az áfát az APEH-től, több mint tízmilliárd forint értékben, amelyet az OTP Trade előlegezett meg számukra. Mint a nyomozás során kiderült: a fuvarlevelek hamisak voltak, a szállítójárművekre nem fért fel a papírokon szereplő árumennyiség, és a számítógépek sorszámait fiktív volt.
9	Mfor, 2009-10-14 15:45:23	Budapesti Vállalkozás	110 Mio Ft Áfa hiány	Ingatlanforgalmazás	Egy több mint félmilliárd forint értékű ingatlant adott el az a vállalkozás és a lezajlott adásvétel utáni forgalmi adót hiába várta, mert határidőre nem vallotta be és nem is fizette azt be az időközben még tulajdonost is váltó társaság. A két gazdasági társaság 2008. december 18-án kötött adásvételi szerződés szerint egy budapesti ingatlant értékesített 550 millió forint + 110 millió forint Áfa értékben. Az erről készült számlát december 30-án

					állították ki 2009. január 15-ei fizetési határidővel. A bankszámla kivonat tanúsága szerint a vevő a vételárból 90 millió forintot január 19-én átutalt az eladónak. A fennmaradó összegből a vevő az eladó hiteltartozását egyenlítette ki, melynek megfizetését az adásvételi szerződésben vállalta. Az eladónak a hatályos rendelkezések szerint az első negyedévi Áfa bevallásában kellett volna feltüntetnie az ingatlan értékesítés utáni 110 millió forint általános forgalmi adót, amit április 20-ig be is kellett volna fizetni. Az adózó azonban ezen kötelezettségeinek nem tett eleget. A kapcsolt ellenőrzés során az is kiderült, hogy az ingatlan adásvétel után az "eladó" gazdát cserélt, és külföldi magánszemélyek illetve gazdasági társaság tulajdonába került. Az új székhelyen a társaság azonban elérhetetlennek bizonyult, ezért felmerült a gyanú, hogy az adófizetés elkerülése miatt történt a társaság gyanús körülmények közötti átruházása, illetve fantomizálása
10	Privátbankár.hu 2009-10-14 15:45:23	Ruházati vállalkozás	233 Mio Ft Adóhiány	Ruházati termékek gyártása	Kiderült egy cégről, hogy fiktív költségcsatlak felhasználásával 233 millió forint adót csalt el és több millió forint áfa hiányt is okozott. A nyomozás kiderítette, hogy a cég 2007-ben ruházati termékek vásárlásáról kiállított fiktív számlákat állított be a könyvelésébe és ezzel 7 millió forint áfahiányt okozott, továbbá 8 millió forint áfát kísérelt meg jogosulatlanul visszaigényelni.. A fiktív számlát kiállító vállalkozások sem telephellyel, sem munkaerővel, sem eszközzel a ruházati termékek gyártásához nem rendelkeztek. Kiderült az is, hogy a gazdasági társaság képviselője az áfa hiányon túl társasági adó, az osztalék után fizetendő személyi jövedelemadó és különadó tekintetében is jelentős összeggel, összesen 233 millió forinttal rövidítette meg a központi költségvetést azzal, hogy jelentős összegű fiktív költségcsatlakot használt fel az adóbevallásaiban.
11	InfoMédia 2009-03-03 10:21:59	Magyar állampolgárok	1200 Mio Ft Áfa hiány	Számítástechnikai eszközök kereskedelme	Magyar állampolgárok az Európai Unióból (Ausztriából, Németországból) vásároltak számítástechnikai eszközöket, amelyeket hamis okmányokkal szállítottak Magyarországra, és úgy értékesítették belföldi kereskedőknek, hogy nem vallották be és nem fizették meg az 1,2 milliárd forintnyi áfát.

12	Webrádió.hu 2009-03-16 16:04:17	Soproni Vállalkozás	2800 Mio Ft Áfa hiány	Számítógép kereskedelem	Egy soproni székhelyű kft. 2006 és 2008 között bruttó áron több mint 1, 5 milliárd forintért vásárolt számítástechnikai eszközöket , melyeket egy szlovák társaságnak értékesített tovább nettó áron, az általános forgalmi adót pedig visszaigényelték. A szlovák cég az árut azonnal, nettó áron adta el két magyar vállalkozásnak, akik adófizetés nélkül, színlelt belföldi beszerzésként eladták azt a kiinduló cégnek. Ugyanez a soproni kft. még 2005 - ben egy nem létező szlovák gazdasági társaságnak adott el nettó áron informatikai eszközöket. Két másik, ugyanebbe az érdekeltségi körbe tartozó gazdasági társaság 2007 és 2009 között úgy vásárolt külföldről számítástechnikai eszközöket közel 14 milliárd forintért, hogy adóbevallásaikban az eszközbeszerzéseket belföldi vásárlásként tüntették fel. Így mintegy 2, 8 milliárd forint áfa befizetését mulasztották el.
13	Szabadföld 2009-03-27 13:08:59	Szegedi kereskedő cég	690 Mio Ft Ft Áfa hiány	Gabona kereskedelem	A cég az irreálisan magas forgalom mellett csupán csekély összegű adófizetési kötelezettséget mutatott ki. Kiderült egy gabonaértékesítési láncolat közbenső tagja, az értékesített áru eredetét, annak jogszerű belföldi forgalomba kerülését hitelt érdemlően nem tudták bizonyítani. A cég olyan társaságoktól fogadott be több millió forint értékű készpénzfizetési számlákat, melyek cégbejegyzési kérelmét jogerősen elutasították, illetve nem végeztek a bizonylatokban megjelölt tevékenységet. A vizsgált számlák között olyanok is szerepeltek, melyek nyomtatványait később vásárolták, mint a bizonylatok kiállításának dátuma. A vállalkozás ugrásszerűen megnőtt forgalma mögött fiktív ügyletek álltak, a csaknem 35 ezer tonna felvásárlásból ténylegesen mindössze 360 tonna cserélt gazdát.
14	Index, 2009-04-03 13:37:08	Magyar vállalkozók	335 Mio Ft Áfa hiány	Cukor kereskedelem	Egy magyar bűnözői csoport magyarországi vállalkozásoktól nagy mennyiségű cukrot vásárolt. A cég iratai, a számlák és egyéb papírok alapján az eladók úgy tudták, hogy az árut szlovák cégekhez viszik. A csalók kamionjai azonban más hazai vállalkozásokhoz vitték a

					cukrot és áfás áron adták el nekik, de az eladott áruk után nem fizették meg a forgalmi adót. A vásárlóknak már egy fiktív cég állította ki a számlát. Arra is figyeltek, hogy szlovák bankokban is legyen nyoma a pénzmozgásnak. Ehhez strómanokat - főleg hajléktalanokat - alkalmaztak. Velük vetették fel a hazai bankokban a pénzt, amit átváltottak euróra és azt szlovák bankokba küldték tovább, de csak az eladott cukor nettó árát, az áfát eltüntették.
15	Stop.hu 2009-04-14 12:38:36	4 Székesfehérvári Vállalkozás	550 Mio Ft	Használatú autók kereskedeleme	Négy használatú autók-kereskedelemmel foglalkozó cég az elmúlt három évben több mint ezer autót hozott be az Európai Unió területéről. Ezek forgalomba helyezésekor azonban csak a regisztrációs adót fizették meg, az általános forgalmi adó tekintetében viszont sem bevallási, sem befizetési kötelezettségüknek nem tettek eleget. Ezáltal az államháztartást 2006-ban 92 millió, 2007-ben 310 millió, 2008-ban 115 millió, idén pedig 40 millió forinttal rövidítették meg, így az általuk okozott kár meghaladja az 550 millió forintot.
16	Hvg.hu 2009-05-14 11:19:49	Pécsi székhelyű gazdasági társaság	417 Mio Ft Áfa hiány	Gabona értékesítés	Másfél évig nem nyújtott be bevallást és ugyanennyi ideig nem fizetett általános forgalmi adót egy pécsi cég 2007-2008-ban .A gazdasági társaság 2007-ben és 2008-ban összesen több mint 35 ezer tonna gabonát értékesített papíron és a fiktív gabonaügyletekről tucatnyi nagy értékű számlát állított ki egy másik társaság részére. A cég ügyvezetője azt állította, hogy a számlákat a másik társaság vezetőjének utasításai szerint kellett kibocsátani, de a számlák ellenértékét nem kapta meg és az azokon szereplő áruk (többségében gabonáról) sem tud semmit. A cégvezető a vizsgálat során még az általa vezetett cég telephelyének címét sem tudta megmondani, ami nem meglepő mivel a társaság egy nem létező címre volt bejegyezve.

17	Index 2009-06-22 11:23:36	Bács- KiskunMegyei Vállalkozás	300 Mio Ft + 2300 Mio Ft= 2600 Mio Ft Áfa hiány	Műanyag és papír alkatrészek beszerzése	Az egyik bűnszervezet 2004-től Kecskeméten működtetett egy "számlagyárat": Nyolc vállalkozás nevében felszáz számlabefogadó felé bocsátottak ki fiktív számlákat összesen bruttó 1,8 milliárd forint értékben. A hamis bizonylatokat felhasználó vállalkozások áfa kötelezettségüket 300 millió forinttal csökkentették. A másik társaság csaknem száz vállalkozásból álló, valós tevékenységet nem végző céghálózatot működtetett annak érdekében, hogy egy cég 10 milliárd forint értékű műanyag- és papíralapanyag beszerzéséhez kapcsolódó áfa befizetését elkerülje. Az elkövetők az alapanyagokat egy szlovákiai cég közbeiktatásával vásárolták meg az Európai Unió más tagországaiban, az árut egy legálisan működő magyar céghez szállították, a számlákat azonban fiktíven működő cégeknek állították ki. A vállalkozások névleg tovább értékesítették az alapanyagot az elkövetők által létrehozott céghálózatnak. A cégrendszer működtetésének és a segítségükkel végzett bonyolult pénzügyi műveletek célja volt a bűncselekményekkel szerzett vagyon eredetének leplezése is. A nyomozók 2,3 milliárd forint adócsalást és pénzmosás bűncselekményét állapították meg.
18	Vg 2009-12-11 5:00	Külföldiek	5.000 Mi o Euro Áfa hiány	Karbon kibocsátási kvóta kereskedés	A bűnözők karbon kereskedési számlát nyitnak valamelyik tagállamban áfa mentesen kibocsátási kvótákat vásárolnak más tagállamokban működő cégektől a kvótákat abba a tagállamba továbbítják, ahol be vannak jegyezve közvetítőkön keresztül eladják a kibocsátási kvótákat a karbon tőzsdén felszámítják a tranzakció utáni áfát, de azt nem vallják be és nem fizetik be az adóhatóságnak a csaló kereskedők „köddé válnak”

19	Hir6 2008-08-29 12:48:27	Szegedi Kft.	500 Mio Ft adóhiány	Toll kereskedelem	A KFT, ugyanis 2000. évtől kezdődően folyamatosan nagy összegű, tollértékesítésről kiállított számlákat fogadott be, s az azokon feltüntetett Áfa-t bevallásaiban levonásba helyezte. A jogtalan ÁFA levonást valós tevékenységet nem folytató társaságok láncolatával palástolták. A lefolytatott számos kapcsolódó vizsgálat során az ellenőrök jellemzően azt tapasztalták, hogy az eladóként feltüntetett „partnerek” képviselői nem lelhetők fel a székhelyükön. Bejelentett telephelyük nem volt, valamint sem postai úton, sem telefonon, sem pedig személyesen nem voltak elérhetők. Egy betéti társaság (BT) volt a KFT egyik fellelhető, állítólagos beszállítója. A BT képviselője nyilatkozatában előadta, hogy valóban ő állított ki számlákat tollértékesítésről a KFT felé. A bizonylatokon az ő aláírása szerepel, illetve a számlákon lévő bélyegzőlenyomat a BT által használt bélyegzőtől származik. Ezért 0,5% „nyereséget” kapott Állítása szerint, ha jelen is volt a toll „leadásakor”, akkor amint kiértek a számlabefogadók telepéről, rögtön átadta a teljes összeget, amiből visszakarta a fél százalékot.
20	Index 2008-09-02 15:17:44	Szlovákiai bejegyzésű társaság magyar ügyvezetővel	300 Mio Ft Áfa hiány	Autóalkatrész kereskedelem	A társaság forgalmi adó visszatérítési kérelmet nyújtott be az APEH Kiemelt Adózók Igazgatóságához. A több százmilliós összeg jogosságát egy másik vállalkozás által kibocsátott számlákkal igazolta. A társaság a jelentős összegű értékesítés utáni forgalmi adóját nem vallotta be és nem fizette be. A cég helyszíni ellenőrzése során az is kiderült, hogy annak székhelyén semmilyen jel nem mutat gazdasági tevékenység végzésére, a több mint 2 milliárd forint árukészlet - autóalkatrészek - tárolására például raktárral sem rendelkezik.

21	Verlag Dashöfer Online 2008-09-08 09:58:19	Komlói Kft.	45 Mio Ft Adóhiány	Fémszerkezet gyártás	Közel 140 millió forint értékű, fiktív számlát állított ki egy komlói székhelyű cég, mellyel a befizetendő ÁFA összegét szeretne volna csökkenteni. A vállalkozás teljesítés nélküli számlákat vásárolt, amelyek egy részét egy dombóvári kocsmában működő "számlagyártól" szerezték be. A komlói cég ezen felül három, részben közép-dunántúli, részben fővárosi székhelyű cégtől összesen 32 darab, fémszerkezetek gyártásáról szóló és egyenként több millió forintos számlát fogadott be, mindezt úgy, hogy a valós gazdasági teljesítés nem történt meg, egyik esetben sem. A fiktív számlák felét egy budapesti székhelyű társaság ügyvezetője állította ki, aki a már említett dombóvári kocsmában működtette a számlák kibocsátásával foglalkozó "vállalkozását". Két alkalommal összesen 16 darab fiktív számlát állított ki a megrendelő komlói cég által megadott módon. A fiktív számlák összege megközelíti a 70 millió forintot. A komlói cég két másik gazdasági társaságtól hasonló módon jutott hozzá ugyanekkora összegű fiktív számlákhoz. államkasszá. A számla kibocsátói az adót nem vallották be és nem fizették be. A tevékenységhez szükséges eszközökkel nem rendelkeztek.
22	MNO 2008-09-22 13:37:57	Magyar társaságok	770 Mio Ft Áfa hiány	Acélszerkezet kereskedelem	Az acéltermékek kereskedelmével foglalkozó gazdasági társaság 2006 és 2008 között az Európai Unióból szereztek be áruikat nettó áron. Az módon beszerzett acélárut belföldön Áfa-val növelt áron továbbértékesítették, azonban a vevőkre áthárított Áfa meg nem fizetése érdekében valótlan tartalmú adóbevallásokat nyújtottak be, amelyeken nem létező belföldi beszerzéseket tüntettek fel. A számla kibocsátói az adót nem vallották be és nem fizették be. A tevékenységhez szükséges eszközökkel nem rendelkeztek.
23	VG 2008-11-03 09:47:38	Magyar és kínai tulajdonlásu társaságok	1500 Mio Ft Áfa hiány	Keleti áruk kereskedelme	A csoport tagjai Magyarországon élő kínai kereskedők távol-keleten vásárolt áruit – anyagi ellenszolgáltatásért hamis okmányok felhasználásával – az általuk létrehozott magyar gazdasági társaságok részére Szlovákiában vámkezeltették áfa felfüggesztés mellett oly módon, hogy az esedékes áfát Magyarországon kívánják megfizetni. Az árukat ezután azok tényleges tulajdonosai Magyarországon értékesítették, azonban az általános forgalmi adót egyetlen esetben sem vallották be és fizették meg.

24	MNO 2008-12-05 11:13:16	Érdi, Fővárosi és zalai társaságok	300 Mio Ft Áfa hiány	Ruházati cikkek kereskedelme	A hálózat több mint két éve működött, azonban csak számlán végeztek áruforgalmazást, valódi árumozgás egyáltalán nem történt. Az elkövetők az eddigi adatok alapján 13 magyarországi, 2 szlovák és 3 angol vállalkozáson keresztül több mint másfél milliárd forintot számláztak , ami után megkísérelték visszaigényelni az – összesen közel 300 millió forint – általános forgalmi adót. A tulajdonosi kor a társaságokban megegyezett. Az irányító személy érdi irodájának átvizsgálása során a vámosok 4060 darab hamis 20 ezer forintos, és 373 darab hamis 500 eurós bankjegyet – összességében 130 millió forintnak megfelelő összeget – találtak.
25	Ma.hu 2009-03-03 10:02:19	Magyar számítástechnika kereskedelmi társaságok	1200 Mio Ft Áfa hiány	Számítástechnikai eszközök kereskedelme	Magyar állampolgárok az Európai Unióból (Ausztriából, Németországból) vásároltak számítástechnikai eszközöket, amelyeket hamis okmányokkal szállítottak Magyarországra, és úgy értékesítették belföldi kereskedőknek, hogy vallották be és nem fizették meg az 1,2 milliárd forintnyi áfát.
26	Hir6.hu 2008-05-19 16:02:37	Magyar autókereskedő társaságok	4000 Mio Ft Áfa hiány	Autók USA importja és kereskedelme	Háromezer, Magyarországra importált autó után nem fizették meg az áfát. A behozatal után a járműveket a bűnözői csoport által működtetett cégeken keresztül értékesítették magánszemélyeknek és kereskedőknek, de tőlük már az áfával megnövelt összeget kérték. Az államnak azonban a forgalmi adót nem fizették be 2006 óta hozott be az országba autókat. A fiktív cégeket nem csak Magyarországon, hanem Szlovákiában is alapítottak, tevékenységüket fiktív számlák kiállításával igazolták. A cégek tulajdonosai általában ugyanazon személyek voltak.
27	Privatbankar.hu 2008-06-17 15:04:34	Fővárosi autókereskedő társaságok	2000 Mio Ft Áfa és egyéb adó hiány	Autókereskedelem	Az autókereskedéssel foglalkozó fővárosi székhelyű kft-nél tartott APEH vizsgálat a beszerzésekről szóló számlák jogosulatlan elszámolása miatt az áfánál, továbbá az értékesítéskor jogosulatlan érvényesítése miatt a társasági adónemnél talált összesen majdnem kétfélmilliárd forintos adókülönbséget. a társaság 2002-2007 között általános forgalmi adó levonási jogát fiktív, illetve hamis számlákra alapozta. A "papíron" megvásárolt különböző eszközöket fiktív szerződésekkel - gazdasági tevékenységet egyáltalán nem folytató, vagy megtalálhatatlan - társaságoknak adta bérbe.

28	hvg.hu-adózóna 2008-07-05 18:25:09	Magyar társaságok szerb ügyvezetővel	350 Mio + 230 Mio Ft= 580 Mio Ft Áfa hiány	Autókereskedelem és műanyag alapanyagok kereskedelme	Az egyik esetben a gazdasági társaság 2006-2007-ben 391 darab gépkocsit vásárolt meg összesen közel 7 millió euró nettó beszerzési áron az Európai Unió különböző tagországaiból. A gépkocsikat több lépcsőben, általában ugyanazokon a kereskedőkön keresztül továbbértékesítette. A nyomozás adatai szerint a cég a működése során adóbevallási és adómegfizetési kötelezettségeinek nem tett eleget, az általános forgalmi adó meg nem fizetésével közel 350 millió forinttal károsította meg az államháztartást. A másik esetben Ausztriában és Romániában vásároltak műanyag alapanyagokat, melyeket nettó értéken hoztak be Magyarországra és értékesítettek egy soltvadkerti cégnek. Az árut az országba behozó cég adóbevallásában fiktív belföldi beszerzéseket tüntetett fel, így más tagállamban történő termékbeszerzése után az általános forgalmi adót nem fizette meg. A belföldi beszerzések cégei nem elérhetőek, adataik fiktívek. A bűncselekmény elkövetéséhez felhasznált cégekbe szerb állampolgárságú ügyvezetőket jegyeztettek be, amivel a felelősségre vonást akarták elkerülni.
29	Mfor 2008-08-14 20:09:56	Fejér és Borsod megyei gazdasági társaságok	991,2 Mio Ft Áfa hiány	Autókereskedelem	2006 óta öt cég összesen 1273 autót vásárolt meg nettó beszerzési áron az Európai Unió különböző tagországaiból, majd azokat belföldön továbbértékesítette, a bevételeik után azonban nem vallották be és nem fizették meg az összesen 991,2 millió forintnyi általános forgalmi adót
30	Napi 2008-01-27 09:18:15	Főváros melletti társaságok	1500 Mio Ft	Autókereskedelem	A pénzügyőrök Budapesten és a főváros melletti településeken számos autókereskedő telephelyét ellenőrizték, aminek eredményeképpen kiderült, hogy az ellenőrzöttek közül húszan a regisztrációs adót ugyan befizették, ám másfél milliárd forint áfával adósak maradtak az államnak, mivel azt nem vallották be és be sem fizették.
Össz.			48.425,2 Mio Ft		

Forrás: //http: www.google.hu /Hírkereső Hírportál: „Áfa csalások” – a listán szereplő felderített esetekből saját kivonatolás és összesítés.
A pontos hírforrás jelölés a Hírkereső megfelelő hivatkozása

9. számú melléklet

Kérdőív a vagyongyarapodási vizsgálatra kiértesített magánszemély részére

- A vizsgált időszakban volt-e főállású illetve mellékállású munkaviszonya – ha igen, pontosan hol, és mennyi volt az éves (havi) bruttó keresete? Rendelkezik-e erről munkáltatói igazolással?
- A vizsgált időszakban végzett-e valamilyen önálló tevékenységet (pl. vállalkozói tevékenységet) ha igen mi volt az a tevékenység, és azt az adóhatósághoz bejelentette-e?
- Önálló tevékenységből mennyi nettó jövedelme volt évente (havonta)?
- Mely gazdasági társaságokban tulajdonos (résztulajdonos) gazdasági társaságok részére a vizsgált időszakban tagi hitelt, vagy kölcsönt nyújtott-e, esetleges más címen bocsátott-e pénzeszközöket a gazdasági társaság részére? Amennyiben igen, pontosan mikor, kinek, és milyen összegben, azt visszakapta-e már, ha igen, mikor?
- A vizsgált időszakban részt vett-e gazdasági társaság alapításában, szerzett-e tulajdont gazdasági társaságban, ha igen, erre mikor, milyen összeget fordított?
- Jelenleg milyen ingatlanok vannak a tulajdonában, azokat mikor, és milyen jogcímen szerezte (pl. adás-vétel, örökség, ajándék, építés stb.)
- A vizsgált időszakban volt-e ingó értékesítéséből, ingatlan értékesítéséből, tartási, életjáradéki vagy örökösödési szerződésből, kamatból, osztalékból, árfolyamnyereségből, ingatlan bérbeadásából, nyereségből származó bevétele illetve jövedelme, ha igen, pontosan kitől, mikor, mennyi?
- A vizsgált időszakban kapott-e jelentősebb (100.000 Ft-ot meghaladó) összegű kölcsönt, vagy hitelt pénzintézettől vagy magánszemélytől, családtagtól, rokontól, ismerőstől, ha igen pontosan kitől, milyen összeget, mikor? A kérdéses összeg részben, vagy egészben visszafizetésre került-e, ha igen, mikor, és milyen összegben?
- A vizsgált időszakban részesült-e örökségben, kapott-e valakitől nagyobb értékű ajándékot, kártérítést – ha igen, mikor, kitől, milyen összegben?
- Milyen egyéb, a korábbiakban meg nem említett bevételben, jövedelemben – ideértve az adómentes bevételeket is- részesült a vizsgált időszakban, azokhoz milyen jogcímen, összegben, és mikor jutott hozzá?
- A vizsgált időszakot megelőzően rendelkezett-e megtakarítással? Ezek honnan származtak, miben testesültek meg? (pl. készpénz, bankbetét, értékpapír stb.) Milyen dokumentumok igazolják azok meglétét?
- Külföldről származó bevallási kötelezettség alá nem eső jövedelemmel rendelkezett-e?
- A vizsgált időszakban vásárolt-e gépjárművet (légi és vízi is)- ha igen, mikor, milyen típusút, rendszámút (nyilvántartási számút) mennyiért, illetve ha értékesítette mikor és mennyiért?
- A vizsgált időszakban nyújtott-e kölcsönt magán személy részére, ha igen, pontosan mikor, kinek és milyen összegben? Azokat visszakapta-e már, ha igen mikor, milyen összegben?
- Rendelkezik-e bankszámlával, ha igen melyik banknál, és mi a számla száma?
- A vizsgált időszakban milyen jelentősebb kiadásai voltak (pl. külföldi utazás, nagyobb értékű tartós fogyasztási cikk vásárlás, műtárgy vásárlás, stb.) és ezek milyen összeget tettek ki?
- A vizsgált időszakban hány kereső személy, és hány eltartott volt a családjában? Mennyi volt az összes, illetve az egy főre jutó nettó jövedelem?
- Megélhetésre fordított összegek éves bontásban (pl. közüzemi díjak, napi életvitel, ruházkodás)?

Forrás: Vagyonosodási vizsgálatok-APEH tapasztalatok [2008] – pp. 37-38.